جے جیکر وچہ منہ غائب ہووی تا ایہ عذر نہ جان
جیکر گڈا بلدیں جنا حکم گہوڑے تس آہ
جے گہوڑا اٹھلن اتے قادر ٹھلن لجب آہ
جیکر گڈا پیا زمین تے منجی حکم سچان
نجس ہووے جے گہوڑے اتے پڑھے نماز روا
بعضے کہن کاب نہ ہنے کاٹھی نجس نہ ہوئی
روا نماز ایہی وچہ بیڑی جیکر جاری ہو
جے مغز بھنوین یا خوف ڈگنا بیٹھا روا جماع
جائز ایہی نال کراہت کہے حنیفہ طاق
منہ قبلے ول کرکے نیتے جے نہ بھوندی جاوے
جے منہ قبلیوں خارج ہووس تھیے نماز فنا
بیڑی وچوں باہر جاون جے کسے قدرت ہو
بدہی بیڑی وچہ نجائز جے پانی تے ہووے
جے خشک زمین تے بیڑی لگے پچھے کھلی قرار
جے نیتا اقامت کری مسافر بیڑی اندر کو
جیکر بیڑی وچہ شہر دے یا نزدیک گراں نو
بیڑی وچہ نماز نیتی شخص مقیم جیکو
ایہ چار رکعتاں تم کریہی فتوی استے ہیی
فر بیڑی وچہ شہر دے پہنچی نیت کری اقامت
جے ہک بیڑی وچہ مقتدی ہووے دوجی وچہ امام
جے دونوں بیڑیاں جڑیاں ہوون سبھنا جائز

پے سخت جیکر منہ تھیے نہ غائب تا ایہ عذر نہ جان
عذرے باجھوں فرض نجائز سنت نفل روا
ایہ نفل قبلے ول کری اشارت ٹرویاں نہ روا
فرض تے نفل پلنگ تے جائز بھی چوکی نہ جان
بعضے کہن کاب تے کاٹھی کرے پلید فنا
قول اصح روا ہر حکوت فاسد مول نہ ہیی
بیٹھ گڈا ان جائز ہے سکے نہ کھاو
باجھوں عذر جے بیٹھ گذارے صاحبیہ کہن فنا
باجھوں عذر جے کری اشارت جائز نہ اتفاق
قبلے دیول بھنوین نماز نہ ہی تا اس جائز آہے
جے عذر ہووی اس بھون نہ طاقت تا اس بجہ روا
استحباباً اس فرض گذارن اپر زمین کھلو
جے اس قوت باہر آون لازم زمین کہلو
روا نماز ایہی وچہ ساری پڑھے کہلو منجار
ایہ مالک بیڑی یا کو دو جاموں مقیم نہ ہو
اسو چہ کری اقامت نیت تھیی مقیمی نا نو
وچہ نماز جے بیڑی جاری قصد سفر اس ہو
تے جیکر بیڑی وچہ مسافر شروع نماز کری
یا ایہ شہر اپنے وچہ پہنچی جاکے پڑھی سلامت
روا نماز نہیوں پہلی نا ہیں ہک مقام
جے ٹپ دوجی وچہ سکے پہنچن تا بھی یہ روا

باب دربیان نماز جمعہ

عین فریضہ جمعہ بھائی چھ شرطاں تس آ
مرد اصیل مقیم نروا ہوس کہیں پا
فرض نہ جمعہ مریض مسافر بندی ہو نسا
تے جسنوں قوت ٹرنے ناہیں ہونا بینے آ
بھاویں انہاں پنجاویں والا حاضر ہووے کو
پیر زانی نوں حکم آزاری اس مسئلے وچہ ہو
جے جمعہ پڑھن ایہ فرض ظہر دا انہاں ساقط
مینہ غالب ہو خوف ظالم دا ایہی عذر پچھان
مولی نوں جو حاجت کدا بندی کارن ہیئی
جمعہ جماعتاں عیداں کنوں جائز منع کریئی
مزدورے نوں منع جمعہ نہیں بعضے کہن وا
بعضے آکھن منع نہ جائز اجرت ایس گھٹا
جے مسجد جامع ہووا بھائی روا گھٹاون بجہ
تے جبکر مسجد نیڑے ہووی گھٹ نہ کیجے کجہ
بڈھی عورت جائز ایہی عید گزارن جائے
اینویں مسجد لئے جماعت اندر فجر عشائے
جمعہ ظہر ہو دیگر مغرب رلن کراہت آ
ایہ ابو حنیفے قول ایہا بھائی صاحب ایہ فرما
بڈھی عورت رو مصافحہ مرد بڈھے دینال
بن محرم اس سفر نجائز خلوت نہ حلال
عورت جوان نہ جائز ہرگز رلن جماعت جا
جمعہ عیدیں ہور کل نمازاں رلنا ناہ روا
شرط دا اس شہر ایہی جنتھے رہنا بنا
جس وچہ قاضی مفتی ہووی حداں حکم شراع
یعنے قوت ہووی قاضی حداں کرے روا
لازم جمعہ جو نال شہر دے متصل ہون گراں
جے باہر والا روز جمعہ دے شہر اندر آوے
جے دینہ سارا رہن اس نیت جمعہ فریضہ بہاوے
جے پیش زوال یا بعد زوالوں قصد مڑ اس ہو
جمعہ پڑھے نا بہت فضیلت لازم اس نہ کو
جتھے جمعہ فریضہ ناہیں وستی جنگل جا
او تھی بانگ اقامت نال جماعت پیشی پڑھن روا
بندیاں بیمار مسافر کولہا ہو غلام
ہونا بینے وجہ شہر دے پڑھنے جد اتمام
انہاں روز جمعہ دی ظہر جماعت صحیح کراہت آ
اینویں جبکر شہر دے والیاں ہووے جمعہ قضا

Marfat.com

ہاک شہر وچہ بہتی جائیں پڑھنا جمعہ روا
ایہ ابو حنیفہ کہے محمد فتوے استے آ

جتھے شک جمعہ وچہ ہووے کیجے جمعہ ادا
بعد جمعہ احتیاطی پیشی پڑھنی لازم آ

آخر ظہر جو میرے فمے نیت ایہ کریئی
ہر رکعت وچہ فاتحہ پچھو سورت نال جوڑیئی

شرط دوجہی سلطان ایہائی تدے ظالم آ
یا جس امر ہووی سلطان امیر خطیب قضا

جو باجہوں اذن پڑہے کو خطبہ حاضر ہی سلطان
خطبہ اوہ نہیوں جائز شرط ایہی فرمان

جنہاں شہراں اتے ہوون حاکم سب کفار
جائز ایہی مسلماناں لیون جمعہ گذار

قاضی ہک کریہن ال کی قاضی ہووی سوئی
فرض ایہی انہاں قاضی مسلم کرن معین کوئی

ہتھ کفاراں شہر جو ایہن شہر کلی اسلام
حکم کفر دے ہوئی نہ ظاہر ایہن حرب تمام

جو انہاں نوچہ امیر تے قاضی ایہن مسلمان
تابعداری کرن کفاراں جہت ضرورت جان

عیداں جمعہ انہاں نوچہ جائز ہالا لین روا
ایہ تابعداری دغا ایہائی وچہ ظہیری آ

باجہ ضرورت تابعداری ناہیں مول روا
تاہی عید جمعہ انہاں جائز وچہ ظہیری آ

شرط ترجہی وقت ظہر دا چوتھی خطبہ آ
پیش جمعہ تہیں شرط ایہائی پچھے ناہ روا

خطبے وچہ دو فرض ایہن ہک پیشی وقت صحیح
دو جا ذکر اللہ دا ایہی بہاویں ہک تسبیح

پندراں چیزاں سنت ایہن ہک طہارت آ
ہو قیام کرن پچھ قبلے پرہن اعوذ چھپا

پنجواں نوم سناون خطبہ اول حمد خدا
ستواں صفت ثنا الٰہی پرہن شہادتا آ

پڑہن درود نبی وعظ نصیحت ترے آیت قرآن
دو خطبیاں وچہ بیٹھن سنت خطبہ دوم عیان

حمد ثنا درود اعادہ اہل اسلام دعا
سورت قدر طوال مفصل خطبہ دوہ نہ آ

منبر اتے پڑہے کھلو کے نال بلند آواز
دوجہا خطبہ پہلے کنوں ہولی کرے نماز

خطبے وچہ کلام کراہت امر معروف روا
باجہ خطبیں دوجہا تائیں پڑہن درود آ

خطبے طرف امام جاں نکلے منع نماز کلام
صاحبیہ کہن شروع جا خطبہ پھیوی تد حرام

بھی تسبیح تے یرحمک اللہ ہو جواب اسلام
فقہ پڑہن ہک آکہن جائز فتوی منع تمام

نال ہتھاں سر چشم اشارت وچ نال روا
جو جو وچہ نماز نہ جا خطبہ وچ نہ آ
جو جو طرف امام نے پڑھے تیوں وچ ثواب
پنجویں شرط جماعت مرداں یا جو امام ترے
جماعت نال وضو دے حاضر جمعہ امام نیتی
جے وقت تکبیر جماعت حاضر نیتن نال امام
جنکر بھی یوں کے نسن کہے امام فنا
شرط چھیویں ہی عام اذن ان یا جھوں روا
جمعہ امامت روا مسافر ہو مریض غلام
وچہ شہر دے جمعہ وہائے ظہر جماعت نہ آ
پنڈاں اندر ظہر جماعت ثابت ہی ہر حال
ایہ وچ تحفے محمودی لکھیا نقل عتابی جان
کوپیشی پڑھ کے طرف جمعہ دی جنکر سعی کریی
جے وقت سعی جمعہ پڑھدی آئے پہنچیا بسلام
جے وچہ تشہد جمعہ دے کو جمعہ تمام کریی
پہلی بانگ جو بعد زوالوں لازم سعی کریی
منبر اتے امام جاں بیٹھے دوجھی بانگ اکھیوے
جمعہ قرارت نامحین جھڑی پڑھے روا
سورت اعلی سورت غاشیہ وجھی وچہ روایت
مسبوقانی اندر انہاں ہی مسبوق خیار
جے وچہ انہوں ہی جاگ سجدی سنوں تتھ نہ آوے

جو دو راہاں وچ جمعہ لازم جیہڑا
سکے والے طرف خطبہ بیٹھیں تھم کہنوا
بیٹھ دو زانوں خطبہ سننا ایہی استحباب
غلام مریض یا ہوں مسافر تا ہی جائز جیہی
جے نپاک کوع رلن نا جائز پیچھے فاسد ہیی
ہک سجدہ کر کے جو سہو نسن کری امام تمام
صاحبیہ آکھن تم کریہی جمعہ امام روا
جے دروازہ مسجد بدھا جمعہ نجائز آ
پیش جمعہ نہیں ظہر کراہت عذر بعذر تمام
ایہ جمعہ پڑھن یا عذر بعذروں تھیوی جمعہ قضا
ایہ جمعہ پڑھن یا ترک کرہن ظہر جماعت نال
ہو ابو المکارم ہو نے انے مولی شاک نہ آن
جے رلے جمعہ تا پیشی فاسد ہاویں بندہ ہیی
صاحبیہ آکھن ظہر روا اس فاسد کہے امام
ایہ قول شیخین نے ہے محمد پیشی فرض تیہی
استہین کہی ہے جائز فقہی اسنے ہیی
خطبے پچھی کہن اقامت جمعہ نماز نتیوے
اولی سورت جمعہ منافقون پڑھی رسول خدا
عید جمعہ وچہ دو جب ایہی پڑھے بلند قرارت
چاہے پڑھے ہر قرات چاہے ہولی یا
ایہ کھلا اوڈیکے سجدیوی جان ایہ جاگ پاوی

جے کنڈھ وچ ہے اتے سجدہ دیوے سجدہ جائز آ
جے زمین جاہگ اس لبھے فاسد نہ تا بچہ روا

استحباب جمعہ نوں روغن بھی خوشبوئی لاوے
چنگا جامہ چٹا پہنے صف پہلی وچہ جاوے

باب دربیان نماز عیدین

عیدان دوویں واجب لہن فتوی ایہ فرماوے
استحباب جو چنگا پہنے بھی خوشبو لگاوی

غسل کری مسواک ملے بھی مندری انگل پاوے
اٹھ سویلے فجر گذارے مسجد اپنی جاوے

اٹھ سویلے طرف مصلے پیادہ ٹرکے جاوی
صدقہ فطر نازوں اگے کرکے ادا سدھاوے

جاندیاں وچہ رستے جاوے آندیاں ہور رس آوے
رواسواری پیادہ افضل جیکو قوت پاوے

عید فطر وچہ پیش نازوں کھاوں استحباب
تری یا پنج یا ست خجوراں طاق طاق کھاوے

یا کجھ ہور مٹھائی کھاوے جو اس تھیے حصول
عید اضحی وچہ پیش نازوں کجھ نہ کھاوی ہوں

کھاوں اضحی پیش کراہت بعضے ایہ فرماوں
فتوی نال کراہت ناہیں استحباب نہ کھاوں

اول گوشت قربانی دا کھاوں استحباب
عید گاہاں وچہ عید گذارن سنت بچہ ثواب

جے دوجا ہیں عید پڑھن وچہ مکے شہر روا
ترنیہ تھائیں ہک کہن جائز افضل ہکی جاوے

منبر شہروں چالیجاوں کارن عید آیا
جے اوتھے منبر چاسیاں بعض روا فرماوے

نال آرام چلے وچہ اہل عید پڑھن جاوے
چٹھی چیز نہ ویکھن لائق نظر نہ اسوچہ پاوے

اضحے نوں تکبیراں راہ وچہ کہے بلند آواز وں
عید فطر نوں ہولی آکھن استحباب نیازوں

جمعہ فریضہ جنہاں اتے عید بھی انہاں تائیں
جو شرط جمعہ سبھ شرط عید انوچہ خطبہ جا سنائیں

جو ترک کری یا پیش نازوں پڑھے کراہت آوی
ایہ وقت نہ پڑھے نازوں پیچھے فتوی ایہ فرماوے

عیدوں اگے نفل کراہت فرضاں وچہ قضا فی
عیدوں پیچھے جائز نوافل گھر وچہ افضل بھائی

خطبہ شرط جمعہ نوں ایہی عیداں سنت آیا
خطبہ جمعہ نازوں اگے عیدوں بعد ٹھہرایا

پہلی رکعت سبح اعلی پڑھن قرارت آ
والشمس وچہی اللیل ریچھی جو تھیے وچہ اضحے

جے کسے سوتاں یاد نہ ہوں ایہ قرار تنہا
ہر رکعت وچہ دس دس وار ہی پڑھے سو خلاصہ

Marfat.com

کیسے مجر قضائی یا وا بہائی پڑہے عید روا
افضل اضحی پڑہن سویلی عید فطر تاخیر
عید نماز دو رکعت بیچ اول پڑہی ثنائی
وتن اعوذ پڑہے بسم اللہ فاتحہ سورت کا وی
وچہ جہی رکعت بعد قرأت تری تکبیر الاوے
ہر زائد وچہ ہتھ اٹھائے باجہوں نہاں بچاوے
وتن کہہ تکبیر رکوع جاوی تو تکبیراں ہو
بعد نمازوں پڑھے دو خطبے منبر اتے جا
پہلے خطبے تو تکبیراں وتن شروع کہیئی
ظاہر وچہ روایت ناہیں عدد معین کو
اضحے وچہ زیادہ آکہے فطر کنوں تکبیراں
عید فطر وچہ صدقے فطری مسئلے کرے بیان
جاں کہ خطیب دے وچہ دا دلوچہ قوم کہیئی
ایہ کہے تکبیر ترے تکبیراں آکہے وچہ قیام
جے جاوی تکبیر آکہیا اس رکعت رہجاوی
جے اس کہے تکبیراں باقی نال امام اوٹھیوی
جے تکبیر امام پہلی لگا پڑہن شراوت
دوون جائز فطر گذارن اضحی تری دینہ آہی
یا بعد زوالوں حکم ہا آہی حدث امام
یا جہوں اندر وہاڑی دوجے ناہیں فطر روا
بعضے لوک جو عید گذارن بعضیں تجھے قضا

عیداں وقت اشراقوں بیچے وقت وچہ زوال
ترتیب گذارن وہاں عیداں ہکا ہی تقریر
ترائی تکبیراں کہے یا وہ ہر چہ ہتھ اٹھائی
وتن کہہ تکبیر رکوعے جاوے ہکر کعت پہنچائے
چھے تکبیراں وچہ پہلی رکعتیں زائد شرع بتاوے
ہر وچہ ڈہل تری تسبیحاں ہتھ دوویں ملیاوے
ہک تکبیر بھی چھے زائد نال رکوعاں دو
سنہ دو باندے جلسہ بیٹھے اول بہن نہ آہ
دوجے وچہ کہو ست واری ستجابوں سبحہ
خطبیوں گہٹ ہوون تکبیر اخطبیوں وچہ نہو
نال خطیب جماعت آکہن صحیح انہوں تقریراں
اضحے وچہ قربانی مسئلے بھی تشریح بیان
کونال امام جو رلے کوجہ اس کیا حکم ہی
وتن چوتھی کہ رکوعے جاوی پہنچے نال امام
ایہ چہ رکوع کہے تکبیراں ہتھ نہ مول اٹھاوی
رہندیاں تکبیراں یہ ہن ساقط کہنوں چھیوی
جے یاد رکوع یا پیش رکوعوں کہہ کفایت
جے بعد والوں چن چڑہن دی آوی جہ گواہی
یا جہڑے وچہ بعد زوال گذاری یا ہور عذر تمام
اضحی تے دینہ روایتاں نال کراہت آہ
ساقط عید نماز انہاں تھیں ست فرض ہن آہ

جیکر ذبح کرن قربانی پڑھکے عید اضحے
علموں تجھے ذبح نہ جائز فیرن پیش نماز
بے عید جنازہ ہوون اکٹھے اول عیدین پڑھن
بن عرفاتوں بعضین جائین حج جو پڑھن عوام

حدث امام ہوی فرمعلوم سبھ قربان کرا
بعد زوال کرن قربانی ہر ہر وجہ روا
عیدوں تجھے پڑھن جنازہ خطبہ فیر کہین
اسدا کچھ اعتبار نہ ہرگز سمجھ تمام

فصل دربیان تکبیرات تشریق

تکبیران تشریقی واجب فرضاں بعد ادا
نال جماعت پڑھے ہکلا صاحبیہ فرماوے
دینہ عرفے فجروں پیچھے نال اتفاق شروع
نال سلام اکھیوں متصل ہرگز ڈھل نہ لاوے
عید نماز تے وتران پیچھے ایہ تکبیر نہ آئی
اینوں پیچھے انہاں دا نماز پیچھے پڑھے قضا کی
مسبوقاں نوں آکھن لازم سر خود بعد سلاموں
پیچھے پیش اماموں آکھے تاہی پیچھے جو از
جے حدیثا امام یا سخن کرے یا مسجد باہر جاوے
جے حدث امام سلاموں پیچھے وضو کرن جاوے

شہر گراں مقیم مسافر مرداں ہور زنا
قول حنیفے شرط جماعت شہر اقامت آوی
بیہ ہوین جنوں فجروں پیچھے فتوی ختم رجوع
ساقط ہووے حدثوں سخنوں مسجد باہر جاوے
اینوں جیکر انہاں دا نوچہ اگلی پڑھے قضا کی
جے انہاں دا نوچہ انہاں قضا کی اینوں آکھن آئی
اول کہے امام نہ پیچھے آکھن تیں اماموں
استحباب اوڈیکن پیچھے کرے امام آغاز
استھیں پیچھے مقتدی آکھن فصل پیش نہ آوے
ایہ باچھ ضرور تکبیر کہیے فتوی ایہ فرماوے

صفت تکبیر کی یہ ہے اَللّٰہُ اَکْبَرُ اَللّٰہُ اَکْبَرُ لَا اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ وَاللّٰہُ اَکْبَرُ وَلِلّٰہِ الْحَمْدُ

باب دربیان نماز کسوف وخسوف یعنے دلوم چندر افتاب وگرہن

جان سورج گرہن لگے دو رکعتاں سنت جانے
جیکر نہیں امام جمعہ دا ہر ہر پڑھن جدا
بعد نمازوں پڑھن عائیں تا ہووے روشنی
یہ فصل اتنے ہوئیں جاہک جیکر پڑھن روا

امام جمعہ اکرے امامت نال جماعت ادائی
پڑھن دراز قرارت فتوی حنفی مذہب آئی
ایہ خطبے یا ہیچ پڑھن چھ جامع یا عید اندے آئی
جنہیں فقیہیں نفل نہ جائز ایہ ہی پڑھن نہ آئی

Marfat.com

باہیجہ نماز مکھی ہو کر رواجی پڑھن عالم
جاں چن لگے تا دو رکعتاں ہر کوئی ہی جدا
واوں سخت گڑا ہو رچھریاں عام آزار ہوئیاں

یا ہر کو جدا نماز گذارے گھر وچہ وا بتائیں
اینویں ہر سختی دہشت دشمن خوف و با
سخت اندھیر اجلی ہیبت تارے جھڑن و بال

باب دہم بیان نماز استسقاء یعنی طلب باران

طلب مینہا ندی کان پڑھنی استغفار دعا
جیکر آپو آپ گذارن نفلاں بجہ وا
افضل پہلی رکعت اعلیٰ دوجی غاشیہ بجہ
خطبہ پڑھے نمازوں پچھے منہ کر لوکاں دا
ایہ خطبے اندر چادر پھیری قوم نہ فیرن آئی
ایہ خطیبوں پچھے منہ کر قبلے پڑھے کھلو دعا

ایتھے نال جماعت سنت قول حنیفے آ
صاحب آکھن نال جماعت پڑھن وگانہ جا
پڑھے امام بلند قرارت ایتھے شک نہ کجہ
زمین دی اتے پڑھے کھلو کے منبر چڑھن نہ آہ
اتلا پاسا ہیٹھ کریئی ہیٹھلا اوپر بھائی
بیٹھن لوگ کرن منہ قبلے ہتھ اٹھان وا

دعا یہ ہے اَللّٰھُمَّ اسْقِنَا غَیْثًا مُغِیْثًا مَرِیْئًا مَرِیْعًا نَافِعًا غَیْرَ ضَارٍّ عَاجِلًا غَیْرَ اٰجِلٍ

توبہ کرن استغفاراں اول صدقہ دیہن
نری دینہ لوڑ وتی جاون کافر نال نہ ہو

پہن پرانے جاپیاں عجز نیاز کریہن
ایہ پڑھن اتھے جتھے آبنا لبھے نہراں کہوئیں کو

باب دہم بیان نماز خوف

حاضر ہوون دشمن جیکر وقت نمازے ہو
ہک فرقہ مگر امامے نیتے دوجا کول کھلو وی
جاں او وہ تم نماز کریہن دوجا فرقہ آوے
اینویں افضل رواجے رکھن قوم جماعتاں دو
تا ادھے مگر امامے نیتن اوہے رہن کھلو
قعدہ کے پہلا فرقہ دشمن طرف سدھاوے
دوجے آنیتن پچھے نیک سلام پھیراوے

جے ڈر دشمن دا غالب ہووے فرقے کیتن دو
ایہ دشمن دل منہ رکھ کھاون مت او غالب ہووے
ایہ اپنا ہوا امام بناون کرن جماعت
نے جو سہ کہن جماعت اول پچھے رہے نہ کو
ایہ چار گانے سہ گانے اندر پڑھن رکعتاں دو
بیٹھ امام اوڈیکے جانجاں دوجا فرقہ آوی
بعد سلاموں وہی جاون پہلا فرقہ آوے

ایہ باجہ قراءت پڑہن رکعتاں جو انہاں ہین بقا
ایہ نال قراءت مسبوقانہ پڑہن رکعتاں دو
قبلے دیول ہووی دشمن یا کسے ہوس دا
جے فجر نماز یا سفر دوگانہ کیونکر پڑہنے آوی
وت دوجی فرد وی آکر رکعت نال امام پڑہن
پہلا فرقہ باجہ قراءت دوجہا نال قراءت
جے قوم مقیم امام مسافر چار گانی وچہ آوے
وت دوجہی قوم رکعت پڑہ کے دشمن طرف سدہاوے
وت دوجہا فرقہ ترے رکعتاں پڑہی نال قراءت
وچہ نماز نہ کرن لڑائی لڑناں فاسد ہوئی
خوف نماز ہی وچ قبلے روا ہے بالاجماع
ایہ جائز تداں جے شیر یا دشمن حاضر نظر آوے
آتے جیکر خوف زیادہ ہووی ہوئی جنگ تیاری
آپو آپ گہوڑیاں تے جائز روا جماعت ناہیں
کوا پر زمین پیادہ ٹردا یا تردا دریا
کو دشمن کنوں نٹہا جاندا وقت نمازی آ
کونس گئی دے پچھے جاندا گہوڑے تے سوار

ایہ خارج ہو دشمن ول جاون دوجا فرقہ آ
پہلا فرقہ لاحق ایہن پڑہن قرآن نہ سو
ہر طرف انہاں جاون جائز نہ نماز فنا
پہلا ہکر کعت پڑہکے دشمن طرف سدہاوے
وت دونوں فرقے ہکہکر کعت سر خود ادا کرہن
سجدے سہو تے حکم قراءت نال اتفاق روایت
پہلا فرقہ ہکر کعت پڑہ دشمن طرف سدہاوے
وت باجہ قرأت ترے رکعتاں پہلے آمکاون
ہکر کعت وچہ فاتحہ سورت دوجہ فاتحہ فائت
فاسد ہے جے دشمن لجاوی گہوڑی دی چڑہ کوئی
پچھے یوسف کہے نہ جائز فتوی نال روا
خوف چ سبھے پڑہن لگن مت دشمن غالب پاوے
اترن تلے میسر ناہیں پڑہن اپر اسواری
جے دوتری ہوون ہک گہوڑی آتے روا جماعت باہر
یا ہتھیار ہر نیاریاں پڑہ ہر اناہ نماز روا
ایہ جو اسوار نا پڑہے گہوڑے تے پیادہ کرہی قضا
اس گہوڑے آتے فرض نہ جائز ستناں روشما

باب دے بیان نماز جنازہ و غسل و کفن و دفن جزان

وچہ حدیث ایہی فرمایا حضرت نبی رسول
مریض روے تسبیح ثواب آواز کری تہلیل
سنت مرض چھپان آیا جاں طاقت آئی

رب آزار اسے نوں دیندا جو اسد مقبول
اوہ جیہی ساہو صدقہ آیا خواب جہاد سبیل
اینویں دون زحمت اندر باجہوں گلہ خدای

پیچھے تیری ساعت تاپ چڑھے کسی صلاح شاکر راضی
بیٹے تیری وہاں تعبیر ظاہر آگے کردا ایہ بیماری
بیماراں ہور حکیماں تائیں جیکر حال سناوے
بعضی کوئی رحمت اندر رہے ہوون راضی
سفت توبہ کل گناہوں کرن وصیت ہیئی
کری وصیت تیجا حصہ جیکچھ ترکہ دہروا
خصمہ کری نہ کہانی اُتے کہے نہ برا پکایا
طمع نہ رکھے دلوچہ کوئی بچھن والا آوے
اکثر فکر مرنداکیجے خاصہ وچہ بیماری
فکر کرے وچہ خویش قبیلے آکھے کنھ سدا ہے
خبر بنی نوں نت دہاڑے وچھی مجرہ بلاوے
اتہ اندر وہ اندر ہیرا مٹی آنے عمل سوالا
ہیں تیار کینیاں ایہ چیزاں نوں کیا میں لیا سیں
پہلی رات قبر دے اندر آ بلسن ہمسائے
حال اساڈا ویکھ نہ ڈریوں غفلت نال نجائی
سنت چھن آزاری تائیں جو اوہ ہووے سوکھا
عین فرض ہر اسدے تائیں جیسنوں سبلاوی
وقت مقرر چھن کارن آکھیا ناہ فقہاں
چھن والے اوپر رحمت بدی نازل ہووے
رحمت والے دے گھر اندر جاں وت بیٹھے جاکے
چھن خوشیاں تے ایہی یا سبھ اہل اسلاماں

اللہ فخر کری وچہ ملکاں بخشے بدیاں ماضی
گویا گلہ کرن بیدار ہو اکردا رب بیداری
اسوچہ خوف نہیوں کوئی واشرع فرماوے
بعضے چپ چپاتے ہوون کرن شکایت سازی
جے دور آیوں رحمت گذرن لکھے وصیت ہیئی
فرض ادا ہو بدل نمازاں روزے حق ہی مرا
جھوٹھ نہ کہے جو ہرگز بینوں راتیں خواب آیا
چھن والیاں سچہ سناوی جھوٹھ نہ مول لاوے
رب کنوں ڈر کل کری کھے نت تیاری
وچہ قبر دے مٹی ہوئی صاحب پکڑ رلائی
خلقت کل اوہ سنے آواز بندہ کنھ پاوے
بیں چہ کیڑی ہتے ہوسن ہمسیں کہ ہکلا
جو ہتھ عمل نہ ہوسن جنگی ہتے دھکے کھاسیں
جو دنیا اندر بعد اساں تھیں نہ کیا عمل کمائی
ویکھاں اساڈا نوں کی آندا بہسن جزا کمائی
فرض ایہائی چھن اسدا جاں وہ ہووے او کہا
فرض کفایہ ہر مسلم تے جے تعیین پڑا آوے
چھن ترے وہاں تہیں جنگا لکھیا وچہ اجبائی
جا بجاں رہے اندر ہوئی تا تا ناہ کہلاوے
غرق ہوئی سبہ رحمت اندر وچہ عزائب آکھے
اکثر کہن یاراں تے ایہی بعضی آکھن عاماں

کافر فاسق تائیں پہن رو اکتابیں پایا
دندیں پیڑ یا بھوڑا ہووے یا کسے اکھیں آون
ادب عبادت پہن سنوں خواہش آکھ سنائیں
رکھن ہتھ متھے یا سینے یا ہتھ آوے لا
پڑھن دعائیں دم کریں جو نکر وچہ وہت
الحمد اخلاص معوذتین اذا جاء نال یہی
آکھ سناون اسدے تائیں زحمت وچہ ثواب
کہاں کولوں ترک کیجیوی بیٹھیاں اسدے کول
پہن تجوید ہی سنت نت نہ پہن جاوی
استحباب آزاری پہن سیانے رائیں جاوی
حکم رباوا جاوباوی اندر رسول نہ آوے
جیہڑی خاص الٰہی ہوون روانہا نوں
دباشہادت ہت آئی حضرت وا فرمایا
کو صبر کرے وچہ جاوباوی مینے رب ضائیں
دارو کرن باوا آیا دعا کلام الٰہی
منتر سیاشوین والے بعضے بعض روا فرماون
جے موت کیسے نوں حاضر ہووی مسئلہ آکھ سنائیں
آکھن مجلس والے کولوں مومن صالح الٰہی
ایہ سن فکر ویچہ کرسی المبین بخشیوی
ایہ اداب عبادت ہو مرضدی جو کچھ آکھ سنائے
سنت الٰہی وچہ وقت نزع علامہ قبلہ دل کرنا

بعضے مرض شیطانی ہن پہن انہاں آیا
یا کسے کھرک یا نار وا ہووی پہن الیں سنجاوے
جو مضر نہ ہووی اسنوں تا او چیز نگائیں
پچھے اسدا حال حقیقت نرمی نال الا کے
بھی سورت لیس پڑھی ہو شفا دی آیت
قل یا انا انزلنا پڑھ کے دم کریے
رہے گناہ نہ زحمت اندر لکھیا وچہ کتاب
بیٹھن تھوڑا پاس آزاری دیکھ کتابا پھول
جداں آزار کریں غلبہ پہن نہ سدا ہووے
پاڑے اندر دیہ نوں پہن حکم شرع فرماوے
پوہی باجو شہر اندر نس جوں نس نہ جاوے
نیکی بدی خدا تہیں جانن گلہ نہ ہرن باوں
رحمت الٰہی جنگ مندی کسے خلاف نہ پایا
اجر شہیداں اسنوں ملدا اسدی شکنے پائیں
ہو خیر ایت صدقہ بہتر منتر جان منائی
منتر باجہ قرآن نہ جائز اسم الٰہی بھاون
نیک گمان خدا تے رکھے بخشش فضل رضائیں
تھوڑے کی پیدا ہو سن وچہ جہان اجیہے
بہشت نصیب کریسی بندے ہو دل عذاب نہ ہوسی
ایہ وچہ سراج کتاب فضد دی ہے نظر آئے
جیکر ضرر ہووے اسنوں پچھ پاسے دہرنا

Marfat.com

جو حضر ہوسی تا او نوں چھوڑن اسنوں جیں آسان
وقت نزع تلقین کریہن سنجھاب ایہائی
اسنوں امر نہ کرنا آیا مت دل تنگی آوے
موت پچھو تلقین نہ کیجے حنفی مذہب آیا
جے کلمہ کفر زبانوں آکھے وقت نزعدے کوئی
پڑھن آیتیں نزعے ویلے استحباب ایہائی
خویشاوند جو بہت پیارا حاضر پاس کیجیوے
جاں مرے نجو اکہیں بیٹھے کھاڈی نہ کھیوے
نرم کپیون چوڑ میت دے باہاں موہیاں لاوے
انگلیاں نوں میٹ کراہن فیر ٹکانے لاوے
وت لنگاں نوں نسل کرکے رکھے چاٹی نانے
ہکو جامہ اتے پاون سب تن جس کجیوے
پیٹ اتے کجھ لوہا رکھن یا وت ڈل ٹکاون
کرن دعائیں پڑھن جنازہ بیت حق والی
غسلاں اگے اچی پڑھن قرآن کراہت نیڑے
غسل کفن بھی کری شتابی کرنی ڈہل نہ آئی
عورت ہوئی جے نال جلدی بچا اندر جیوے

کنڈھی پر نی روح سو کہا خارج ہوا جان
یعنے کہن شہادت کلمہ اوچی دوست بہائی
جو کہو ارکہی او وہ زبانوں ہو نہ فیر کہا وی
وقت نزع ہو وقت دفن وی ہر دو جا فرمایا
حکم کفر والیں نہ کیجے مسلم ایہی سوئی
صلح لوک انی خوشبوی حاضر کیجن بھائی
حائض نفساکول نہ آوے قوی خوف نہ تھیوے
چوڑی پٹی کھاڈی ہیٹھوں سر دے نال نہ ہووے
فیر ٹکانی لیا کراہن پاسیاں نال لگاوے
نال شکم دے پٹ لگاوی پلیاں ٹپاں لاوی
جاے سبھے دور کریہی انجاب بچھائی
منجی اتے رکھن میت زمین تے گنڈ نہ ہووے
یار آشنا ہمسایاں خویشاں خبر موئی پہنچاون
ہو کا دین بازار کراہت فتو نال وائی
فدیہ فرض میت دے سر توں افضل جہب نیڑے
جے اپاچیت پوی کتے کھسکی کرنی ڈہل وائی
پاڑن کھبی کھبی لازم بچہ جھب کڈھیوے

فصل دربیان غسل میت

غسل میت دا جیوندیاں اتے واجب ہی اجماعوں
ہکا شرط ایہائی واجب سنت نری وارں
خوشبو دکھاون کول میت دے مسند ہو نہ آوے
جے بعضے اوکرن سبہ ہندیاں ساقط حکم شرعوں
جے ہکا شرط کریہن غسلاں واجنازہ یاراں
اول ہوپ کریہی تختی میت فیر ٹکاوے

Marfat.com

ہکواری یا تری پنجواری ہووے فیر فرہی
تختے اپر میت رکھن سبھے پاسے پرنے
بعضے کہن سر اُچا کرنہ قبلے پیر بھی لیاوے
جا غسلدی پردہ کیجے غیر نہ ویکھے کوئی
ستر غلیظ میت دا کجن دھوئی گوڈیاں تائیں
ناف زانو سنہ نظر نہ جائز سنگا ہتھ نہ لاوے
لائق ایہی غاسل تائیں نال وضوئے ہووے
وضو وت کریئی میت اول منہ دھوائے
تر تھگڑی ول انگل اتے منہ میت ول پاون
پنیہ کہن منہ بینی وچہ کنا وچہ بھی پائیں
بھی سارے سر دا مسح کراوے فتوی ایہ فرماوے
جے میت ڈکا چھوٹا ہووی وضو تس نہ آیا
پانی گرم غسل نوں فضل گہت اوبالن کہاروں
سر دا ہی مسح والے ہوس ہوں خطمی نال
جے ایہ چیز نہ لبھے کائی پانی گرم کفایت
وت کھبا پاسا ململ دھوون سجا ہیٹھ نگاون
ہولی ہولی پیٹ ملیہن جو کجھ باہر آوے
وت میت نوں خشک کریں سکے جامے نال
ناخن بغلاں مچھاں پاکی کرنا کجھ نہ آیا
جیکر میت لہر دا جاندا پانی اندر پاون
جیکر میت سجیا پھٹیا ملنا مشکل ہووی

ہتھیں دھوندے فیر آیا میت کو شک کریئی
منہ قبلے ول کیجے میت پیر وکھن ول کرئی
جوئیں عیسر توئیں رکھیوی فتوی ایہ فرماوے
جو غسل دیوی تس ویکھی یا جو یاری دیندا سوئی
ہتھ جسہ سبہ کرن برہنہ حنفی کہن انتہائیں
اینویں زنان نہ روا زنان تہیں ناف زانو وچہ جاوے
اول ہتھ لپیٹ جامے وچہ فرج میت دا ہووے
ہتھ نہ دھووی نہ منہ بینی میت پائی پائی
پاک کرن لب دندان ناساں بعضے ایہ فرماون
منہ دھوون فر سبھے کھبے باہاں رکاں تائیں
وت پیر سجا وت کھبا دھووے گیٹیاں تک پہنچاوے
ایہ وچہ فتاوی عالمگیری قاضیخاں فرمایا
یا بیری دے پتر گھتن لاہے میل ہنجاروں
یا صابن یا مثل جو سہدی پاک کریندے وال
اول سجا پاسا دھوون کھبا ہیٹھ بدائت
ویرا ٹھا میت دے تائیں تکیے نال سہاون
وضو غسل نہ کرن اماوہ دھوئے بجس اٹھاوے
سر دا ہی نوں کرن نہ کنگھی نہ کوئی منن وال
جیکر ناخن آپے ٹٹا دور کرن فرمایا
پکڑ میت توں پانی پوچہ نیت غسل ہلاون
ہتھ لاوے اینویں پانی وافر پاکر دھووے

جیونکر غسل ایہائی مرداں ایہوئیں غسل نساءیں
جے زندہ بچہ باہر آوی پچھو اوہ مرجاوی
ایہساہ لوہی یا بہوے ہلے یا کجھ کرے آواز
جیکر زندہ ہویا نہ معلم مردہ باہر آوے
جے پیدائش تم نہ پچھے ناقص باہر آوے
جے اوہ زیادہ لڑکا باہر پچھو فوت تھیا ئی
جیکر اکثر میت لبھو نال سر کے یا اوہا
جے بعد نازول ہند لبھے وتے پہر پڑہن نہ آئی
یا اوہا چیر جے لمان لبھے اوہے سر وی نال
جیکر میت معلم نا ہیں کافر مسلمان
یا ختنہ یا ہو نشانی غسل نماز روائی
اگ سارے کسی مسلم نا ہیں سڑکے کولا ہو یا
وچہ جہاز مری جے مسلم غسل کفن اس دیہیں
جے قتل ہوئی یا موئی اکٹھے کافر اہل اسلامی
تے جیکر نہ نشانی کائی اکثر اہل ایمانا ں
دفن کیچیوی سبھناں تائیں قبرستان اسلامی
ایہوئیں کفن بھی سبھناں یوں پڑہی نماز نہ کوئی
تے جیکر برابر ہوون کافر اہل اسلامان
بعضے آکھن دفن کیچیوی قبرستان اسلامی
تنہاں لغ لڑکا دار حرب تھیں پکڑ جیکوی لیاوی
جے فوت ہوئی اس غسل جنازہ کفن بھی دفن کیچیو

وال زنان وحصے کرکے سینے اوپر پائیں
غسل کفن اس فرض جنازہ چنگا نام نکاوے
دائی تک پا مانو گواہی کرن نماز جنازہ
غسل کفن کر دفن کریہن نہ جنازہ بہاوے
غسل کفن اس دیوں فتوی قاضیاں فرماوے
اس فرض نماز تے گہٹ ادہوں وانماز آئی
غسل کفن اس واجنازہ وچہ کتاباں لدہا
جے باجہ سر دے ادہا لبھے غسل نماز نہ کائی
تھگر لوچہ لپیٹ پوہن غسل نماز محال
جو وچہ دار اسلام ایہائی غسل جنازہ آن
والاں تک تی کالی جاوی رسم اسلام ایہائی
تھگر وچہ لپیٹ پوہوی غسل جنازہ کہوئی
پڑہن جنازہ بہار بنجھیں کجھ وچہ دریا ٹیہن
جے نال نشانی مسلم نہیں کیجن جدا تمامی
تا سبھناں تی پڑہن جنازہ نیت مسلمانا ں
تے جیکر کافر رہتے ہوون کیجے غسل تمامی
اندر قبرستان کفاراں دفن کیچیوں سوئی
غسل تے کفن کیچیوی سبھناں وانماز نہ عاماں
بعضے آکھن وچہ کفاراں بعضے جدا تمامی
مسلم حکم ایہائی اس جے ماپیونال نہ آوے
تے جیکر ماپیونال ہوون تس تابع انہاں تھیوے

Marfat.com

جے اوہ مرے تا غسل جنازہ کرنا کجھ نہ آوے
یا ماہیو تھیں ہک مسلم تھیوس اوہ تس تابع ہووے
باغی رہزن وچہ لڑائی جے ہوون مقتول
جے بعد لڑائیوں پکڑ مرای انہاں نوں سلطان
جو چھائی گہت مرید الوکاں جو تس سکر ہوئیں
جو سینہ زوری کرن لڑائی دو طرفیں مقتول
جو زور دیگاناں کرن شہر وچہ تہیں پھر تہیاں
جے جنبی دیوی غسل میت نوں یا حائض نفسا
جے محدث دیوی باجہ کراہت تال اتفاق روا
جو خویشاوند قریب میت دے استحباب انہاں دے
جیہڑا کال غسل کریہی ویکھو عیب چھپای
جے منداحال بدعتی ویکھو بدعت جس مشہور
باجہ بدعتی حال دو جہیدا دے ناہیں رہائی
اولی ایہی غاسل تائیں میت مفت نہ ہووے
جے اجرت منگی لیون جائز ہور جی غاسل کوئی
جتھے غاسل ہوئے نہ لبھے اس کیوں اجر نہ آیا
مرد غسل مردانوں لیون عورت غسل نسائیں
جیکر لڑکا چھوٹا ہووے عورت روانہاں نوں
جے فوت ہویا نامرد یا خصی یا ہی خنثیٰ کوئی
غسل عورت دا خاوند تائیں دینا جائز تائیں
جیکر موت خصم دی پچھوں عورت پوسہ لیوے

جے عقل ہوس خود مسلم تھیوے غسل جنازہ نہاں
غسل جنازہ لڑکے مسلم شک دی تھیں ہووے
غسل جنازہ انہاں نہ کیجے نہ شہدات مدل
تا بعضے آکھن غسل جنازہ انہاں کرن عیاں
غسل جنازہ اسد نیائیں ہرگز نہ کریہن
باغیاں دے انگوں غسل جنازہ کیجے انہاں نوں
غسل جنازہ انہاں نہ کیجے رہزن حکم شمار
یا کافر دیوی نال کراہت ایہی غسل روا
استحباب ایہائی وضو بہت فضیلت پا
جے آپ نہ جانی اہل ورع ہوئیں نیک ایمن بولای
جے بدصورت منہ کالا ویکھی خبر نہ کیسے سنای
ایہ لوکاں وسی جائز ایہی بدعت ہوئی دور
استحباب جو دسے جیکر خوبی ویکھے کائی
جو غسل میت نوں لیئے دیوی سبہ گناہ بخشاوے
نے جے ایتھے ہوئے کوئی غاسل اجر تد دانہوئی
اتنے غسل معین ہوئیں ناہیں ہول کفایا
عورت غسل نہ جائز مرداں نال نہ مرداں تائیں
یا چھوٹی لڑکی مرد نوای جائز شک نہ پائی
غسل انہاں دا مرد کریہن عورتاں روانہ سوئی
غسل خصم دا عورت جائز عدت وچہ نہ تائیں
باپ میت یا پیر اسد دی خصیے غسل نہ دیوے

۲۵۱

جیکر زن یہود نصاری خاوند مسلمان
جیکر زن مرد چہ مردان عورت پاس نہ کائی
جیکر محرم مول نہ ہووی ہو کوئی کروائے
اکہیں نوٹے وقت تیمم جسہ نظر نہ آوے
جے خصم ہووے نا اکھ نہ نوٹے دیکھن اس سوائی
جے مرے پدر ام ولد یا مولے مکاتبہ کوئی
مولی مرے وچہ انہاندے غسل نہ نہاں آوے
کو مرد مرے وچہ زناندی مرد نہ حاضر کوئی
محرم زوجہ لونڈی نائیں ننگے ہتھ حلال
جیکر مرد ہووے پاک کافر باقی سبہ نسائیں
جیکر مرد نہ ہووی کوئی لڑکی چھوٹی ہیوی
خنثے مشکل غسل نہ دیوے مرداں ہور نسائیں
تھگڑے ہتھ لپیٹ تیمم اس نوں دیون آیا
ہور روایت غسل کرن اس ہتھ نمولی لاوں
جیکر میت کافر ہے تس والی مسلمان
اپر سنت غسل کفن دی نگاہ نہ رکھے یار
جیکر میت مسلم ہووے والی کافر بچہ
جے جنگل وچہ مرے کوئی مسلم پانی پاک نہ کجھ
جے بعد جنازیوں پانی بھے غسل دیون فرمایا

غسل دیون اس خصمے جائز نال کراہت جان
کری تیمم محرم ہنوں پنڈی نوں ہتھ لائی
تھگڑے ہتھ لپیٹ کراہن پنڈی نوں ہتھ لائی
عورت جوان یا بڈھی ہووے حکم نکو فرماوے
تھگڑی ہتھ لپیٹ کراہن کری تیمم بہائی
انہاں غسل نہ موئی دیوے اینویں لونڈی بہائی
ننگے ہتھ تیمم جائز موئے نوں کر دلوائے
زن محرم یا عورت ہووس کری تیمم سوئی
جے ایہ نہ ہوون غیر کراوے جائز تھگڑیاں
زناں سکھاون مرد نوائی جدا ہکلی تائیں
جے طاقت غسل اس زناں سکھاون غسل نوں دیوے
جے خنثے مری تا غسل نہ دیوے مرد زناں اس تائیں
وچہ فتاوی عالمگیری غسل نہیں فرمایا
جامہ اتے گہت کراہن پانی وافر پاون
غسل کفن تس مسلم دیون اینویں دفن عیاں
ٹویا گہت پورے وچہ میت جوں سن مرداں
غسل کفن تس مسلم دیون کافر کری نہ کجھ
کرن تیمم میت تائیں پڑھن جنازہ بجھ
فیر جنازہ کرن اعادہ ابو یوسف فرمایا

فصل دربیان کفن

کفن میت دا فرض کفایہ ہکو فرض سجانی
کفن سنت تری مرد انتائیں پنج عورتاں جانی

Marfat.com

سنت مرد ازار پیراہن ہور لفافہ آیا
باجہ پیراہن ہر دو چادر کافی کفن ٹھہرایا

جے ترکہ بہت نے وارث تھوڑے سنت کفن دیوان
جے وارث بہت نی ترکہ تھوڑا کافی کفن دیوان

وقت ضرورت جو کجھ لبھی ہکو نواں پرانا
ازار لفافہ چوٹی پیراں تائیں لماں بھانا

گردن پیراں تیک پیراہن باجہ استینوں آیا
نہ ترنیز پیراہن تائیں نہ گریباں بنایا

میت تائیں پگ نہ دیون ظاہر وچہ وارث
احسن پگ دیون علماواں منہ تی شملہ غایت

سنت زناں ازار لفافہ ہور پیراہن بجہ
سینہ بند خمار زیادہ لیتھے شک نہ کجھ

کفن کفایت زناں لفافہ ہور ازار خمار
ہک مرداں دو زناں کراہت باجہ ضرورت یار

سینہ بند کیچوی چوڑا سینے دہی لا
پٹاں تائیں چوڑا افضل لماں ترے گز آ

جو لڑکا لڑکی نزدیک بلوغت حکم بالغ تس ہو
نکڑے ہکو کفن بھی جائز لڑکی جائز دو

کفن دیوان خنثے مشکل جیونکر کفن نسا
رنگ کسنبے کیسر ریشم خنثے نہ روا

انیویں ایہ تجائز مرداں خاصہ روانسا
جیوندیاں جو پہنن جائز او ہو میاں روا

زناں پرانا جائز ایہی چٹا استحباب
جیہا پہنے عیداں اندر قیمت تس حساب

جو عورت پہنی پکے جاندی قیمت تس اعتبار
اس قیمت دا کفن کیچوے افضل ہے مختار

جو بعضے وارث کفن کہن تے بعضے آکہن دو
میت نوں ترے کفن پہناون جیونکر سنت ہو

اول منجی اوپر لفافہ وت ازار وچھاون
وت وچھا پیراہن اتے میت چائکاون

کہت پیراہن گل میت دی تن خوشبو ملیوی
عطر پھلیل ملن سر داڑھی جیکر حاصل تھیوی

جھڑے عضوی سجدے والی ملن کافور تہانوں
متھے نک دو ہتھاں پیراں انیویں دونیں زانو

ازار اٹھاون کھبا پلو سجے طرف لیاون
وت سجا پلو چا کراہن کبھی طرف شکاون

فیر لفافہ انیویں دیوں بند بہنن وچہ دائی
کفن عورت بہی مرداں انگوں ترائی کفن چھپائی

کفن پیراہن پاؤ حصے کیچن سر دی وال
سینے اتے رکھ دو طرفیں کجھن ٹوپی نال

وت ازار لپیٹن اونویں وت لفافہ آ
وت سینے بند لفافے اتے خوب طریق پہنا

جے محرم حاجی فوت ہویا تس کفن حلال مثال
اول دھوپ کفن نوں کیجے ہتھیں بعد پہناوے
دھوپ میت تری وقتیں کیجے جاں بکدے روح جدا
اول کفن میت نوں یوں ترکے میت وچوں
گھٹ نہ کیجے کفن سنت نہیں بہاویں عرضاں
جے ترکہ میت گروی دھریا ہور نہیں کجھ مال
جے میت ترکہ مول نہ چھوڑی کپڑا کفن پہناوے
کفن عورت دا خاوند واجب بہاویں چھوڑی مال
کفن خصما عورت اتے واجب مول نہ آیا
جیکر خصم نہ کہے عورت کفن بیٹے تے آیا
فرض واجب کفن قبیلے اتے پچھے بیت المال
جیکر کفن نہ لبھے ہرگز غسل میت نوں دھرا
قوم کسے وچہ فوت ہویا کو درم کیتو سوال
جے اس مالک معلم ہووی اسنوں یوں آیا
جیکر چور قبر دی وچوں میت کفن چوراوں
جیکر مڑ چھڑ لیجاوں مڑ ہور پہناوں
جیکر ترکہ قسمت ہویا پچھے کفن چورایا
جے وجو کہاوی میت تائیں کفن رہی وچ گور
جے کفن دتا کسے خویش قبیلے یا کسے ہور مہیا

مشک ملن ہو سر منہ کجن سنوں بجہ حلال
ہکواری یا تری پنجواری ہتھیں وچہ آوے
ہو وقت غسل ہور کفنا تائیں ستھیں بعد آہ
قرض وصیت ورثہ وارث ادا کیچیوی پچھوں
فتوی اسے مسئلے اتے وچہ سراج ایہائی
اول قرض ادا کرہن پچھوں کفن سمہال
جسنوں نفقہ میت واجب کفن بھی سنوں آوے
ایہ ابو یوسف دا قول ایہائی فتوی ہے ہر حال
بہاویں مال نہ چھوڑی ذرہ کسے خلاف نہ پایا
جے بیٹا نہ تی واجب اسنے نفقہ جس اٹھایا
فر مسلمانان عاماں اتے ناہ تا کرن سوال
کہیں کچھ پورہن میت قبر نماز کرہن
کفن کنوں کجھ رہن جو باقی کیا کجھ حکم اس مال
نہ تا کفن غریباں دیوں یا صدقہ فرمایا
جے میت تازہ ترکے وچوں نہ فر کفن دیوان
جے میت سونا پھٹا ہووے چادر ہک دیوان
ہل کفن دا وارث دیوں نہ قرضایاں آیا
کفن کہتن فر ترکے اندر وارث لیوں موڑ
کفن پہناونہ الا دیوں ہور نہ کسے آیا

فصل در بیان برداشتن جنازہ

سنت منجا چاوں میت چار مرد اٹھاوں
پکڑن چار پاوی منجی بخشش ربدی پاوں

ہر یک ہر ہر پاؤ تائیں وہ قدم اٹھاوی
وت پچھلا سجا پاؤ انجی سیے موڈھے لائے
وت پچھلا کھبا پاؤ انجی کھبی موڈھے رکھے
جو چالی قدم اٹھاوی میت حضرت ایہ فرماوے
بجہ کراہت منجا میت جے دوہرا اٹھاون
جے تنگی راہ یا ضرورت ہووے تا ایہ جائز آیا
میت وڈھے لڑکے تائیں منجی اتے چاون
رواجے گھوڑے تے چڑھکوئی لڑکا ہتھیں جائے
اول سر اٹھاون منجا وت پوائدی چاون
افضل چلن پچھے میت پیر پاوے جاون
سجے کھبے میت ٹرنا ہے مکروہ فرمایا
اگے لگ جو ہتے چلن یا کو دور ہکلا
نفل نمازاں کنوں افضل نال میت ہمراہی
وین کرن ہور ڈھائیں مارن پٹن جان حرام
جائز نا ہیں جامی پاڑن اگ لیجاون نال
جے روون پٹن والی عورت نال میت دے جائے
جیکر لڑیاں رہے نہ عورت مارن اس نہ آیا
منجی میت چاون کاں جو منگن مزدوری
میت نال چپاتے جاون کرن کلام نہ آئی
ویکھ میت نوں اٹھن جائز یا نہ اٹھے کوئی
جو لوگ بیٹھے ہوون اندر جاجنازی

پہلوں سجا پاؤ اگلا سجو موڈھے لائے
وت اگلا کھبا پاؤ انجی کھبی موڈھے لائے
ایہ کمال سنت دا الہی وچہ کتاباں لکھے
چھل گناہ کبیری اسدے رب غفور وبخاوے
ہک سرہاندی ہک پوائدی سر دے اتے چاون
لدن میت جو انی اتے ہے مکروہ فرمایا
جو شیر خوارہ یا اندک وڈا ہتھیں نہ اٹھاون
وقت ٹرندی وگن شتابی دوڑن منع کرائی
اگے کرن سرہاندی میت جا راہ ٹردی جاون
ہو اسوار بھی خوف نہیں جو پچھے لگے آون
اگے لگ میت دی ٹرنا نیڑی جائز آیا
یا اسوار کو اگے لگے سجہ مکروہ اولا
جے موبا گو انڈھی یا کو سکا یا کو صالح راہی
ہوئی روون جائز الہی افضل صبر تمام
رنا تائیں نال میت دی جانا نہ حلال
لازم الہی مرداں لئے اس لڑکے فرمایا وی
جاون والیاں منع نہ ہتوں جاون روا بتایا
قاضیخاں فرمایا الہی جائز نال ضروری
اچی ذکر قرآن کراہت ہولی ذکر روائی
جس نال سنجا نانہ اٹھے جس جانا اٹھے سوئی
میت آئی ویکھ نہ اٹھن فتوی شرعی جو آئی

جاں سجا پاس قبر دے کہن بہن وا فرمایا
جاں جاں پو نہ ہون فارغ افضل شیخ ناہیں
میت جا جنازے اندر رکہن قطب سرہانڈی
میت والے جیکر توشہ نال طعام لیجاون

جانجاں سجاز میں نہ وہر یا بہن کراہت آیا
نال میت ہمراہی کیجو پائے اجر تدا ہیں
سجا پاسا قبلے دیول رکہن طرف پوا ندی
اوہ چاون کہن والیا نداحق دور فرتہ کہان

فصل در بیان نماز جنازہ گذاردن

پڑہن نماز جنازہ مسلم ایہی فرض کفایہ
جے پڑہے ہکلا مردیا عورت فرض ادا ہوئے
شرط نماز جنازے تائیں میت مسلمان
جیکر غسل میسر ناہیں دفن ہویا جیوں تازہ
جے غسلے باجہ جنازہ پڑھکر پوکن میت تائیں
پاکی سجہ مکان میت دے تائیں شرط جنازے
پاکی جاے جاگہ جسی ستر میت منہ قبلے
جیکر میت غائب ہووی یا پچھے یا پاسے
جو کجہ بھندڑ وچہ نمازاں وچہ جنازے سوئی
اوپر زمیں دے سجہ ہار کہن شرط جنازی آئی
فرض جنازہ ہر مسلم دا عورت مرد تمامی
باغی رہزن نہ جنازہ ہور جو مثل انہاندی
کو مال بیگانہ کہن آیا جے تس قتل کیتوے
جے قتل کری کو مایہ تائیں جی تس قتل کرہن
کو تیغ مرید اہوی تائیں لگس آپ خطاؤں
کو جان کرہن آپ مری خود یا کو پچھاہ لئیئی

جیکر سبھے ترک کو پہن سندا عاصی آیا
رہندیاں ذمہ ساقط ہوندا عاصی تھئی نہ کوئی
انیویں شرط ہی غسل میت دا جانجاں ہی ایہاں
جہت ضرورت قبری اتے جائز پڑہن جنازہ
قبر اتے وت فرض جنازہ اگلا جائز ناہیں
شرط جنازے اوہی ایہن جو کجہ شرط نماز
انیویں شرط جو میت حاضر رکہن پاسی اگلے
یا جیوانے اتے لدیا فاسد نال قیاسے
محاذات زنانی وچہ جنازے بھندڑ مول ہوئی
لاہ منجی تھیں بھوئیں ذی رکہن شرط نہیوں کائی
خواہ وڈا خواہ چہوٹا ہووی کل اصیل غلامی
ایہ مسئلہ فصل غسل دے اندر ہویا ذکر سرہانڈی
یوسف آکہے غسل کرن تس ناہ نماز پڑہیئے
مول نہ پڑہن جنازہ اسدا تسر اہانت دیہن
جے ایہ مویا کر غسل جنازہ قول کلی علماؤں
یا زہر کھاوی اس غسل جنازہ فتوی جائز ہیئی

Marfat.com

جے سولی چاڑہن مسلم تائیں حکم کیتا سلطان
جے وچہ قصاصے قتل ہویا کوئی یا زانی سنگسار
وچہ جنازے کری امامت اولی ہے سلطان
وت کہ توال ایہائی اولی وت پھر حی امام
استہین پچھے تیرو پر استھین پچھے بھائی
وچہ جنازے حق زناں ہو لڑکیاں ناہیں کو
اقرب حق ایہائی اول ابعد حق ناہ آہ
جے اقرب حاضر ناہیں تھے ابعد تھیئے امام
جے اقرب وچہ شہر دے حاضر ایہی وہ ہمار
جے دو بھائی یا دو چاچے وڈا اولے یار
جے ایہ ہر یک ہوسن تائیں اگے حکم کریہن
جہت امامت شخص معین کری وصیت جی
جے ہویا غلام اس مولی باقی بیٹا باپ اصیل
خاوند حق امامت ناہیں ہویاں عقد جدا
جے زن مولی تس بیٹا بالغ خاوند پاک نقا
جے اوہ خاوند باپ اس بیٹے سنوں کری امام
جے اوہ خاوند باپ اسدا تھیئے امام روا
ہکی واری پڑہن جنازہ روا نہیں تکرار
جے پڑہے جنازہ والی صوبہ قاضی حی امام
جے ایتھاں باچھوں ہو پڑہے کو وارث والا عام
جے وارث پڑہیا جائز ایہی جو سلطان فرمائے

اس ہکر روایت واجنازہ ہکو چہ نہ جان
غسل جنازہ انہان کیجی بخشے رب غفار
وت سردار شہر دا والی وت قاضی فرمان
وت پھر وارث جو نزدیکی اول باپ تمام
وت بھتیجا وت فرجا چاہ ترتیب ایہائی
جیکر وارث اقرب ابعد دوویں حاضر ہو
جے اقرب ہور کسے نوں اگے کری امام روا
جے اقرب ہور کسے لکھ بھیجے ناہیں حق تمام
ایہ جسنوں کری امام سو افضل ابعد ناہ تھیا
ایہ ہور کسے نوں کرے جو اگے چھوٹا ہے مختار
جسنوں وڈے کیتا اگے اوہ امام نہیں
فتویٰ وصیت باطل ہر جائز ہے
حق امامت مولی تائیں فتویٰ بجہ دلیل
جے وارث نہ تا خاوند اولی وت ہمسایہ آہ
حق جنازے بیٹے تائیں خاوند حق نہ آہ
ہے مکروہ امامت بیٹے کارن ادب تمام
اسدا اوبنہ واجب اسنوں ہیوا واجب آہ
پڑہن نماز جنازہ نفلی ناہیں روا شمار
وارث وت نہ کری اعادہ اوہ احق تمام
جے وارث پڑہے بجائز ہو ان جمع فرکری عاد
جے بہتے بھائی ماں گذارے وجہانہ دسرا

Marfat.com

کو باجہ اجازت پڑہے جنازہ وارث بھی اُسنال
کو پڑہے جنازہ وارث باجہوں وارث وت فرآ
کو پڑہیا پڑہے نماز جنازہ یا گھوڑے سوار
جے سبہہ قوم بیوضو ہووے وضو ہک امام
تے جے امام بیوضو آہا پچھلیاں وضو آ
جے بیمار ایہائی وارث بیٹھ نماز پڑہائی
چاہیہ مرد جنازے اندر آئے استحباب
جیکر سنت نمازی ہوون تھیوی ہک امام
جے چھ نمازی وچہ نمازی کرنے یک امام
زن مرد امام برابر سینے افضل کر می قیام
فرض نماز جنازے اندر چارے بجہ تکبیراں
پہلی کارن ہتھ اٹھاوے رہندیاں وچہ
دوجی بعد درود پڑہیئی تریجی بعد دعا
جس نوں ایہ صحیح نہ آوون جائز ہووے دعا
کہے امام بلند تکبیراں ہولی دُعا سلام
جے فاتحہ پڑہے جنازے اندر نیت نال دعا
نیت میت وچہ سلاماں کرنی مول نہ آئی
بعد فراغ نماز جنازے ڈہل دعا نہ کرئے
فاتحہ حق میت وی دفنوں لگے حق نہ آیا
کیتا کجہ حکم جماعت نوں جو پنجویں کہے امام
جب ہک تکبیر امام کہے کوئی پچھے حاضر آیا

بھاویں وارث راضی ناہیں فیر نہ حلال
اس فیر گذارن نال وارث دے ناہیں مول وا
یا وضو باہجہوں پڑہے جنازہ جائز نہ مختار
رہوا نماز امام ایہائی ون نہ کرن تمام
کسے نماز ہیوں جائز وت فر کرن ادا
پچھلے کھلے گذارن سبھے وشرع فرمائی
صفاں کرن ترے وچہ جنازے ایہی بہت ثواب
پہلی صف ترے دوجی دوویں تریجی ہک مقام
پہلی صف دو دوجی بھی دوویں تریجی ہک مقام
جی ہووے جا کھلو وی جائز سر تا قدم تا
جے ہک ترک کریئی چوں فاسد بجہ تقریر
کہہ اولے تکبیر نمازے پڑہے ثنا جو آوے
چوتھی بعد سلام کہی ون پڑہے دعا نہ
یا باہجہ دعا تکبیراں آکھے تھئے نماز
پڑہن قرآن جنازے اندر ناہیں روا
ایہ روائے جے نس نیت قرات پڑہنا
جو ہے کھبے طرف نمازی قصد تنہاں
نال شتابی چا کر میت کول قبر وی دھر
فضل الٰہی بخشش رحمت سوال کرن فر
سبہہ جماعتے رہن چاہیے تابع ہوون سا
ایہ ڈہل کری تکبیر آکھے خاموش

تکبیر امام کہے جاں وچھی کری متابعت نالے
ایہو حکم ہے دو تکبیراں اگے کہے امام
جے ترے تکبیراں پچھو حاضر چوتھی نال لیئی
قول یوسف تکبیر کہے خود جاں ایہ حاضر ہووے
جے نال امامے حاضر آہا غفلت اندر آیا
ایہ نال اتفاق او ویکے ناہیں لی تکبیر کہے
جے میت چاون کنوں اگے سبہ تمام روا
امام کہیاں تکبیراں چاہے فیر یا نہ سلام
امام کہیاں تکبیراں ترے فر کہیا بھل سلام
جے بہت جنازے ہوون اکٹھے افضل کل جدا
جے سبھناں پڑھن جنازہ ہکو کیونکر کہن آ
نال پواندی میت پہلی سر وچھیدا ہووی
جاہن رکھن جیلی دیول ہکدوجھی دے نال
مرداں پچھی لڑکے رکھن پچھی خنثے آئے
جے ہک اصیل تے دوجھا لونڈا رکھن اصیلی پیش
جے ہک میت تے پڑھن جنازہ ہک تکبیر کہین
ایہ پہلا تم کرین جنازہ دوجھا فیر ادا
جیکر رجھ نماز جنازے تھیوی حدث امام
جے باہجوں غسل یا باجھ جنازے میت دفن کرین
اتنی نال نہ مدت کائی عقل دوڑاوین
مسجد وچھ جماعتوالی منع جنازہ بجھ

جاں کہے امام سلام ایہ آکھے ہک تکبیر سمہالی
ایہ ترے بھی نال امامی رلسی فرد و بعد سلام
ایہ ابو حنیفے ہور محمد قول وہاندا آہی
تکبیر امامے آکھن تائیں ناہ خاموش کھلوے
نال امام نہ رلیا ویلا نیت وچہ لنگھایا
بعد سلاموں جھٹ تکبیراں باجھ دعا کہے
میت چایاں فاسد ہووی جے تکبیر بقا
تھے بعضے آکھن لن جائز فتوی کری تمام
ایہ نوتھی کہے سلام فرض وت تھیو نماز تمام
جے چاہن پڑھن جنازہ ہکو میت کل دا
چاہن سطر بناون لمی قطبوں دکھن لا
جو سبھناں وچوں افضل میت تسدی کرن کھلوے
میت افضل پاس امامے رکھن پیش رجال
بعد انہاں تہیں زناں ٹکاون لڑکیاں فیر ٹکائے
جے سبہ اصیل تا عمر جو ڈوا افضل تا وی پیش
استہیں پچھی میت دوجھا حاضر آکر بہن
انہاں دوہاں ہکا نیت ایتھے ناہ روا
اس فتوی دی خلیفہ پکڑن کری نماز تمام
تری دینہ تائیں سن جنازہ اوپر قبر پڑھ بہن
جا بجاں میت بہریا ناہیں تا تا کرن ادا
جیکر میت مسجد اندر بجھ مکروہ نہ کجھ

Marfat.com

جے میت مسجد چہ ٹکاون باہر قوم امام
یا میت بعض جماعت باہر بعضے اندر آہ
جے بینہ واعذر یا ہو ضرورت تا چہ پڑھن وا
جے مسجد پاون جہت جنازے تسد پوچہ وا
پیش جنازیوں مڑن کراہت جیکو یا نال
باجہ اجازت مڑی نہ کوئی جا جاں دفن نہ ہو
جیکر وارث ہول کوئی ناہیں اذن ضرور
گذار جنازہ جیکر کوئی نال میت سی چلے
وچہ نماز جنازے عورت جیکر کری امامت
امام زناں دی جو زن ہووے صفدے وچہ کھلووے
کہو ہی اندر جیکو آیا وچے تھیے فنا
بہتر بجہ نماز وڈی وڈی لڑکے کنوں آئی
وقت طلوع غروب دوپہراں پڑہن نماز نہ آہ
جے مغرب وقت جنازہ حاضر مغرب پڑہن نماز
جے عید جنازہ ہون بکھو اول عید کریہن
جیکر وڈی فجر جمعہ دی میت کرن تیار
جیکر میت دفن کریندیاں ہوندا جمعہ قضا
جیکر وچہ مکان بجہن دی جتی گہت کھلووے
جے وچہ جنازے ظن دے لانوچہ میت مڑ ایہائی

یا میت مسجد کنوں باہر مسجد صفاں تمام
ایہ ہر صورت مکروہ برابر فتوی نال روا
راہا لوچہ مکروہ جنازہ زمین بیگانی آہ
ایہ مسجد ہو حویلی جنگل حکم برابر آہ
نال اجازت وارث مڑنا بعد نماز حلال
دفنوں پچھے مڑنا جائز بھاویں اذن نہ کو
جے چاہے تا گہر مڑ آوے چاہے رہے حضور
دفنوں اگے مڑن نہ جائز بھاویں وارث کھلی
فیر جنازہ مول نہ کیجے اہو روا سلامت
روا نماز جنازہ اینہاں باجہ کراہت ہووے
جے کڈہ نسکن کرن جنازہ اوپر کھوہ روا
جے دوویں حاضر اول وڈے پچھے طفل ابہائی
جے اوسے ویلے حاضر ہو یا افضل جنب ادا
فرضاں پچھے پڑہن جنازہ سنتاں فیر آغاز
عیدوں پچھے کرن جنازہ خطبہ فیر پڑہین
نماز جمعہ دے تائیں کہن ایہ مکروہ شمار
اول پڑہن نماز جمعہ دی پچھے پورن دفن جا
تنگ نہ جائز کھلی جائز نال غلافی ہووے
جے عورت ظاہر وقت جنازہ کرن اعادہ بہائی

فصل دربیان دفن وکفن

میت پوکن جیو ندیاں انی ایہی فرض کفایہ
سنت لحد کرن قبلی ول وچوں شق نہ آیا

لحد قبر برابر میت ادھا مرد چوڑائی
جے نرم زمین چہ لحد ٹھیری کرو تابوت بناون
دوہیں پاسیں کچیاں اٹاں تلی کند بناوے
میت تائیں وچہ قبر دے رکھن مرد زور آوے
عورت نوں ذی رحم جو محرم اولی قبر ٹکاوے
جیکر خویش ہوں نہ کوئی رکھن پیر پرائے
میت نوں وچہ قبر رکھن کافر ہور زنانی
میت تائیں قبلے دیوں قبر کول دہریوی
بِسْمِ اللّٰهِ وَعَلٰى مِلَّةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ آکھن والے کہن
عدو معین کہن والیاں سنت ناہیں کوئی
پیر میت دی ہیٹھ سرہانا کچی اٹ رکھیوی
سجے پاسے رکھن میت منہ قبلے ول آیا
تحفے وچوں سنت لکھیا حاشیے اندر شامی
پچھیاں اٹاں سامی کجن کانیاں نال بھی آئی
عورت تائیں پردہ کیجے مرد نہ پردہ چاہیے
نال کہی ہور نال تہاندی جائز مٹی پاون
تری تری تک مٹی دی پاون ہر ہر استحباب
وَفِيْهَا نُعِيْدُكُمْ وَفِيْهَا نُخْرِجُكُمْ آری آکھ نال بیانے
رانیں کوزن میت جائز دینہ نوں اولی آیا
کنڈ بھی دی انگوں کیجے اجی مک گئھ آئی
قبر اتے چڑھ بہن کراہت ڈرنا خوف نہ بہاون

ڈونگھی سیبے بھیڈی ہووی اصل وڈیائی
میت ہیٹھ وچھاون مٹی ہیٹھوں چھت بناوے
تا او مثل لحدی ہووے اٹھ کراہت جاوے
جیہڑی پنک ہوون اعتباری پیاری بہت دلاوے
جے محرم ناہ تا خویش نا محرم نفس کہوں پرائے
جے پیر نہ کوئی جوان جو صالح اندر قبر ٹکاوے
بہاویں مایو میت ہوون یا ہو خویش بیگانے
فرنال محبت پکڑ اٹھاوی سامی وچہ رکھیوے
سجے پاسے آنے میت منہ قبلے ول رکھن
طاق بھی جائز جفت بھی جائز جفتیں ہوون سوئی
بند کفن دی کھول کراہن سامی بند کھیوے
ایہ وچہ در المختار مختاوے وچ لکھے سارا
عالمگیری اندر مطلق نقل خلاصے نامی
پکی اٹ نہ لکڑ جائز بہانڈی روانہ بہائی
سامی چنکی سڑی طرفوں خاک قبر وچہ پاوے
مٹی قبر والی گہتن ہو نہ خاک لاوے
مِنْهَا خَلَقْنٰكُمْ ایہ آکھن پہلے ٹک ثواب
وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً اُخْرٰى تریجی کہ سیانے
قبر اتے جو پانی تردکن خوف نہیں فرمایا
چوتری ولنگ قبر چوگھٹی ہے مکروہ دہائی
خائط بول جماع علامت ایہ نام لکھاوے

مسجد گنبد کرن قبر تے ایہی منع بنا
کھٹ رکھے کو قبر دے اپنی جائز بجہ ثواب
پاس بزرگاں نیکاں پورن میت استحباب
کرن زیارت قبراں سنت کہن دعا کھلو
پورمیت نوں کول قبر دے بیٹھن استحباب
بہکے کول دعائیں منگن بخشش پڑھن قرآن
ہک قبر وچہ بہتی میت پورن منع صریح
جے وقت ضرورت پوون بہتی کیونکر پورن آ
مردان پچھو لڑکے رکھن پچھے خنثے آ
جاں میت بھر کے مٹی ہویا پورن ہور روا
جسجگہ وچہ قتل ہویا کویا کوتھیا فنا
بھاویں شہر بیگانے اندر ہویا وچ فنا
کودو کوہے چالیجاون دفنوں پیش روا
جے زمین بیگانی میت پورن مالک زمین آ
جے کھپے پلے میت پورن قبلی طرف نہ رو
جیکر ایجے نہ پائی مٹی ساری کیتی آس
جے وچہ قبر دے چیز رہے کجھ مٹی پائی چا
پورن میت وچہ گہراندی بجہ مکروہ صریح
قبراں اتوں ہٹن جائز سکا لکڑ گھاہ
قبراں اندر ٹرنا جائز پیریں جنی پا

جے قبر وہٹھی تے اس کتبن جائز فتوی آ
جے ہو میت اس اندر پورن جائز بجہ صواب
پڑھن قرآن رواوچہ قبراں فتوینال ثواب
اس زیادہ فعل کراہت لوک کرن بندی جو
اتنا قدر جو وجہ کرن اٹھ ونڈن پاس صواب
سورت ملک بھی اول آخر سورت بقرہ پہان
وقت ضرورت منع نہیوں جائز بجہ صحیح
اول میت مرد جو افضل رکھن قبلے دا
خنثے پچھے عورت رکھن ہر سنہ مہی پا
بھی کرن زراعت استج جائز انہیں وا بتا
اسجا بگدیاں قبراں اندر استحباب پورا
استحباب او تھائیں پورن لیاون خوف نہ آ
دفنوں پچھو روانہ کدہن جیکجہ عذر نہ آ
چاہیے پٹ کڈ ہائی میت چاہے قبر وچھا
یا طرف قطب دی پیر کریہن پئے قبر نکو
ایہ اتاں لاہ کریہن سا۔ ہا اسوچہ وسوا
بھاویں ہکو درم ایہائی پٹن قبر نہ صحیح
جے کرے وصیت پورن گھر وچہ ناہیں ل
ہر پائیں بجہ کراہت راحت ہی ارواح
میت ہیٹھ ویہاون جائز بجہ مکروہ بھرا

مسائل تعزیت و حکم ان یعنی ماتم پرسی

استحباب کرن تعزیت اہل مصیبت تائیں
آکھن اللہ بخشئی میت رحمت کرے جلیل
جو رب تا او وسبہ اُسدا بھی اسدا جو لیتا
کرے نصیحت صابر ہووے راضی لوڑ باوں
سنت بجہ مصیبت والے پڑھی لاحول نہ باوہ
وقت تعزیت تری دینہ تائیں بعد کرہت آ
وقتوں پچھو اولے ایہی پیش بھی جائز آ
ہکی واری کرے تعزیت کرے نہ فر تکرار
مرد زناں ہور چھوٹے وڈے کرے تعزیت عام
تعزیت کاں گھر یا مسجد ترے دینہ بہن وا
دروازیاں ہور راہاں اُتے بیٹھن منع پچھان
جامے کالے کرنے مرداں پاڑن ناہ روا
کالا لاون منہ ہو ہتھاں پیٹن والا حرام
ایہ جہل کفر دیاں رسماں ایہن باطل سبہ غرور
جائز خویش قبیلے تائیں بھی ہر مسلم بہائی
جے میت والے کرن ضیافت تس کیا حکم آ

وسن صبر تسلی دیون معنی اس سنائیں
اجر مصیبت بخشئی تینوں دیوی صبر جمیل
ہر شئے تائیں اجل مسمی نال ارادے کیتا
بہت ثواب مصیبت والی وکھ خدا قرآنوں
صبر دلوی رب اسدے تائیں ہوسن فضل ارادہ
جیکر غائب بھی آوے اسنوں بجہ وا
جو اہل مصیبت روون کوکن نا تعزیت روا
استحباب مصافحہ کرنا اہل مصیبت یار
جوان عورت ناں محرم باجھوں ہو نکی کلام
جیکر بیٹھن ترک کریہن بہتر جان بھرا
ڈہاہیں روون جائز ناہیں ہولی جائز جان
کالے جامے ماتم کارن جائز بجہ نہ
منہ سر سینہ پٹاں پٹن سر تے خاک تمام
ناہیں نفع زیاں ایہا ئی رحمت کنوں دور
کرن طعام کھواون اونہاں جنہاں مصیبت آئی
تری وہاں تک جائز ناہیں بھی بجہ روا

فصل دربیان شہید و احکام ان

جسنوں قتل کریہن حربی ایہی وہ شہید
یا وچہ جا لڑائی لبھے زخم جسے تے کو
یا اس اثر آتش واجسے دشمن بارس سار
یا گہوڑا اسدا مار بھجاون یا للکار ڈرایا

اینویں جسنوں مارن باغی تسنوں چور پلید
یا اس پیٹوں لوہو بیرون یا کن کہوں ہو
یا دشمن دے گہوڑے ہاتھی مارن اس تیار
گہوڑا اسنوں ڈیگ مریبی شرع شہید بتایا

یا نال زخم وچہ اگ یا پانی ڈگا تھیسے فنا
یا اوہ اگ بروت چلاون لشکروں اسلام
یا پانی چھوڑن غرق کرین مسلم تھین فنا
کافر حربی باغی رہزن جیکر کرن لڑائی
ایہ نری فرقے ہتھیں مارن یا کجھ کرن اسباب
نہ اوہ مارن انہاں سبھوں ایویں مرو جیکو
جویں کافر اتے حملہ کیتس گھوڑیوں ڈگ فنا
یا بے کافر گھوڑا انٹھا اوپر نہ اسوار
یا ہتھیا چلاوے مسلم لشکروں کفار
کافراں کنوں مسلم نس وارے پیو وچہ کھائی
یا لوہ کندھی سٹس مسلم لشکر گرد اسلام
یا گھوڑا سر آیا مسلم آپے ڈگ فنا
یا وچہ قلعہ دے کافر ہوون مسلم چڑھن لوا
یا کندھ کفاراں مسلم ڈھاہن ہیٹھ مرے خود کو
ہر صورت وچہ یوسف آکھی کرنا غسل نہ آیا
جے کافر مسلم دی مقابل جنگ نہ ہووے
کوئی جاہک ہویا جے جسدی زخم نہ کوئی
یا رت ظاہر فرجوں دروں کوئی ہوں ہوئی
جے کنوں کن یا اکھوں ظاہر سنوں غسل نہ آوے
جے حربی باغی رہزن باجھوں مسلم قتل کری
مارن والا مسلم ہووے یا اوہ ذمی ہو

یا اچی جاوں ڈگ مریں یا کندھ ہیٹھ دبا
یا ہتھ حکمت نال مریں بجھ شہید تمام
ایتھے ہر صورت وچہ حکم شہدان قاعدا کھ سنا
ایہاں تریہ جنگاں وچہ مرے جے سبھ شہید ایہا
نال سبب جو مارا جاوے سبھ شہید حساب
بھاویں مرے لڑائی اندر اوہ شہید نہ ہو
یا خود لشکر سم گھوڑا ڈگ آکر ہیٹھ موا
اس سنہاں ہیٹھ مرے کو مسلم نہ شہید شمار
اوہ ہتھیار لگے کسے مسلم نہ شہید شمار
یا انہاں خوفوں اگ وچہ ڈگن بہ شہدان کائی
ذمی مسلم نس کفاراں کنوں تسوچہ رہن تمام
یا ہنڈا اوکھے کفاراں گھوڑا ڈر کے ڈگ گیا
جے ڈگ مرے کو مسلم آپے کیجے غسل ہمجار
ایتھے ہر صورت وچہ غسل کیجیوی قول حنیفی ہو
قول محمد نال حنیفے رحمت انہاں خدایا
جو مرے یا بے غسل کریں معلم نہ مقتول
نہ پھاہی اثر نہ سٹ جسمے تے نرات ظاہر ہوئی
اس نہ شہادت غسل کیجیوی قتل نشان نہ کوئی
یا جھوں مٹ نہ لوہو باہر کنوں اکھوں جاوے
جسدے نال نہ دیت واجب ظلمے نال مریئی
اوہ کٹھا گیا شہید بہائی غسل نہ دیوی کو

قتل ابہائی ہنجیں وجہیں اول عمداً جان
جوین پتھر تیز یا لکڑ ترکھی کہی کو ہاڑی دس
اسوجہ شہادت بجہ اتفاقی دیت ہاوے نا اجماع
کجہ بھاری چیز جو تیز نہ ہووی جیکو ماری جان
ایتھے کہو حنیفہ دیت لازم صاحب کہن قصاص
ہولی ڈانگ یا ہولا پتھر جیا کو جان مریی
ایہ نال اتفاق شہید نہیں کیجے غسل اجماع
کو تیر بندوق نشانہ مارے یا کو طرف شکار
چوتھا وجہ مانند خطا دے ستا کرے فنا
وجہ زمین بیگانی کہو ہا کشے ڈگ مرے وجہ کو
انہیں تہیں وجہیں دیت لازم نال اتفاق بچہاں
کو غرق کری کسے پانی اندر یا کسے بھاہی پائی
جے جان کو ہے پیو پتر تائیں کرن قصاص نہ آ
جے قتل کری کو جان کسی نوں وارث صلح کرن
ہو مال بیگانے اوتے لڑوایا خود نفس جو مال
جے بیڑی اندر مسلم ہوون دشمن آتش لاون
حکم شہادت غسل نہ کیجی پڑہن جنازہ آیا
جے لوہو یا جہ نجاست جامے اسنوں دہوون آوے
جوین پوشینی پشمینی ٹوپی جامیں وی وارن
بعضے آکہن ستھن لاہن بعضے نا فرماون
جے جامی ودھ تا یوں کیجن جو ادہو کرے جدا

جو جان ہتھیار مارے یا نیزی قاطع چیز بچھان
یا آتش اندر جان سٹے کسے لازم بجہ قصاص
دوجی وجہ مشابہ عمد آ نیوین حکم شرع
جوین بھاری ڈانگ یا بھارا پتھر دیت بجہ بیان
صاحب غسل نہ آکہن اسنوں غسل حنیفہ خاص
جسوجہ ظن نہ مرنے غالب دیت لازم ہی
تیجا وجہ ابہائی خطا بیٹھا مار خطا
یا ظن کافر دے تیر حلالیوں مسلم بیٹھا مار
پنجواں قتل سبی ابہی معنی آکھ سنا
یا زمیں بیگانی پتھر رکھے فوت کوئی ڈگ ہو
نہ شہادت غسل کیجیوے اندر کتب بیان
صاحب کہن قصاص ابہائی دیت نا ماہ یوا
اس دیت لازم غسل نہ کیجی بجہ شہید اجماع
بہا دیں وارث دیت ایوں غسل شہید دیہن
جی ہووی قتل شہید ابہائی تیزی قسط نہ حال
اوہ آتش دوجی پڑی لگی سبہ شہید سداون
خون آلودہ جسے جامے دفن کرن فرمایا
جو کجہ جنس کفن دی ناہیں اوہ سبہ دور کراوے
انیویں موئے پاک اتارن ہور کلی ہتھیار
جے جامے گہٹ تا کرن زیادہ سنت کفن بچاوے
سبہ خوشبوی ملن شہیداں جو نکر میت آ

Marfat.com

لڑکا ہو دیوانہ جنبی جیکر تھیں شہید
عورت حیض نفاسے والی تھیسی شہیدے کائی
جسدی تھیسی شہادت ایتھے او مرنت ایہائی
کجھ زخموں بعد خریدے پچھی یا کجھ پیوے کہاوے
یا اٹھ ویجے کسی ہوی جاگ یا اُس چک لیجاوے
یا کہو وقت نمازے گذرس عقل ٹکانے آیا
جے ایہ کم فراغت جنگوں تا ایہ حکم ایہائی
کو مارے یا وچہ شہر دی بیہے قاتل معلم ناہیں

کہے حنیفہ غسل کریہن یا ون فضل مزید
غسل کریہن حیض جے اسنوں تے دینہ آئیں آئی
اس غسل کریہن معنی اسدے سنتوں مومن بھائی
یاد اروکری وصیت دینا بہت کلام آلاوے
خیمہ تنبو اندر جاگ جنگوں چاہیجاون
ایتھے ہر صورت وچہ غسل کیچیوی فائدہ دنیا پایا
جے پیش فراغوں ایہ کم ہوون موئی غسل نہ بہائی
جو کٹھا حق یا ناحق ظلموں کیچی غسل تدا ہیں

فصل دربیان متفرقات

کرن زیارت قبراں جائز مرداں نال اجماع
استحباب زیارت قبراں ہر ہفتے وچہ آئی
افضل روز زیارت کاں ایہن چار صحیح
بھی شب برات عاشورا عیداں دے اکجھ دہاڑی
فاتحہ بھی آیت کرسی تریواری اخلاص
جتی پیریں لاہ کراہن کول قبر دی جاوی
آکھے جا السلام علیکم یا اہل القبور
چادر کہتن قبر دے اتے بوسہ روا نہ آیا
جس قضا نمازاں روزے سر فرض وصیت آہے
ترکے حصے ترکے وچوں وارث فدیہ دیہن
باراں سال نبالغ مرداں کڈھ حساب لیون
ہر نمازے روزے بدلے کنک اوہ ٹوپہ آئی

زناں حرام زیارت قبراں بعضی کہن روا
مرنا یاد کری دل نرمی دل تھیوی روشنائی
پیر جمعہ سوار خمیس جمعہ ہور پنجشنبہ وچہ کتاب صریح
جاں ٹری زیارت قبراں نوں نفل نماز گذارے
راہ اندر کجھ صدقہ دیوے بخشے روح خاص
قبلے دے ول کنڈ کریہی منہ میت ول لیاوے
پڑھے قرآن درود دعائیں بہی تکبیر حضور
شرک حرام طواف قبر واسجدہ شرک سوایا
استحباب وصیت کرنی جو سر راہ قضا
جمن کنوں سال عمر دے سبہ حساب کریہن
عمر زناں نو سال گٹھاون باقی فدیہ دیون
جو نکر باب قضایاں دے وچہ سبہ بیان تھیائی

Marfat.com

جے بہت قضایاں ترکہ تھوڑا حیلہ وا بتاون
قیمت کرن روپے کنکوں چیز لیون فرکائی
فرمسکین بلی نون بخشے ولی دیوے اس تائیں
ایہ حیلہ وقت ضرورت ہے جس ترکہ ہووے تھوڑا
رکھ قبر دے ملک نہ میت جو انہاں مالک کوئی
جے مالک تائیں کہیں ورتے جا بھلیائی
جاں گہر آون پور میت نوں پڑھن گانہ پیارے
بھی للفاک پڑھے وس واری کلمہ اخلاص
وچہ قبر دے میت کول ہزار فرشتہ آوے
ہو ثواب ہزار شہیداں میت نوں رب دیندا
ہزار تسبیح واری کلمہ طیب پڑھ بخشیے
کو نفل نماز یا روزہ خیر غلام آزاد کریندا
بھیجے ایہ ثواب میت نوں فضل الٰہی آوے
رات جمعہ شب عید نا شورا بھی شب قدر برات
جے صدقہ دین تاکرن دعائیں راضی ہوندے جاون
نفل فضائل اندر جائز عمل ضعیف روایت
ایہ شرط نہ سنت جانے بہت ضعیف نہ ہووے
جو وضعی لوکاں دلوں بنائے عمل نہ جائز آپا
کو میت کارن بخشش منگے حکم الٰہی آوے
ایہ سوغات فلانی بھیجی تیرے یار پیارے

سب فدیے دی کنک جو آوی قیمت کل بتاون
یا مصحف قیمت قدر معین یون بہر خدائی
مڑ مردیوی موئی اینوں قیمت کل پوجائیں
جے ترکہ بہت تا گندم دیون تلثوں کھٹ نہ تھوڑا
مالک تائیں کہیں جائز ورتے بخشے سوئی
جنھے نفع عواماں ہووے اونھے لاوے بھائی
فاتحہ پچھے آیت کرسی پڑھنی کلمہ واری
بخشے روح میت دے تائیں تھیوی اوہ خلاص
نال الوع سوغاتاں نوری قبری وچہ نماوے
فیر نماز گذارن والے تائیں رب بخشیندا
پہلی رات میں روح میت دے بہتا صدقہ دیئے
یا ذکر تلاوت ہو عبادت میت نوں بخشیندا
بخشن والا ستر حصے اجر زیادہ پاوے
میت آون طرف گھر اندی کردی زاری تاں
نہ تار وبد دعائیں دیون بہتا غصہ کہاون
ایہ وچہ در المختار ہدایہ انہاں شرح ہدایت
بھی قاعدہ کلی اندر داخل نہیں تا چھوڑ کھلوے
ایہ وچہ در المختار بھی شامی طحطاوی فرمایا
ملک الٰہی تحفے لیکے طرف میت دی جاوے
نوروں قبر کریندی روشن نعمت باجھ شمائے

کتاب الزکوٰۃ باب در بیان زکوٰۃ اموال

فرض زکوٰۃ ایہائی دیون خاصہ بھیجے خدائے
کرنا ملک فقیر اندا یا مصرف دوجے بھائی

ایہ نال اجماع فریضہ دیون منکر کافر تھیوے
جاں سال پچھے تا دیون لازم ہرگز ڈھل نہ لاوے
شرط ادا اس نیت ایہی دیون وقت کریئی
انہیں وہیں وقتیں جے کسے نیت دل آئی
اکو نیت کرے جو اس سالی وچہ کراں تصدق جے
جے نیت ادا زکوٰۃ کرے کو جدا نہ کیتیں مال
اس دیون وقت نیت حاضر نہ زکوٰۃ ادا
حد نیت وی وقت دیوے جے تس پچھے کو
جے ہتھ وکیل دیوی تا نیت دیون وقت روا
نیت وکیل اعتبار نہ کوئی نیت مالک آ
جے ہتھ وکیل زکوٰۃ دیوی فر نیت نذر کریئی
کو نذر کری ایہ درم معین دیساں جاں گھر جا
جے پاس غنی دی چیز امانت رکھ فقیر گیا
جے قیمت چیز دی غنی دیوی اس فر نیت نال زکوٰۃ
کو نیت باجھوں مال دیوی اس فر نیت زکوٰۃ کریئی
جے مال بیگانے وچوں کوئی دیوی اس زکوٰۃ
ایہ روا جی مال اوہ وقت اجازت قایم ہتھ فقیر
جے سہو مال فقیراں دیوی نیت باہجہ زکوٰۃ
جے ادھا مال فقیراں بخشی ساقط ادھ زکوٰۃ
جے مال دیوی سب نذری بدلے یا کسے واجب ہور
پاس فقیر جی لہنا ہووی دوسی درم غنی

جیکو مال زکوٰۃ نہ دیوے اسنوں قتل کیجیوے
عذر بے باجھوں ڈل نہ جائز فتوی ایہ فرماوے
یا وقت نکھیڑن مال کری جے نیت جائز ہیئی
اوہ خیر تصدق نفلی ہو یا ناہ زکوٰۃ ادائی
اوہ سبھ مال زکوٰۃ ہوسی روا زکوٰۃ نہ ہوئے
اس پچھے دتس تھوڑا تھوڑا تائیں آخر سال
جے جدا کرے تا تھوڑا تھوڑا دیوی سبھ روا
ترت جواب ہووے تس حاضر حاجت نکمہ ہو
یا جس وقت وکیل جو اسدا مال دیوے فقرا
کرے وکیل جے ذمی تائیں دیوے اوہ روا
جے مال وکیل وقت فقراواں جائز نذروں ہیئی
جے نیت زکوٰۃ دیوی گھر وڑ دا نہ زکوٰۃ روا
جے اوہ تیکے ملک امانت نال قضا خدا
جھگڑا دور کرن بے گمان ناہیں روا نجات
جے مال قایم ہتھ فقرا جائز نہ تا روا نہیئی
جاں مالک سنی تا کری اجازت اس کیا حکم نجات
جے خرچے مالوں بعد اجازت روا نہیں تقریر
اسنوں ہور زکوٰۃ نہ لازم ساقط فرض نجات
باقی اوہ زکوٰۃ بھریئی نال حساب نجات
اوہ واجب دا زکوٰۃ نہ ساقط دیوے کرکے غور
سالوں پچھے اسنوں بخشی ساقط فرض صحی

ایہ نیت نال زکوتے بخشے یا اس نیت نہ کا
جے پنجدرم اس وچوں بخشے قصد زکوۃ کریہی
غنی تائیں جے لہنا بخشے دسوواں قرض
نیت زکوۃ جے لہنا بخشے اوپر فقیر جو ہیہی
یا زکوۃ قرض دی دیوی جائز نہ ہر جا
جے لہنا ہووے ہوکسے نی دیوی فقیر جہلا
کو دیوی درم فقیراں تائیں نیت نال زکوۃ
فرض زکوۃ ایہائی فضل ظاہر کرکے دیہی
وہ شرطاں موجود ہوون لازم تداں زکوۃ
اول شرط آزادی ایہی واجب نہ غلام
سب غلاماں ملک صاحب دا ملک غلام نہ آیا
دوہی شرط اسلام ایہائی کافر فرض نہ ہو
جے سال تمام اسلامے اندر فر ہویا مرتد
کو بہت ورسے مرتد رہے آنے فیر ایمان
کو واجب چہ ایماں آنے رہیا اوتھی کچھ سال
جے اس خبر زکوۃ نہ ہوئی فرض زکوۃ نہ کائی
آئے جیکر ذمی ایمان آئے اندر دار اسلام
تو بھی شرط بلوغ ایہائی چوتھی عقل سچہان
سارا سال جو رہے دیوانہ تا اس فرض نہ آہ
جے دیوانہ بالغ ہویا پچھی عقل اس آئی
جے کر لڑکا بالغ ہویا عقل بھی ہوسی نال

ہر ہر وجہ زکوۃ نہ واجب حکم ہلاک اس آ
انہاں بنجاں درماں حصہ ساقط ہندیاں باقی ہیہی
اس فتوی نال زکوۃ نہ ساقط پنجدرم ہور قرض
روکے درم ہن پاس جو اسدے تنہاں زکوۃ دی ہیہی
لہنا قبض کرے فر بخشے تھیوی تداں روا
نیت کری زکوۃ روکاندی جو اس پاس روا
منہ نہیں فرض بخشن آکھے فتوی دا انجات
صدقہ نفلی خفیہ یوں فعل اولے ہیہی
جے کئے ہووے انہاں چوں تائیں فرض نجات
حکم ایہو ام ولد مکاتب ہور مدبر نام
صاحب او از کوۃ کریہی مال جداں قبضا یا
بھی مرتد زکوۃ نہ واجب ایتھے شک نہ کو
فرض زکوۃ ہوئی اس ساقط اسدے کیتا
اس فرض زکوۃ نہ گذریاں سال اوس گذری کعبہ
جو اوتھی خبر زکوۃ ہوئی اس فرض زکوۃ ہیہی
خبر ون بھی فرض ہووی اس اگلی نہ قضائی
اس خبر ہوئی یا مول نہ ہوئی فرض زکوۃ تام
نابالغ دیوانے اپر فرض زکوۃ نہ جان
تھوڑا قدرے ہوش آئی وچہ فرض زکوۃ پھر
عقلوں پچھی سال جے گذرے فرض زکوۃ تہیا
اس فرض زکوۃ جان بعد بلوغوں سارا گذرے سال

Marfat.com

پچیس ایک نانی نصاب
ایک شرعی مقدار میں
کا نام ہے اور زکوٰۃ
مالوں سے ہر ایک مال
کا نصاب زکوٰۃ جدا گانہ
ہے چنانچہ نو بیان پیش
مثقال اور ہر مثقال
ساڑھے چار ماشے ہے اور
ماشہ آٹھ رتی ہے اور
چاندی کا نصاب دو سو
درم شرعی ہے جو انگریزی
ضرب کے حساب سے
چون روپے ہوتے ہیں کہ درم شرعی
انگریزی چار آنے کی مقدار یا کچھ زیادہ
ہوتا ہے ۱۲ منہ ۵۲ ہے خلع الخ
خلع عورت کے اپنے شوہر کو مال میں
مثلاً پچاس روپیہ وغیرہ دیکر شوہر سے اپنے
نفس کی خلاصی لینے کا نام ہے اور جبتک
کہ بدل خلع یعنی قبض شوہر سے کمال بھر
نہ گذرے شوہر پر زکوٰۃ لازم نہیں آتی
کیونکہ قبضہ سے پہلے ملک کامل نہیں ہوتا
اسی طرح کا حکم ہے کہ جبتک عورت مہر
وصول کرکے ایک سال اپنے پاس نہ
۲۷۰

جے عشی پوہی کسے رہے بیہوشی سارا سال تمام
پنجویں شرط نصاب ایہائی سونا دیہ مثقال
چالیہ بھیڈاں بکرے دنبی یا تریہ بھینیں گائیں
جے دوسے درم آہا کسے پورا کہوٹا ہک ظہور
چھیواں کامل ملک ایہائی شرط وجوب زکوٰۃ
اینویں مال مکاتب یوچہ فرض زکوٰۃ نہ آئی
مال آہا کسے ویچن کارن جو غائب ہو جاوے
یا گہنے رکھے پاس کسیدے فرض زکوٰۃ نہ کائی
جے خلع دے بدلے خاوند تائیں عورت دیوی مال
کو بیع صحیح نصاب خریدی قبض نہ کیتی سال
فرض زکوٰۃ مسافر اُتے جو گہر اسدے مال
ستواں حاجت اصلی کنوں فارغ ہووی مال
ہو گہوڑی اسواری کارن مالک موتی لال
ہور حویلی گہر وسن دی خدمتگار غلام
ہو قرآن کتاباں عالم بلد زراعت آئی
بہی ہتہیار جو کسب دا راندی بہی وتن اشیا
ایہ بھاویں قیمت دوسے درماں تا بھی نہ زکوٰۃ
تے اثر جہاندا باقی رہندا جویں کسبنہا نیل
زمار کا چہلا
یا نسپال مجیٹھ یا کنگوں قیمت جنہیں نصاب
اٹھویں شرط فراغت قرضوں فارغ ہووی مال
یا بدلہ خلع یا خون جنایت مایل بیع شرا

فرض زکوٰۃ ایہائی سنوں ساقط نہ مدام
روپا دو سو درم جو شرعی ہو تجارت مال
اوتھاں تنج نصاب ایہائی اس کم وجیب ناہیں
فرض زکوٰۃ نہیوں اسنوں ہو یا وچہ قصور
مہر زکوٰۃ نہ عورت لازم قبضوں پیش نجات
ایہ دونویں ملک نہیوں کامل ناقص اہین بہائی
فرض زکوٰۃ نہیوں اس دی یا کجہ چور چرا وی
ایہ ہر ہر ناقص ملک ایہائی مالک ہتہ نہ بھائی
فرض زکوٰۃ نہ قبضوں لگے توڑے گذرن سال
اس فرض زکوٰۃ نہ بعضے آکہن لازم فتویاں
قادر ایہ تصرف اُتے غائب اپنے مال
رخت جامے ہتہیار جو بھانڈے کیچن استعمال
ہو یاقوت زمرد ہیرے کل جواہر مال
اینویں دائے کہان کارن بجہ معاف تمام
یا کو پیسے نفقے کارن لے کے ہل ٹکائی
جویں سبھی ہور صابن ہووی جنہاں نہ اثر بقا
ایہ سب حاجت اصلی اندر داخل بجہ نجات
جو رنگریز رکھے انہاں لیکے فرض زکوٰۃ سبیل
سارا سال جے رکھے گہر وچہ فرض زکوٰۃ حساب
ہر ہر قسم جو فرض ندیدا مانع بجہ کمال
مہلت مال یا خالی دینا فرض زکوٰۃ نہ آ

کامل ملک نہیں

Marfat.com

ترجمہ اوہ قرض خدا دا ہووے سر تے جویں زکوٰۃ
جے سونے روپے مال تجارت سر تے ہوسن زکوٰۃ
قرضوں بعد نصاب باقی شرط ایہی ہر جا
کسے ہالا زمین جو سر تی ہووی ایہ بھی مانع آ
مہر معجل جے سر ہووس مانع ہے اجماع
کسے مہر موجل سر تی ہے اس دیون قصد مول
ایہ حکم تداں جو قرض ہووی اس پیش وجوب زکوٰۃ
جے اول سال دے قرض نہ آہا قرض ہویا وچکار
کہے محمد مانع ایہی قرض زکوٰۃ نہ آ
ہزار درم کسے کھویا آہا اس تھیں کھوہے ہور
درم ہزار انہاں ملک وہاں گہر سال تمام تھیا
لینے والا قرض جو بخشے یا ایہ ادا کریئی
کہے محمد بعد فراغوں توڑے تم نہ سال
جو قرض خدا نہ منگن بندی مانع او وہ نہیئی
اینویں حج جو فرض ہووی کسے مانع نہ زکوٰۃ
کسے بہت نصاباں مال ایہائی قرض بھی سر تے ہیئی
جے درم دینار نہ آون پورے قرض زیادہ آ
جے انہیں باقی قرض رہے کجھ کرے حساب جیوان
کسے لہنا درم ہزار کسے تے ضامن ہویا کو
جے ضامن تے قرضائی ہر ہر گہر وچہ درم ہزار
وچہ فتاوی عالمگیری قاضیخاں فرماوے

جیکر اوہ زکوٰۃ حیوانان نال اتفاق نجات
تا بھی اس زکوٰۃ نہ واجب قول امام نجات
قرضوں بعد نصاب جے باقی فرض زکوٰۃ اجماع
اینویں عشر بھی مانع ہے جو دانے نہ بقا
اینویں مہر موجل مانع فتوی استے آ
مانع اس نہیوں ہوندا فرض زکوٰۃ قبول
جو بعد وجوبوں لاحق ہووی مانع نہ نجات
آخر سال دے وت فرلتہا اس کیا حکم اظہار
یوسف آکھے مانع ناہیں کرے زکوٰۃ او
دوجا غاصب تلف کریئی دوویں ہوئے چور
فرض زکوٰۃ نہ غاصب دوجے پہلے واجب آ
بعد فراغوں سال جے گذرے تداں زکوٰۃ تہریئی
اگلا سال تمام جاں ہووے فرض زکوٰۃ سمہال
جویں نذر کفارت صدقہ فطری فرض زکوٰۃ بھریئی
ایہ حج بھی کریئی زکوٰۃ بھی دیوی قیامت المنی نجات
ایہ اول درم دینار اتے قرض حساب کریئی
اس پیچھے رخت تجارت اتے کرے حساب بھرا
جنہاں زکوٰۃ تھوڑی ہووی اوہی اول جان
ایہ نال امر قضائی ضامن یا بن امروں ہو
انہاں دوہاں فرض زکوٰۃ نہیوں مسئلہ ہی تکرار
بھی چہ ظہیری مسئلہ اینویں دتہیں شک وسجاوے

ترجمہ اگر اس کے ذمہ بندوں کا قرض وحق اور نہیں لیکن اللہ تعالیٰ کے حقوق ہیں جیسے کئی سال مال کی زکوٰۃ نہیں ادا کی تو اس پر زکوٰۃ کا ادا کرنا فرض ہوگا اگر اس کے ذمہ تقویٰ کے حقوق ہیں تو وہ زکوٰۃ کے وجوب سے مانع ہیں کہ اس شخص پر بندوں کے حقوق ہیں اور اسی طرح اگر اس پر عشر وخراج اور چارپاؤں کی زکوٰۃ کا باقی ہونا باطنی ہے یعنی سونے چاندی کی زکوٰۃ کے وجوب کو مانع ہے اور اس کے وغیرہ کا مطالب بادشاہ اور انکی ادائیگی کے نائب ہیں جب تک انکی ادائیگی نہ کرے زکوٰۃ لازم نہیں ہوتی اگر کسی شخص پر دو سو درہم یعنی پچاس یا چوبیس روپے ہونے سے زکوٰۃ فرض ہوئے پھر اس نے تین سال تک زکوٰۃ نہ ادا کی تو امام صاحب کے نزدیک دو سو درہم ہی کی زکوٰۃ فرض ہوگی ایک سال کی زکوٰۃ لازم نہیں کیونکہ سونے چاندی کی زکوٰۃ کا مطالبہ کرنیوالا بادشاہ اور اسکے نائب نہیں ہیں اس شخص پر ایک سال کی زکوٰۃ لازم ہوگی پانچ درم نصاب سے کم ہو جانے کی صورت میں پچھلے دو سالوں کی زکوٰۃ نہ فرض ہوگی اگر نصاب بڑھ جائے کم نہ ہو تو امام صاحب کے نزدیک اتفاق جو اگلا نہ فرض ہوگی اور محیط ظہیری میں ہے کہ اگر مسلمان کے مال کی زکوٰۃ بادشاہ اور اسکے نائب نہ لے تو اس کو اپنے مال کی زکوٰۃ خود ہی ادا کرنا چاہئے خواہ وہ مال ظاہری ہو یا باطنی

محمد علی غفرلہ

نانویں شرط ہموا ایہا نی نامی ہووے مال
اینویں مال تجارت نامی دوہنی لائق آ
سونا روپا نامی ایتھے نیت شرط نہ کائی
ایہ درم دینار یا بھانڈی ہوون گہنے زیور آ
انہاں وہاں جہوں نامی ہوندا قصد تجارت نال
جے نیت کدی صریحا ہوندی کدی دلالت نال
جے رخت تجارت وچ کوئی ہو چیزاں بدلاوے
ایہ بھی چیزاں مال تجارت تھیں دلالت نال
بعضے آکہن جو وت بھاڑے نیت شرط صریح
ایہ حکم اجارے بیع شرا جتھے دوویں بدلی نال
کوئی سخت چیز یا صدقہ دیہ یا کری وصیت مردا
مال تجارت ایہ نہوندا جاں جاں نہ قبچیئے
جویں بدلہ خلع یا بدل آزادی مہر یا ورثہ لیئی
جے مال تجارت میت آہا وارث ورثہ پاوے
اینویں مال سوائم میت آہا قد نصاب
انہیں وہیں جائیں جیکر وارث نیت کری نجہ
جے لونڈی کری تجارت نیت فر نیت بدلاوے
شرط نامی وی تتھ مالک وی ہووی اسدا مال
جے اونہاں وہاں تتھ نہووے فرض زکوۃ نہ آوے
یا لہناں اتھ ضمانی منکر شاہد پاس نہ کوئی
کہس لہوی کو مجہیں گائیں کرداہے اقرار

یعنے دونی لائق ہووی سونا چاندی مال
ایہ آپ کری یا نائب اسدا حکم ہکو ہر جا
اس نفقہ قصد یا قصد نہ کوئی فرض زکوۃ ایہا نی
ہر ہر وجہ زکوۃ فریضہ سالوں بعد ادا
یا کونیت جنگل چارن رکھے ٹردا مال
جے قصد تجارت نال خریدی ایہ صریح مثال
یا مال تجارت بھانڈی بھاڑا شین تھیں آوے
بھاویں اس صریح نہ نیت وقت وٹاون مال
نیت باجہوں مال تجارت ہوندا ناہ صحیح
اتے جتھے بدلہ مول نہ ہووی صدقہ ایہ مثال
اوہ اگلا شخص جے وقت لیوندی قصد تجارت کروا
حکم ایہو جو مال ہک بدلہ دوجہا نال نہ ہیئی
ایہ نیت نال نہ تھیسے تجارت جانجان ناہ وچیئے
جیکر وارث کرے تجارت فرض زکوۃ اس آوے
جے وارث قصد چراون رکھے فرض زکوۃ حساب
ہک کہن واجب ہک کہن نہ واجب باجہوں نیت بجہ
ایہ نیت کری جے گہر رکھندی فرض زکوۃ نہ آوے
یا مالک دے نائب دے ہتھ کرن تصرف مال
جویں کہڑ بلال یا چوچوا یا مرن مہید کائی
یا حاکم ظالم لٹ لیجاوی فرض زکوۃ نہ ہوئی
سالوں بعد جے حصے دیوی فرض زکوۃ نہ آ

کسے شخص خزانہ جنگل دبیا پھل کھئی اُس جا
جے گھر اپنے دبیا ہووس یا کسے غیر سرا
جے بہت عظیم حویلی ہے یا باغ زراعت جا
جو لہنا اس قرضائی منکر شاہد اس کوئی
جے قرضائی منکر ہے اتے قرض قاضی معلوم
جے اقرار کرے قرضائی فرض زکوٰۃ تمام
جو لوکا نوچہ انکار کریندا خفیہ کرے اقرار
کسے نس گیا قرضائی جے اس بھاویں قدرت آ
جو قرض اقرار کرے قرضائی اوہ تری قسم پچھان
قرض ضعیف خلع وابدلہ ورثہ مہر وصیت
انہاں وچ زکوٰۃ نہ واجب جانجاں قبض نصاب
ایہ ہر بدلہ مال نہیوں وچہ ضعف دی جان
جوبن قیمت بندی خدمت والے یا جامے حاجات
جے مال تجارت مہیا ہووس ایہی فرض قوی
دہواں گذرن سال ایہائی شرط وجوب زکوٰۃ
کل نصاب جو ہووے کامل اول آخر سال
جے بدلاوے مال تجارت درم دینار انال
یعنے سال تمام جاں پہلا تھیوی فرض زکوٰۃ
جے گائیں گائیں نال وٹاوے یا اٹھ بھیڈ انال
جے تم نصاب آہی کسے لگے ہو حاصل کجھ مال
جاں سال تمام نصاب اگلی نوں دیوے کل زکوٰۃ

یا غرق ہو یا دریائے اندر فرض زکوٰۃ نہ آ
اس فرض زکوٰۃ جے جاہگ لبھس مٹن ممکن آ
جے جا بھلی ہک آکھن واجب بعضے کہن روا
اقرار کرے کجھ سالاں پچھے فرض زکوٰۃ نہ ہوئی
نہ فرض زکوٰۃ اس گذریاں سالاں مسئلہ ہے قوم
غنی ہووی یا مفلس اوکھا فرض نہیں احکام
اس اقراروں نفع نہ کوئی فرض زکوٰۃ نہ یار
اس فرض زکوٰۃ جے قدرت ناہیں ناہ زکوٰۃ بھرا
ہک ضعیف بنیاد وجہا تریجھا قوی پچھان
صلح خونی ہور بدل کتابت اینوں پچھین دیت
قبضوں پچھے سال جے گذرے فرض زکوٰۃ صواب
جو بدلہ مال تجارت باہجھوں ایہی فرض میان
ایہ دوسی درم جاں قبض کری دیہے جہت زکوٰۃ
ایہ چالیہ درم جاں قبض کری تہاں بھرے زکوٰۃ صحی
سال حساب ایہائی قمری اندر شرعیات
بھاویں چوں ناقص ہوئی فرض زکوٰۃ کمال
تا درم وٹاوے نال دیناراں قطع نہوندا سال
نواں ورہا بدلاون پچھے تائیں شرط نجات
خود جنسے یا غیر جنس نہیں شرط نواں ہو سال
جے ایہ جنس اگلی ہووی ضم کرے اس نال
ایہ اگلے نالوں ادہا ہو یا یا ہے جدا نجات

یا بخشیا کسے ورثہ پایا یا کسے ہور طریق
جے سال تماموں پچھے حاصل کرنا ضم نہ آ
جے اگے تم نصاب نہ آہے حاصل ہو ریو جاوے
کسے چالی دنبے سالوں پچھو کیتی ادا زکوٰۃ
ایہ دوسے درم آہا گھر اگے جس گذرے چھ ماہ
ایہ حضرت ابو حنیفہ آکھے صاحب ضم کراون
جے مل دنبیاں دا وسی تھیں کم ضم کرن اجماع
مل انہاں دا ضم کریئی اگلیاں نال اجماع
جے سال تماموں اگے ویچے دنبے درماں نال
درم ایہ درماں نال رلائے ضم کرے اجماع
جے زمیں خراجی ہالا دیوی جے اوہ فرو بیچی
کو درماں ادا زکوٰۃ کری فرو دنبے کرے خرید
ایہ بدلہ اونہاں درماں ایہی جنہاں زکوٰۃ ادا
کو دوسے درم جی بخشے اسنوں گذرے ادھا سال
فر کری رجوع جے بخش والا قاضی حکم موڑاوے
کسے دوسے درم زکوٰۃ نہ دتی گذر گئی ترے سال
دو جہی سال نصاب ہوئی کم جو پنجدرم زکوٰۃ
جے پنجدرم ہور ہوون اسنے فرض زکوٰۃ دو سال
ایڑ دوسے درم تجارت کرے خرید جے کوئی
دوسے درم جے قیمت چماں فرض زکوٰۃ بھرا
کسے شیرہ انگور تجارت آہا قدرے وچہ نصاب

جے جنس نہ اگلے ضم نہ کیجے جدا کہے تحقیق
ایہ بجھاویں اگلی جنس ہوئی اس سال حساب جدا
اس فرض زکوٰۃ جاں بعد نصابوں سارا سال وہاوے
فرو دنبے ویچے مل انہاں دا دوسے درم نجات
ایہ پچھلیاں جدا حساب برس دا ضم کریئی ناہ
سال تمام جاں اگلیاں ہووے دوہاں زکوٰۃ بھراون
تے جیہڑے دانے خواہ ویچے جنہاں عشر ادا
ایہ دوسے درم یا اندک ہووے رکھے نہ جدا
یا ایہ بھیڈاں نال وٹائے یا ہوئی جنسے نال
بھیڈاں ایڑ نال وٹائی کل زکوٰۃ دیوا
اسدا مل نصاب جو اگلے اسدی نال رلیئی
اگلے دنبے جو گھر جایا ضم نکرے مزید:
ایہ حضرت ابو حنیفہ آکھے انہاں سال جدا
اس پچھی ہور دوسے درماں حاصل ہویں مال
سال تمام جاں پچھلی دوسے تدہ زکوٰۃ بھراوے
ہکی سال زکوٰۃ اس واجب اس ہور نہ مال
جے ہور لن پنجسال وجے ہوتا فرض زکوٰۃ
جے لہنا ہوسی تاہی لازم کرے حساب کمال
جے سالوں پیش مرے سبہ ایڑ چم رنگائی ہوئی
ایہ کل نصاب ہلاک ہوئی آہے جہت بقا
جے سالوں اگے خمر تھیا فر سرکہ تھیا شتاب

جے ایک قسم کے مال کے نصاب
پورے ایک قسم کے مال کے نصاب
جانے پر ای جنس کے دوسرے مال کے مل
جانے سے نصاب کامل ہو جانے
فرض ہوگی جب تک اس تمام مکمل نصاب
پورا نہ ہو پورا سال نہ گذر جائے ۱۲ ضم
جے سال انج یعنی مذکورہ صورت
کے تعلق کہ جو شخص چالیس دنبوں کا مالک
ہو جنہیں پورا سال ہونے پر دو دنبوں
کے وقت کرے تو اس کا حکم متن میں
مذکور ہے لیکن سال تمام ہونے پر
پورا ہو جائے تو زکوٰۃ واجب ہوگی ۱۲

مولوی محمد صاحب مرحوم
مغفور
عفی عنہ

فراو ہو سال تمام ہویا اس فرض زکوۃ نہ جان
اس مسئلے ہوا ڑ والے ابھی فرق بھرا
کو پیش وجوبوں نال نشانی ادا زکوٰۃ کریئی
لیتھے شرط ایہائی وقت دیتے ہوئے نصاب
اینویں شرط جو مال نہ کلی سالوں پیش ملاہت
اینویں مالک ہک نصابے تعجیل کریئی
جویں جو مالک دوسے درماں بھرے زکوۃ ہزار
جے اس کجھ نہ حاصل ہویا پورا ہویا سال
اوہ زکوۃ نہ جائز اتھیں نفلی ہے صدقات
بھرے زکوۃ جے بہتیاں رہیاں ایہ بھی جائز ہیئی
ایہ نیت کرے جے سالوں اگے پایا ہور ہزار
جے ہو نہ حاصل تا دو ورہیاں ہوہی ادا زکوٰۃ
کسے دوسے درماں ملک ایہائی ظن کیتا سوچار
روا ایہائی دو ورہیاندی کرے زکوۃ حساب
اے ہک نصاب زکوٰۃ نشانی کرے دو چند ادا
ایہ ہک نصاب ہلاک جے ہووے ورہ معین ہو
جے بہت نصاباں بہت حیواناں اٹھ فتنہ ہوگا نہیں
اوہ ہک نصاب ہلاک جے ہووی دوم نہ واقع ہو
کو تعجیل فقیر دیوی اوہ سالوں پیش غنی

کامل سال جے بھر کے گذرے تا اس فرض پچھان
لیتھے مال نہ ہرگز باقی اوتھے جہت بقا
ایہ ملک نصابوں پچھے جائز اگے روا نہ ہیئی
بھی آخر سال نصاب جے کامل تدان زکوٰۃ حساب
تے جے شرط نہ ہووے تا اوہ نفل خرابت پاک
بہت نصاباں بھر زکوٰۃ تا ایہ بھی جائز ہیئی
اس سالوں پیش ہزار جے پورا روا زکوٰۃ شمار
اتھیں پچھے اٹھ سے درماں حاصل ہویا مال
جاں سال تمام ہزاروں پچھے دیوے ہور زکوٰۃ
کو مالک ملک ہزار درم وا درم پنجاہ بھریئی
تا ایہ دو ہاں ہزاراں کرساں درم زکوٰۃ شمار
ایہ ہر وجہ ایہائی جائز میت مال سنجات
ادا زکوٰۃ کیتی چوتھ سیاں دو سو بہتا اظہار
جے کسے ہک نصاب سونے دی روپے ہک نصاب
اوہ دو ہاں نصاباں کنوں واقع بجہ زکوٰۃ وا
دو جہی وا زکوٰۃ دو سالاں لیتھے شک نہ کو
ایہ ہک نصاب زکوٰۃ دو چنداں بکری دیوی سایئں
کو مویا زکوٰۃ رہی تس سر تے ساقط شک نہ کو
یا مرے فقیر یا کافر تھیوے روا زکوٰۃ صحیح

باب در بیان زکوٰۃ سوائم یعنی حیوانات بیرون چرندہ

بکریاں یا بھیڈاں دنبے اٹھ بھینیں یا گائیں
ایہ نر ہوون یا مادہ کلی یا مخلوط سنائیں

جے نیت دُہن سُو وندی اہنان جنگل چارے کوئی
یا نیت دُھیا وڈیاں کرنے یا پالن وی ہوئی

تا اہناں فرض زکوٰۃ ایہائی جیکر تم نصاب
جو اہناں نیت لدن چارے نہ زکوٰۃ جو آب

یا نیت گوشت کہان چارے تا بہی فرض نہیں
جے قصد تجارت چارے واجب حق تجارت ہیں

جے اوہے سالوں وہ چراوے جنگل فرض زکوٰۃ
جے اوہا سال چراوے کجھ چھ ناہیں فرض مجاں

جیکر اول قصد تجارت مال خریدے کوئی
وت قصد کری دوہ چون سُو جنگل چارے سوئی

اس نیت پچھے سال جاں گذرے فرض زکوٰۃ اس آوے
جو قصد تجارت نال چرایا وچہ حساب نہ پاوے

فصل در بیان زکوٰۃ شتران

گہٹ پنجاں تھیں اُہناں اندر فرض زکوٰۃ نہو
جے پنج ہوون ہک بکری واجب ہوون تا دو

پندراں اُٹھاں بکریاں تری دیہو ون تا چار
بکری بھیڈ دنبہ ہر جائز سالوں وڈے یار

پنجیاں تھیں ہک بوتی دیوی برسوں ودھ جو ہو
چھتریاں دو سالے بوتے واجب شک نہ کو

چھتالیاں تھیں ترے سالی بوتی سٹھاں تائیں آوے
جاں ہک اُتے سٹھ فرض چوسالی پنجویں قدم جو پاوے

چھتر ماں تھیں دو سالیاں دیون فرض پچھان
جاں ہک اُتے نوی ہوون دو تری سالیاں جان

چھیاں وہاں لگ دو تری سالیاں اوہی یوں آیاں
فرد وم حساب ہر پانجے بکری اہناں نال لیاں

ستاں وہاں دو تری سالیاں بکریاں ہور چار
دو تری سالیاں ہکہک سالی ست وہاں پنج یار

جاں ساہاں اتے ست وہاں ہوون تری سالیاں آیاں
نوناں حساب ہر پانجے بکری اہناں نال لیاں

جاں اٹھ وہاں دو تری سالیاں بکریاں کمال
جاں اٹھ وہاں تے پندراں نال بوتی ہک سال

جاں نو وہاں چھے تری سالیاں ہکدو سالی آ
جاں چوہنہ گہٹ دو سو چار سالیاں دو سو تائیں لا

ہر پنجاہے ہک تری سالی فرض ایہی ہر جا
چالیاں تھیں ہک فرض دو سالی فاضل فا

چاہے چار دیوی تری سالیاں وہی وچوں بھائی
یا وت پنج دیوی وہ سالیاں ایہی وا ایہائی

استھیں بھی سر یوں پچھے فرض حساب بھرا
ہر پنجاہاں اپرانیوں مڑ مڑ پکڑن آ

اول حساب آہا چھ وہاں وجا تریہاں تائیں
تریجا جو پنجاہاں والا ایہو پکڑ اتھائیں

Marfat.com

زکوٰۃ اٹھاندی ہووی واجب نہ ناجائز آیا
بکریاں ہور بھیڑاں دینے اینویں مجھیں گائیں
جے برسوں چھوٹے وچھے کئی ہوتے ہون تمام
جے ہک انہاں نوں چھوڑا ہووی فرض زکوٰۃ پچھان
ایہو حکم حیوان نابینے وچہ حساب گنیوے
جو دودھ والی بچہ پالی عامل اوہ نہ لیئی
اینویں سانھ نہ لیوی عامل لادی بھی نہ لیئی
جے کسے فرض زکوٰۃ دوسالی اسنوں منہ آوے
یا چھوٹی دیوی واوہا قیمت نالے اسنوں دیئی

جے مادی وی قیمت کرکے دیوے نہ روا
انہاں زکوٰتاں نہ تے مادی حکم ہکو ہر جائیں
انہاں فرض زکوٰۃ نہ کہے محمد اینویں کہی امام
چھوٹے وچہ حساب گنیوں دیون روا نہ جان
جے قصد زکوٰۃ نابینا دیوے جائز مول نہ تھیوے
جھیڑے کہاون کارن پالن اوہ بھی نہ پکڑیئی
مینا نہ لیوی لوی نہ ادنیٰ اعلیٰ نہ پکڑیئی
ایہ وڈی دیوی عامل نائیں قیمت وودہ موڑاوے
یا دوسالی قیمت دیوی ایہ بھی جائز ہیئی

فصل در بیان زکوٰۃ گاواں

نر ہیاں تھیں گہٹ تھیں گائیں ناہیں فرض زکوٰۃ
ہک گہٹ چالیاں تائیں ایہو واجب ہوئے نہ کجھ
جو چالیاں کنوں ہوں یا وہ جاں سنجاں شہ نہ تم
دوسالی دی قیمت کرکے حصے چھل کریئی
جاں شہ ہوون تا دو یکسالی دیون فرض بھرا
ہر چالیئے تھیں دو سالہ ہر نر یہے یکسال
دوہاں چوں نرے یکسالے دیون فرض بھرا
جاں سو تے دو سو سالے ہک سالہ جان
یا ایہ نرے دو سالے دیوے ایہ بھی جائز آ
کجھ تھیں کجھ گائیں ہوون سال کے ہوون نر یہ
جے گائیں غالب گوکا دیوی تا تا ہور نہ کجھ

نر ہیاں تھیں یکسالہ واجب دیوی لیہے سنجات
جاں پورے چالیہ فرض دو سالہ نر یا مادہ بجھ
ہر ہر بدلے بو حنیفہ قیمت کر دھم
ہر سہ بدلے چھلم حصہ قیمت نال بھریئی
جے ستر تا یکہک سالہ دو یک سالہ آ
اسیاں تھیں دو فرض دو سالے ہور نہیں کجھ مال
سو تھیں یک دو سالہ واجب دو یکسالہ آ
جاں چھ وہاں چار یکسالے دیون فرض سچھان
ایہ نرے چاہیہے چار نر یہے دو ویں حسنا روا
تا بھی فرض زکوٰۃ ایہائی وچہ کتاب صریح
جے دو ویں برابر گوکا اعلیٰ تا ہو لہندا بجھ

ایتھے نرتے مادہ حکم برابر دیون بجھ وا | نراں زکوٰۃ دیون نر افضل مادیاں مادہ آ

فصل در بیان زکوٰۃ غنم

چالیاں تھیں گھٹ ایڑ آئے فرض زکوٰۃ نہ آ | چالیاں وچوں ہک فریضہ دیوے حق خدا
جاں ہک آئی چھ وہاں ہون واجب دیون دو | جاں ہک آئی دو سو ہون تن فریضہ ہو
ترنیہ سیئاں بھی ترائی واجب جانجاں تم نہ جا | چار سیئاں تھیں چار فریضہ ہر سو ہک شمار
جاں پنجسو کامل پنج فریضہ چھیاں سیئاں چھ آ | بکریاں ہور بھیڈاں دینے حکم ہکو ہر جا
باپ جنہاں دا ہرن یا پاہڑ بھیڈ یا بکری ماؤ | انہاں فرض زکوٰۃ ایہائی دیون شہر گرانو
جے بیو بکرا یا مانو ہرنی تس فرض زکوٰۃ نہ آ | حکم ایہو گانو بیلے بھے تابع مانو ہر جا

فصل در بیان اینچہ دکران زکوٰۃ نیست

جو نر ماری سوئن کارن گھوڑی کہے کوئی | فرض زکوٰۃ امام کہیے صاحب کہن نہ ہوئی
فتوی قول صاحب آئی فرض زکوٰۃ نہ آ | نے جے اس قصد نجات ہووے فرض زکوٰۃ اجماع
ایتھے شرط فرض دی قیمت انہاں دو سو دریاں ہو | ایہ جنگل چرن یا گھر چہ ہووے حکم برابر ہو
گدھا خچر ہاتھی کتے چیتے ناہ زکوٰۃ | جے نیت نال تجارت لیوی فرض زکوٰۃ نجات
ہکو بھانڈے زیں جو لیاں کپڑا رخت اسباب متاع | اینویں نال مرموتی فرض نہیں اجماع
بھاویں قیمت انہاں پہنچو تیک ہزاراں جا | لین زکوٰۃ نہ جائز اسنوں اسدے پاس عطا
خرید کرے نیت نہ بچن چیز انہاں تہیں کائی | جے اس قیمت دو سو دریاں فرض زکوٰۃ ایہائی
ہکو رسول چھپے آوے وچھے لیاں نہ زکوٰۃ | جے نال وڈا اسدی تابع فرض زکوٰۃ نجات
ہولدن والیاں اتھاں بلداں فرض زکوٰۃ نجات | ہور حیوان زراعت والے سبہ معاف پچھان

باب در بیان زکوٰۃ زر و نقرہ وغیرہ اشیاء تجارت

دو سو درم نصاب روپے تولے کیتے آئے | ایہ ساڈھے بوونجہ تولے وچہ حساب پوجائے
حساب روپیاں ہے ستو پنجہ ترے ماشے ہور مال | ہک روپیہ باراں ماشے تولہ یاراں حال

جے یاراں تھیں گہنا دو ہے اس حساب جدا
درم شرع دا پنج ویہ رتیاں خمس رتی دانال
وچہ عالمگیری وزن درم دا ایہی ستر جو
نصاب سونے دی ویہ مثقالاں تو ساڈھی ست
گہنا مرد یا عورت ہووے ہر فرض زکوٰۃ
قیمت نوں اعتبار نہیوں وزن ایہی اعتبار
انہاں چوہنہ دا مل برابر پنجاں نائیں ایہ روا
جے پنجدرم کسے چنگو واجب مندی پنج جو دیوی
کہن شیخین زکوٰۃ روا اس صحی کرامت ہو
جے درم دیوی تا پنجے جائز وزن ایہی اعتبار
جے وزن گہنے دا ڈیڑھ سو درماں قیمت دو سو ہوئی
جے دو سو درماں گہنا پورا وزن ایہی نقصان
کہوٹے درم جے غالب ویا کہریاں حکم پچھانے
جے چلن رواج انہاں ندا ہے یا قصد تجارت بہانے
تا انہاں رواج زکوٰۃ ایہائی جو کم عضو پچھانو
ایہ حکم تداں جو کہوٹ روپے نہیں گالیاں جدا نہ تھیوے
جے کھوٹ تے روپا برو برابر فرض زکوٰۃ پچھانا
جے کو سونا روپا لیا سونا غالب ہیئی
جیکر روپا غالب ہووے روپے فرض زکوٰۃ
پیسیاں وچہ زکوٰۃ نہ واجب بجہ معاف تجارت
جے دو سو درموں درم زیادہ جا نجاں وہ نہ چالی

فرض زکوٰۃ چالیہواں حصہ سونے روپے آ
ماشے ساڈھے چار سچہانی وزن ایہی مثقال
ہے مثقال دینار برابر جو دانے ہک سو
درم دینار یا گہنا گھڑیا یا کورا ہر بہت
کرکے وزن چالیہواں حصہ دیوی تول نجات
جے پنجدرم کسے واجب ہوون دیوے چنگو یار
ایہ قول شیخین ایہی اس واجب پنجواں ہور رلا
انہاں پنجاں منداریاں مل برابر جیوں چنگیاں وہیئی
کسے دو سو درماں وزن جو گہنا تس قیمت تریسو
جے ہو دیوی کجہ ساڈھے ستاں قیمت کرے شمار
فرض زکوٰۃ نہیوں اسنوں مول خلاف کوئی
بھاویں اندک گھاٹا ہووے فرض زکوٰۃ نہ جانو
جے غالب کہوٹا حکم نہ درماں پیسیانوں گو جانے
اتے غالب روپے والیاں درماں دو قیمت پائی
جے نہ رواج نا قصد تجارت فرض زکوٰۃ جانو
جے جدا ہو سکے دو سو درماں پہنچے فرض گنیوے
حکم اینویں ہی سونے کہوٹے روپے جو ایہ ان
سارے تائیں حکم سونے دا ادا زکوٰۃ کریئی
بھاویں ویہ مثقالاں سونا ہووے روپے ساتھ
جے قصد تجارت دو سو درماں پہنچن فرض زکوٰۃ
پنجے درم امام دیوے دو سو درماں والے

جاں چالیہ تم چھے درم دیوائے ہر چھیوں ہک آوی
ایہو حکم جے ویہ مثقالوں سونا زیادہ ہووے
او مثقال امام دیوائے جو ویہاں تھیں آوے
کجھ رخت تجارت جے کسے ہووے بھی کو درم دیناراں
جے رلکے دو سو درماں پچھ فرض زکوۃ ایہائی
او پنجدینار اں سو درماں مل دو سو یا تمام
جے ہکسو درم تے دہ دیناراں ملک کسے دا آوے
جے سونے روپے چہلم حصہ ہر ہر بھرے جدا
چیز تجارت جو کجھ ہووے دو سو درماں مل
اس فرض زکوۃ نصاب جے پورے اول آخر سال
جاں سال تمام ہوئی فرہنگے یا او وسنی ہوئی
جے قیمت دیوی صاحب آکھن ہند ہی قیمت آوی
حکم ایہو ہر وزنی چیزاں ہر تولن دی چیز
ایتھے کنک ایہائی جیہی آہی کمی زیادہ بھاؤں
یا پنجاں دیناراں ہووس نالے درم بخشا
جویں اگر ترہن خشک ہوئی او مل زیادہ پاوے
تے جے نقصان ہووی وچہ کنکی جویں کو تر ہو جاوے
جس شہر چہ چیزاں ہوون قیمت تس اعتبار
جے رخت تجارت بہتیاں جنساں لکی تھیے نصاب
کوئی دیگاں ترے بھائے دیندا انہاں زکوۃ نہ آئی
جے کنک ہووی اس نہیوں حال دو سو درماں مل

صاحب کہن چالیہواں حصہ ہر ہر درم لاوے
صاحب کہن چالیہواں حصہ کر کے لیکھا دیوی
جے چار ہوون مثقالاں اتی چھل کل دیوا وے
ایہ قیمت رخت کرے ہووے سونے دراں نال شماراں
جے ہکسو درم تی پنجدیناراں ملک کسے دا آئی
فرض زکوۃ نہ آکھن صاحب آکھے فرض امام
یا ڈیڑھ سو درم تے پنجدیناراں فرض زکوۃ اجماع
یا قیمت کرک جنسوں دیوے نفع جویں فقرا
یا ویہ دیناراں سونے قیمت فرض زکوۃ نہ بھل
کسے دو سو درماں کنک تجارت دو سوں کمال
جے پنجمن کنک دیوے تس چوں جائز شک نہ کوئی
کہے امام قیمت اسدینہ دی جس دینہ سال بچاوے
اینویں ہر شئی جوگن دیوں ایہو حکم عزیز
تے جو خود کنک جنگیری تھیوے اس کیا حکم شراعوں
تم نصاب اس نال حصیاندی فرض زکوۃ اجماع
یا نال اتفاق سدینہ دی قیمت جنسدینہ سال بچاوے
اس قیمت گھٹ تا نال اتفاق ہنا ہی قیمت آوے
جے جنگل اندر شہر جو ہووے قیمت اس شماں
سبھناں ایہو حکم ایہائی فرض زکوۃ حساب
یا گھر زمیں حویلی دیندا فرض زکوۃ نہ بھاؤ
ایہ سال رکھے گھر وچ نیت فرض زکوۃ نہ بھل

کو شخص حیواناں کرے تجارت کرے خرید وبیچیئی
جے نال حیواناں سب کجھ ویچے فرض زکوٰۃ اسباب
اینویں شیشے عطرے کارن کرے خرید عطار
چھٹاں بوریاں بھاڑے کارن کرے خرید جیکوئی
جے نانوائی تل خریدے روٹیاں لئے لاوے
جے لونڈیاں سوداگری والیاں کارن لوے طعام
ایہ حکم تداں جے لیون والا مالک آپ تمام
جے فرض زکوٰۃ ہووے ہک جنسوں جے ہو جنس ادا
جے کنک زکوٰۃ کنک ہی دیوی چھلم حصہ کل
جے مندی کنک آوے اس دہ من چنگی نو من دیہی

جے بھل بھار اسباب تمامی انہاں کارن لیئی
نہ زکوٰۃ جے اوہ گہر رکھدا بھاویں مل نصاب
شیشیاں فرض زکوٰۃ جے ویچے نال عطر دے یار
یا نالن لون لوے نانوائی فرض زکوٰۃ نہ ہوئی
جے قدر نصاب زکوٰۃ فریضہ جو انہاں سال دہاوے
فرض زکوٰۃ طعام نہیوں بھاویں سال تمام
تے جیکر اوہ مضارب ہووے فرض زکوٰۃ طعام
جویں کنک زکوٰۃ دیوی جو چاول قیمت نال روا
چنگے مندے حکم برابر کجھ اعتبار نہ مل
ایہ ابو حنیفہ یوسف آکھے جائز مول نہ ہیئی

باب دربیان مسائل متفرقہ

کسے شک زکوٰۃ دتی یا نا ہیں وت فرد یوں آئی
جے سال تمام ہلاک ہوئی اس ساقط سبہ زکوٰۃ
تے جے سبہ آپ ہلاک کریئی ساقط کجھ نہ ہو
جس اوہا یا ہور وٹاوے ایہ ہلاک نہیئی
سالوں پچھے قرض دیوے کو جیکر سبہ نصاب
جے سالوں پچھے بخشے یا زن مہری بدلے دیئی
واد ہو مال ہلاک جی ہوئی رہے نصاب بقا
جو بن نتیہیاں اٹھاں سال جاں گذرے وچوں مرجاون
یا چھ ویہاں بکریاں تھیں جے اتنی مرجاون
دو شخصاں دا مال جو سانجھا ہر ہر اندک آوے

جے فرض زکوٰۃ ہوئی کسے اتے کیتی نہ آدائی
جے اوہ ہلاک یا اوہی ساقط اوہی بھری بجات
جے مال تجارت نال وٹاوی مال تجارت کو
جاں سال تمام ہووے پہلے دن ادا زکوٰۃ کریئی
فرض زکوٰۃ ایہا ئی اتنے دیوے نال حساب
یا خدمتگار غلام خریدے فرض زکوٰۃ اس ہیئی
فرض زکوٰۃ نصابے والی کامل کرن ادا
جو پنجیہاں اٹھاں ہوتے وجب اوہا فرض بتاون
فرک بکری چالیہاں والی شیخیں ایہ فرماون
جے ہر یک نصاب تے آوے اوہ زکوٰۃ بھرا وے

ہر یک کے تم نصاب سے آوے ہر ہر فرض زکوٰۃ
جے ہک بنا بالغ ہک بالغ اس فرض زکوٰۃ بنجات

جے ہکدا حصہ بہتا ہووی دو وجہ اندک بجہ
جس تم نصاب زکوٰۃ فرض اس وجہ فرض نہ کجہ

جے سٹھ گائیں کسی سانجھیاں ہوون تیہاں شخصاں ناہا
ہر ہر گانو اس دا حصہ اوٹھ ہوراں مال

ترنیہ گائیں اس حصے آوون کامل ناہیں گائی
اس ابو حنیفہ کہی محمد فرض زکوٰۃ نہ آئی

کسے مجھیں گائیں عامل آیا طلب کری صدقات
ایہ کرے سوگند جو ملک نہ میرا لوی نہ اوہ زکوٰۃ

جے طلب زکوٰۃ کری کسے عالم دتی نہ زکوٰۃ
جے مال ہلاک ہووی بسہ فتوی ضامن نہ صدقات

جے باغی لین زکوٰتاں ہالے وڑہ لوی بادشاہ
ایہ جے ہی روا نہ لوی زکوٰتاں ناہالے اگراہ

نذر کفایت صدقہ فطری عشروں ہور زکوٰۃ
جے انہاں ہر ہر قیمت دیوی جائز بجہ نجات

جے ترے دینے کسی قرض میانے جو ترے چنگے دیتی
انہاں ترنیہ دی قیمت چوہاں جتنی ایہ بھی جائز ہیتی

یا کسے قرض یکسالی بوتی اوہ دوسالی دیتی
جے ل یکسالی اوہ برابر ایہ بھی جائز ہیتی

کو خدمت کارن باندی لیوی نیت دلوچہ ہوی
جے نفع دھانا وچھیاں سال جے گذر یکوئی

فرض زکوٰۃ نہیوں اسنوں وچہ ظہیرے آیا
جے رنگ ریز کسنہاں کنگو نیل خرید رکھایا

یا نسپاں جھیٹے خریدی جو تسے اثر نہ جاوے
فرض زکوٰۃ ایہی انہاں چیزاں جیکر سال وہاوے

تے جنہاں چیزاں اثر نہ باقی جویں صابون یا کھار
انہاں فرض زکوٰۃ نہ وچہ ظہیری مسئلہ سمجھہ منجار

کو اپنی زمین جو بھائے دیوی کرمدت ترے سال
ہر ہر سالے ترے سو درماں کرے معین نال

جان اس چھ مہینے گذرن دو سو درم تنہ آئے
بھری زکوٰۃ ایہ پنجسو درماں جاں ہو سال وہاوے

اس جنہوں دو سو درم تنہ آیا اوتھوں سال گنیئی
ترے سو درم جو پھوٹ لیا انہاں تابع ہیتی

جاں یکسال اس ہو وہاوے اٹھ سو بھرے زکوٰۃ
ترے پنجسو سال ایہ باراں ہووی دیوے لہے بنجات

درم زکوٰۃ جو آگے دتے انہاں وچوں کجہ
اوہ حسابوں باہر کڈہے رہندیاں دیوی بجہ

جے مال زکوٰۃ رہے کے سرتے ہو یا بجہ بیمار
ایہ وارثاں کنوں خفیہ دیوی سرتوں لاہے بھار

جے ہن مال نہیں کجہ استے پگڑے قرض بھرا
جے جانے بس خود کوشش کرکے کرسا قرض ادا

تا اس فضل قرض لوی لئے کرے زکوٰۃ ادا
روز قیامت قرض اس سر توں کرسی رب ادا
قرض بنا بیدا قرض اللہ دی کنوں سخت ایہائی
کسے دو تو درموں قصد زکوٰۃ کیتے نہ ہیچ صدا
جے جد کیتے انے دتے ناہیں جو ایہ فوت تھیا
جے کسے قرض زکوٰۃ ایہائی کردا ناہ ادا
جے یوں تا مالک تائیں حق موڑاون ہیئی
جے ہالا چٹی حاکم مسلم لوکاں کولوں لیئی
بعضے کہن زکوٰۃ نہ ساقط بعضے ساقط آکھن
جے دو ویں غلام تجارت آہے انہاں پاس
جے دو ویں خدمت کار آہی دوہاں زکوٰۃ نکائی
جیہڑا خدمت کار آہا تس زکوٰۃ نہ کائی
دو شخص زکوٰۃ کیتے دیون تا اوہ کرے ادا
ضامن ہویا وکیل دوہاندا ہر ہر دیوی مال
کسے مال زکوٰۃ جی ہتھوں جہڑا تس فقیر اتہاوے
جے مال زکوٰۃ رکھے ہتھ اتے لٹ فقیر لبجاون
کو درم ہزار کسے نون بخشی جا اس سال وہاوے
یا درم ہزار قرار کری کو مالک دیوے کل
جے ایہ درم ہزار موڑائے دوہاں زکوٰۃ نہ آ
سالوں پچھے معلم ہوئی عکوت باندی ہیئی
فرض زکوٰۃ ہزار درم دے اوپر کسے نہ آوے

جے قرض نہ لتھا اگے ہویا فضل امید خدا
تے جے جانے قرض نہ ہسی قرض نہ اس اولی
بندہ ہے محتاج ہمیشہ حاجتاں بنے کائی
جے اوہ ہتھیں ضائع ہوون نہ زکوٰۃ ادا
اوہ ترکے اندر داخل ہوئی وارث ونڈن آ
نہ حلال فقیراں نوں جولین زکوٰۃ چورا
پاس فقیر ہلاک ہے ہووے قیمت واجب ہیئی
قصد زکوٰۃ جے دیوندے صاحب نال کریئی
جے دو شخص غلام وٹاون نیت کجھ نہ رکھن
تاہن بھی دو ویں تجارت ہوئی دوہاں زکوٰۃ آ
جے یک تجارت کاں آہا دوجا خدمت بہائی
فرض زکوٰۃ تجارت والے اگلا حکم ایہائی
جے ایہ دوہاں مال رلائے فرد یوے فقرا
ایہ نال رلاون غاصب ہویا صدقہ سدا حال
جے مالک جانے راضی ہوئی اوا زکوٰۃ ہو جاوے
ایہ جائز وچہ عالمگیری مسئلے شرعی بہاون
سالوں پچھے جے فرمورے دوہاں زکوٰۃ نہ آوے
سالوں پچھے معلم ہووے وتا اینویں بھل
یا عوت کرے ہزار درم تھیں مہر دیوی تس جا
مولی اذن نکاح نہ وتار دہزار کریئی
یا کسے واہری پیئے کوئی دیت کل بہراوے

سالوں پچھے داڑھی اسنوں جے فرظاہر ہوئی
اوہ دیت فرمود دیوی اس بھرے زکوٰۃ نہ کوئی

کو عقد کرے زن چالی بھیڈاں اسدا مہر بناوے
اوہ بھیڈاں عورت قبض کری تے سارا سال ہاوے

سالوں پچھے بعد دخولوں مرد طلاق جے دیوے
ادھے مہر زکوٰۃ بھری زن ادھا خاوند لیوے

باب دربیان معدن وکنز

کھان لبھے جو سونے روپے قلعی تراسے کو
یا کھان لوہے یا کانسی لبھے پنجم واجب ہو

اوہ حر ہووے یا بندہ ہووے ذمی مسلمان
عورت مرد بنا لغ بالغ پنجم فرض پچھان

باقی چار حصے اندا مالک لدھی جس نے کھان
جے لبھن والا حربی ہوسی رکھس نال امان

حربی کجھ نہ دیون جیکر ناہیں اذن امام
جے مال اذن اوہ لبھے کوئی جو کیتی شرط تمام

عشری زمین یا اوہ خراجی حکم بکو ہر جا
جے رل دو شخص خزانہ ڈھونڈن لبھدا مالک آپا

کو طلب خزانے پکڑ مزدوراں اجرت کار کرا دے
اینتھے اجرت دیون والا مالک جو مزدور کو پاوے

کھان پارے وی جیکو لبھے پنجم فرض پچھان
جے موتی لعل جواہر لبھے پنجم فرض نجان

پھٹکری لون تا پنجم واجب نہ گندھ ہڑتال
سرمہ چونہ مٹی پتھر اینویں فرض نہ رال

اینویں ہین حویلی اندر کان جے لبھے کوئی
صاحب آکھن پنجم واجب کیے امام نہوئی

کو دار اسلام خزانہ لبھے مالک نہ کسے زمین
جے اتے ضرب ہووے اسلامی لفظی حکم یقین

جے مالک پا وارث لبھے دیوے سبھ اٹھا
جے مول نہ فقیراں دیوی جے خود فقیر روا

تے جیکر ضرب کفر دی دیوے پنجم واجب ہو
باقی چار حصے جس لدھا مالک ایہی سو

تے جیکر کجھ علامت ناہیں کفر اسلام اظہار
تا بھی لبھن والے تائیں جائز حصے چار

اتے جیکر زمین اوہ ملک کسے دی جتھ خزانہ پایا
ایہ پنجم بیت المال دیوی باقی کسنوں آیا

جے اول مالک اس زمین دا چار حصے قبضا
جے مالک نہ وارث اسدے دیون چلے آیا

جے پہلے وارث وچہ اسلام ظاہر مول نہ کوئی
جو ظاہر اتھا نوچوں پہلا باقی لبھے سوئی

ایہ ابو حنیفے قول امام محمد بھی فرماوے
یوسف آکھے پاون والا چار حصے قبضاوے

جے اول مالک ذمی ہووی اس نہ کجھ دیواون
دارحرب وچہ کہان خزانہ جے کوئی مسلم پاوے
اسد انچہم واجب ناہیں سبھو آپے لیوے
ایہ حکم تداں جے دارحرب وچہ نال امان گیا ہی
جے نال امانے لبہ لیاوے وتس نہ کفار
واجب اس تصدق کرنا ویسے سبہ فقرار
جیکر ایہ لبھ دارحرب تھیں لیاوی رخت متاع
دریاواں تھیں جو کجھ کڈھے موتی لعل عبیر
ایہان پنجم حصہ فرض نہ کوئی سبھو اس حلال

ہر ہر وجہ اوچارے حصے بیت المال بناوں
جے اوہ زمین نہ ملک کسی دا سبھو سنوں آوے
جے زمین کسی دا ملک ہووے اوہ مالک نوں پہنچے
جے باجہ امانوں لبہ لیاوی سبھو آپے کھاسی
ایہ مالک ہووے یا اپر سنوں نہ حلال ہنجار
تے جو وتیکے نا مشتری مالک اپر حصل نہ آ
یا بھانڈے تہیار لیاوی پنجم واجب آ
یا بھی یا سونا روپا اندر عالم گیر
یا وچہ پہاڑ فیروزہ لبھے ناہیں پنجم نال

باب دربیان زکوٰۃ زراعت و میوہ

زکوٰۃ زراعت عشر ایہائی اینویں میویاں آ
اس شرط وجوب اسلام ایہائی عقل بلوغ نہ آ
دوجھی شرط اس مسلم ہووی جو ایہ فرض ایہائی
وقفی زمین کرے جے زراعت عشر فریضہ آ
اینویں شرط زمیناں عشری تا اس عشر ایہائی
اینویں شرط زراعت حاصل جو مقصودی ہوی
تے جو کجھ نہ مقصود زراعت تسو وچہ عشر نہ آیا
تے جے مقصود ہون ایہ چیزاں انہاں دی پیچی
کسے عشری زمین زراعت لائق ترک زراعت کریسی
جو کجھ زمین تھیں باہر آوی کنک چاول ہور جو
ہر ہر سبزہ پھل ترکاری کھیرے تراں کماد

ملک کرن اس رکن ایہائی نیت شرط ادا
زمین دیوانی لئے کے انے واجب عشر ادا
مالک ہوون آپ زمین دا شرط وجوب نہ کائی
زمین غلام ماؤں مکاتب واجب عشر بھرا
زمین خراجی ہالا واجب لازم عشر نہ بھائی
جیکر کجھ نہ حاصل ہووی واجب عشر نہ کوئی
جویں درخت یا لکڑ کانے گیاہ معاف ٹھرایا
اس دن عشر انہاں دا واجب جے انگ زراعت ہیسی
اس عشر تہیں جے زمین خراجی ہالا واجب ہیسی
ہر ہر جنس اناج تمامی فرض عشر ہر ہر
بھی خربوزہ السی زیرہ دھنیاں ہر بنیاد

Marfat.com

ہو یا دام کسنبھا و نگن حضرت کہے امام
ایہ بہتیں ہوون یا کجھ تھوڑے عشر فریضہ جان
اینویں میوہ کل درختاں جو کسے ملک نہ آہ
میوہ خرما زیاں ہونف جوائن بھی کلونجی بجھ
پانی مینہ سیلابی عشری جو ہووے دریا
جے بوکے نال یا چرخ پولے ویہواں حصہ یار
جے اکثر نال سیلاب پیوئے واجب ہواں بھا
خراجی پانی جلے یوں ہور فرات پچھان
ہور نہراں نالے جو وچہ عجمی بادشاہاں کھوائی
وقت عشر جان پیلے جمے میوہ ظاہر آ
جے جمن کنوں گئے دیوے تا بھی نہ روا
جے میویاں عشر شگوفیوں اگر دیوی دا ہو
جے مالک کری ہلاک رعیت دانے میوہ کل
جے غیر ہلاک کریں کوئی واجب اس ضمان
جے فعل بد بد یا ہجہ ہلاکت ساقط عشر بھرا
جے مالک مرے یا کافر تھیوی ساقط عشر پچھان
بادشاہاں نوں نال جرے لیون عشر روا
وچہ جو بلی باغ لوائے جیسکو مسلمان
نے جے اس پانی پوی خراجی بالا واجب آ
نے جے کوار خراجی پانی عشری دو جہی دار
کو عشری زمین جو بھاڑی دیوی مالک عشر بہری

جو باقی رہے یا رہے تا باقی واجب عشر تمام
زمین عشر وچہ شہد جے لگے واجب عشر پچھان
جو کوئی جمع کرے اوہ میوہ واجب عشر بھرا
انہاں اندر عشر نہ واجب ہووے جو کجھ
پانی چشمیاں کھوہاں عشری جو وچہ عشری جا
جے نال سیلاب بوکے پانی اکثر نوں اعتبار
جے ادھا یا ادھ زیادہ بوکے ویہواں حصہ آ
ہو کھوہ جو وچہ زمین خراجی آب خراجی جان
پانی ایہ خراجی ایہن وچہ کتابان آئے
جے جمن کنوں آگے دیوے تا ہیں عشر روا
جے جمن کنوں پچھو دیوے تا اوہ جائز آ
جے بعد شگوفیاں دیوی جائز ایتھے شک کو
واجب عشر ایہی اس فرمی دیوے لیکر کل
مالک ستھیں لوی تمامی دیوے عشر آسان
جے اوہ ہلاک تا اوہا ساقط اوہا کری ادا
جے مالک ہویا تے دانے باقی عشر لوی سلطان
مالک توں ساقط ہوندا اس ثواب نہ آ
جے اس پانی عشری دیوی واجب عشر پچھان
نے جے اوہ کافر بالا واجب ہر وجہ روا
جے اوہ ذمی بالا دیوے مسلم عشر شمار
صاحب کہن پہاڑی جس لیتی عشر اوستی ہیں

Marfat.com

جے منگے دیوے مسلم تائیں لیند عشر بہر ہی
ایہ قول امام نے صاحب آکہن عشر کافر نے ہو
وچہ مزارعت عشر مالک نے حضرت کہے امام
خرچ زراعت نفقہ بلدان اجرت ہر ہر کار
عشری طعام کھاوے جائز جانجاں عشر نہ دیوی
آپ کہاوے یا غیر کھواوے جیکر عشری ہووی

جے کافرون نگو دیوں عشر مالک نے ہوئی
کہے محمد عشر فرض ملک یوسف آکھے دو
صاحب آکہن وہاں واجب حصیاں مال تمام
ایہ مالک دیوی اپنے پاسوں عشر تمام ہنجار
جیکو عشر جدا کر رکھے رہند اجائز ہوئی
حضرت ابو حنیفہ آکہے اسدا عشر بھی دیوی

فصل دوم مسائل خراج و در بیان زمین عشری و خراجی

زمین عرب سبھ عشری ایہی اینویں بصری جان
اینویں زمین جو غلبہ کرکے فتح کرے بادشاہ
تے جیکر فتح کرے فرد یوی لوکاں اگلیاں تائیں
ایہ دونویں زمیاں بجہ خراجی ہور سواد عراق
جے نویں زمین آباد کرے کو حکم زمین جو پاس
دوویں قسم خراج ایہا ئی ہک موظف بجہ
گزاندی جیوری ایہی ست مقاسمہ آیا
ہر جیوڑی ترکاری ہالا پنجدرم ہے بہائی
جے ایہ قدر نہ راہک طاقت کرن جو سہندا
دوجا قسم مقاسمہ ایہی پنجم یا چوتھائی
جے زمین خراجی پانی غالب یا پانی ہٹ جاوے
جے پہنچ ناہیں قوت ہوندی ہالا واجب ہوئی
یا کافر نہیں زمین خراجی مسلم لیوے مل
جے بادشاہ معاف کریئی ہالا راہک تائیں

بھی ہر زمین جو صاحب اسدے آپ آن ایمان
قسمت کرکے غازی دیوی ایہ بھی عشری آ
یا وت کافر صلح کریہن رکھن او دہی جائیں
ایہ اندر کنز و قائق مسلے اینویں ہی تفاق
جے پاس خراجی ہالا واجب عشری عشر قیاس
جو ہر زمین زراعت لائق کرن معین کجہ
ہر جیوڑی ہک ٹوپا ہالا بھی ہک درم رلایا
واکھ کھجور درخت ہی متصل دہ درم ایہا ئی
جے طاقت وہ نہ روا زیادہ کو احمد کہنا
یا کجہ وہ یا گھاٹے اتہیں طاقت قدر روائی
یا پیلی نوں آفت مارے ہالا ساقط آوی
یا صاحب زمین دسلم تھیوی تا بھی ہالا دی
تا بھی ہالا او ہو واجب مت کو نجھ بھل
یوسف آکہے ساقط ہو یا کہے محمد ناہیں

Marfat.com

فتوی قول یوسف دے آتے جے اوہ مصرف لی
نے جیکر عشر معاف کرنی روا نہیں اجماع
جے زمین کسے دی نیکھی آنڈی یا کجھ بچہ جائی

اینویں مفتی قاضی جائز پڑھن پڑھاون والے
جے زمین کسیدی کہے لگے ملک اُسے دا آ
ایہ زمین والے دا ملک نہوندا قاضیخاں فرمائے

باب دربیان مصرف زکوٰۃ

روا زکوٰۃ ایہی مسکیناں جس تے مول نہ کجھ
جتنے قوت ہووی کھاون نوں پہنن جامہ آیا
بعضے آکھن تداں نہ جائز جے اس درم پنجاہ
دو چہار روا زکوٰۃ فقیراں جس نصاب کا نی
فقیر عالم نوں دیون افضل جاہل کنوں جان
اسنوں دیوے خرچ میانہ بھی جو اس ہمراہ
بھاویں عامل غنی ایہائی تا بھی جائز آوے
اس اگر اہن جائز ایہی نفقہ وجہا ہی
حق عامل نوں جیکر دیوے پیش وجوب روا
مالک مال زکوٰۃ جے آپے سلطانے پہنچاوے
چوتھا بجہ غلام مکاتب دیون روا زکوٰۃ
بھاویں مالک غنی ہووے اس تا بھی جائز آ
پنجواں بجہ قرضائی تاں دیون روا زکوٰۃ
جے قدر نصاب زیادہ قرضوں ہے قرضائی پاک
چھیواں سبیل اللہ وچہ دیون اسدا آکھ جواب
یوسف آکھے غازی عاجز جو ہوون فقرار
ستواں راہ مسافر اہن مال جنہاں گھر دور

جسنوں سوال ایہائی جائز کھاون پہنن بجہ
اسنوں سوال نہ کرنا جائز بعضے ایہ فرمایا
یا ایہ کسب کنندہ ہووے قاضی خاں فرما
یا دو سو درماں قیمت چیزاں حاجت جنہاں آئی
تے بجہا عامل جو اگر اہا کہنا کرے سلطان
جانجاں مال ایہائی باقی نفقہ دیوے راہ
جیکر عامل ہاشمی ہووے مال زکوٰۃ نہ کھاوے
مال الاک جو عامل دے منہ اس تو ساقط ہیئی
عامل لیون جائز ایہی افضل لین نہ آ
اس وچہ عامل نوں حق ناہیں حکم شرع فرماوے
تا اوہ مال کتابت دیوے پلے وچ بجات
تے اس مالک ہاشمی ہووے نہ زکوٰۃ روا
دیون اس فقیراں کنوں افضل ہے صدقات
روا زکوٰۃ نہیوں اس نوں اندر شرع قیاس
کہے محمد حاجی عاجز نفقہ راہ حساب
فتوی قول یوسف دی تے اینہاں دیون آ
یا ہے غائب وچہ شہر دے ناہیں مال حضور

قدر حاجت انہاں یوں جائز ناہیں وہ روا
صدقے کنوں قرض انہاں نوں لیوں فضل آ

راہ مسافر جے گہر پونچے جیکبھ مال بقا
اوہ صدقہ کرنا اس نوں واجب کہاں تا جب آ

جویں فقیر زکوۃ قبولے ہو یا فیر غنی
اوہ کہاں مال اس جائز ایہی صدقہ فرض نہیں

ایہ ستے قوماں مصرف ایہن وچہ قرآن بیان
یا ہکی قوم یا سبھناں دیوی ہر ہر جائز جان

ہکی شخص نوں دیا افضل جیکر گہٹ نصاب
جے دو سو درم ہکی نوں دیوے بجہ مکروہ واجب آ

جے اوہ شخص ہووی قرضائی یا اس بہت عیال
دو سو درم جے اسنوں دیوی ایہی واجب مال

استحباب ایہی جو دیوے ہتھ فقیر ایہ مال
اتنا قدر جو اوس دا ہاڑے حاجت ہی سوال

مال زکوۃ ذمی نوں دیوں روا نہیں اجماع
نفلی صدقہ ذمی حربی دیوں جائز آ

صدقے فطر نذر کفارت حربی روا
اینویں ذمی روا نہ دیوں ابو یوسف فرما

ابو حنیفہ کہے محمد ذمی ایہہ روا
ایہر مسلماناں تائیں دیوں افضل آ

کو مال زکوۃ جے مسجد پائی یا اوہ کھولوا
یا پل بنھائے جج کرائے نہ زکوۃ ادا

یا راہ بنائے ہر کہائے میت کفن دیوا
یا میت دا قرض لہیئے ناہ زکوۃ ادا

جتھے ملک فقیر نہ ہووے حکم ایہو ہر جا
جتھے ملک فقیر نا جائز یا ہو مصرف آ

جے مال زکوۃ نال خریدے تس آزاد کریی
غلام آزاد زکوۃ نہ جائز ہو رفقیراں دیی

اپنی اصل نہ دیوں جائز جنہاں دا ایہ جایا
دادا دادی نانا نانی ماپیو بہن نہ آیا

اینویں فرع اس نیز دہیاں ہر اینہاں اولاد
یا بیٹا اس زناں تہیں ہووی تس ہے دینہ فساد

اینویں جو اس بیٹا بیٹی کیتا اس انکار
اینویں اپنی لونڈی دیوں روا زکوۃ نہ یار

اینویں اپنی عورت تائیں دینا نہ ادا
یا زن دیوے خاوند اپنے نہ زکوۃ روا

اینویں غنی نہ دیوں جائز جتنے ملک نصاب
دو سو درم یا ویہ دیناراں یا جیوں حساب

یا چیز تجارت دو سو دل یا یا جہ تجارت کجہ
جو کجہ وو دھ حاجت تہیں ہو وے سال ہمارے وچہ کجہ

حاجت اصلی گہر ہووے جامے بھی گہوڑے ہتھیار
لونڈا خدمت بہانڈے چیزاں جو گہر چہ درکار

باجہ انہاں تھیں ہو جو چیزاں قیمت کری تام
جس تے گھٹ نصابوں ہووے تسنوں دین روا
غلام غنی دی روا نہ دیون باجہ مکاتب آ
اینویں غنی دا بیٹا بیٹی بالغ دینہ روا
پتر غنی دے دیہاں بالغ دین زکوٰۃ نہ آوے
جے اس حاجت پڑہن پڑہاون لینہ زکوٰۃ روا
کسے ملک خراس حویلی پہاڑے قیمت درم ہزار
روا زکوٰۃ ایہی اس لیون قول محمدؒ آ
جے کسے لہنا مہلت ہووے ہتھ نہیں کجھ مال
تے جو اس لہنا حالی ہووے دیون والا تنگ
جے دیون والا غنی ہووے اتے قرض کرے اقرار
تے جے اوہ قرض انکار کریند لاتے عدل گواہ
تے جے اس پاس گواہ نہ عادل تا بھی ناہ روا
جیکر اوہ سوگند کریئی ہو یا قرض فناہ
کسے ملک حویلی اسوچہ وسدا کجھ اوہ فارغ ہو
ہاشمیاں نوں روا دیون انہاں لین حلال
جو ہاشمی غیر اولاد انہاں ندی انہاں زکوٰۃ روا
ایہ حکم زکوٰۃ ایہی ہر واجب نذر کفارت آ
ہاشمیاں دے لونڈے تائیں دین زکوٰۃ نہ آ
جو کھان لبھے یا ہو خزانہ پنجم یون آ
کو درم زکوٰۃ کیلی دیوے تا اوہ کرے ادا

جے دو سو دراں قیمت پہنچے لین زکوٰۃ حرام
بہاویں تندرست ہووے اوہ کسب کنندہ آ
غنی دی عورت دیون جائز جے تس نہ غنا
اینویں باپ غنی دے جائز جے انہاں نہ غنا
جے عالم پاس کتاباں ہوون دو سو قیمت پاوے
فقہ حدیث یا ادب یا مصحف حکم کہو ہر جا
بھاڑا انہاں نہ پورا آوے خرچ عیال تیار
ایہو حکم جے ملک زمیں اس حاجت رہے بقا
جے اس حاجت قدر حاجت دا لین زکوٰۃ حلال
روا زکوٰۃ لیون اس فتوی ہوئی ناہیں تنگ
روا زکوٰۃ نہ لہنے دا رج فرض نصاب شمار
اس زکوٰۃ نہ لیون جائز قرض لیوے اگر آ
قاضی پاس لیجاوی اسوں طلب سوگند کرا
بعد سوگند وں اسدے تائیں لینہ زکوٰۃ روا
لین زکوٰۃ ایہی اس جائز فتوی شک نہ کو
ایہ علی عقیل تے جعفر بھی حارث دی آل
غیراں یاری نبی نہ دی انہاں شرف نہ آ
صدقہ فطر بھی عشر نہ جائز نفلی بجہ روا
تے جس نوں ایہ آزاد کریئی تس بھی نہ روا
اوہ ہاشمیاں نوں لیون جائز جے ہوون فقرا
جے اپنے زن فرزند اوہ دیوے ایہن اوہ فقرا

Marfat.com

فرزند بالغ یا ہے بنالغ ہر ہر وجہ روا
جنہاں زکوٰۃ نہ دیون جائز ہے انہاں بھل دیئی
یا اس شک تحری کیتی مصرف دل تے آہ
اس اصل فرع یا کافر ظاہر غنی یا ہاشمی کوئی
جے اپنا لونڈا لونڈی ظاہر ام ولد اس آئی
جے شک مصرف اس باجہ تحری دیون ناروا
جے غالب اس مصرف ناہیں دتس اس نوں چا
جے ہور شہر زکوٰۃ لیجاوے صحی کراہت آئی
یا سال بجن تھیں لگے جو ایہ کڈھ زکوٰۃ لیجاوے
مال زکوٰۃ تے صدقہ فطری اینویں تدر مراد
وت چاہے پھیپھیاں اس تھیں بھی انہاں اولاد
وت ذوی حمان تائیں دیوے فضل وت ہمسائی
جے مال ہووے سبہ شہر وچہ آپ ہووے ہور جا
کسے لڑکے چھوٹے ہو شہر جہ آپ ہووی ہو جا
جو عشر خراج زکوٰتاں صدقے ظالم لینہ ونڈا
قرض فقیر جے لاہے کوئی دے کے مال زکوٰۃ
تے جے اس امر فقیر نہ کیتا نہ زکوٰۃ ادا
جے رسم رسوم احسان مروت دیون عادت آئی
جوں خویشاں وناں لڑکیاں تائیں دیوی کو سوغات
یا نوماوہ اسدے آگے تحفہ رکھے کوئی
جے استاد خلیفے تائیں مال زکوٰۃ دیئی

آپ وکیل نہ کہن جائز وچہ ظہیری آہ
جے اس بھیجا انہاں نہ دسیا تا اس جائز ہیئی
یا وچہ فقیراں دیکھے اسنوں دیہ کوۃ روا
ایہ ابو حنیفہ کہے محمد اوا زکوٰۃ اس ہوئی
ہو مدبر اس مکاتب نہ زکوٰۃ ادائی
یا کرے تحری ظن نہ غالب تا بھی دینہ نہ آہ
استہیں بھی مصرف ظاہر تھیے زکوٰۃ روا
جے اوتھے خویش یا بہتے عاجز نہ کراہت کائی
ایہ ہوئی فقیراں دیوے ایہ بھی جائز آوے
اول بھایاں بھینیاں فضل فر انہاں اولاد
وت ماے ماسیاں وت انہاں دی جو اولاد عیان
اس تھیں بھی ذات بھراوت اہل شہر اس آئے
جتھے مال زکوٰۃ بھی اوتھے ونڈ دیوے فقرا
انہاں صدقہ فطر ایہ اوتھے دیوی جتھے آپ رہیا
جے وقت انہاں نیت صدقے فتوی ساقط آہ
جے امر فقیر اس رہن کیتا روا زکوٰۃ نجات
قرض فقیروں ساقط ہویا صدقہ نفل تھیا
جے اوتھے نیت زکوٰۃ کریئی تھیئی زکوٰۃ ادائی
یا خبر خوشی لیاوے کوئی دیوے اوس زکوٰۃ
ایہ قصد زکوٰۃ دیوے کجہ اسنوں اوہی جائز ہوئی
جے دتے باجہ اوہ نہ پڑھاوے روا زکوٰۃ نہ ہیئی

Marfat.com

جو دتے باجہ پڑہاوے لڑکے بجہ زکوٰۃ روا
حکم ایہو ہر خاوم دیون رسم عیدان شب برات
کو مدت کجہ حویلی دیوے وے وچہ فقیر
قبض زکوٰۃ فقیر کریئی ہونا ہی تداں ادا
یا ایہ جیسے گھر وچہ ہووے قبض کریئی سوئی
تے جے کر ہتھ دیوانے دیوی یا لڑکا نادان
انہاں قبض اعتبار نہ کوئی اسدی ایہ مثال
جے لڑکا عاقل مال نہ سٹے نا اوہ بھی ٹھگا:۔
کو نذر کرے مسکین فلانے دیساں اتنا مال
یا نذر کرے کو مکے اندر دیساں مال فقرا

اس صورت وچہ اجرت ناہیں اوتھے اجرت آ
جے دتے باجہ نہ خدمت کردی جائز نہ زکوٰۃ
جو نیت کرے زکوٰۃ نہ جائز اندر عالمگیر
جو فقیر دیوانہ یا ہے لڑکا والی تس قبضا
جیہڑا انہاں پرورش کردا خویش بیگانہ کوئی
بہاویں اوہ ہتھ ماپیاں دیون روا زکوٰۃ جان
جو راہ وچہ رکھ زکوٰۃ دنجے فیر لوی اوہی مال
یا نیم دیوانہ قبض کریئی انہاں قبض روا
جے ہور کسے نوں نذر دیوی اوہ جائز بجہ حلال
جے ہور جاگہ ایہ دیوی جائز وچہ ظہیری آ

باب در تقسیم بیت المال

بیت المالی مال جو داخل جاوے قسم تھیاں
جو محصولی تائیں دیون تاجر مسلمان
دوجہا نیم کہان خزانے پنجم لوٹاں آ
تریجہا قسم خراج تے جزیہ بھی محصول کفار
والی غازی مفتی غازی پٹہن پڑہاون والی
چوتھا قسم مویا ندا ترکہ وارث جنہاں نہ کوئی
اینویں چیز جے لبھے کوئی مالک ہتھ نہ آوے
جنہاں مال نہ والی وارث کسبوں عاجز ہیئی
بادشاہاں تے واجب ایہی جاوے قسم کریہن
انہاں ہکدوجے دا حق نہ دیون نا ہو مال رلاون

اول عشر زکوٰۃ جیواناں بھی محصول عیاں
انہاں مصرف اوہی ستے جیہڑے تھیسے بیان
مصرف انہاں یتیم مسافر بھی مسکین بھرا
مصرف انہاں شخص جو کردی عام خلق دی کار
بھی مسجد پل قلعی سرحداں نہر کہتاون والے
یا عورت خصم آیا خود حصہ باقی رہیا سوئی
انہاں مصرف دا رکفن غریباں بھی انہاں جو دیوا
اینویں خرچ لقیط جو لڑکا بھی اس دیت دیئی
ہر ہر قسم جو مصرف ایہن انہاں تائیں دیہن
جو وقت ضرورت قسم دوجے تھیں پکڑن قرض انہاں

پہلی قسموں قرض جو لیکر غازیاں تائیں دیوے
تے جیکر فقراؤں وہ غازی دیوے ون فیر نہ آ
جے فقراں کاں ہالے چوں قرض لوے باشتا
اسدیو چھی حق فقیراں کیوں انہاں دیوں نائیں
حقداں والیاں منع نہ جائز دیوں واجب آیا
ایہ آپ کہاں ہوا اہل انہاں دی قدر کفایت کجھ
وہ ماہاں دا خرچ کیتھاں سنا جائز نائیں
جو کجھ مصرفاں کنوں فاضل باقی رہیا ہاں
ذمیاں تائیں حق نہیں کجھ اندر بیت المال
جس نوں حق وچہ بیت المال دے ایہ یاد رکھاں

ہالے جزیہ اج آوے چلے کارن لیوے
ایہ قرض نہ ہو یا قسم اول وچہ حق ایہی فقرا
ایہ قرض نہیں جو ہالے تائیں حکم غنیمت آ
عشر زکوٰۃ تاں انہاں کا فی ہو نہ دیوں تائیں
بادشاہاں ہو انہاں سپاہیاں نفقہ استہیز پایا
کرن خیر مول نہ جائز دگھر رکھن کجھ
ہر کہ چن جو دخل ہوئے نفقہ لیں تد ایہیں
وند دیوں او مسلماناں کہن انہاں مال
جیکو ہی بھکہ مرے اس واجب دیوں حال
وچہ یانہ استحقاں پکڑن او وہ حلال

باب در بیان صدقہ فطر

صدقہ فطر ایہائی واجب مسلم جو جیکوئی
نصاب نامی ایتھے شرط نہیوں ایہی شرط زکوٰۃ
مال نامی حیوان سوائم دو جہاں درم دینار
انہاں ہا جہوں مال جو وچہ قدر نصاب جو آ
قربانی واجب صدقہ فطری نفقہ واجب بشاں
ایہ گدا نچر ہا تھی گھوڑے لعل جواہر آ
ایتھے شرط ایہی جو حاجت حین دے ہوئے
چونہ چیزاں نہیں صدقہ فطری کنک انگور
ہوا ناج جو انہاں باجوں قیمت نال دیوے
آٹا ستو کنک جو اندی حکم انہاں دا آ

حاجت اصلی تھیں جس تد قدر نصابی ہوئی
غیر نامی یا نامی ہوئے واجب فطر بجات
تریہاں مال تجارت والا فرض زکوٰۃ شمار
فرض زکوٰۃ انہاں اتے ثابت حکم غنا
لین کوئی نہ ہنوں جائز تحقیق ایہی در دیشاں
ہو بھاندے زین یا سانہوں کپڑا رخت متاع
بستہا چیزاں حاجت اصلی او نہ وچہ حساب
او ہا ٹوپا انہاں تھیں یا ٹوپا جواں مجبور
پاکنک جو اندی قیمت کرکے دیوے جو کجھ بہاوے
کنک جواں دی روٹیاں دیوے قیمت نال روا

کنک کنوں ہی آٹا افضل آئیوں درم اور
چنگی کنک پڑوپی دیوے ناہیں فطر روا
یا ٹوپا چوان دی قیمت کرے کنک پڑوپی وہی
جے ادہا ٹوپا دے خجوراں ادہا ٹوپا جو :-
ٹوپا شرعی اٹھاں طلاں طل ہے ویہ سر شاہی
صبح صادق تھیں پچھو واجب عید دہاڑے ہو
جے پیش صبح تھیں لڑکا جمے یا کو مسلم ہو
جے بعد صبح تھیں لڑکا جمے یا کو مسلم ہو
بعد صبح تھیں مرے جے کوئی صدقہ واجب نہ
عید فطر دے دینہ تھیں اگے صدقہ دینہ روا
دوم روایت ماہ رمضانوں اگے جائز ناہیں
جے روز فطر دے دیوی ناہیں مندا کم لہائی
جے بیش نصابوں صدقہ دیوی تا بھی بجہ روا
جس تھیں روزی ساقط ہوئی بوڈہا یا بیمار
وقت ادا اس عمراں ساری دیون جاں متھ لگی
واجب صدقہ سر خود نفسوں بھی اولاد صغیر دی
جیکر بالغ نیم دیوانہ یا دیوانہ کوئی :-
حکم ایہو جے بعد بلوغوں تھیا دیوانہ کوئی
مال انہاندی وچوں صدقہ باپ اس صدقہ دی
طفل دیوانہ غنی جے ہوئی جے اس ملک غلام
فطر غلاماں باپ نہ واجب سر خود اندہ مال

کنک جواں تھیں قیمت افضل فتوی استے آہ
بھاویں قیمت اس دہ ٹوپے مندی کنکے
یا چنگے جو گہٹ ٹوپیوں دیوی ایہ بھی روا نہ ہیں
یا کنک پڑوپی جو ادہا ٹوپہ فطر ادا اس ہو
ہر سر شاہی دیہ دیہ ماشے خبر قدیمی آہی
جو صبح صادق تھیں اگے مویا صدقہ اس نہ کو
یا پیش صبح تھیں غنی تھیوی کو صدقہ دیوی سو
یا غنی ہووے صبح تھیں پچھو صدقہ انہاں نہ کو
اینویں عید دہاڑیوں پچھے جے کسے دور غنا
توڑے بہتی مدت اگے دیوے جائز آہ
ایہ وچہ ظہیری ہور برہنے مسئلہ سمجھہ کدا ہیں
توڑے بہتی مدت گذرے واجب کرے ادائی
وت ملک نصاب اس عیدوں اگے ہو نہ واجب آہ
صدقہ فطر ساقط استہیں واجب دیون یار
استحباب صبح تہیں پچھے عید نمازوں اگے
لڑکی لڑکا جو نابالغ جہیڑے ہون فقیروں
صدقہ انہاں بیوتے واجب فقیر جیوں ہوئی
لڑکے پاس یا پاس دیوانے نال نصاب جے ہوئی
جیکر باپ نادا ادا ہووے ادا وصی کریئی
فطر غلاماں طفلی مالوں دیوے باپ تمام
پوتر یاندا فطر نہ واجب دادے تے ہر حال

بھاویں باپ فقیر انہاندا بھاویں میت ہو
کال فطر ایہی ہر واجب او ہوا وہ نہ ہیئی
صورت اس دی لونڈی سانجھی جیکو بیٹا جائی
نسب وہاندا ثابت ہووے بیٹا وہاں گنیوی
جے چھوٹے بیٹی عقد کرای خاوند گھر لیجاوے
صدقہ فطر نہ حملوں واجب معلم ناہ حیات
ام ولد یا ہون مدبر کافر مسلمان
اوپر مکاتب صدقہ ناہیں ناتس مالک آہ
سانجھے بندے فطر نہ واجب ہر ہر مالک بجہ
عورت فطر نہ واجب خصے نہ اولاد کبیر
اپنویں بھائی بھینان چھوٹے اپنویں ہر ہر خویش
فطر انہاندا اس نہ واجب جیکر دے روا
جو اس ٹبر وچہ نہ ہووے جیکر اس تھیں دیئی
جے ہک فقیر نوں بہتے صدقے دیوں سبہ روا
وچہ فتاوے عالمگیری ناہیں ایہ روا
کو فطر زکوۃ یا نذر کفارت دتے باجہ مویا
جے سبہ وارث عاقل بالغ دیوں نال رضا
جیکر اوس وصیت کیتی ناہیں شرط رضا
مرد کیہا زن صدقہ میرا کرتوں دنج ادا
جے اذن خصم دے باجہ رلائے استھیں پچھے دیئی
جے تیرو بھیاں تعوت ایہی صدقے کنک منائے
نت سبھناں متھ فقیری دیوی سبہ روا

جے دو باپ ہوون ہک بیٹی فطر واجب ہر دو
جے ہک فقیر یا میت ہووی دو وجہا ادا کریئی
ہر ہک مالک کرے جو دعوی ہر خود نسب بنائی
سانجھی لونڈی وطی نہ جائز ہر ہک عاصی تھیوے
پیو دے انے اس لڑکے دا فطر نہ واجب آئے
مالک انے فطر غلاماں واجب ہے صدقات
یا ماذون بندہ قرضائی واجب فطر عیان
ہو غلام جو بچن کارن صدقہ نہ بھرا
ہک غلام یا بہتے ہوون فرض نہیتوں کجھ
یا پیو دادا دادی نانی واجب فطر نہ یار
بھاویں اسدے ٹبر اندر رہندے ایہ ہمیش
بھاویں انہاں امر نہ کیتا فتوے تھیئے دا
جے اس امر کیتا تا جائز ناہ تار روا نہ ہیئی
جے ہکو صدقہ دو ہانوں دیوے اس کیا حکموں آ
قاضی خاں ہور وچہ ظہیری روا گئے فرما
ترکے وچوں لین نہ جائز وارث باجہ رضا
بھاویں ناہ وصیت کیتی میت سروں ادا
ترکہ بھی جے مال دیوچوں کیجے سبہ ادا
زن اپنی کنک تے کنک خصمدی دتی سبہ رلا
زن فطر روا اس خصم جائز نزد حنیفے
ہر ہر کارن ادھا ادھا لوڑ پا منگے سبہ رلا
مصرف صدقے اوہی جے وچہ زکوۃ جو آ

Marfat.com

کتاب الصوم

باب فی بیان حقیقت روزہ و انواع آن و احکام آن

ترجمہ بقا ہو کہا دن ہیں صبح کو دن تا شام
کیسے پہلی رات جو ماہ رمضان آ ہو عقل بقا
سارا چین اس ہوش آئی نا ہیں فرض بقا
لیے ہوش آئی اس رات کسی ہے اندر ماہ رمضان
صبح صادق و اول جان ظاہر ہوندا آ
بعضے آکھن پہلے جان صادق حکم تمام
کو رانیں ظن سحور جے کھاوی آ ہا وقت صباح
ایہ روزہ فاسد فرض قضائی نا کفارت آوے
جے شک دے اندر کھاوے پیوی روزہ بچہ روا
جے غالب ظن اس کھاوا پیتا بعد صبح دی آ
فتویٰ ایہا فقہا نہ جب جان جان نا یقین
جے دو شخص گواہی دیون ہوئی صبح ظہور
جے اسوقت ایہ کھاوے پیوی ظاہر وقت تھیا
جو اثبات کرن شاہد تہاں قبول شہادت
جے ہک گواہ صبح دا ہوئی دوجا نفی کرے
کو وقت سحور جے کھانا کھاوے لوک کہن اس آ
اس کہیا ہیں واندر روزہ کھاوا جان طعام
نے جو اس نا کچھ معلم ہویا اگا ہیں صباح
نے جے آکھن والے بہتے آ ہے بچہ دے کچھ آ

نیت نال عبادت تا روزہ ایہی اسدا نام
وقت بیشیاں صبح تھیں ہویا دیوانہ سارا چین ہا
ایہ صحیح وچہ عالمگیری فتوے اس تے آ
بیش صبح تھیں فیر دیوانہ تا بھی فرض نہ جان
استہیں کچھ چوری ہوندی شک نہ رہے بقا
بعضے آکھن جنہوں چوری تتھوں صادق نام
یا بیش غروبوں روزہ چھوڑے ظن غروب تھیا
بے شک سحر اکھاوے یا ہووی افضل اس نہ کھاوی
جاں جاں نا یقین صبح اناں تا ناہ روا
احتیاط اس لازم ایہی رکھے فیہ قضا
جے تجھے یقین تا ناہ کفارت فرض قضا تعیین
ہووے دوکھن جو صبح نہ ہوئی ایہی وقت سحور
جو اس بعد بعد سے کھاوے ہا قضا کفارت آ
نفی گواہ اعتبار نہ کوئی جان اہل سعادت
ایہ جے کھاوی فرض صبح مقرر ناہ کفارت دیوی
صبح صادق ہی ظاہر ہوئی تو کیوں کہانا کہا
اس کفارت لازم ناہیں کھانا ایہ حرام
بجھا بعد صبح دے کھاوے ہا ہویا اس گناہ
تا اس فرض کفارہ ناہیں رکھے ہک قضا

جے آکھن والا ہکو آہا فرض کفارت ہوئی
جے مرد کیہا زن ویکھ صبح نوں ہینوں خبر سنا
مرد کفارت واجب ناہیں عورت واجب بجھ
دینہ لتھے واشک جے ہووے ناہ افطار حلال
جے کھاوے فرمعلم ہووے کھاوہا پیش غروب
جے فرمعلم کجھ نہووے فرض قضا صریح
جے غالب ظن اس لتھا ناہیں صحیح کفات آ
جے دو شخص گواہی دیون دینہ غروب تھیا
اس تھین بجھی معلم ہوہا کھاوہا پیش غروب
کیسے شک سحور تحری کرکے کھاون اس روا
جے دانا شخص تحری جائز ہے ناہ دانا ہووے
جے بہتی طرف نگارے وجن کھان سحور روا
جے مارن والا نیک اعتباری کھاون جائز آوی
بانگ لکڑی سنکر کوئی جیکر کرے سحور
بعضے آکھن جائز ایہی جے اس لیا از ما
نال تحری روزہ چھوڑن بعضے کہن روا
شرط وجوب روزے دی ایہی عقل بلوغ سلام
شرط وجوب ادا اس صحت ہور اقامت آ
اس شرط روائی پاکی ایہی حیضوں ہو نفاس
منہ دی نیت افضل ایہی آکھے نال زبانوں
وچہ ماہ رمضان سحور جے کھاوی حکم نیت اس جان

اوہ عدل ہووی یا عدل نہووی دس نہیں کوئی
ویکھ کہیا زن صبح نہووی کیتا مرد جماع
جے زن جان جماع کرایا شک نے آہس کجھ
جے کھاوی فرمعلم لتھا روزے تدہ زوال
روزہ فاسد قضا کفارت ہر دو اس جوب
وچہ کفات دو روایت لازم کہے فقیہ
دینہ آہا گئے ثابت ایتھے ظن یقین بقا
دو آکھن جے لتھا ناہیں جے اوہ بیٹھا کھا
نال اتفاق اس ناہ کفارت ہکو قضا واجب
جے اس ویکھن ناہ میسر عمل تحری آ
کرن تحری اس نہ آئی کھانا چھوڑ کھلوے
جے ہک طرف نگارہ وجے اس کیا حکموں آ
جے اس حال نہ ہووی معلم ویکھ کر اہن کھاوے
بعضے آکھن جائز ناہیں ایہن آپ ضرور
جو اوہ بانگ سحر نت دینا اکر دانا ہ خطا
ظاہر ایہ روایت ایہی ظاہر مذہب آ
کافر ہووی دیوانے لڑکے ناہیں فرض صیام
مرض سفر وچہ ناہیں واجب ایہی فرض قضا
دو جہی شرط روائی نیت دلدی فرض قیاس
جدا جدا ہر روزے نیت دلدی فرض پیانوں
حکم اینویں ہر روزے کارن خارج ماہ رمضان

سحو کھاوے جے باجھوں روزے تا ایہ نیت آئی
جے پیش صبح تھیں نیت ہٹاوی ایہی صحیح رجوع
کو روزے نیت انشاء اللہ نیت نال رلاوے
کو نیت روزے کر واجے کر دعوت کری نہ کوئی
جے نیت صوم افطار نہ کیتی جانے ماہ رمضان
قصداً افطار کری جے صایم ناکجہ ہوئی کھاوی
وقت نیت ہر روزے راتیں بعد غروبوں ہیچی
پیش غروب جی نیت آہی وت فرغشی باخواب
روزہ نفل تے نذر معین روزہ ماہ رمضان
شام صبح وچہ ہو دینہ شرعی اسدا جو وچکار
پیش والوں نیت رواجے بھنڈ ہو یا نہ کوئی
جے نیت دینہ کری تا آکھے روزہ صبحوں لا
انہاں تریہاں روزیاں نیت مطلق روزے کری ادا
ہر ہر کرن معین افضل نذرے یا رمضان
فرق نہیں بیمار صحیحاں سفری ہور مقیم
کو فرق بھی روزی ہور تن نیت کری جے وچہ رمضان
فرق مسافر ہور مقیمی صاحب کہن کوئی
حکم ازاری وانگ صحیحاں فتوی نال بجھان
یا کفارت یا ہو واجب تھیوی او وہ ادا
جے دہیں یا راتیں ماہ رمضانی غشی کسی نوں آئی
یا مرتد تھیا کو فجری پیش دوپہر اسلام

کسے راتیں نیت روزے کیتی وت فرنیت بہائی
ہر روزے ایہ حکم ایہائی صبحوں پیش رجوع
فتوی نال ایہ نیت جائز روزہ رواہو جاوے
دعوت ہوئی تا رکھساں ناہیں نیت روانہ ہوئی
ایہ فتوی نال نہ روزہ جائز نیت باجہ ایمان
نیت صرف نہیوں بھنڈ روزہ نہ وبجاوی
پیش غروبوں وانہیوں جیکو نیت کریئی
یا اس غفلت نیک دوپہراں روزہ ناحساب
انہاں نیت جائز پیش دوپہراں راتیں فضل جان
دوپہراں شرعی عرفیوں گے ڈہڈہ گھڑی مقدار
جے جان یا بھل ہویا کوئی بھنڈ نیت وانہوئی
جے آکھے ہن تھیں بجھی روزہ ناہیں ایہ روا
یا روزہ اج یا نفلی آکھے ترائے جائز آ
نفلی ناہیں نفلی آکھے اینویں فضل جان
ہر ہر نیت اینویں جائز جو مذکور فہیم
ایہ روزہ ماہ رمضانی تھیوی وجہا او انجان
کہے امام مسافر نیت فرضی جائز ہوئی
جے دینہ نذر معین والا قضا رکھے رمضان
روزہ نذر رہیا اس سر نے رکھے فرقضا
وت پیش دوپہراں عقل جی آوے نیت کری
ایہ نیت کری جے پیش دوپہراں روزہ روا

Marfat.com

مطلق نذر کفات روزہ تریجہا بجہ قضائی
جو نال صبح انہاں نیت کیتی تاں بھی بجہ روا
بندیوان جو دار حرب وچہ شبہ پیا رمضان
جے ماہ رمضانوں اگے رکھیس رجب یا شعبان
جے ماہ رمضانوں پچھے رکھیس جائز بجہ قضا
دو وینہ عیداں دا نہ روزہ بھی تری وینہ تشریق
اس نیت قضائی شرط نہ فتوی دو نیت رمضان
جے بہتے سال ایہ روزہ رکھے اندر ماہ شعبان
کسے ہاکے رمضانوں قضا دو روزے رکھے جدا قضائی
جیکر ایہ نہ کری معین تاں بھی بجہ روا
کوہاک اتو ستھ روزے رکھے قضا کفارت جان
دو روز یاندی کری جے نیت غالب تھیسے وا
جے نیت روزے نذر کری نال قضا رمضان
جے نذر معین ہور کفارت کرو انیت دو
جے قضا رمضان تے قسم کفات کرو انیت دو
جے نیت کری ظہار کفارت نال قضا رمضان
جے نیت کرے جو قتل کفارت بھی رمضان قضا
نیت کری جے حائض روزے پیش صبح فر پاک
جے نیت کرے قضائی روزے بعد صبحدی آ

انہاں تریہ روز یاندی نیت انیں کرن معین آئی
بعد صبحدی جائز ناہیں قاضی خاں فرما
نال تحری پاک چن سارا روزے رکھیس جان
تا اوہ روزے روا نہوئے رکھے فیر عیان
جیکر نیت راتیں کیتی ہوئے سبہ روا
جے ایہ وینہ اس چن اندر آئی رکھے وت رفیق
جے رمضان انتریہ وینہ آہا قضا تریہ عیان
پہلے سال اتفاق نہ جائز باقی جائز جان
وقت نیت دی پہلا روزہ کرے معین بہائی
حکم ایہو وہ ماہ رمضانوں فتوی اس تے آ
روزہ قضا نہ کری معین جائز بجہ عیان
جے قوت وچہ برابر دونویں ہر دو ناہ روا
نذر سنجائز روا قضائی اندر استحسان
یا نیت نفل تے نذر معین نذرے جائز ہو
ایہ دونویں روزی ادا نہوون روزہ نفلی ہو
ماہ رمضان قضائی جائز اندر استحسان
روزہ قبل کفارت جائز سر تے قضا بقا
اوسی نیت دی نال اس روزہ جائز ہے اتفاق
نفلی روزہ شروع ہویا اس توڑ یا یوم قضا

باب دربیان دیکھن ہلال رمضان

جن رمضانے دیکھن واجب رات آخر شعبان
انہیں چن شعبانی دیکھن تریہویں رجب جان

تریہوں تنے چن سیوی روزہ رکھن آیا
قول نجومی عمل نہ جائز فتوے استے آ
بھاویں نیک سدہاوے سچا تابھی ناہ اعتبار
چن رمضان دوپہراں لگے جیکر نظریں آوی
تے جے چن عید دسے تار روزہ تم کرن تا شام
چن رمضان جو دیکھے جھڑ وچہ شاہد ہک وا
ایہ حر ہووے یا بندہ ہووے مرد یا عورت ہو
فاسق ہور مراہق لڑکا نہ قبول گواہی
فتوی نال گواہی اسدی روا قبول کیجیوے
جے دیکھن والا آپ نہ حاضر فرع گواہی دیئی
جے اصل تے فرع غلام دویں ہیں یا دویں عورت
لفظ شہادت شرط نہ ایتھے دعوی شرط نہ کو
جے بادشاہ یا قاضی ہکو دیکھے چن رمضان
ہکو شخص جو عدل ایہائی چن رمضان دیکھئی
بھاویں عورت پردہ والی تابھی لازم ہیئی
جتھے حاکم قاضی ناہیں مسجد آکھے جا
کسے چن رمضان ہکلے ڈھاڈھے گواہی دیئی
ایہ جے بھنے اس فرض قضائی نہ کفارت کائی
جے بادشاہ گواہی فاسق چا قبول کریئی
جے افطار کری وہ فاسق یا کو ہور کریئی
جے پورے تریہ روزے پچھن پر نہ دسے چن

جی جھڑ ہووے تے چن نہ دسے روزہ نہ فرمایا
اینویں شخص نجومی تائیں آپ نہ عمل روا
جانب چن اشارت انگل بجہ کراہت یار
اسدینہ روزہ رکھن ناہیں فتوی ایہ فرماوے
پیش زوال یا پچھے دسے رات آئی دینام
جے عاقل بالغ عدل بھی مسلم روزہ رکھن آ
روزہ فرض جی نیک کہن ہک شاہد شرط نہ دو
اینویں جسدا حال نہ معلم عادل یا گمراہی
اینویں حد قذف جس وجی وت فرتابت تھیوی
اصل بھی ہکو فرع بھی ہکو تابھی جائز ہیئی
تابھی جائز بجہ گواہی روزہ رکھ نجات
قاضی حکم نہ حاجت کائی روزہ واجب ہو
امر کریئی لوکاں تائیں روزہ رکھن جان
اسی رات ایہی اس لازم ونج گواہی دیئی
فاسق دیکھے تابھی آکھے قاضی رد کریئی
لوکاں روزہ رکھن واجب جی ہک عدل گواہ
جے قاضی رد گواہی کیتی فرض روزہ اس ہیئی
جی پیش رد دوں ایہ بھنے تابھی فتوی ہک قضائی
روزہ امر کریئی لوکاں رکھن واجب ہیئی
عام مشائخ قضا کفارت آکھن واجب ہیئی
ایہ لوکاں نال افطار کریئی لگے روانہ ظن

Marfat.com

ایہ سب حکم ایہائی جھڑ وچہ جو مذکور تھیا ئی
آکھن بہتے جھوٹھ خطا واظن نہ رہے بقا
شک باقی تھیے تسلا عقل اندر بادشاہ
ایہ چن رمضان یا فطری ہوئی یا ایہ اضحے ہو
بعضے کہن جے باہر شہرؤں یا کسے اچی جا
فرق نہیوں شہری باہر ظاہر وچہ روایت
عید چن جے طلب کریہن رات آخر رمضان
ایہ بر بھنے اس نہ کفات ایکھی فرض قضا
کرن افطار نہیں اس جائز ظاہر خفیہ مول
جے اس یار اپنے نوں کہیا یار کیتا افطار
عید چن دو مرد گواہی جہڑے وچہ روا
شرط عدالت لفظ شہادت دعوی شرط نہ آ
جے دو مرد ڈٹھا چن آکھن قاضی ناہیں کوئی
فطری حکم ایہائی اضحی اینویں ہر ہر چن
جے چن رمضان ہکلے ڈٹھا روزی تریہ تمام
جے کمر اہوئے اتے چن نہ دسے تابھی عید روا
جے دو مرداں ڈٹھا آہا فتوی عید روا
جے ماہ رمضان انتیہویں وچہ شاہد کہن دو آ
جے اوہ ایسے جاگہ ہندی کرن قبول نہ آ
مطلع فرق اعتبار نہ کوئی ظاہر وچہ روایت
مشرق والیاں روزہ فرض جو ڈٹھا ثابت ہو

کمر اہوئے نا بہت جماعت شرط گواہی آئی
عدا نہا ندانہ مقدر فتوے استے آ
بعضے کہن محلہ دسے بعضے کہن پنجاہ
کھری اندر سبہ حکم برابر فرق نہیوں کو
ویکھ ہکلا دی گواہی کرن قبول روا
ہک گواہ کہری وچہ ہر جا کر دا ناہ کفایت
جے ویکھے ہکو روزہ رکھے روا افطار نہ جان
جے قاضی حاکم ویکھے تابھی ناہیں عید روا
کرن احتیاط ہی اینتھے احتیاط کو چھوڑی بھول
فرض قضا اس نہ کفات جو دل سچہ اعتبار
یا ہک مرد دو عورتاں ہوون شرط آزادی آ
جو حد قذف ڈی پچھی تائب شاہد نہ روا
روا افطار ایہائی لوکاں عید بھی جائز ہوئی
شرط نصاب گواہاں ایہی فتوی دلتھیں من
جے جھڑ ہووی چن نہ دسے عید کریہن عام
دوم روایت عید جائز روزہ ہو رہیا
ایہ حکم کہرے اتے جی جھڑ ہووی عید روا اجماع
اساں ہکدا ہاڑ ایتھیں تساں تھیں چن ڈٹھا سجا
جے ہوسن جاؤں دوروں آی کرن قبول روا
جیکر چن رمضان دسیوی مغرب وچہ ولایت
آکھو اساں اکھیں ڈٹھا مشرق شاہد دو

یا آکھن چہ شہر فلانے رات فلانے آیا
تا اُس شہر دے قاضی تائیں کرنا حکم روا
اتے جیکر آکھن شہر فلانے لوکاں چن دسیا یا
ایتھے چن جی نظر نہ آوے کرنی عید نہ آ
انہاں حکایت لوکاں کیتی ناہیں آپ گواہ
جے ڈٹھے باجہ اٹھاویہ روزی کیتے خلق تمام
چن شعبان جی تریہ ہاڑے کیتا ویکھ حساب
جے ڈٹھے باجہوں تریہ وہاڑے کیتا ماہ شعبان
تے ڈٹھے باجہ انتریہ روزے تم جے ہوئے آ
جے ماہ رمضان ازاری کھاوا ایتھے دے قضا
جے اس معلم کجہ نہ ہووے رکھے تریہ تمام

قاضی پاس دو شاہد گذرے حکم قاضی فرمایا
عید کرن انہاں نال گواہی روزہ بک قضا
انہاں ہکدہاڑ لگے روزہ اج دینہ تریہواں آیا
پڑہن تراویح روزہ رکھن نہ افطار روا
نہ ایہ کسے گواہی اُتے شاہد ہوئے جاہ
اس پچھے چن عید جی دسے کیا کجہ صیام
روزہ بک قضا انہاں واجب ایہو حکم ثواب
تا دو روزے رکھن واجب تم تریہ رمضان
اس پچھے چن عید دی دسے لازم نہ قضا
جے معلوم انتریہ آہا فرض انتریہ آ
تا اس نال یقینی ہووے ذمہ پاک صیام

باب ۲۰۳ بیان آنچہ مکروہ است صائم را و آنچہ مکروہ نے

بجہ کراہت جی دنداسہ چیتھے روزہ دار
جے اس اندر کجہ نہ جاوی لیوی تھک لنگھا
اینویں چکھن چیز کراہت باجہ ضرورت بجہ
نال ضرورت چکھن جائز خصم جویں بد خو
بھی نال ضرورت چیتھن جائز لڑکے چیتھے کھوا
ہووے روزہ کوئی نہ ہووی نرم طعام نہ کو
جے وقت خریدن شہد یا روغن چکھے روزہ دار
بعضی کہن جی اس ضرورت چکھن جائز آوے
نفلی روزی اندر چکھن خوف نہیوں بھائی

جے تھوڑا بہتا اندر جاوی فاسد بجہ اظہار
جی تھک رنگ تا روزہ فاسد ناتاں بجہ بقا
چکھن معنی تھک سبھی سب پاکر منہ وچہ کجہ
شوراچکھن عورت جائز جے ڈر اسنوں ہو
جی چیتھن والا ہور نکوئی حائض یا نفا
نہ دودھ بسے وقت ضرورت چیتھن جائز ہو
چنگا مندا لبھن کارن بجہ کراہت یار
جے خوف ہووس مت مندا ویہی مت ایہ گھاٹا کھاوے
روزی والے وچہ استنجے کوشش کرن نہ آئی

Marfat.com

اینویں کوشش وچہ کرولی بھی وچہ استنشاق
وضو باجہ کراہت صائم منہ نک پانی پا
ایہ ابو حنیفے قول ایہائی یوسف کہے روا
جے روزی وچہ مسواک کریہی نہ کراہت کا
روغن ملے تے سرمہ پاون روزے وچہ روا
جے منہ وچہ تھک مکھی کرکے لیندا فیر لنگھا
پچھے لاون شیر چھوڑن جائز روزے دار
جے بوسہ لوی یا ہتھ لائی روزے نال روا
جی خوف ہووی تا بجہ کراہت ایہو حکم کنار
مباشرت فاحش بجہ کراہت بوسہ فاحش آہ
مرد تنگا زن لوی کلاوے فرجے فرج لگا
کسے راتیں جنب جو روزہ رکھے غسلے باجہ روا
استحباب سحور ایہی وچہ چوتھے پہر اخیر
نال نشانی روزہ چھوڑن ایہی استحباب
روزہ شک کراہت ایہی دینہ آخر شعبان
ایہ نیت روزے ماہ رمضانی یا ہو واجب کوئی
یا نیت کریجے اوہ رمضانی تا روزہ رمضان
ہر صورت رمضان جو ظاہر روا روزہ رمضان
پر ایہ نفلی جیکر بھنے لازم نہ قضائی
جیکر روزہ نفلی رکھے فتوی نال روا
جے اوہ دینہ شعبانوں ظاہر روزہ نفلی ہو

اینویں غرغرہ کرن کراہت صائم نوں اتفاق
اینویں نہاون جاے بھینوں بیٹھن پانی جا
پانی وچہ کراہت صائم جیکر چھوڑے وا
اگلا پچھلا پہر برابر تے بھی خشک روا
جے زینت قصد کراہت صائم بھی ہرنے آہ
روزہ ایس کراہت ایہی باجھوں جمع نہ آہ
بجہ مکروہ جو خوف ضعیفی خوف ہووی فطار
جے اس خوف انزال نہ ہووی نا اس خوف جماع
بوڑھے جائز جوان کراہت جو اس خوف فطار
بھاویں خوف انزال نہ ہووی تا بھی بجہ روا
معنے ایہ مباشرت فاحشہ بجہ مکروہ اجماع
یاد ہیں احتلام جو ہووے صائم روزہ بجہ بقا
شک صبحدی کنوں اگے استحباب تاخیر
پیش نمازوں روزہ چھوڑی پڑھن دعا لوا
جھڑ وچہ جس رمضان نہ دے ہووی شک عیان
یا نیت مطلق روزے کرے صحیح کراہت ہوی
نہ تا نفلی یا ہو واجب صحیح کراہت جان
نہ تا روزہ نفلی ہوسی جے ظاہر شعبان
جے ہو واجب دی نیت محکم واجب وہ ادائی
جے رمضان ہو یا فر ظاہر تکمیلے فرض ادا
جے ایہ بھنے قضا فریضہ ایتھے شک نہ کر

اصل نیت وچہ شک جے رکھے روزہ نہ روا
اتے روزہ مول نہ رکھسا جیکر ہویا دینہ شعبان
جے کسی روزے نفلی رکھے سارا چن شعبان
یا کسے روزہ نوبت عاوت جمعہ یا دوجہا کو
جیکر نہ موافق عادت تا کیا افضل آہ
عاماں تائیں نیک وہیراں فتوی کر اوڈیکر
جے پیش دوہیراں چن نہ ثابت کری سبہ فطار
جو نیت نفلی صرف کریئی فرض خیال نہ آوے
کسے نیک وال اوڈیکن نیت جیکجہ ایہ بھل کہاوے
روزے پنج بجائز رکھن سارے اندر سال
جے انہاں وہاں وچہ روزہ رکھے روزے نہ سدیو
چھے روزہ شوال کراہت حضرت کہے امام
یوسف کہے متفرق جائز پے درپے مکروہ
افضل رکھن چھے متفرق ہر ہفتے دو
پنجے روزے منع جو اہن جے اوہ ترک کریئی
کو بہت وہاندا روزہ رکھے نہ دینہ اتچھو ریئی
افضل روزہ بجہ داؤدی ہکدینہ روزہ بہائی
کو چھنچھن آیت روزہ رکھے نہ کراہت کجہ
دینہ نوروز کراہت روزہ ہر جو دینہ کفار
جے اس عادت موافق ناہیں افضل ترک صیام
روزہ چپ کراہت ایہی سخن نہ کجہ الاوے

جوئیں جو آکھے روزہ رکھسا جو رمضان ہویا
ایہ روزہ روانہ ہیوندا ہرگز بھائیں ماہ رمضان
اسنوں شک دیہاڑے روزہ کہن افضل جان
جو دینہ شک موافق عادت روزہ افضل ہو
خاصاں تائیں روزہ نفلی فتوی ہی اولے
بادشاہ مفتی و قاضی وغیرہ ۱۲
پیش دوہیراں چن جی ثابت روزہ مغرب تیک
فرق خاصاں ہو عاماں نادر نیت وچہ شمار
تا اوہ خاص نے دوہی عامی جیکو شک رلاوے
وت چن ثابت روانہ روزہ فرض قضائی آوی
اول عید دوجا بقریدی ترئی چھے اس نال
جے کھنے نس قضا نہیں ہکا آکھن واجب تھیوی
اتوڑوتی یا متفرق ہر ہر وجہ تمام
ہیتے عالم جائز آکھن ایہ اصح وجوہ
سارا سال کراہت روزہ جو سبہ کھے کو
باقی سارا سال جو رکھے فتوے جائز ہیئی
طیب روزہ اسنوں کہندی بجہ کراہت ہیئی
دوہی دینہ فطار کریئی بہت فضیلت آئی
جے انہاں نہ بزرگ جانی روزہ جائز بجہ
جے انہاں روزہ نفلی عادت رکھن افضل یار
روزے وچہ تعظیم مشابہت ہی تعظیم حرام
روزہ نفل کراہت عورت باجھوں خصم رضائی

جے زن اپنے باجھوں رکھے خاوند وطی روا
جے خصم بیمار یا روزے والا یا بدھا احرام
روزہ نفل غلام نہ جائز مولے باجھ رضا
حکم ایہوا م ولد مدبر مولے خدمت حق
جاں انہاں مولی کری اجازت رکھن فیر قضا
مزدور کوں روزہ نفلی اپنے باجھ نہ آ
رخصت ہے افطار مسافر اندر ماہ رمضان
جے کر بہت نہ اوکھا کردا رکھن افضل یار
جے کر سفری روزہ رکھے ہووے فیر مقیم
جس دے سر تے ہوون قضائی روزے ماہ رمضان
ایام بیض دی روزی رکھن بہتر ہیں استحباب
استحباب جمعہ وار روزہ ایہوئیں تیرہ وار
ذوالقعدہ ذوالحجہ محرم رجب شہر حرام
نویں اول عید اضحی تھیں استحباب صیام
ماہ محرم تے ماہ رجب ہور رکھیں شعبان
ہکو روز عاشورے روزہ بجھ کرہت آں

ایہ رکھے قضا طلاقوں بھی یا جد خصم رضا
ناں بھاویں سنوں منع کریئی روزہ دار تمام
بھاویں اوہ بیمار یا صائم یا اوہ محرم آہ
ایہ جے رکھن نا مولی جائز کری افطار بیشک
جے اذن دیوی فرض قضائی بعد ازاں دتی آہ
جے نال روزے نقصان نہ خدمت باجھوں اذن روا
جے اس روزہ اوکھا کردا رکھن کراہت جان
جے ساہجھا خرچ نہ یاراں روزہ افضل ہے افطار
ہن افطار نہ جائز اسنوں انیویں حکم قدیم
جے اوہ روزہ نفلی رکھے ناکراہت جان
تیرہویں چودہویں پندرہویں نیہ ہر ہر حین ثواب
ایہ جدا جدا ہر روا ہکلا اکثر قول شمار
انہاں چوہاں ویہہ جمعہ ہور چھنجھیں روزے رکھ تمام
حاجیاں روزہ اٹھویں نالوں بجھ کراہت تمام
ہونا نویں دسویں ماہ محرم روزے افضل جان
استحباب انہاں روزے جاں دینہ گرم دراز

باب دربیان شکنندہ روزہ

بھنڈر روزے بجھ دو قسماں سنتوں کران بیان
جے بھل بھلاوی کھاوے پیوی یا کو وطی کریئے
جے کھاوے والے دستے کوئی توں ہیں روزہ دار
کوئی روزے والے تائیں دیکھے کھاندا بھل بھلاوے

پہلا قسم قضا جس واجب باجھ کفارت جان
روزہ فرض یا نفلی ہووے فاسد ہوسی نہیں
جے نا بھی اسنوں یاد نہ آوی فاسد ہی مختار
جے ایہ اس نوں سنا ہیں شرع کیا فرماوی

Marfat.com

صائم ہیت ضعیف جی ہووے وس ترک روا
کو یا رکھوائے زور دھگانی روزے والے تائیں
جے نال خطا کوکھا وے پیوے لازم ایس قضا
جس نوں روزہ یا وا ایہائی اندر جاوس کجھ
جیویں کردی کردیاں پانی یا وچہ استنشاق
اس نا کفارہ فرض ایہائی پیتیاں نال قضا
معنے کھل جو یا وہ روزہ نال قصد کجھ کھاوے
ہر کھنڈ ڑ وچہ شرط ایہائی روزہ ہووے یا وہ
جے وقت غسل دے پانی داخل حلقوں اندر جاوے
جے نیند وچہ کوکھا وے پیوے روزہ فاسد ہو
جو وقت ذبح بسم اللہ بھلے کھی جائز آ
جو عادت وچہ نہ کھاون چیزاں یا اوہ چیز دوا
جویں مٹی پتھر کٹک کھپکاں روہنی کاغذ ہو گھا
انار اخروٹ بادام یا انڈا چھلڑ سنے لنگھاوے
جے خرلوزے چھلا سکا کھاوے ہک قضائی
مسر یا ماہ چینا کنگنی جے کوکھی کھاوے
کچا چنی مٹی جبکر کھاوے لازم ہک قضائی
وچہ چنے واطعام دندان تھیں جبکو بیٹھ لہیوی
جو دندان تہیں باہر کڈھے پکڑ ہتھیں فر کھاوے
جے دندان تہیں تل اندر لاہی روزہ نہ وکاوے
اس روزہ فاسد قضا کفارت فتوی لازم آوے

جو اوہ قوت والا فتوی ترک کراہت آ
روزہ فاسد نہ کفارت واجب قضا سنائیں
نہ کفارت لازم اس نوں معنے خطا سنا
اس کھاون پیون قصد نہ ہووے خطا مراد ایہ بجھ
جی روزہ یا وا یہ اندر جاوی فاسد ہے اتفاق
جے اسو یلے اس یا وہ روزہ فاسد ہوں نہ آ
اسدے نال نہ روزہ فاسد ایہی عکس خطائی
جو اسو یلے یا وہ روزہ ناہیں ہوں فساد
کسے چیز سٹی اس حلقوں لنگھی ایہہ بھی خطا سدا وے
حکم بھلے وا اسنوں ناہیں ایتھے شک نہ کو
جے سنا ہو یا فرض کرے کو کھاون نہ روا
جو جان کھاوی اوہ کفارت ایہی فرض قضا
ہو لکڑ ریت یا روڑ یا ٹھکر نگلیاں ہک قضا
یا میوہ بھی کوکچا کھاوے ہک قضائی آوے
جے چھلڑ گلی کھاوے کوئی قضا کفارت آئی
لازم اس کفارت ناہیں ہک قضائی آوے
جے اس مٹی کھاون عادت تس کفارت آئی
اس روزہ فاسد جو گھٹ چنبیوں فاسد ہوں
روزہ فاسد باہجہ کفارت فتوی قضا دیوا
جو باہر تھیں تل چیتھی باہجوں سارا ایتھے لنگھ
جو چیتھ لنگھاوی روزہ باقی جے مزہ نہ پاوے

Marfat.com

جے سنگھوں ہیٹھ اس لذت پاوے روزہ فاسد ہو
لقمہ چھیا ہور کسیدا جو کوئی صائم کھاوے
کسے وقت سحر جے لقمہ منہ وچہ صبح دے ظاہر ہو
یا بھل بھلاوے لقمہ چھیتی روزہ یا اُس آوے
جے چھیا لقمہ باہر کڈھے وت فراسنوں کھاوے
کوتھاں وچہ وی جیکر کھاوے روزہ فاسد آوے
کوہتھ اُتے تھک اپنے سٹے جو فراسنوں کھاوے
جو منہ وچوں لالاں ہیروں کھاوی تائیں آوے
جے بعد کرولی ہے تراوت جو تھک نال لنگھاوے
جے کر بلغم مغزوں اترے بینی اندر آوے
کو ریشم وہاگا منہ وچہ پاوے تھک ہووے رنگین
کسے دنداں وچوں لوہو ہیروں جو تھک نال لنگھاوے
تھک غالب لوہو کنوں روزہ باقی بھائی
جو زردی تھک شرخی ہووے غالب تھک ایہائی
منہ وچہ گہت ہر ڑے چنگھے روزہ نہ وجاوے
جیکر منہ وچہ شکر پاوی پانی اوس لنگھاوی
جس شئی تہیں ہیز نہ ہووے جان نہ کھلنے کوئی
جے مکھی پھڑ کے کھاوی کوئی روزہ فاسد بھائی
ورف یا مکھی جو وقت اباسی سنگھوں اندر جاوی
کوا تا پیہے وارو کٹے گرد جے اندر جاوے
جے اندک منجوں منہ وچہ داخل منجوں باقی بچہ

حکم ایہو ہر اندک چیز دا نہ کنکھ یا جو
فرض کفارت اسنوں ناہیں ہک قضا فرماو
جو کہ لیبت اس سے نفرت کرتی ہے ۱۲
جے بعد صبح اوہ لقمہ ہاکہ قضا کفارت ہووے
قضا کفارت فرض ایہی جو یاد ون بعد لنگھاوے
اس فتوی نال کھاتے ناہیں ہک قضائی آوی
جو یار پیارا فرض قضائی نتا ہک قضا
اس روزہ فاسد فرض قضائی نا کفارت آوے
جے فرجھک لنگھاوے اسنوں روزہ نہ وجاوے
جیکر پانی کجھ نہ آہار روزہ نہ وجاوے
جے اس جھک لنگھاوے سنگھوں روزہ وجاوے
ایہ تھک لنگھاوے یاد ہووے روزہ فاسد بجھیں
جے غالب ون یا تھک کجھ روزہ نہ وجاوے
لوہو کھاون نکی کفارت روزہ ہک قضائی
جو سرخی رنگ نا لوہو غالب روزہ توڑے بھائی
جیکجھ عین ہووے اس وچ اصل قضا کفارت آوے
روزہ فاسد قضا کفارت اسنوں واجب آوے
جو ریں مکھی جھر اندر جاوی جھند ڑا ایہ نہ ہوئی
اس کفارت پوندی ناہیں واجب ہک قضائی
جے روزہ یاد ہووے اسوہلی فتوی نال وجاوی
یا دھوں غبار جو اندر جاوے روزہ نہ وجاوے
جو بہت ہوون انہاں لذت پاوے فاسد شک نہ کجھ

Marfat.com

ایہ حکم پنگھارے تائیں جے منہ اندر آوے
جے غسل کرے کوئی ٹھنڈک پانی دی باطن اندر جاوے
کوہ دار و سرمہ کھیہ پاوی حلق مزہ اس پاوی
قے دا مسئلہ ہیتیں وچہ بھیدڑ صورت دو
یا قے منہ بھر لنگھاوے وچہ صورت بجہ
اہناں باجھوں ہر صورت روزہ نہ فنا
قے آوے کسے منہ بھر آپے جو آپے نو کھاوے
ایہ آپ لنگھاوے یا خود لنگھے یا سب باہر جاوی
ایہ بھید وچ ہیں روزہ باقی فتوی ایہ فرماوے
ایہ حکم ای قے طعام یا پانی ایتھیں تلخہ آہ
ایہ ہر صورت وچہ بھیدڑ تائیں قول حنیفے آہ
نخل پاوی کوکنا اندر یا خود آپے جا
جے کناں اندر پانی تا خود روزہ نا دبجاوی
عالمگیری اندر فتوی بھیدڑ ایہ نہ ہو
جے فرج اندر زن دارو پاوی روزہ صحیح نا
جے مغز شکم وچہ دارو پہنچے خشک ہووے یا تر
یا منہ بھر باجھوں آپ آوی وت نفر آپے جا
جے پہنچے ناہیں روزہ باقی تر یا خشک ہووا
جے زہر دارو تا روزہ فاسد خشک نہ فاسد آہ
جے تیر لگا کسے پیر آمد رہے چھل وچہ رہیا
کوہ ہاکی نال جے گوشت پہنچے اوہ لوی لنگھیا

اندک نال نہ روزہ فاسد جیکر بہت وبجاوی
یا تیل ملے سر یا ہووے روزہ نہ وبجاوے
یا رنگ اثر تھک اندر ظاہر فتوی نہ وبجاوی
منہ بھر قے کو آپ لیاوی روزہ فاسد ہو
جے منہ بھر قے جان لنگھاوی فاسد شک نہ کجہ
بعضیاں نال بھیدڑ بعضیاں فتوی جائز آہ
یا قے آنے کسے منہ بھر باجھوں فتوی نہ وبجاوی
یا قے آوی کسے منہ بھر باجھوں جو آپ لنگھاوی
جے قے آوے کسے منہ بھر آپے کلی بھروں جاوی
بلغم صفرا جے قے کرے کو روزہ نہ فنا
یوسف کہے جو منہ بھر آنے بلغم کرے فنا
یا حقہ کری یا ناسیں دار و روزہ ہک فنا
جے آپ پاوی تاں فتوی فاسد قاضیخاں فرماوے
کوذکر سوراخ جے دارو پاوے بھیدڑ ایہ نہ کو
کسے پیٹ مغز یا شکمے ہووے جو وچہ دارو پا
روزہ فاسد فرض قضائی نہ کفارت ڈر
یا منہ بھر باجھوں کلی بھروں نال اتفاق بقا
تے جیکر پہنچ معلم ناہیں تاں کیا حکموں آہ
ایہ قول امام نے صاحب آکھن ہر وجہ بقا
جو اس اندر پہل روزہ باقی جو وچہ پیٹ فنا
جے جھبدے حکے روزہ باقی جیمور شیخ فنا

جو بکھڑ فول لکڑ پکڑی وچے سنگھ وچہ پاوے
انگل دبر یا فرجے اندر خشک جو پاوے کو
اوہ تر پانی یا روغن کنوں یا کسے نال دوا
تو کسیدی وقت استنجے جیتر باہر آوے
تو والا جے حاجت جاوے تھگڑی نال پونجھیوی
روزے والا پانی اندر جیکر چھوڑے وا
جے وقت استنجے کوشش کیتیاں پانی اندر جاوے
مرد اتے جو عورت غالب وطی کرائے زوروں
کو پیش صبح جو وطی کریوی وچے صبح ظہور
جے ترت نہ ہٹے تاں روزہ فاسد قضا کفارت آوے
جاں یاد آوے تاں ہٹ شتابی ورنہ ہنجاوی
کو شہوت نظر کر دول عورت جو ہوس انزال
جو ہتھ لائے یا بوسہ لیوے یا نال کرے کنار
حکم ایہو مس بوسے لونڈی اپنیوں لڑکے آم
کو جامے اتوں مس کرے زن جو ہووس انزال
جو زن مس کریوی مصحفی یا نس بوسہ لیوی
جو مرد انزال ہووے اس صورت روزہ مرد ہنجاوے
جو بوسہ مس کریوی یا زن میت یا حیواناں کو
نال حیواناں یا زن میت جیکو کرے جماع
کو عورت سوتی وطی کریوی عورت فرض قضا
جو دو عورتاں آپس اندر شہوت دتی کرین

جے فرکڈھے تے روزہ باقی فاسد سبہ لنگھاوے
اس فتوی نال نہ روزہ فاسد جو ترفاسد ہووے
اندر پاوے روزہ فاسد روزہ یاد جو آوے
ایہ تھگڑے نال سکا کر اٹھے ناتار روزہ جاوے
وٹوانی خاک جو اندر جاوے روزہ فاسد ہووے
جے کر پانی اندر جاوس روزہ تھیسے فنا
جے حقنے جا بگ پانی ہنجے روزہ صحیح وہنجاوی
مرد قضا ہک لازم فتوی زن کفارت سنو ہروں
جے ترت ہٹے تاں روزہ باقی فتوی نہ فتور
حکم ایہو جو بھل بھلاوی صائم کرے جماع
جے ہٹے نہ جھیڑی روزہ فاسد قضا کفارت آوے
یا نال خیال انزال جو ہووس روزے نہ زوال
فرض قضا انزال جو ہووس نہ کفارت یار
یا ہتھ نال انزال کری کو فتوی فرض قضا
جے تپلاتن گرمی پائی روزہ فاسد حال
زن انزال تاں روزہ فاسد ناتاں باقی ہنجی
بعضے کہن جو مرد تکلف کیتا فاسد آوے
جے انزال ہووے اس روزہ فاسد مول نہو
باہجہ انزال نہ روزہ فاسد نال انزال قضا
یا نیت پچھی ہوئی دیوانی کرے کو اس جگ
جو انزال ہووے ہر فاسد فرض قضائی دہین

Marfat.com

قسم دیگر آنچہ در آن قضا و کفارت لازم است

باجہ انزال نہ روزہ فاسد ہر ہر بجہ گناہ
یک قضا ہر صوت اندر فرض کفارت ناہ

جے اگلے پچھلے راہ انسانا کرے جان جماع
انزال ہوئیں یا مول نہ ہوئیں قضا کفارت آ

اینویں عورت قضا کفارت جو اس وطی رضا
باجہ رضا اس نہ کفارت کرے ور جماع

یا اول شروع جماع وہگانے حاصل فیر رضا
تاں بھی نہ کفارت عورت فرض قضا ہر جا

لڑکے یا ہوئے انکو لوں جو زن وطی کراوے
فرض قضا کفارت عورت نال اتفاقی آوی

جو کھاون ہیوان لائق چیز یا لائق دارو کا
اس کھاویاں جان کفارت لازم نال فرض قضا

دودھ دہیں گہیو چاول روٹی ہر ہر قسم طعام
ہر شربت ہر روغن سرکہ کیسر مشک تمام

سنڈھ ہر پڑ کافور ہر بے بینہ دی قطری جان
برف گرا خربوزے پانی کھیری تراں چھان

نیویں ہر قسم جو مٹی کھاون قصد دوائی
اینویں جو لے گناں چوبی قضا کفارت آئی

جے کچا ماس یا چربی کھاوے قضا کفارت ہی
وچہ فتاوی عالمگیری فتوی اس تے بھائی

بچی کنک جو کھاوی صائم قضا کفارت آئی
پچے جو ہی ثابت کھاوی لازم یک قضائی

بھنیاں جواں جو چبن عادت قضا کفارت پاوے
پتر کھاویاں فرض کفارت خلقت جہاں کھاوے

جیہڑی پتر لوک نہ کھاون کھاویاں یک قضائے
حکم ایہو ہر بوٹے تائیں جو پتر دا بھائی

چتھی باجہ انگوری دانہ جو کوئی ثابت کھاوے
اس ڈنڈی نال یا نال نہ ہووے قضا کفارت آوے

جو ڈنڈی نال تاں نہ کفارت فتوی ایہ فرماوے
جے چتھ کھاوے تا قضا کفارت ہر ہر اسبت آوی

تر بادام جو ثابت نگلے قضا کفارت آئی
تر اکھروٹ جو ثابت نگلے لازم یک قضائے

تر ہوون یا سکے ہوون جو اکھروٹ بادام
چتھے کھاوے یا نہ قضا کفارت ہر ہر وجہ تمام

کھاویاں لون کفارت ناہیں جنہ عادت آئی
بعضے کہن کفارت لازم فتوی اس تے بھائی

فصل در بیان مسائل کہ بایں تعلق دارد

کوئی بھلا وی کھاوے پیوی فاسد ظن کریی
جو فرجان کرہن کہاوی نہ کفارت دیی

تسبیح جا بھل کھاوے پیوے روزہ نہ نقصان
جے قے آئے کو بھندڑ جانے وت فرجان کہی
تے جے جانے بھندڑ ناہیں ت فرکھائے جان
نال احتلام نہ روزہ فاسد جو فرعمداً کھاوے
رت کڈھاون بھندڑ نہیں جو بھندڑ جانے کوئی
جے اس عالم فتوی دتا بھندڑ بھل بتایا
جے اس بھل حدیثوں کھاوہا بعضے کہن قضائی
کور وغن ملے یا سرمہ پاکے دل بھندڑ آوی
جے اس عالم فتوی دیوی بھندڑ کہے خطاؤں
کور اتین نیت کری نہ روزے صبحوں بعد کریی
کسے جان جماع یا کھاوا پیتا فرض کفات آئی
یا بیہوش دیوانہ ہو یا معاف کفارت تجھ
یا اوسے دینہ فرتھیے مسافر ساقط مول نہ جان
جو مسواک کری صائم فاسد ظن لیجاوے
جے غیبت کری کو بھندڑ تھے جو فرعمداً کھاوی
جے وطی حیوان یا عورت میت باجہ انزال کریی
یا نال وہاگے کجھ بنجھ لنگھاوے وت فرباہر لیاوے
اسنوں فرض کفارت ایہی لازم ہک قضائی
جے کسے قتل کرن لچلے اندر ماہ رمضان
معاف کرن فرچھوڑن اسنوں فرض کفات ہیی

تاں بھی کفات فتوی جو فرکھائے جان
اسنوں فرض کفات ناہیں قضا فرایہ ہیی
اسنوں قضا کفارت لازم مسئلے فرق پچھان
جے مسئلہ جانے فرض کفات نہ قضا تباوے
جے فرعمداً کھاوے پیوے قضا کفارت ہوئی
تا اس ناہ کفارت لازم ہکیو روزہ آیا
بعضے کہن کفات لازم سمجھ حدیث نہ آئی
جے جان کھاوی فرقضا کفارت قاضیخاں فرماوے
جاہل فرض کفارت ناہیں خطا ہو یا علماؤں
فرکھاوے پیوے عمداً ناہ کفارت ویہی
جے اوسے دیتھ فرتھیا آزاری یا صائم نفسائی
جو زخم کری خود تھیے نہ ساقط فتوی شک نہ کیجے
بھاویں اسنوں زور دیگانی سفر گھلے سلطان
جے جان کھاوی فرقضا کفات حکم شرع فرماوے
اس فرض کفات بھاویں اسنوں عالم بھل بتاوے
یا نظر کری ہتھ عورت دل یا انگل دبر بیٹھی
جے ایہ چیزاں بھندڑ ہوی وت کجھ عمداً کھاوے
جے مسئلہ جانے وت فرکھاوے فرض کفات آئے
اس پانی منگیا لوکاں تا پیتا اس نے جان
جے گوشت مردار کھائی کو قضا کفارت ویہی

باب دربیان عذر ہا کہ افطار بانہا جائز گردد

Marfat.com

جو پیش صبح تہیں سفر کری کو اس افطار روائی
جو سفر ٹرے کو مڑ گہر آوے لیون کارن کجہ
جائز ہے افطار ازاری جو اس وہے آزار
یا اس کہی طبیب جو مسلم ظاہر فسق نہ آ
جو نہ آزاری شخص نروا ہووس خوف آزار
کسے وار ہی تج گئے تا پوں کہاوے کجہ روا
جے حمل والی نوں خوف ہووی خود یا اس حمل یا ان
جائز ہے افطار انہانوں دیون فیر قضائی
حیض نفاس جے ویکھے عورت روزہ تھیئی فنا
جو روزہ رکھ توڑیے عورت ہووس حیض اوڑیک
جیکر پیش صبح تہیں پاکی حیض نفاسوں آ
بھاویں قدر غسل دا باقی رات نہ ہووی مول
جے اکثر مدت اگے پاکی پیش صبح تہیں آئی
تا انہاں روزہ جائز ہووی نہ تاں جائز ناہیں
بکھ تریہ تھیں خوف جو مرنے یا اس عقل وجائے
جو لونڈی کم کرن تھیں عاجز خوف مرن اس آوی
جو اس خوف مرن دا ہووے یا عقلوں نقصان
جو فانی پیر نہایت بڈھا قوت ناہ صیام
ایہ مرد ہووے یا عورت بڈھی کرن افطار روا
چاہے ماہ رمضانوں اول یا آخر وچہ ویہی
یا ٹوپہ جو یا کنک دھ ٹوپا دیوی صبر پکڑا

جو شرع روزہ افطار نہ جائز بھنے ہک قضائی
گہر کھاد ہا کجہ وت فرٹر یا فرض کفارت بجہ
جو روزے ضرر آزمایا ہووس جائز کرن افطار
یا غالب ظن ہووی اس سر خود کرن افطار روا
جاوی روزہ مرض کریسی جائز اس افطار
جے رکھ بھنے فر تاپ نہ آوس فرض کفارت
یا بچے والی خوف بچے نوں یا خود اس دی جان
اینویں قضا مریض مسافر یا جہ کفارت آئی
روزہ رکھن جائز ناہیں زن حائض نفسا
جے حیض نہ آوس فرض کفارت مسا ہی تحقیق
جے اکثر مدت پچھے پاکی روزہ بجہ روا
تا بھی انہاں روزہ واجب مت کو وجہ بھول
جو قدر غسل ہووے کجہ یاوہ ہووی راتوں بھائی
اپر وہیں نہ کھاون پیون ہرگز مغرب تائیں
روا افطار نہ فرض کفارت ہک قضائی
یا ظالم پکڑ وگار لیجاوی قوت کم کراوے
جائز ہے افطار انہانوں واجب قضا عیان
فیر امید نہ ہووس قوت مرنے تیک مدام
ہر ہر روزی بدلہ فدیہ دیون ہتھ فقرا
تریہ در دیش دو وقت کھواوے جن شرطوں لئی
وچہ صدقے فطر نہ روا اباحت فدیہ وچہ روا

لہ جو پیش آخر مختار
یہ ہے کہ افطار کے مباح کرنے والے عارضے
پانچ ہیں ایک سفر دوسرا حمل تیسرا
بچے کو دودھ پلانا چوتھا بیماری پانچواں
بڑھاپا اور چھ ایک اور عذر بھی شمار کئے گئے
ہیں ایک کسی کا جبر کرنا اور ہلاک کا خوف
یا عقل کے نقصان کا خوف یا بھوک پیاس
کے غلبہ سے اور سانپ وغیرہ کے
ڈسے ہوئے کو روزہ توڑنا جائز ہے
اور شافعی میں ہے کہ شرعی مقدار سفر کا
ہونا اباحت روزہ کیلئے شرط ہے کہ تین
رات دن کا سفر ہو کیا ہی ہے
۱۲ ارکون
کی اور لعنت ہے اور سفر کیلئے
میں افطار جائز ہے اور روزہ ہو جانے
کے مسئلہ میں اجرت ہے اور مال ہے
یا بننے کے لحاظ سے مطلقاً افطار واجب
ہے خواہ محتاج ہو یا امیر قرض
افطار روزہ دوسرا بچہ کیلئے
مال کے علاوہ
ہے جبکہ شوہر محتاج ہو یا بچہ کا دودھ نہ پیتا ہو اور نیز یہ بھی
اور کسی کا دودھ نہ پیتا ہو اور نیز یہ بھی
بڑھاپے کے سبب سے اجرت کا مقدمہ رمضان
میں یا پہلے رمضان کے مقرر کیا ہو ۱۲
محرم حرام غفرلہ

جے فدیوں پچھی روزے قوت رکھن فرض قضائے
قتل یا قسم کفات روزے جے کسے ذمے آ
اس انہاں روزیاں بدلے فدیہ دیون نہ روا
روزی ماہ رمضان کفارت وجہی بجہ ظہار
جے قضا مسافر روزے کیتی سفر اوسیوچہ ہو یار
انہاں روزیاں قضا نہ واجب انہاں فدیہ کوئی
جیکر بعد اقامت صحت دیون نہ قضائی
جے تھوڑے دینہ صحت اس پائی یا اوہ مقیم
باجہ وصیت وارث اُتے فدیہ فرض نہ جان
جے میت بدلے روزہ رکھے وارث نہ روا
جے کسے ماہ رمضان قضائی نہ قضائے
نفلی روزہ عذرے باجھوں توڑن نہ روا
بعد زوالوں دعوت کارن توڑن نہ حلال
دعوت کارن توڑن جائز جو فرقضا رکھیوی
کھاندے ہو کھو بندے تائیں دعوت عذر بجہان
جے سارا ماہ رمضان دیوانہ تا اس فرض قضا
جے بعد زوالوں ہوش دیوانی دینہ آخر رمضان
جے راتیں ہوش کسے لوں آہی وت بیہوشی آئی
پہلے دینہ وی قضا نہ واجب روزہ اوہ روا
جیکر غازی روزے والا ہو یا جنگ تیار
جے فر جنگ اتفاق نہ ہو یا نہ کفارت یار

اوہ فدیہ دتا نفلی ہو یا روزے رکھن بھائی
جے اوہ ہن بڈھا عاجز ہو یا قوت نہ لقا
جو ایہ روزے خود بدلہ ایہن انہاں بدل نہ آ
جے ایتھے روزیوں عاجز ہوئی روا طعام شمار
یا وچہ آزار نہ روزے رکھے قوت اسی وچہ ہو یا
جیکر ہی وصیت جائز ایہی وارث دیون سوئی
جے فرمرن تا فرض وصیت فدیہ دیون بھائی
جے فرمری تا انتیاں روزاں فدیہ فرض قدیم
جے باجہ وصیت وارث دیون جائز ہی احسان
اینویں قضا نمازاں اندر حنفی مذہب آ
دو جہا ماہ رمضانی آیا وقتی کری ادائی
دعوت کارن توڑن جائز پیش زوالوں آ
جیکر مایو عاق کرن اس بھنی باجہ زوال
جے رکھن فیر یقین نہ ہوس توڑن وانہیوی
واجب روزہ دعوت کارن توڑن وانجان
جے سارا ماہ رمضان بیہوشی فرض قضا اجماع
تا بھی اسنوں قضا نہ واجب فتوی ایسے جان
کتنے روز نہ ہوش آئی اس واجب قضائی
نیت اس نے کیتی ہوسی عادت معلم آ
جو اس خوف ضعیفی روزیوں جائز ہی افطار
اس قوت کارن آگے حاجت حکم خلافا آزار

کسے نفسے کا آن کیہی حاجت روزہ کر بیمار
جا بجا ایہا رنہ تھیوی روا نہیں افطار

فصل در بیان نذر روزہ وغیرہ

کو نذر کری کجھ واجب تھیوی جو جیہے شرطاں
اول جو شرع ان جنسوں واجب ہووی کو

جے بچھن آزاری نذر کری کو نا ہیں نذر روا
دوجھی شرط عبادت ہووی جو مقصود آ

جیہڑی چیز وسیلہ ہووے جا وہ نذر کرنی
جویں نذر کری کو غسل یا وضو نذر صحیح نہیں

تیجھی شرط جو باجہ نذر دی او وہ کم فرض ہو
نذر صحیح نہ فرض نماز اں ہر ہر واجب جو

چوتھی شرط گناہ نہ ہووے اصل اندر او کا
جو نذر کری دینہ عبدالک روزہ نذر صحیح شمار

اندر اصل گناہ نہ روزہ اس دینہ منع تھیا
جو ایہا اس دینہ روزہ رکھیوی نذر روا

اپر رکھن منع ایہا ئی لازم ہے افطار
اس تھیں بچھی دو قضائی مسئلہ بجہ ہنجار

پنجویں شرط محال نہ ہووی جو ایہ نذر کرے
جے دینہ گذرے دا روزہ منے نذر صحیح نہیں

جے نذر کری جس روز فلانا سفروں گھر آوے
ہیں اوس دہاڑے روزہ رکھنا فتوی کیا فرماوے

جے او ہیش زوالوں آیا اس نہ کھادھا کجھ
تا اس روزہ رکھن واجب اس دہاڑے بجہ

جو او کھادا پیون بجھی آیا یا وقت بعد زوال
یا او رات گھر وچہ اخل روزہ ہو یا حال

باقی آوندے مٹن والے حائض یا نفسا
ہر ہر وجہ نہ روزہ لازم نا ہیں اس قضا

جے نذر کری کو روزہ مکہ دینہ روزہ لازم
جسدینہ جا رکھن جائز وصل روا اجماع

جے نذر کری دینہ ادھی روزہ نا ہیں نذر صحیح
جو نذر کری دو یا تری رفتے یا دہ روزے

ایہ جنسی منے اتنے واجب شرط نہ پوری پیے
جدا جدا یا اتوڑوتی ہر ہر جائز ہے

جے اس نیت اتوڑوتی وقت نذر دی ہو
تا اس اتوڑوتی واجب ایتھے شک نہ کو

جے ہکر روزہ وچوں بھنے یا اس حیضوں آوے
فر اس سر یوں رکھن واجب درپی بجاوے

جدا جدا جے نذر کرے کو واجب درپے
جے نذر کری ہر ویہڑی روزہ ہر ہر لازم ہے

جے ہک ویہڑا افطار کریہی لازم اس قضا
کسے نذر ہمیشہ روزی کیتی نہ افطار روا

جے نہ ہووے ہاجز اس جائز افطار
جے مسکین نہ طاقت فدیے استغفار کری
کسے نذری روزے ہارنہ قوت سیاں وقت پاوے
جے وقت نذر دے ہک دینہ روزہ کری ارادہ
کوہک ماہ کری جے نذر معین رجب یا شعبان
سرلوں پکڑن اس نہ لازم رہنا اتم کری
چاہے رکھے اتوڑ وتی چاہے جدا جدا
کو نذر کری یکسالی روزے قمری سال رکھی
تریہ روزے رمضانی بدلے پنج عیداں تشریق
جے وقت نذر دے آگے روزے پوری یکسال
جیکر عورت نذر کری روزے سال تمام
جے کسے نذر معلق کیتی حاجت شرط نہ کاتی
جے شرطوں آگے ادا کری روا نہیں اجماع
جے وقت معین نذر کری فروقتوں پیش ادا
یا نذر کری دینہ جمعہ وگانہ جو دینہ ویر گذالے
کیے مسجد جائز نا ہیں وت فرما جیسا آوے
جے ممد تسنے روز جمعہ دی دیساں درم فقیر
یا کہے مسجد وچہ مدینے کرساں نفل ادا
یا کہے فقیراں نکو والیاں صدقہ دیساں نال
کو نذر کری صد درماں جو اس شہر وچہ ہین
جے اوہ درم ہلاک نہ ہوئی قاضیخاں فرماوے

ہر روز اس فدیہ اجیہ کمائی دھو تو پایا
یا حاجت کسب نہ روزے قوت حکم ایہو تس ہیکی
ایہ ہاڑ اندر افطار کری رکھے سیاں بچا وی
جو کجھ زبانوں کہی جہینہ ہک ماہ لازم ہو
ہے ہک روزہ تو چوں کہی واجب قضا عیان
جے مسافر اچن افطار کری اوہ فرض قضا اس ہیکی
[illegible] روزے رکھے تھیوی نذر ادا
پنتری روزے سالوں پچھے ہور قضائی دیکی
پنتری وچہ حساب نہ گتھے مسئلہ ہی تحقیق
اس بارہ رمضان وچ جیتے لازم نال
اس ہر صورت وچہ فرض قضائی روزے حیض ایام
جو ہیں ہیا جس کہڑیا بھی ہو مریض شفائی
حال نہ شرط اس حاصل ہووی وت نہ لازم آ
جیں نذر کری شعبانی روزے رکھے رجب چا
ابو حنیفہ یوسف آکھے لگے روا پیا رے
ایہ فتاوی عالمگیری قاضیخاں فرمائے
نال اتفاق ایہا ہی جائز جے دیوے دینہ ویر
اس ہوتی مسجد پڑھنے جائز قاضیخاں فرما
جو ہے شہر فقیراں نوں دیوی ایہ بھی روا ہاں
جے اوہ درم ہلاک ہوون اس ساقط نذر کہین
مثل ایہا ندی ہووے دیوی نذر ادا ہو جاوے

عوض ایک مسکین کو کھانا دینے کے
دیدیا کہ اللہ تعالیٰ اغفر لی
بخش دے اگر کسی شخص نے
روزے رکھنے کی نذر کی
دو مہینے کے روزے رکھے
نذر کے روزے رکھے
افطار کر لیا تو نذر کی ادائیگی
ہو جائیگی
ایک سال کے روزوں کی نذر کی
ایک مہینہ کے روزے رکھے
کیے ایک مہینہ کے روزے رکھے
کیے ایک سال کے روزوں کی نذر کی

جے آکھے میں روزہ رکھسا کہے نہ بہر خدا
وچہ قیاس واجب جیکر کہے نہ بہر خدا
جے کرے معلق روزہ رکھسا جے میں تھیسی شفا
بہاویں نام خدا دا اسنے کہیا نہ ناں زبان
وچہ حلق روزہ واجب اندر استحسان
واجب اس وصیت کرنی جان اس حاضر موت
کسے روزے نذر جیہے کیتی بیشی مہینوں موت
بھاویں معین ہے یا غیر معین آ
تریہاں روزیاں بدلے وارث فدیہ کرے ادا
جے اوسے زحمت اندر ہویا لازم کجھ نہ ہیئی
جے شخص آزاری ہک مہینے روزے نذر کریے
واجب اس وصیت کرنی روزے نہ ادا
جی ہکدہاڑے صحت پائی پچھے فوت تھیا
کونذر کرے ماہ رجب روزے سارا ماہ آوانی
کہے محمد ہکی روزے کرن وصیت آئے
ادا کفارت نذر قضائی رکھے ہو عیان
فرقصد کفارت روزے رکھے رجب تے شعبان
جو قبر پیر اندی اتے عامی آکھن جا پکار
ہیں نذر تساڈی ایہ کجھ دیواں جے درآوی کار
جو قبر پیر اندی اتے عامی آکھن جا پکار
نذر ایہائی حق الٰہی غیر ان شرک حرام
ایہ نذرانہ اندی باطل ایہی ناں اتفاق تمام
نذر تیری ہیں دیواں ایہ کجھ اس بزرگ دی جا
جے کہے الٰہی جے توں میری حاجت کریں روا
پاتیل چراغ یا درم مجاور جو رہندی دربار
یا اس پیر دے مسجد اندر پاواں صفاں تیار
غنی مجاور دیں نہ جائز دیون روا فقیر
ایہ جائز نذر الٰہی ایہی مصرف کیتس پیر
شرط نہیں اس جا ہک دیون جائز ہی ہر جا
عالم غنی نوں علمے کارن دیون نہ روا
جہت تقرب طرف بزرگاں قبراں دے لیجان
جو جاہل درم دیناراں چوری کڑھ ہو حیوان
جے قصد فقیراں ندیاں کھڑنی ایہ ہک قول روا
ایہ دیون لین حرام ایہائی اینویں اجماع
ات زمانے اس مسئلہ دی حاجت بہت پچھان
ایہ وجہ فتاوی عالمگیری مسئلے سبہ عیان

باب در بیان مسائل متفرقات

کو دار حرب وچہ مسلم ہویا روزے خبر نہ کائی
جو خبر ہوئی رمضان کجھی لازم نہ قضائی
وچہ رمضان جو خبر ہوئی اس واجب قضا تمام
اتے ہر صورت وچہ فرض قضائی جو وچہ دار اسلام

کو پیش رہ والوں مسلم ہویا کھاوہا نا ہیں کچھ
ایہ روزے نفلی کریں جے نیت جائز نا ہیں کچھ

جے لڑکا پیش نہ والوں بالغ کھاوہا کچھ نہ ہو
اس روزے نفلی نیت جائز فتوی ہے کو

جس لڑکے نوں قوت روزے ضرر نہ ہوس کچھ
اسنوں امر کیجیوی روزے وانگ نمازاں کچھ

جے امر کرن فرترک کریں لازم نہ قضا
تے جسنوں ضرر کریں روزہ اسنوں تاہ فرما

جے عذر کسے دا ویہ نوں زائل وچہ رمضان ہو جاوے
جیویں حیض نفاسوں پاکی یا گھر سفروں آوی

یا کسے مرضوں صحت ہووی عقل دیوانہ پاوی
یا کافر مسلم تھیوی یا لڑکا بالغ ہو جاوے

واجب ہر امساک ایہا ئی کھاون پیون حرام
حرمت ماہ رمضانی کارن جانجاں تیک نہ شام

حکم ایہو جس روزہ بھنا جان یا بھل خطائی
یا بعد صبح ظن رات کھائے یا پیش غرہ یوں کھائے

یا ویہہ شک روزہ رکھیوس خبر آئی رمضان
ہر صورت امساک ایہا ئی روانہ ہیون کھان

بعضے کہن امساک نہ واجب ایہی استحباب
فتوی نال ایہا ئی واجب قول صحیح جواب

مریض مسافر حائض نفسا کھاون پیون آوے
ہر ہر ظاہر کھاون جائز حائض خفیہ کھاوے

جو روزہ نفلی رکھ توڑیں واجب تس قضائی
ایہ جان بھنی یا باجھ اس فعلوں حیض نفاس جو آئی

کو ظن واجب دے روزہ رکھے وت اس معلوم ہو
جو ایہ روزہ میری اُتے واجب نا ہیں کو

جے ایہ روزہ جان توڑیں واجب نہ قضائی
اپر توڑن افضل نا ہیں تم کریں بہائی

ہو حکم نماز ایہا ئی ہے واجب ظن نیتی
جے توڑے اس قضا نہ واجب افضل تم کریں

فرض کفارت روزہ توڑن اندر ماہ رمضان
باجھوں اس تہیں ہر روزے نہ کفارت جان

روزے ماہ رمضان کفارت مثل ظہار پچھان
کرن غلام آزاد ایہا ئی کافر مسلمان

جس توفیق غلام نہ ہووے روزے سٹھ ادا
جے ہک سٹھ نوچوں بھنی پکڑے سر لیوں لا

جس نوں طاقت روزیاں نا ہیں سٹھ فقیر کھوا وے
دو نویں وقت جائی انہاں ہر ہر پیٹ بھراوے

یا ہر تائیں کنک وہ ٹوپا دیوے کورا ان
یا ٹوپا جواں خجوراں دیوی ہر ہر مرد یا زن

جے سٹھ دیہاڑے دونویں دیئی ہک فقیر کھوائے
ایہ بھی جائز وچہ کفارت حکم شرع فرماوے

۳۱۷

شرط ایسی ہر دو ہیں وقتیں کھاوی یک فقیر
وجہ ہر کفارت وقت ادائی حال ایہی اعتبار
وقت او کفارت جیکر ہو یا او وہ فقیر
جے وقت اعطا اظہار فقیری وقت او غنا
ہک رمضانوں وتری روزے جیکو بھی جان
جے ہک رمضانوں روزے بھی نہ کفارت دیتی
دوہان ہک کفارت کافی وجہ برہنی بہائی
سلطان غنی جو پوی کفارت مال حلال تمام
وینہ بکریدی وینہ روز عید انتا مزال تھایا
اس تے عمل نہ کرنا لازم قاعدہ کلی ناہیں
چھڑ وسالی انہاں فرمایا او سی سال مراد
روزے ست الوتی لازم ہک وقتی رمضان
یعنی قتل افطار کفارت ہور سوگند ظہار
مطلق نذر سوگند جو مطلق ہو قضا رمضان
جدا جدا کر رکھن جائز ماہ رمضان قضائی
جے ہک بھی تس بھری کفارت وچہ ہر تو دی
سبھناں رائیں کنوں افضل ہے شبقدر بھرا
حضرت ابو حنیفہ آکھے اوسے وچہ ہک مثال
صاحب کہن نہ اگے پیچھے ایہی ہکا رات
قول امام ایہائی غالب فتوی استے بیان
ہور بہت کتابیں آکھیوں ایہی ماہ رمضان

جو دو جہا وقت کھوئے ہوس وانہیں تقریر
جو جان توانگر روزہ بنھے یا ایہ کری ظہار
اس روزے ستھ کفارت جائز اندر عالمگیر
کرن غلام ادا اس واجب روزے نہ روا
پچھوں دے کفارت ہکا ساقط سبہ عیان
دو جو ماہ رمضانوں روزہ جے ہو جان توڑی
عالمگیری جدا کفارت ہر ہر دے فرمائی
خلقاں حق نہ دینا ہوس کری آزاد غلام
یعنی جسدینہ پہلا روزہ سو بکریدے آیا
کدی اگے کدی پچھے ہووی ہوندا ٹھیک کدا ہیں
ہور نجوم حساباں آئے ناہیں بجہ اعتماد
ہوندر معین قسم معین چار کفارت جان
چھ روزے نہ فرض الوتی او وہی کراں شمار
بدلہ حلق شکار ممتع حاجیاں اپر جان
اتوڑ وتی رکھن افضل تھیوی جب ادائی
سدی ہور کفارت لازم ہور آزاد کریبی
استحباب اس ڈہونڈن پاوے بہت جزا
حدی اول کری آخر ہوندی رہے ہک مکان
اندر ماہ رمضان ایہائی نال اتفاق نجات
ایہ وچہ فتاوی عالمگیری مسئلے سبہ بیان
اس وچہ بہت حدیثاں آیاں حضرت وافرمان

بعضے آکھن رات آیت وی نصف آخر رمضان
رمضان گیا ہو آیا آکھن بعضے نہ فرما
آیا ماہ رمضان کہے ہو ماہ رمضان گیا

جیہڑی طاق لیہالی اوہا بجہ شبہ نہ کیہان
ظن کہتا اہنا شاید ہووے ایہ بھی اسم خدا
قول اصح رمضان بھی جائز نہ کراہت کا

باب ۲۰ در بیان اعتکاف

مسجد اندر ٹھہرن اہی نیت نال اعتکاف
سنت ایہ مؤکد اہی نذرے واجب جان
نیت شرط ایہائی اسدی نیت باجہ نماز
مسجد او جس بانگ اقامت نال جماعت ہو
جے زن گہر وچہ مسجد ناہیں خاص کری یک جا
جے زن چھوڑ نماز جماعت بیٹھی ہووے جا
جے مسجد بانگ اقامت والی عورت بیٹھی کائی
سبھ تھیں افضل مسجد مکہ مسجد نبوی رسول
جس مسجد وچہ بہت نمازی بہت جماعت اوہو
تریجھی شرط ایہائی روزہ وچہ واجب اعتکاف
نفلی لمعین بدت تھوڑا بہت روزہ
جانجاں ہیں اس مسجد اندر ہے اعتکاف
واجب ہکدینہ گھٹ بنجائز ایہوں سنت بجہ
کوراہیں نذر اعتکاف کریئی ناہیں نذر روا
جے نذر کری اعتکاف مہینہ روزے باجہ
کو ماہ رمضان اعتکاف مہینہ جیکر نذر کریئی
جو ماہ رمضان اس روزے رکھے بیٹھا نہ اعتکاف

اعتکاف میں ۱۲

ماہ رمضان دا ہکھے آخر سنت باجہ نماز
اہناں وہاں دا باجھوں اہیوں بیٹھنا بیکار
وچہ ہی شرط ایہائی مسجد باہر نہ روا
عورت حق جو مسجد گہر وچہ جائز شک نہ کو
اوسے جا اعتکاف کریئی زن ایہ بھی جائز آہ
تا بھی جائز گہر دے اندر بجہ اعتکاف روا
نال کراہت جائز اہی گہر وچہ افضل ہاں
وچ مسجد اقصیٰ تے ہر جامع ایہوں فضل دل
اس مسجد وچہ اعتکاف بہت فضیلت یاد کر
جو نفلی اعتکاف کریئی روزہ اس معاف
جو کو مسجد داخل ہووے نیت اولی آہ
ایہ تھوڑا رہنا جتنا بیٹھے بجہ عادت صاف
ہکدینہ تھیں وہ جائز اہی ایتھی شک نہ کجہ
ایہوں دینہ بھی نذر بنجائز جیکر بیٹھا کھا
واجب اس اعتکاف مہینہ روزہ لازم ہو
ایہ فرضی رکھ اعتکاف جو بیٹھے ساتھ نذر کریئی
اس ہور مہینہ بیٹھیں واجب روزے معاف

جی ہو رہینے بیٹھے ناہیں وث آوی رمضان
کو نذر کرے اعتکاف مہینہ روزے واجب آ
کو روزہ لفظی شروع کرے فربعد صبحدی کہندا
چوتھی شرط اسلام ایہائی پنجواں عقل بچھان
کافر ہووے دیوانہ جنبی زن حائض نفا
ناہیں شرط بلوغ آزادی عاقل طفل روا
اینویں جائز عورت تائیں خصم جی اذن کریئی
جے عورت نذر اعتکاف کریئی خاوند منع کرا
ایہو حکم غلام کنیزک مالک منع روا
وچہ اعتکاف آداب جو ایہن سنتوں کران بیان
حدیث فقہ ہو علم جو دینی لکھے پڑھی پڑھاوے
مسجد اوہ اختیار کریئی جہڑی افضل ہوئی
عمل اعتکاف ایہائی جیکا خوبی حد نہ کائی
ہر ہر وقت نمازاں بیٹھا رہے تیار

ہن اعتکاف جی بیٹھے اس وچہ ناہیں او اعیان
ایہ وچہ رمضان اعتکاف جی بیٹھے ناہیں نذر روا
اسدیہ نذر اعتکاف میں کیتا نذر صحیح نہ ہوندا
چھیواں پاکی حیض نفاسوں اینویں جنبوں جان
روا نہیں اعتکاف ایہا ندا مسجد وڑن نہ آ
اینویں روا غلام کنیزک مالک اذن جی آ
ہکواری جی اذن کری فر منع نہ جائز ہیئی
واجب تس قضائی دیوں تھیوی جدان جدا
بعد آزادی واجب ایہی اُپر انہاں قضا
نیکی باہجہ نہ سخن کریئی دائم پڑھے قرآن
ماہ رمضان دا کھا آخر سارا بیٹھ لنگھاوے
جھیڑا سخن گناہ نہ ہووے کرنا جائز سوئی
وانگ فرشتیاں فارغ بہ کے ڈھونڈے قرب خدائی
دنیا شغلوں نفس ہٹاوے دائم وزہ دا

ذکر بیان مفسدات اعتکاف

بھندڑا سدا مسجد کنوں باہر آون بجہ
جے ہک ساعت عذر باجھوں مسجد باہر جاوے
اینویں مسجد گھر دی تھیں ن باہر موں جائی
جیکر بول یا غائط کارن مسجد خارج ہو
ساز وضو جب مسجد جاوی ٹھہرن نہ روا
جی حاجت کارن باہر جاوی وجہ نال آرام
جے دو گھر ہوں اک نیڑے اک سیتوں دور

دینہ تے رات نہ نکلن جائز جے اس عذر نہ کج
فاسد ہی اعتکاف جی نکلے جان یا بھل بھولا وے
بول غائطوں باہر جان جائز مرد نساء
جی فر باہر تھیں گھر جاوی خوف نہیوں کو
جے گھر ڈہل کرے ہکساعت کہے امام فر
ٹرن شتاب نہیں اس واجب مسئلہ بجہ نکا
حاجت کارن نیڑے جاوی تھیوی جھت آنند

Marfat.com

اس دور والے گھر حاجت کارن جاون روا
کھاون پیون سونے کارن نکلن روا نہ ہیئی
جمعہ کارن اس جاون جائز بعد والوں جاوے
اتنا قدر ایہ اگی جاوی خطبہ وچ سُنیئے
بعد جمعہ تھیں چار سنتاں بعضی چھ فرماون
جے تم اعتکاف کریو وچہ جامع یا ٹھہریو دن رات
جے مسجد وچھی باہر آیا وچھی مسجد جاوے
حکم ایہو جی زور دیوے گا کڈھی اسنوں کوئی
جے بول غائط نوں باہر آیا بدھا اس فرضائی
صاحب آکھن فاسد نا ہیں اسنوں عذر تھیا
اینویں بھند ڑ جیکر جاوی پڑھن جنازہ کوئی
جیکر سڑ داڈ پڑا ہووے اسنوں کڈھی جا
جی عذر مرضد کارن نکلے فاسد بجہ اعتکاف
بھاویں اوس منارے تو یا مسجد باہر ہو
جے مسجد تھیں سر باہر کڈھی نازن ہووی وال
ایہ حکم اعتکاف واجب آکھن جو سبھ تھیئے بیان
اینویں کچھن آزاری تائیں نفلی وچہ روا
وچہ ایہنڈ ولھی ایہائی شرط نہیں انزال
دیہنے رات برابر ایہی بھل کری یا جان
ستیاں اس احتلام جی ہووی نا اعتکاف فنا
جے غسل کری وچہ مسجد بھانڈی یا وچہ وضو سازے

جی جاوے تا بعضے آکھن تس اعتکاف فنا
ایہ مسجد اندر کھاوی پیوی وچہ جی خواب کریئی
جی مسجد جامع ورہووے تا پیش زوال سدا ہووی
ہو چلے سنتاں خطیبوں اگی اوہ بھی ادا کریئی
اوہ بھی اوتھے ادا کری فرلائق جھبدے آون
اس اعتکاف نہ ہوندا فاسد بجہ کراہت بات
اس اعتکاف نہ ہوندا فاسد جی گھر ڈول نہ لاوے
یا خوف ہووی اس جان یا مالوں جاون جائز سوئی
جی ڈھل پوی یکساعت فاسد قول امام ابہائی
جی کچھن آزاری جاوی تھیئے اعتکاف فنا
بھاویں پڑھن نماز جنازہ عین فرض اس ہووی
یا کسے وچ گواہی دیوی تھیئے اعتکاف فنا
جی بانگ کہی چڑھ ایہ منارے جائز بجہ خلاف
فتوی نال برابر بانگا یا ہنے دو جہاں کو
خوف نہیوں اسوچہ کوئی نہ اعتکاف زوال
نفلی اندر عذر بعیذر روں جائز نکلن جان
اینویں نفلی اندر جائز پڑھن جنازہ جا
بوسہ مس کنار بھی بھند ڑ شرط منی دینا ال
انزال ہووی جے نذروں فکروں بھند ڑ عیان
ایہ باہر مسجد غسل کریئی وت فرجھبدے آ
جی مسجد اندر پون چھٹاں جائز رب لوازے

کسے غشی لپی یا تھیے دیوانہ بھند آیہ جانی
جاں ہوش آوس تاوی قضائی بھاویں گذری سانی
چھپ کرن اعتکافی اندر نہ عبادت کانی
چھپ گناہاں کنوں آپ بچہ عبادت صاف
وجہ اعتکاف جہل بھلا دینہ لوں کوئی کھاوے
پیوں کھاوان بھند ڑ رہنے اسو جہ جہل معاف
جان جہل برابر اسو جہ اینویں دینہ تو رات
سبھ جہ کرے تجارت فتوی ایہ فرماوے
کرن نکاح اس جائز ایہی ہو طلاق رجوع
جیکر رات ایں مستی ہووی بھند ڑ نہ اعتکاف
کوئی نذر کری اعتکاف مہینہ ہک معین کی
اس ہکی دینہ اعتکاف قضائی روزے نال رہا
اوہ روزہ بھی نذر بعد ڑوں حکم کوئی ہر جا
واجب کرن اعتکاف جی جاہے آکھے نال زبان
جے نذر دینہ نذر اعتکاف کری کوا جب دینہ رات
جنہیاں ایں نذر کری دینہ بھی اسے نال
جی اس نیت کجھ نہ ہووے تا ایہ حکم ایہا ئی
تا اس نذر دینہ بیٹھن واجب رات کانی نال
جے نذر ایں نذر کری نیت روزہ نہ کانی
کوئی نذر کری اعتکاف مہینہ واجب ورہے
جس صورت وچہ رات نہ وال جائز جدا جدا

جے بہنے دینہ بیٹھن دیوانہ بھند ڑ تدان بچانی
ساقط اوس تے تھیے قضائی ہت گذرن نال
جیکر اس عبادت جانے ایہ مکروہ ایہا ئی
جے گالیں کڈہے یا کوجھگڑے فانہ اعتکاف
اس اعتکاف نہ ہوندا فاسد روزہ نہ وسجاوے
بھل معاف نہیوں اوتھے جو بھند ڑ اعتکاف
جویں مسجدوں باہر آوں ہو وطی عورات
چیز ضروری وکن رواجی چیز نہ حاضر لیاوے
جامی پہنن روغن ملنا بھی خوشبو مشروع
یا ایہ مال بیگانہ کھاوی بھند ڑ ناہیں معاف
جے ہک روزہ وچوں بھی فرض قضا اس ہوئی
تے جیکر نہ معین ناہی ہکے سر یوں لا
یا اوہ بھند ڑ دس ناسدی حیض جویں آ
ولدی نیت نال واجب آکھے ہوں جان
یا ترا ایں نذر کری دینہ بھی فرض نجات
جو ہکدینہ نذر کری تس واجب ہکو روز کمال
جے نذر دینہ نذر اعتکاف کری نیت آتہ نکانی
جدا جدا یا نذر کیتے جائز ہر ہر حال
اسدی نذر کجھ نہ ہوئی واجب کجھ نہ بھائی
ماہ معین غیر معین حکم ہوا کر سبھے
جس صورت وچہ رات نہ وال جائز جدا جدا

جو دو دینہ نذر اعتکاف کرے رات واجب دو
تو بھی رات غروب پچھے مسجد باہر آوے
جو باجہ نذر اعتکاف ہو کو جو فرباہر آوے
نذر اعتکاف کرے جے کوئی کعبے اندر آ
ماہ معین روز معین جے کو نذر کرے
کو نذر کرے اعتکاف مہینہ جو فوت تھیا
کرن وصیت اسنوں واجب وارث کرن ادا
جے نذر کرے اعتکاف مہینہ زحمت اندر کو
جے یکدہاڑا صحت پاکے پچھے فوت تھیا

پیش غروب اسنوں واجب مسجد داخل ہو
نذر صحیح نہ گذرے دینہ دی حکم شرع فرمائے
اسنوں قضا نہیں کجھ واجب کوئی شک نہ پاوے
جے ہووے مسجد اندر بیٹھے تھیوے نذر ادا
اس تھیں اگے بیٹھے جیکر تا بھی جائز ہوئی
جے کرے وصیت فدیہ واجب روزے دا انگ ادا
باجہ وصیت جیکر دیون جائز نال رضا
جے اوسے زحمت اندر مویا واجب کجھ نہو
سبھ مہینے فدیہ واجب وارث کرن ادا

کتاب الحج باب دوم شرائط وجوب حج و فرائض و واجبات و سنن و آداب

حج فریضہ محکم ثابت منکر کافر ہووے
کبھی برن نرعہ یا خرچ سواری شرط جو لیا ہی
یعنی خرچ جو نال لیجاوے لوہی اُٹھ گھوڑا
حاجت اصلی گھر وسن دا زمین زراعت والی
جسکے پاس جو ملی وہی اسنوں کافی
اینویں قرض بھی حاجت اصلی قرض جو ادا کیتے
اینویں زن فرزند اخراجات گھر آون تائیں
اینویں شرط جو خوف راہ وچہ غالب جانون مالوں
جے راہ وچہ بحر سمندر کفار تا بعضیاں عذر بتایا
اینویں محرم خاوندوں زن سفر اندر ہمراہی
جس اپر شرطاں حاصل ہوون حج شتابی کاوے

عاقل بالغ مسلم حر جے اکھیں پیر نہ ہووے
اوہ خرچ سواری نہ یا حاجت اصلی کنوں بھالی
اوہ حاجت اصلی تھیں دھن ہووے تھوڑا
لازم نہیں جو بیچ زمین گھر خرچ نہ ہووے حالی
اوہی فارغ فرض نہ ہووے فضل عمل جو بیچن والی
جو اتھیں پیچ سو خرچ نہ ہووے نہ سر قرض نہ کیوے
اوہ عاجز تنگ نہ ہووے جاوے حج تد اہیں
اکثر لوگ ملاح آون دشمن غرق زوالوں
جے غالب خیر تا عذر نہیں اہ فتوی اسنے آیا
جے کر سفر ہووے تیرہ منزل محرم باہجہ تنہا ہی
فیصل کرے تا حاصل ہووے اللہ بہتر فرمایا

Marfat.com

کہے محمد عاصی ناہیں جاں جاں فوت نہ ہویا
جے احرام نہ بالغ بدھا یا بندے حج تائیں
دوہاں حج شروعے نفلی پورے کرنے آئے
وبخ وقوف کری فرعے تے اس بندے نوں فرض جو نفلی حج کری اوہ پورے
نفلی شروع کرن تھیں واجب بالغ اوپر تھیوی
تری چیزاں وچہ حج فریضہ ہک احرام ایہا ئی
پنج چیزاں ایہ اول واجب سعی صفا مروہ دی
چوتھا کرن طواف وداعی جیہڑی لوک نہ مکے
وچہ در المختار زیادہ واجب ہور لیا یا
میقاتوں احرام نہ ہیوی وصل نہ کرنی آئی
حجر اسود تھیں شروع طواف بھی فتوی واجب آیا
بھی پاکی واجب ہے ثوں جنبوں وقت طواف ایہا ئے
اکثر کہن ہوکے سنت سنجس حقیقوں پاکی
جی چوتھا حصہ عضوں ننگا دنبہ واجب آوی
بھی سعی صفا مروہ دی واجب کرو شروع صفا تھیں
سبھی طرفوں شروع طواف بھی فتوی واجب سوئی
بھی پیادیاں سعی ایہا ئی واجب جیکر عذر نکوئی
بھی دینہدی قرآن تمتع واجب ہے شکرانہ
بھی کرن طواف زیارت مکہ دینہ تریہ پیادیاں تحریر تھیں
بھی سعی صفا مروہ دی واجب بعد طوافوں آئی

جے فوت ہویا حج کیتے باہوں عاصی ہو کر ہویا
نو بالغ ہویا طفل یا بندہ کری آزاد جی سائیں
جو نواں احرام بنھیا اوہ لڑکا فرضی کاں بہائی
اس نفلی کرن تمام نہ واجب سریوں فرض اتمام
جے احرام ایہ کری نہ جائز اوہا تم ضروری
تے لڑکے اوپر تھیے نہ واجب ایہو فرق گنیوے
دو یا کرن طواف زیارت عرفے ٹھہر جائی
دو یا مزدلفے وچہ ٹھہرن دی جمار منا دی
پنجواں سر منڈن یا کترن پکی بات نہ شکے
جسدی ترکوں دنبہ لازم سبھ واجب فرمایا
عرفے وچہ وقوف رازی مغرب تائیں بہائی
ایہ بعضے فرض کہن تے بعضیاں سنت بھی فرمایا
بھی نجس حقیقی کنوں پاکی جامہ بدن بھی جائی
بھی کجن ستر ایہا ئی واجب وچہ طواف ای خاکی
جو نکر وچہ شروط نماراں گذریا شک وجاوے
فتوی ناں روا ہووی جی شروع کری مراتھیں
پیادیاں کرن طواف بھی واجب جیکر عذر نکوئی
ترتیب سعی ہور حلق نحر وچہ کرنی واجب ہوئی
بھی تم طواف جاں ستیں واریں واجب ہن دو گانہ
بھی پھرن طواف جیلموں باہر ثابت جویں خبر تھیں
بھی حلق یا قصر منا واجب عید دہاڑے بہائی

بھی کرن پرہیز حراماں تھیں جو وچہ احرام ہی
سنت جاں طواف قدوم جو یکو دوروں آوی
دوسنبر میلاندے اندر دوڑن سنہ صفا مروا دے
ہک دسویں رات ہن مزدلفے باقی منا گذارے
نانویں نیہ دن چڑھیوں پچھے منا تھیں عرفے جاوی
ترنیہ جائیں جو کینکر ڈالے با ترتیب چلاوے
استحباب جاں ہج چلو سبہ سر تھیں فرض اتارے
بھی استخارہ طلب بھلیائی کہیڑی رستے جاوے
کر توبہ کل گناہوں نیت خالص باجہ ریائی
صوم صلوٰۃ جو ترک عبادت دیوی سبہ قضائی
خرچ حلالوں نال لیجاوے شبہ حراموں خالی
جو نال حلال شبہ کجہ ہووے پکڑے قرض حلالوں
بھی ساتھی نیک ضرور سفر وچہ بھلیاں یاد کراوی
خویشاں کنوں بیگانہ اولی قطع رحم تھیں ڈریئے
عادت کری آرام تحمل ہور تواضع بھائی
بھار حیواناں بہت نہ رکھے نیز ارج کھواوے
جے مال اسباب تجارت لیوی ناہ نقصان ثوابوں
نفقے وچہ نہ سیر ملاوے شرکت مدھ فساداں
خوش قبیلہ یار پیارے وداع کرے بخشاوے
روز خمیس پیغمبر ڈوے ایہ بھی سفر سدہاوے
گھر تھیں اینویں ہو کر نکلے جیوں دنیا تھیں چلیا

اینہاں باجہ آداب یا سنت دیہ توفیق الٰہی
کعبے گرد فری ست واریں ترنیہ چھ وٹن ہلاوی
بھی نانویں راتوں نیر ہویں تائیں رہنا چھ منا دے
تیرہویں رات جو رخصت ہووے جائز بجہ بیارے
دسویں نیہ مزدلفیوں پیش طلوع منا ول ناہ
پہلا مسجد خیف نیڑی فر وسطے عقبہ آوے
یاراں نال کری مصلحت اندر سفر پیارے
دو نفل پڑھے اخلاص دا نوچہ پچھے دعا سہاوے
جو ظلم تعدی گلہ لڑائی لوکاں تھیں بخشاوے
کل تقصیروں دل پچھتاوی نادل فخر وڈیائی
خرچ حراموں حج قبول نہ کرداموں عالی
استھیں خرچ بناوی وت پھر قرض اداخو مالوں
سختی وچہ کری ہمراہی صبر بلا بتاوے
تقوی خوف الٰہی راہ وچہ ذکر ہمیشہ کرے
لایعنی تھیں ترک کری عصیوں ترک بھی آئی
تے جو حیوان کرائی لینا مالک بھار وکھاوے
اپر خالی وبجوں جاون لحسن خوب حسابوں
تے جو سبہ ساتھی رلکر کھاون اولی کم ازاداں
بھی دعا کراوے پاس اینہاں دے اس گل کار بجاوے
یاد دینہ پیر سویلے فجری چن شرعی ذہناوے
نفل دوگانہ گھر پرتھ نکلے بھی جد سفر دا لیا

Marfat.com

فصل

حج کے لیے ۱۲ ذوالحجہ کی نویں دن

وقت احرام شوال چڑھیں تھیں دنیہ عرفیہ تائیں
پیش شوال احرام جو بنھے ہی مکروہ اطلاقوں
ہی میقات احرام بنھن دی جا صحیح بھائی
انہاں میقاتاں اندر آکے بنھ احرام سدہاوے
ایہ پنج ایہن میقاتاں اول ذوالحلیفہ جانو
ایہ اہل مدینے کا ہن جو اس راہ آون شامی
ایہ اہل عراقے کا ہن جو اس راہ دوروں آون
چوتھا قرن دو منزل کیوں نجد احرام اتھائیں
ایہ بھی ہی دو منزل کیوں طرف یمن ہی دی بھائی
بن احرام حرام میقاتوں جو کوئی لنگھ سدہاوے
جو انہاں میقاتاں اندر جس جا تہاں سدہاوں
جے ایہ کرن احرام ارادہ حل میقات انہاں دی
حرم کے دا طرف مدینے ترے کوہ جدا بھائی
کوہ طرف جھا بندی حرم کے دا ایہی
عمرے دا احرام جو چاہن اندر حل سدہاوں
طرف شمال کے نہیں ترائی کوہ اپر راہ مدینے
شرط احرام جیوں تحریمہ شرط نماز ہے
غسل کرے تا اولی افضل تن پاکیزہ تھیوے
جو پانی غسل نہ لبھے تا کچھ نفع تیمم ناہیں
ناخن لاہے مچھاں کترے پاکی وال اتارے

عرفیوں پچھے وانہ ہرگز کان حج کدائیں
بھاویں خوف منا ہی ناہیں یا دل خوف اتفاقوں
جو ملکی جاون کرے ارادہ بن احرام ایہائی
جو بن احراموں لنگھے انہاں دنیہ جب آوے
ایہ جاہدنیوں چھ کوہ جانب ہی شک نہ آنو
دو جہا ذات العرق دو منزل کیوں فرق تمامی
ترجہا جحفہ ترے منزل جو شامی اس راہ دا ہاون
پنجواں کوہ یلملم یمنی ہندیاں سند بیاں تائیں
انہاں میقاتاں کنوں لنگن بن احرام بریائی
پیش میقاتوں بنھن جائز افضل شرع بتاوے
بن احراموں لنگن اندر کمان کاران جاون
یعنے حرم کے نہیں باہر وستی سبہ تہاں دی
کوہاں ست عراق طائف ول جدہ دی کوہ بھائی
مکے لوکاں احرام جے واہن حرم وچہ ہیئی
ہی تنعیم جو مسجد عائشہ افضل اوتھے جاون
عمرے دا احرام اتھائیں افضل نال یقینے
جو چاہے احرام مکے دا اول وضو سازے
حائض نفساں ہو نہ بالغ اولی غسل گنیوے
مٹی نال نہ تن پاکیزہ الٹا میل نہ لائیں
سر دے وال منا دی یا انہاں ہو وے خوب سوارے

کری جماع فراغت شہوت نال جے ہووے
تہبند لک تے چادر اُتے پہنے نوین یا دھووے

دوویں پاک ہوون تے چنگے سنت اینویں بھائی
بدن ملی خوشبوئی لیکھے جامے ملن نہ آئی

اس تھیں پچھے نفل دوگانہ استحباب گذارے
وت فرینت حج کریئی دلوں زبانوں پیارے

اَللّٰھُمَّ اِنِّیْ اُرِیْدُ الْحَجَّ فَیَسِّرْہُ لِیْ وَتَقَبَّلْہُ مِنِّیْ

کہے میں حج ارادہ کیتا کریں آسان الٰہی
ایہ میرا عمل قبول کرم تھیں تینوں پروا ہی

فر تلبیہ لبیک پکارے نال بلند آوازے
ہکواری شرط زیادہ سنت بھی ہر نال نمازے

لَبَّیْکَ اَللّٰھُمَّ لَبَّیْکَ لَا شَرِیْکَ لَکَ لَبَّیْکَ اِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَۃَ لَکَ وَالْمُلْکَ لَا شَرِیْکَ لَکَ

جو تلبیہ دی جاگہ کلمہ یا تکبیر پوکارے
یا تسبیح تحمید بھی جائز یا تمجید پیارے

جاں نیت حج لبیک پوکارے محرم ہو یا بھائی
کرے پرہیز جماعوں فسقوں جہگڑیوں ہر برائی

منع شکار ہو یا اس خشکی منع نہیں دریائی
کرن اشارت ہو دلالت طرف شکار نہ آئی

اینویں منع ملن خوشبوئی جسے جامے تائیں
سنگھن بھی خوشبوئی کراہت دتھیں شک و بچائیں

سرنوں بخش روانہ فرواں نہ منہ اوہا سارا
سر اُتے ہی والا نہ وہووے حکمی نال بیچارا

سر اُتے ہی ہووے والا نہ منے نہ کتراوی
اکھیں وچھ پر والا جو ہوون جائز دور کراوی

پیراہن یا جامہ فرگل پہنن جائز ناہیں
جے موڈھے رکھے فرگل ہتھ نہ پاوی روا تاہیں

یا پیراہن چادر وانگوں روا جے بکل مارے
یا سر لوچھ لحاف یا فرگل لیکر سویں پیارے

سر تے پگڑ ٹوپی پہنے ہوئے روا نہ آئے
جو جتی ناہیں گٹیاں ہیٹھوں ہونے کٹ سٹائے

خوشبو نال جو جامہ رنگیا محرم پہنے ناہیں
جویں کسنبھا کیسو کیسو ہوتے باجھ کراہیں

ایہ دھوئے پچھے پہنن جائز جو وچ خوشبوئی
بوسے مس کنا نہ جائز جے کر شہوت ہوئی

گھر وچ چھاویں بیٹھن جائز تنبو رکھ کپاہ
غسل حماماں اندر جائز یا باہر نہاوے

لکھ دا ہمیانے پہنن پٹکا بند کمر دا
تیغ کٹاروں کل ہتھیاراں منع نہ کوئی کردا

ہتھ انگوٹھی چھلا جائز سرمہ روا جے پاوے
جائز نداں جے سر دیوچہ نا خوشبو لاوے

Marfat.com

فصد کراوے پچھنے لواوی جائز رت کڈھاوے
سر کہر کن ہور جیسے جائز سخت نہ گھسے لاوے
بہت کہی لبیک یادہ ہر ہر بعد نمازے
جاں چڑھی اُچان یا الٰہی نیوانی بھی جد ملے اسوارن
جاں اُٹھ گھوڑیتی چڑھی پکارے بھی جد موڑے اگاں
سنت کرن بلند آوازہ ہر جا وچہ تلبیہاں
جد لبیک کہی تد ہولی ٹرہن درود بھی آیا

ختنہ واہی نِدیٹاون پھٹی زخم بنھاوے
مت کائی جوں مری یا جیسیوں وال جدا ہو جاوے
بھی وقت سحر لبیک پکارے نال بلند آوازے
یا راہ وچہ ملی پیادہ جماعت کرن لبیک پکاران
بھی جد سیھیں اتری بھی جد ستا پاوے جاگاں
قوت ودھ نہ خرچ کری جیوں جاہل دیوں گہیاں
حضرت نبی محمد نے جس نیکی ول سکھایا

باب دربیان دخول مکہ و ترتیب حج گذاردن

جد مکے پہنچے غسل کری اتے ڈیرا کتے جماوی
ورتو ابھی لبیک پکارے مکی دے دروازے
حرم اندر فر داخل ہووے دروازے تھیں بھائی
اس مسجد دی عظمت حرمت لوچہ خیال جماوی
سجا پیر ٹکاوی اول پڑھ بسم اللہ تائیں
یارب اس گھر شرف تی حرمت عظمت بہت دیائیں
فر حجر اسود دل آوی پڑھ تکبیراں ہتھ اُٹھاوے
اوہ کعبہ دی گھٹ اتے پھر چہرے مشرق والے
موڈ ہیاں تائیں ہتھ اُٹھاوی فر ہتھاں پلماوے
ایہ چمن سنت زائد ہی جو دکھ کسے پہنچاوی
جو ہتھ نہ پہنچ سوٹا کھونڈی لا کر چمن آئی
دونوں تلیاں پتھر دیول کر کے ہتھ اُٹھاوی
جتھے ہتھ اُٹھاون آہی اندر حج کتھائیں

اتلی طرفوں داخل ہووے فضل دینہ نوں آوے
بنی شیبہ دی دروازے تھیں نال آداب نیازے
پڑھ لبیک تواضع کر کے دلوچہ خوف خدائی
جاں کعبہ نظر پوی تکبیر و تہلیل سناوے
بھی حمد خدا صلوٰۃ نبی تی حاجت منگ دعائیں
بھی حرمت شرف تنہاں جو آئے جو یا عمری تائیں
جیونکر وقت نماز شروع ہتھ نمازے چاوے
اوچا سینے مرد برابر گوہر جنت عالی
فر دوونیں تلیاں پتھر تی رکھ جمی بھی منہ لاوے
جو دکھ پہنچے تا ترک کری دوروں ہتھ لگاوے
جے سوٹا لگر پہنچ نہ سکے کری اشارت بھائی
کلمہ حمد خدا تکبیراں ہور درود الاوے
تلیاں ول آسمان کیجوی جیونکر وقت دعائیں

Marfat.com

مگر اں حجر اسود نوں چمدیاں ہتھ دیول کریئے
پھر دوویں تلیاں چمی کری طواف قدوم اہیں
پھر سجی طرف طواف کری ول کعبے کھبا پاسا
جے بعد اعادے وطن سدہاوے دنبہ واجب اوی
سلے حجر اسود نوں اپنا سارا بدن لنگھاوے
سجی بغل دی بیٹھوں چادر کھبے موڈھے والے
باہر وار حطیموں فرنا ٹکڑا کندہ جو بھائی
وچہ بنا خلیل اللہ دے اوہ جا داخل آئی
فیرے سب طواف پنجائی رمل کرے تریواری
معنے رمل ہلا کر موڈھے ٹرنا نیز شتابی
اٹھویں واری جان کراہن کری طواف جو کوئی
جاں ہر وار حجر تے آوے چمے ہر ہر واری
بھی رکن یمانی تائیں سنت چمے ہتھ لگاوے
حجر اسود ہور رکن یمانی چمن سنت بھائی
بھی ختم طواف حجر تے کرکے چمن سنت نامی
اوہ پتھر در کعبے دی گے اتہ نماز پڑھیوے
فر دیوار جو سنہ حجر تے کعبے دے دروازے
زمزم تھیں فر پانی پی کر حجر اسود ول آوے
باب صفا تھیں باہر نکلے نال آرام ادب دے
منہ کعبے ول کر تکبیراں کلمہ ذکر سناوے
پڑھے دعائیں جو چاہی یا وچہ حدیث جو آیاں
دو سبز بنا پیا چھوٹیاں سبہ جو مسجد صحن دیواروں

تے رمی جمار کریندیاں تلیاں کعبے دیول دھریئے
جو دوروں آیا اس نوں سنت مکے والیاں نائیں
جے الٹا فری طواف اعادہ جانجاں مکے واسا
اینویں جیکر غیر حجر تھیں شروع طواف ہو جاوی
یعنے شروع نہ کرے میانوں نہ کوئی جز رہجاوے
ایہ سنت کھبے موڈھے اُتے پلے چادر ڈالے
اسوچہ قبر ذبیح اللہ دی نالے ہاجرہ بائی
ہن اتہ ہے پرنالہ کھبے قبر نہ دسے کائی
رہندیاں چونھ واراں وچہ ٹرنا نال آرام وقار دے
نیڑے نیڑے قدم ٹکاون سنت جویں مرغابی
فر لازم ست طواف پنجائی صحیح روایت ہوئی
جو کجھ پہلی واری کیتا ہر واری اعتباری
جو طرف یمن گٹھ خانے کعبے کن یمان سدہاوے
انہاں دو ہاں ہی مکروہ جے چمے جاہک کائی
فر پڑھن دوگانہ واجب فتوی ابراہیم مقامی
بھی ہوری جاہک مسجد اندر پڑھیا روا رکھیوے
اسنوں چمڑ پہنے لاوی نال آداب نیازے
چم حجر تکبیراں کلمہ پڑھدا باہر آوے
صفا پہاڑی اتے چڑھ کے ویکھی گھر رب دے
بھیج درود محمد تے فر دوویں ہتھ اٹھاوے
فرمردہ دل ٹری پیا وہ واجب سمجھ بھلیایاں
سنگھے دوڑ کے اگے پچھے ٹری آرام وقاروں

Marfat.com

جو کجھ صفا اتے چڑھ کیتا مروہ تے چڑھ سوئی
وت صفا چڑھ مروہ آوے دوجھی وار گنیوے
ختم سعی کر نفل دوگانہ مسجد اندر اولے
کری طواف ہمیشہ نفلی افضل نفل نمازوں
جاں تھاں وزہو دوجے کجھوں ظہر نماز پڑھاوے
فر اٹھویں روز نماز فجر دی مکے وچہ گذارے
اوہ یکیوں ترینہ کوہاں تے وستی اندر حرم ایہائی
ذکر چکرن نیز چڑھیوں پچھے دل عرفات سدھاون
پڑھے امام دو خطبے جیوں نکر روز جمعہ دی بھائی
مطبیوں پچھے فرض ظہر دی نال عصر پڑھاوے
جے پڑھے ہکلا روانہ دیگر اگے وقت عصر دے
جے ظہر ہکلا پڑھے تے دیگر نال امام گذارے
بعد نمازاں موقفا اندر کرکے غسل کھلوون
جبل الرحمت کول کھلوون منہ قبلے ول سارے
لوک سنن متوجہ ہوکے عجز نیازوں روون
وقت وقوف دوپہروں پچھے صبح نحر دے تائیں :-
فیر بعد غروبوں کوچ کرن مزدلفے آون راتیں
تکبیراں تحمید بھی کلمہ بہت لبیک پکارن
ہکا بانگ اقامت ہکا اندر وقت عشائی
نیت مغرب کری ادائی قصد نہ کرے قضائی
فجری اٹھ نماز سویلے پڑھنی وچہ انھیرے

کلمہ ذکر درود دعائیں ایہ ہکواری ہوئی
ستویں واری ختم سعی دا مروہ اتے تھیوے
فر مکے دیوچہ کری اقامت جد لگ کھڑے ہوئے
نہ اسوچہ رمل نہ سعی صفا دی انیویں کری نیازوں
خطبہ پڑھے امام لوکاں نوں حج افعال سکھاوے
بعد نمازوں طرف منا دی چلن حاجی سلاوے
عرفے رات گذارن اوتھے فجر نماز ادائی
بعد والوں پیش نمازوں خطبہ سنن بتاون
لوکاں کم سکھاون حج دی سکھن کرن ادائی
بانگ ہکا ہر جدا اقامت شرط جماعت آوے
بھی شرط الہی احرام ایں جاہیں جمع نہ جائز کردے
وچہ وقت ظہر دی روانہ دیگر پچھے پڑھے پیارے
امام سوار ہووے ڈاچی تے لوک زمین تے ہوون
پڑھے امام بلند دنمائیں پچھے لوک کھلارے
بھی حج اعمال سکھاوے رہندے سنگر وقف ہوون
ایہ رکن وقت جو رہجاوی ہوئے حج ادائیں
ٹرن چلنا پیادے راہ وچہ افضل اجروں لین برائیں
جبل فرحدی نیڑے اترن مغرب عشا گذارن
جے راہ وچہ مغرب پڑھے ہا خفتاں وچ فرد مرائی
سنت مغرب پڑھے نہ سولی رات ایہ جاگن آئی
فر کرن وقوف تکبیر درود لبیک ودھیری

Marfat.com

فرطف منادی کوچ کرن جد خوب ہووے روشنائی
راہ وچہ کلمی پڑہن صلوٰۃ سلام نبی تے بھائی

بطن محسر تھیں جھب لنگھن دوڑ کراہن دوروں
رمی جمار چلاون کینکر عقبے پہنچ حضوروں

وادی وچوں کینکریون کینکر ست چلاون
انگلیاں سر نال چلاون منہ تکبیر الاون

پہلے کینکر نال لبیک پڑہن تھیں بس کیجیوے
وقت رمی اصبح نحر تہیں دوم صبح تک تھیوی

افضل وقت ایہی دینہ چڑہیوں لاکر تیک والاں
بعد رمی تھیں کر قربانی حلق قصر سر والاں

سر منڈن یا کترن کچھ ہر شے جائز ہوئی :-
عورت وطی نہ بوسہ جائز باقی چیز نہ کوئی

افضل وقت طواف اس کارن دینہ بکر کچھ پانوں
یا رہویں بارہویں تائیں جائز باجہ کراہت جانوں

انہاں تے ایہاں دا تھیں ڈھل نہ جائز بھی مکروہ تحریمی
ڈہلوں واجب نہ دیوں واجب ترک قدیمی

اپر ڈہل نہ حج وبخاوی زندہ جد لگ تائیں
جد کرسی تد پوری ہوسی نہیں تا تھیسے ازائیں

عورت حیض نفاس جو آوی سنوں ڈہل ضروری
پاکی بعد طواف کری حج باجہ کراہت پوری

بعد طوافوں منا وجے فورات منا گذارے
یا رہویں روز دوپہراں کچھ واجب رمی جمارے

فرکری طواف زیارت کعبہ دو چہار کن ایہائی
بعد طوافوں وطی بھی جائز باقی چیز نہ کائی

ترلے جائیں اٹھ کینکر ڈالے اول پاس سیتی
فوسطے فر عقبہ ہر جاست مقرر کیتے

پہلے دو جمری پچھے ٹھہرن سنت ہویا
کلمہ حمد درود نبی دا پڑہ تکبیر کھلویا

سورت ابتر جتنا چر ٹھیری فر دوجی ول جاوے
ترتیبی جمری بعد نہ ٹھیری تتھ دعاوں چاوے

بارہویں روز بھی اولیں والگوں واجب جمری ترتیب
تیرہویں دن بھی رہنا افضل واجب سنگ چلاتر

تیرہویں روز دوپہراں اگے رواجے سنگ چلاوی
جے پیش صبح تھیں رخصت ہووی رواشرع فرماوے

جاں کوئی منا تھیں کرن مکو دل کری محصب ڈیرا
توڑے ہکا ساعت ٹھہری افضل ٹکن دوہیرا

ادنی سنت ساعت ٹھہرن کامل چار نماز اں
ظہر عصر ہور مغرب خفتاں سونا افضل راز اں

فراوتھوں اٹھ طواف وداعی واجب بھی ستواری
ایہ مکی والیاں واجب نا ہیں غیراں واجب جاری

عورت حیض نفاس جو آوے سنوں عفو ایہائی
کچھ قصور نہ ذمے اسدی نہ کراہت کائی

بعد طوافوں پڑھے دوگانہ زمزم پانی پیوی
کیجے دی دہلیز چمے اتے درد فراقوں روے
کوشش نال دعائیں منگے روے آپ رواوے
عورت مرداں انگ کری وچہ حج افعال سارے
سر بھی ننگا مول نہ رکھے منہ تی پردہ دوروں
سر منا دن روا نہ عورت وال تھوڑے کتراوے
حیض اندر سبہ کم کری زن جو کجھ باطواں فوت

رج رج پیوی پیٹ بھر منہ سینے بدن پلیوی
سینہ منہ دیوار لگاوی پکڑ غلاف کھلوے
منہ قبلی ول پچھلی پیریں ٹردا باہر جاوی
رپیر کہے لبیک دلیوچہ اچانہ لوکاں رے
دو سبز مناریاں سنہ دوریں رمل نہ کر ضرور
کرتہ ستھن موریے پہنے مردانوچہ نہ جاوے
مسجد وچ طواف نجائز مسئلہ جہ خلافوں

باب در قران وتمتع

حج گذاران ہے تری قسماں ہک افراد ایہائی
دوجہا عمرہ حج ہکٹھے نام قران سدہاوے
سبہ تھیں افضل دوویں ہکٹھے سن ترتیب قرآنی
یا رب حج تے عمرہ چاہاں کریں اسان دوہانوں
جاں مکے پہنچے کری طواف یا اول کارن عمری
نہ سر منے نہ کتراوے محرم رہے مدامی ؛
استھیں پچھوں فرج کری ہک دنبہ شکر الٰہی
جاں فرج دہاڑے آون حج تمام گذارے
تے جے اس دنبہ طاقت ناہیں روزے دس بجاوے
ست دہاڑے بعد فراغت حجوں روزہ رکھے
جے اوہ تری روزے رکھیں ناہیں دنبہ لازم ہویا
تے جے اس دنبہ مول نہ لبھے تھیے حلال حراموں
بعد قران تمتع افضل اسد اطور سنائیں

یعنے حج ہکلے پھرنے جیونکر ذکر ہویائی
تریجہا نام تمتع اول عمرہ فرج آوے
عمرہ حج احرام دوہاندا کر متعات میانی
کریں قبول دوہانوں میں تھیں منگاں میں فضلاں لوں
رمل کری فرسعی صفا مروہ دی جیوں کر گذرے
فر کری طواف قدوم حجے لوں سعی صفا بہی
آپ بھی کھاوی ہور کھواوی جے اس طاقت آئی
روز فجر دے حلق قصر کر دوویں تم پیاری
تری دینہ روز نحر تھیں اگے تریجہا عرفہ آوے
مکے اندر یا گھر جا کر بدت روزہ چکھے
جیوں سکے تیوں فرج کری ہن وقت ہوئیدا کھوا
دو دنبے اس واجب ہوی دیوی شکر انعاموں
اول بنہ احرام میقاتوں کے عمری تائیں

کرے طواف جان مکی پہنچے عمری کارن بھائی
عمرے کنوں فراغت ہوئی رہے حلالی مکے
فرج گذارے مفرد والگوں ہویا جو ذکر تمامی
جے حج مہینہ اندر عمرہ کرے تمتع سوئی
جے وچہ تمتع عمرہ کرکے نہ احرام چھوڑیئی
قرآن تمتع مکے والیاں کرنا ہول نہ آیا

فرسعی صفا مروہ دی کرکے قصر یا حلق صفائی
فرج احرام حرم تھیں بنھے جاں حج نیڑے ڈھلکے
فرد نبہ شکر کرنے والگوں یا دس روزے نامی
جے پیش شوالوں عمرہ کیتس نہ تمتع کوئی
ون احرام حجے دا بنھے ایہ بھی جائز ہیئی
جدا جدا انہاں حج تے عمرہ کرن شرع فرمایا

باب دربیان جنایات

جو نقصان ہووے حج اندر دوویں قسم ایہائی
جو احرام دی حرمت کارن ایہن اٹھ تمامی
سینا پہنن سر مجن ہو بوسہ وطی کناروں
بھی ترک کرن ہکو اجب کوئی جان یا بھل بھلائے
دوجھا قسم جو حرمت حرموں کرن شکار حرم دا
اسدیوچہ برابر محرم ہو جو باچہ احراموں
بھی وچہ احرام ملی خوشبوئی عضوی کامل تائیں
ایہ جان ملی یا بھل یا جہلوں یا ملیا اکراہوں
یا جامہ خوشبوئی والا پہنے ہک دینہ سارا
یا تیل تلاں یا زیت جو خالص لاوی دینہ آوے
مشک عنبر کافور تے غالیہ ورتیاں دینہ آیا
یا پیراہن کرتہ ستھن پہنے جو مکر عادت
جے چونہ پہراں تھیں گھٹ کجھ یا پہنے صدقہ آیا
یا سر سارا یا ریش مناوی یا انہاں چوتھائی

یا احرام دی حرمت نہیں یا حرمت حرموں بھائی
وال مناون کترن ناخن لاہن حال احرامی
تیل ملن خوشبو لگاون جنگل قتل شکاروں
اتہ ہر صورت وچہ دینہ واجب یا کجھ صدقہ آوے
بھی گھاہ درخت حرم دا کٹن موجب سمجھہ غرم دا
گھاہ درخت شکار حرم دا ہر نوں منع حرامو
جے بالغ ہی ہکا رینہ واجب لڑکے آتے نا ہیں
یا نیند رستا سر کجھ ہر دینہ حکم الٰہوں
یا سر وارہی ہتھ مہندی لاوی دینہ بھری دیا
کھا دیاں اسنوں کجھ نہ واجب کردار ولا
توڑے دارو کارن ورتے ہانڈی تے وا پکایا
یا چار پہر سر کجھ یا رکھے دینہ بھرن سعادت
صدقہ فطری دانگوں واجب مطلق جنسہ تنایا
یا ہک پغل یا پاکی مال یا گردن دینہ بھائی

یا ہتھاں پیراں ناخن سارے ہک ہتھ یا پیروں
جے ہک مجلس وچہ ہتھاں ناخن وجھی مجلس ہیراں
جے ہر ہتھ پیر علیحدہ مجلس چار دنبے اس آون
جے رکن طواف کری بیوضو دنبہ واجب آیا
یا چھوں رکن طواف جے جنبی کری تا دنبہ آوی
فیر دوہرایاں بنسا قطہ ہر صورت وچہ بھائی
یا بوسہ مس کتا بہ شہوت توڑے منی نہ پاوے
پیش وقوفوں ولی لوطت فاسد حج کریئی
جے حلقوں پچھی پیش طواقوں کری تا دنبہ دیئی
کر دنبہ ذبح حلال نئی فر اگلے سال قضائی
جے محرم قتل شکار جنگلدا جان یا بھل کریئی
اس قیمت دا دنبہ لیکر ذبح کری وچہ مکے
جے ہک مسکین نوں ساری دیوی اسوچہ روانہ آئی
جے پھٹیا صید مارا یا جانور کھنب یا والاں
قران تمتع والا جیکر کری جنایت کائی
جے گیاہ درخت خرا اکھٹی یا کوئی ڈنگر چارے
قیمت اسدی کرن تصدق اسپر واجب آوی
محرم نے نامحرم اس وچہ حکم برابر سارے
جوں ناسن یا جوآں کارن جامہ وچھے پاوے
جے ترینہ تہیں زیادہ جوآں ماری کنک اوٹوپا آیا
سپ اٹھواں چوہا ڈیہو مچھر گرگ چرندی

جی ہکی مجلس سبہ لہاوے دنبہ واجب خیروں
دو دنبے اس واجب ہون ہر مجلس وکھ خیراں
جے دونا چو انگلیاں لاہے ہر صدقہ فرماون
جے جنبی کری تا بدنہ واجب اٹھ یا گا فرمایا
جے محدث کری تا صدقہ واجب اہنا فیر دوہرائے
جے ترے دینہ حلق نہ کری تا دنبہ توڑے ملی نہ تائی
یا وطی حیوانا یا مشت زنی انزال دنبہ آوی
بعد قوفوں حج نہ فاسد بدنہ واجب ہیئی
جتہ فاسد حج ہوئی اتہ واجب اوہ پوری کریئی
ایہو حکم جی عمرہ فاسد یا حج نفلی بھائی
یا کری دلالت اشارت قاتل قیمت واجب ہیئی
یا کنک خریدی صدقہ دیوی اوہ اوہ ٹوپا پکے
یا ہر مسکین دے کھانا یا ہک روزہ رکھے بھائی
اتہ نقصان بھری کرسدی قیمت حال کما لاں
اسنوں دونا بدلہ واجب جو سبہ کھیا بھائی
یا کوئی وحش طیر خریدی جان یا بھاوں مارے
ہک کھوہی یا سکے تر ہووی رخصت شرع بتائی
سکی لکڑ گیاہ بھی جائز جیکر دی کٹے چارے
یا ہوری تائیں کری دلالت صدقہ کری جو
مکڑی ٹڈی حکم جو آندا جو نکر آکھ سنا
الاں کانو ڈہا کاکتا لائق نہیں عزت

پھر وہاں سے اٹھا کر چوتھی مجلس میں دوسرے پاؤں کے کالے تو اس شخص پر مجلسوں کے تعدد کے باعث جنایت کے متعدد ہو جانے پر جا بکریاں واجب ہونگی کہ ہر جنایت کیلئے ایک بکری واجب ہوگی اور اگر ایک ہی مجلس میں چاروں اعضاء کے ناخن کاٹے تو ایک ہی جنایت بوجہ وحدت مجلس کے شمار ہو کر ایک ہی بکری واجب ہوگی اگر ایک ہی دو مجلس متفرق میں ناخن کاٹے تو دو جنایتیں ہونگی

جے محرم قتل شکار جنگلدا جان یا بھل کریئی
اس قیمت دا دنبہ لیکر ذبح کری وچہ مکے
جے ہک مسکین نوں ساری دیوی اسوچہ روانہ آئی
جے پھٹیا صید مارا یا جانور کھنب یا والاں
قران تمتع والا جیکر کری جنایت کائی
جے گیاہ درخت خرا اکھٹی یا کوئی ڈنگر چارے
قیمت اسدی کرن تصدق اسپر واجب آوی
محرم نے نامحرم اس وچہ حکم برابر سارے
جوں ناسن یا جوآں کارن جامہ وچھے پاوے
جے ترینہ تہیں زیادہ جوآں ماری کنک اوٹوپا آیا
سپ اٹھواں چوہا ڈیہو مچھر گرگ چرندی

محرم نا محرم نوں رخصت دے اہناں جان مریئی
جو حج کری اوہ پاک گناہوں جو ہا نوشکموں آیا

بھی ککر ٹبلک بحر گانو ہر اہلی ذبح کریئی
ایہ چہ بخاری مسلم لکھیا خود سرور فرمایا

فصل در زیارت روضہ مبارکہ پیغمبر علیہ السلام

جوں بعد زیارت روضی پاک نبی دی جاون
جے حج فرض تا اول حج زیارت پچھے جاوی
تے جو کوئی راہ مدینیوں آوی بارت اس ضروری
جاں طرف مدینے تھیے روانہ بہت درود گذارے
جاں نظر درخت مدینے آون بہت درود پکارے
غسل کری اتے چنگا پہنے بھی خوشبو لگاوے
وچہ مسجد سجا پیر دھری اتے پڑھے درود دعائیں
فر سجدہ شکر اللہ دی کارن دیتاں حسن توفیقاں
فر اوتھی قبر مبارک دیوں سر دے کول کھلوے
سمجھے سرور پیوں جانے سنا وانگ حیاتاں
توں تحقیق رسول اللہ دا ایہ میں دیاں گواہی
توں حکم خدا وچہ کوشش کیتی آخر دی دم تائیں
بھیجے رب صلوٰۃ تیری تے جو افضل صلواتاں
یا ربکریں رسول اساڈا روز قیامت والے
اساں کریں نصیب شفاعت اسدی بھی اس ساتھ رلائیں
بہت بلند نہ کری آوازہ نرم آواز لاوے
فر سر دے روئی مقابل قبلی کنڈ کھلوے
کہے سلام صدیق تو اکبر نوں انیوں فیر عمر نوں

ایہ استحباب زناں ہو مرداں نکو واجب فرماون
جی نفلی حج تا دوئیں برابر اول کری جو ہاوی
جی باہجہ زیارت نکی آوے ہی بدبختی دوری
سارے اوچہ بہت درود سلام رسول پیارے
جاں نظر دیواراں بہت درود دعائیں ناں اوتارے
نال ادب دے داخل ہووے جیہا ابن سر آوے
منبر پاس دو نفل پڑھی فر کری وقوف اتھائیں
پڑھی دعائیں جوں آوس خویشاں سنی فیقاں
ترینہ چونہ گز اندا فرق رکھی اس منہ قبلی دل ہووے
کہے سلام میں پر بھی رحمت اتے ہو برکاتاں
توں حق رسالت ادا امانت امتدی خیر خواہی
اساں چھوٹیاں وڈیاں فیض تیرا ربے پوندہ جزائیں
پاک درود پاکیزہ تحفہ برکت والا برتاں
بہت مقرب سبہ نبیاں تیں ساتوں حوض پیالے
ایہ پچھلا میں نہ کریں اساڈا روضہ فیر دکھائیں
جے کسی کیہا سلام نبی نوں اس پیغام پہنچاوے
پڑھی درود سلام جو آوس فر کرتے پچھے ہووے
وداع کری صلواتاں پڑھ ہادت روضی پیغمبر نوں

خاتمہ

حمد شکر تعریف الٰہی اول آخر آکھاں
ازلوں ابد ہمیشہ ہر دم بدم کروڑاں لاکھاں

بھی لکھ صلوٰۃ سلام کروڑاں نبی محمد تائیں
سن آل اصحاب اماماں ہر ہر دیوی رب جزائیں

ایہ رب دفتر پورا کیتا فضل کرم احسانوں
اس شکرانہ ادا نہ ہووے قلموں دلوں زبانوں

ہن اگے سعا ماپیا ندا دفتر کریں آسان کریاں
دیہ توفیق عمل دی سانوں با اخلاص رحیماں

پاک حبیب محمد دی اسان بخشیں تابعداری
قول فعل ہووے چہ عقیدی فضلوں کرکے یاری

بھی توبہ بخش نصوحی یارب فضل کرم دیا سایاں
تے اول آخر ظاہر باطن بخش گناہ بریایاں

وچہ دنیا عقبے فیر حشر وچہ تیریاں آساں
ہر جا فرحت دیہ عافیت کریں نہ مول ہراساں

بحق

لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰہِ

قطعہ دعا کا بتقریب ختم کتاب ہذا جناب مستجاب الدعوات اللہ تعالیٰ جل شانہٗ

ہیں بھی شکر خدا دا ہر دم لوں بجانوں آکھاں
پھر درود رسول اللہ نوں کئی کروڑاں لاکھاں

پہلا دفتر قلم میری تھیں جس نے پورا کیتا
ساریاں صفتاں لائق اسنوں سنتوں میری

ہتھ اٹھا کی ہن میں کاتب منگاں ایہ دعائیں
طالبعلم نے شیخ صاحب نے فضل کری رب سائیں

شیخ جمال الدین بہاور تاجر کتب گرامی
نفع انہاں نوں دو جہاناں بخشو رب تمامی

آمین آکھ شتابی عبدا پیر نہ کڈھ کابوں
دفتر دوم دے لکھنے کارن ہمت منگ جنابوں

بخدمت ناظرین اس کتاب مستطاب کے کہ مصنف کو مع اصول و فروع و متعلقین کے دعا خیر سے یاد فرمائیں غمد اللہ تعالیٰ شکر نعمت کرنا پائیں نقشہ نعیم بقائے نعمت کہ مستحق اس کے بجز حضرت صاحب حیدر فرد کے برحمت کند و علیٰ ہذا القیاس حال ایں کتاب بتقاضائے الحال الیہ اعظم بالصواب عقبیٰ والمآل وصلی اللہ تعالیٰ علیٰ خیر خلقہ سید نا و شفیعنا محمد و آلہ و صحبہ و اتباعہ و سلم

۳۳۶

وکتبہ احقر العباد راجی رحمۃ ربہ القوی محمد عبدالعزیز خوشنویس ساکن عالمگڑھ ضلع گوجرانوالہ مضافات وزیرآباد

آغاز دفتر معاملات

بسم اللہ الرحمن الرحیم

جے حمد شکر تعریف الٰہی لوں لوں نال پکاراں
نال شمار دریا ندی ہر دم لکھ لکھ پدم ہزاراں

ہک حمد الٰہی پدم کروڑاں وچوں ادا نہ تھیوے
حمد الٰہی ادا کرن تہیں عجز اقرار کیجیوے

یارب لکھ لکھ پدم کروڑاں بھیج سلام صلوٰتاں
حضرت نبی محمد انے سن آل اصحاب براتاں

نال شمار دریا ندی ہر دم ابد آباد مدامی
اساں ایتھے اونہی ساتھ انہاں دا فضلوں کرا نعامی

اتہیں بعد معاملیاں دے مسئلے قدر ضروری
نال توفیق الٰہی لکھاں کریں مراد ایہ پوری

باب در بیان نکاح

کرن نکاح موکد سنت ترک گناہ ایہا ئی
جسنوں شہوت غالب ہووے اسنوں واجب بھائی

ایہ نیت کری جو نہ گناہوں نیک اولاد تھیوے
تا نفل عبادت رات دناں تھیں اجر زیادہ پاوے

جو مندی خواہی نہیں ڈری جو ظلم زناں تھیوی
اسدا حق کرو وہی جس ناہ نفقہ مہر بھیجوے

باجھ ایمان نکاحوں ایسی ہور عبادت ناہیں
جو آدم تھیں تا اج لگ جاری باقی جنت تائیں

رکن ایجاب قبول ایہی اس معنی سمجھو بھائی
پہلا سخن ہووی جس طرفوں وہ ایجاب ایہا ئی

فیر جواب جو دوہی طرفوں اوہ قبول سدیوے
جیوں مرد کہی دیہ بیٹی مینوں ایہ ایجاب گنیوی

اگلا کہی میں دتی تینوں ایہ قبول ایہا ئی
یا عورت کہی میں تن دتا تدھ مرد قبولی بھائی

دو شاہد شرط جو عاقل بالغ مومن حر حضوری
دو ویں مرد یا ہک مرد و زناں گواہی پوری

سنن ایجاب قبول وہاں شاہد ہکی واری
سمجھن سخن یا جانن جو ایہ عقد کریندے جاری

باجھ گواہاں عقد نہ جائز رب رسول گواہی
بعضے آکھن کفر ایہی ایہ غیب نبی نوں ناہیں

عورت مرد جو عقد کرین جائز نال گواہاں
یا ولی وہاں دے عقد کرن یا کرن وکیل گواہاں

جو زن وا نام وکیل بھولا یا دوجہا نام بتایا
یا پیو اسد وا نام بھولا کر ہوی نام بتایا

جو اوہ زن مجلس وچہ نہ حاضر عقد وا ایہ نائیں
جے حاضر سول کری اشارت جائز عقد تد ایس

جے لڑکا لڑکی بالغ نائیں عقد ولی ہتھ ہیسی
پیو دادا یا بھائی چاچا جائز عقد کریسی

نے جیکر وہ وین بالغ ہوون اذن رضا لوڑیوسی
جے ولی انہاندا اذن رضاوں کری تا جائز تھیوسی

جے بالغ لڑکی کوار ہی ہووسی ولی نچھے اس تائیں
یا ہو کسی نوں کچھ نہ دسی چپ رضا تد ایس

جے غیر انہاں تھیں کوئی چپ رضا نہ تھیوسی
اذن صریح یا نال وکالت کری تار واگیوسی

بیوہ عورت اذن ضرور ہی صاف یا نال وکالت
جو خفیہ کری وکیل کسی نوں جائز بجہ وکالت

پھر عقد وکیل ہووے کر اسد اسنوں کچھ نائیں
جو دل راضی منہ کہے نہ شرعوں حیلہ خوب تد ایں

جے اذنوں باجہ نکاح بالغ وا پیو دادا کیتا
اوہ سنکر راضی یا چپ کیتی عقد وا اس میتا

شرط ہا روا اس ہا اوندا معلم مہر بھی معلم ہووے
نہیں تا جانیوں کچھ رکھے چاہے سٹ کھاوے

اندک مہر ایہی وس سماں ہتی حد نہ کائی
ذکر مہر دا وقت نکاحدے شرط نہ لیا بھائی

باجہ بیانوں مہر مثل اس وطیوں لازم تھیوسی
کھیں چھوٹی سی ناپ قیمت مہر قیاس کریسی

عقد چھپا نکاح نہ جائز ہووے جے خصم کریسی
باجہ گواہاں عقد نہ جائز یا اک شاہد ہیسی

فاسد عقدوں وطی حرام تے نسب ثابت فرزنداں
باطل عقدوں نسب نہ ثابت لکھیا دانشمنداں

باب پنجم ایہاں کہ ماں تے حرام ہن نسب ضائع وغیرہ

عقد حرام ہا خرابی ایہ نسل جنہاندی
ماں نانی پڑدادی دادی اور حد نہ کائی

بھی فرع جو اسدی ہوئی ہووے تیسری اولاد
بھی اصل تیسری فرع جو سارے کل حرام بنائیں

یعنی ماہر پیو دی جائی کل حرام اولاداں
بھین بھتیجی ہووے بھی انہاں اولاد مراداں

سگی بھین یا پیو دی ماوی سنی اولاد تمامی
بھی بھائی سگے پیو دی ماوی کل اولاد حرامی

نے حرام ہیسی جو دادی دادا نانی نانا ہے
پہلی فرع حرام انہاندی پچھلی روا بنائی

نے روا ہیسی پچھلی ماسی سگی یا منزی
فرع انہاں دی جا چچا ماسیا ہر ہا تھیوسی

اینوں پڑھ دادی تے پڑنانی ہک ہک فرع حرام
ایہ کل حرام سکاوت سبوں اینوں کل رضاعوں
جس شیر دتا اوہ مانو رضاعی لوک کہن اس دائی
جو اس دائی دا بیٹا بیٹی اس خاوند تھیں ہووے
جو اس دائی دی سوکن چوں خاوند دی اولاد
اوہ دائی تے سوکن اسدی ہوون ہک زمانے
جو دائی دا بیٹا بیٹی اس خاوند بن آیا
قاعدہ کلی اس مسئلے دا دل تے خوب ٹکائیں
پیاون والی دا اوہ بالک بچہ دھی پتر بن جاوے
خصم دائی دا پیو اس بالک بچہ جو خصمے دی سکے
تے جو لڑکے دا خویش قبیلہ باپیوں بھینیاں بھائی
اوہ دودھ پیون والا لڑکا اینہاں پتر آیا
تے جو لڑکے دودھ پیتا ہووے اینہاں بیٹی آئی
اس بالک تے پتر دھیاں سب دائی دی سکے
اس لڑکے دے پیو تے بھایاں روا نکاح اس دائی
اس لڑکے دی ماں ہور بھینیاں اینوں پھپھی ماسی
دائی دے خاوند دیاں ماسیاں نالے بھین بھینی
تے جہڑیاں صورتیں تھیں ہوون کل حرام بتاواں
پر دادی نانی حرمت شرط دخول نہ کائی
پر دی منکوحہ پیو تے بچہ حرام مدامی
دی دوہتری حکم پتر دا اینہاں منع تسایر

اگوں فرع اینہاں دی جائز مسئلہ بجھ تمام
نال قرآن حدیثاں ثابت استدی اجماعوں
اس دا خاوند باپ رضاعی جس تھیں شیر ایہا ئی
اوہ سکی بھین بھرا رضاعی مومن من کھلو دے
اوہ پدری بھین بھرا رضاعی مسئلہ کہیں یاد
یا اوہ اگے پچھے ہوون حکم ہکو ہر دا سنے
اوہ مادری بھین بھرا رضاعی تینوں آکھ سنایا
جس عورت نے شیر پیایا لڑکے لڑکی تائیں
جو دائی دا خویش قبیلہ سبھ اس خویش سدا وے
سبھے اس بالک دی سکے نسبی وانگوں سبھ کے
اوہ دائی دے کجھ نہ لگن نا کجھ خاوند دائی
اسدی عورت نوہ اینہاں دی چونکر شکلوں جایا
اسد خاوند نسبی وانگوں ہو یا اینہاں جو آئی
بھی دائی دیاں خویشاں دی اوہ سکے اینہاں سبھ
بھی دائی دیاں ہوراں بھینیاں اینہاں جو دائی
دائی دیاں پتراں نوں جائز بھی تس خاوند آسی
اس لڑکے دے پیو تے بھایاں جائز شک نہ ہی
جس عورت نوں عقد کری اس منع ہیا ہو مانو
دھی پوتری ہووے دوہتری حرمت شرط دخول بھائی
پیو دی عورت پتر اتے عقد ہمیشہ حرامی
دادی نانی حکم پیو دا اینوں آکھ سنائیں

۳۳۹

بھانجی ہو بھتیجے دی زن جائز چاچی مامی
جوئیں ہوندی صہریت ثابت نال نکاح دخولے
اینویں ثابت کہن زنا تھیں نال شبہ جو ہوئی
اینویں ثابت ہے وی حرمت ہوسی نال کلاوے
یا زن آلت مرد دی ویکھی شہوت نال تکاوے
یا زن لاوے ہتھ مرداں تائیں شہوت سینی کائی
اتے جیکر ظاہر فرج عورت نوں شہوت نظر کریئی
شہوت معنے آلت قائم تھیں نظر تھیں ہوئی
نے جیہڑی حرمت جمعدی ہوون منع نکاح تمامی
اس مسئلے دا قاعدہ کلی ہوسن دلوچہ لاوی
جے انہاں وہاں آپس اندر جائز عقد ایہا ئی
تے جیکر عقد نجائز اونہاں صحت بھی کرن نہ آوے
جے ہک مرد ہووے انہاں نوں چوہوندی تین بہائی
جے ہک عورت ہک اس تریئی راجی جمع کیجیوی
ہر مرد اصیل نوں چوہ زنا ندا عقد حلال بیاہیا
جے بعد دخولوں چوتھی چھوڑی تس نوں عدت آئی
لونڈی نوں دو زناں جائز تے بھی عقد نہ آیا
لونڈی دی جو عورت مالک اوہ تس جائز ناہیں
آپ تھیں جو عقد کرئی لونڈی سجھ پرائی
تے ہوون عقد اسد یوچہ زناں چار اصیلاں
اول لونڈی کھ مرہ کری نکاح جے کوئی

ایہ اصل فرع دی عورت ناہیں منوں حکم اسلامی
اینویں ثابت کہن زنا تھیں حنفی فرع اصولے
اینویں لونڈی ملک جو اپنے وہی کری جیکوئی
یا مرد لاوے ہتھ شہوت زن جس ڈٹھیاں شہوت آوے
انہی ہر صورت صہریت ثابت حنفی ویکھ فضلاوے
یا کسی داخل فرج عورت دے شہوت نظر نہ کائی
ہک کہن ثابت ہک کہن ثابت قائل وچہ ہیئی
عورت دی حق شہوت دلدی ایتھے شک نہ کوئی
اوہ ہتھ منع موقف ہوسن حرام بدامی
دو زناں تھیں جو چاہے ہک دلوچہ مرد بنائے
تا جمع بھی کرن انہاں نوں جائز ہک نکاح وچہ بہائی
دو بھینیاں وچہ عقد ہکیدی ہے حرام بناوی
اینویں کھو بھی نال بھتیجی ماسی بھانجی آئی
جو تریئی نوں بنایاں عقد حرام نہ تھیوی
پنجویں عقد حرام ایہی تس جانجاں باقی چارے
جانجاں علت اس گذری پنجویں روانہ بہائی
بھی دو بھیدی عدت اندر تریجھی منع بنایا
زن حرہ جس عقد اندر تس لونڈی منع نکاحیں
تے جیکر آپ خریدی جائز باجھ نکاحوں بہائی
روا وطی خود لونڈیاں تائیں تعیون ذیلاں
یا لونڈیاں چار پرایاں کردا ہر جائز ہوئی

کافرہ عورت باجہ کتابن مسلم جائز ناہیں
زن یہود نصاریاں کرنی جائز مسلم تاہیں

کومرد کہے ہیں ہر واری جو عورت کران نکاح
طلاق ایہی ہر واری اسنوں ہر ہر عقد تباہ

جاں ہر واری عقد کرسی پوسی نال طلاق
فاسد اس نکاح ہمیشہ زن حرام اتفاق

فصل در بیان رضاع

بھی کتے حکم رضاع دے باقی کراں بیان کمالاں
عورت وا دودھ لڑکا بیوے مدت چھ دو سالاں

جے تھوڑا ہیتا دودھ تھنیوں حلقوں اندر جاوے
توڑے ہکو قطرہ ہووی حرمت ثابت آوے

تے جے تھن منہ چھ پایا لڑکے ناہیں دودھ تھنیوں
شکے نال رضاع نہ ثابت بن شرع تینوں

تے جے لڑکے نوں حقنہ کیتا عورت دے دودھ نال
انہ رضاع نہیوں ثابت اوہ زن اس حلال

یا آلت یا فرجے اندر یا کناں وچہ پاون
یا زخم ہووی لڑکے دی پیٹے اسدے وچہ گاون

اتھے ہر ہر جا رضاع نہ ثابت لکھیا چھ ہدائے
تے جے لڑکے دودھ نک وچہ پاون ثابت حکم رضاعے

مدت شبر دی ابو حنیفہ آکھے سال اڈھائی
باقی سبہ امام کہن دو سال اس مدت بہائی

اس مدت پچھوں منع ایہائی بیون بیان وشیراں
پیتیاں دودھ رضاع نہ ثابت صحیح اینویں تقریراں

اپنی عورت دا دودھ پیوی بالغ مرد جو کوئی
ایہ فعل حرام رضاع نہ ثابت زن حرام نہوئی

کو دودھ والی زن کہی طلاق تی عدت باہر آئی
عدت پچھے ہووے خصم جو وچہ نکاح لیائے

جانجوان حمل نہ ہووی اتھیں دودھ پہلے لیجائی
ویا وتن پچھے دودھ دوجہیدا مولی شک نہ آنی

جو حملوں پچھے پیش ولادت اسوچہ شک ایہائی
حضرت ابو حنیفہ آکھے دودھ پہلو دا بہائی

جے دودھ دوجہیدا معلم ہووے کسے نشانی
تا دودھ دوجہیدا یوسف آکھے نہ تا پہلے جانی

کہے محمد دودھ دوہاندا ثابت وہاں رضاع
اسوچہ احتیاط ایہائی بجہیں حکم شراع

کواری عورت نوں دودھ ظاہر قدرت تہیں ہو جاوے
یا خصم والی نوں پیش یا ہوں جو دودھ ظاہر آوی

اوہ بیاہی لڑکی لڑکے حرمت ثابت تہیوی
دودھ انہاں تھیں نا خصماندا اندر شرع گنیوی

ہم انہاندی یا رضاعی لڑکیاں ہوندی ناہیں
انہاں خصماں دیاں تہیاں بھینیاں جائز لڑکیاں تاہیں

Marfat.com

مولی عورت دا دودھ جیہو ی لڑکی لڑکا کوئی
جے پانی دودھ رلا پیاون لڑکی لڑکے تائیں
ایہو حکم جو دار واندریا وچہ دودھ جوانال
تے جیکر دودھ برابر ہووی نہ غالب مغلوب
تے جو وچہ دودھ طعام پکاون لڑکے دیون کھیر
تے جیکر کچا کٹ کھواون اندر شیر طعام
صاحب آکھن چوری اندر جو دودھ غالب ہووے
تے جو لڑکے نوں دودھ زنانا دودھ لا پیاون
کہے محمد زفر وہاں تھیں حرمت ثابت ہوئی
جے دو مرد گواہی دیون حرمت ثابت تھیوی
جے ہکا عورت شاہد بولی حرمت ثابت ناہیں
جیکر ہجہ پوی دل مردے تا اس افضل ہیئی
ایہ مسئلے ثابت وچہ بہنے قاضیناں وچہ آئی

ثابت اس ضلع ایہی وہ مانوں رضاعی ہوئی
جے غالب دودھ تا حرمت ثابت جو تھوڑا تا ناہیں
جے دودھ غالب تا حرمت ثابت تہوسے نقصانا
تا بھی حرمت ثابت ہوندی احوط ہی مرغوب
ایتھے مول رضاع نہ ثابت توڑے غالب شیر
تا بھی مول رضاع نہ ثابت حضرت کہے امام
انہ رضاع ایہائی ثابت ہوسن چھوڑ کھلووے
جہڑی دودھ ثابت ہووے اوہ تس مانوں بناون
پہلا قول ابو یوسف والیتھے شک نہ کوئی
یا ہک مرد و عورتاں کہن عدالت شرط گنیوی
بھانویں پیش نکاحوں بولی بھانویں بعد نکاحیں
عمل کرو تس آکھے تے عورت دور کریے
وچہ کنز دقائق ہور ہدائے اندر شرح وقایے

باب در بیان طلاق

طلاق ایہی ترائی قسماں اول رجعی دوجھی بائن
ترائی انوقتی ہک مجلس وچہ یا متفرق پاوے
ترائی حیضاں ایہ عدت بیٹھی پیچھے ہور کریئی
جے حمل رہے تا عدت اسدی یاون تائیں ہووی
جے موہوں صریح طلاق نہ آکھے نیت کرے طلاق
یا آکھے نوں کل سکیاں نال یا کیتم تدہ جدائی
ہر لفظ جو ہووے با جہ صریح جو نیت نال آکھیوی

ترے بھا قسم ثلاثہ جس دے نال حلالہ پائن
یا ہکی لفظ جو تدہ طلاقاں تن حلالہ آوے
اوہ بعد خول طلاق کہوت عدت ہور بہیئی
استہیں بجھو جائز پہلا یا ہور کرے یا کوئے
ایہ لفظ حرام یا چھوڑاں بولے بائن ہی اتفاق
یا چارے راہ کشادہ تینوں ہر جا بائن آوے
اتھو ہر ہر جا ہگ جدا نکاحوں فیر نکاح پڑھیوے

Marfat.com

ایہ جدچاہ نہ عقد کریہی عدت ایس نہ کائی
بعد نکاحوں تین خولوں کہے طلاق جیکوئی
ہو خلع طلاق ایہائی بائن ترت نکاح نجاوے
ترجہا قسم ایہائی جہی لفظ صریح الاوے
جے کہے تلاک طلاق جہل تھیں تا بھی واقع ہوندی
ہکدو ایس جہی ہوندی جزان حرہ ہووے
جہی اندر باجہ نکاحوں روا رجوع کریئی
مرد رجوع کریئی بھاویں راضی نہیں زنانی
فرق بائن تے جہی اندر اکثر خلق نہ جانے
تے جنہی حالی عقد نہ ٹوٹے عدت بعد نجاوے
جیہیں خولوں جنہی آکھے اوہ بائن بن جاوی
کہی طلاق جو بدلیکر اسنوں بائن پوندی
ہک جہی بعد جوت روا بھی دو تھیں جہی آوے
بے بائن آکھ نکاح کرے اوہ نوں نہ جہی ہاری
ہک ورولکھ وطلاق کہاوی باجھوں کہے مراجوں
جے وہ جہا لفظ کہی کرنیت چھوٹن بائن آکھیوں
طلاق نابالغ ہووے مراہق واقع ہوندی ناہیں
حسن طلاق ایہی ہک طہر وچ جہی ہک کہیجے
پاکی وچہ وطی نہ ہووی جہی ہک کہیجے
حسن کہنا اس سنی حنفی مذہب والے
حنفی آکھے ترے مہینے ہر ماہ کہہ کہتے ہیں

جے ہو کری تا عدت واجبت کچھے ہور روائی
عدت سنوں واجبت ناہیں ایہی بائن ہوئی
جو بالے بدلے عورت چھوٹے لفظ خلع دا آوے
طاہر ولام تے قاف جو ایہی جہی تھاں سدا اوے
جو عالم کہو ڈراون لوکاں تہ طلاق پوندی
تے بندی حق ہکا جہی دوم حلالہ ڈہوئے
عدت اندر جائز ایہی نہ کجھے روانہ ہیئی
وطی کرے پاتھے شہوت تے کہن زبانی
بائن اوہ جو عقد توڑیئی حالی بھی صحبت
ترا کے شرط لا وچہ جہی ہک لفظ صریح الاوے
ترجہی شرط جو بدلہ اسدا مال نہ کجھ ٹھہراوے
جیہے صفت صریح کہو خولتا اوہ جہی ہوندی
ترجہی بعد حلالہ جاوے بالان جہی پاوے
فرسالاں نہ جہی آکھے فرض حلالہ خواری
یا ہستی کہو یا نالا حلالی فاسد کری نکاحوں
وجہی شرط جو زن مدخولہ جہی زنان گنجوں
حکم ایہو ہے شرع روانی سنتا کے کدا ہیں
حسن جنا اوہ جو جنگی سنی باجھ خلاف
زن مدخولہ کل نہ ہووی عدت گذاران دتھے
ترجیہ پاکیا نوچن طلاقاں کہوے طلاق
حکم ایہو زن کل نوں ہر ماہ کہہ کہتے ہیں

خالی وطیوں ہوں مہینو شرط نہ اسوچہ بھائی
انہاں وہاں قسماں باجہوں بدعت جو چہ حیض کہیی
یا تری کہتھیاں یا دہ کوئی پاک طہر وچہ پاوے
کہن طلاق واو چہ حیضے جو زن باجہ خولوں
جے مرطلاق نہ کہی زبانوں کاغذ اتے لکھے
پوی طلاق اس باجہ خلاقوں چہ درمختار رے
جے آپ ہوا دے اتے لکھے ایہ طلاق نہ کائی

جی پیش خولوں کہی تا اسنوں ہکا سنی آئی
یا پاکی اندر بعد خولوں عورت جدا کریی
جے رجعی ہووے واجب اسنوں شرع رجوع بناوے
اسدے حق طلاق نہ بدعت تھیوی کائی مولوں
یا تختے یا مثل جو اسدی قصد طلاق جو رکھے
بعضے کہن جو باجہ نیت بھی طلاق پیا رہے
ایہ نیت کری یا موں نیت حکم برابر بھائی

باب دربیان مسائل عدت

چار مہینے دہ دینہ عدت عورت بیوہ تائیں
بہاویں خلوت وطی نہ کیتی اگے ہی مرجاوی
جس نوں خصم طلاق کہی تس عدت حیضاں ترائے
جے حمل والی زن بیوہ ہوی یا خاوند چھوڑی
عدت اندر روانہ زینت نفقہ خاوند آوے
عدت وچہ طلاقاں گھر تھیں باہر مول نہ جاوے
کو باجہوں خلوت صحیح خولوں عورت جا چھوڑی
جے مہر نہ بدھا متعہ واجب جو تڑے جامے آوے
جے باجہ طلاق نکاح توڑی خلوت بعد خولے
وچہ فاسد عقد طلاق نہ ماجت نیت چھوں کائی
یا قاضی جدا کری زن ستیں یا خاوند صاحب
وچہ باطل عقد نہ عدت ہرگز وطی زنا ایہائی
بعض کتابیں باطل فاسد اندر فرق نہ کوئی

استہیں پچھے عقد کو اس اگے جائز ناہیں
یا زن مرد بالغ دوہویں یا اک بالغ آوے
جے حیض نہ آوی ترائی مہینے عدت اسنوں ہے
عدت اسنوں ہر صورت وچہ حمل بہاون توڑی
رجعی والی زینت ولی تا خاوند دل بھاوے
جس خصم سو یا حاجت نوں زن جاوے راتیں گھر چہ آوے
جو مہر بدھا تا ادھا پوندا عدت اس نہ ہیکی
غنی فقیر جو حال موافق عورت نوں بہناوے
عورت اتے عدت واجب مہر معاف نہ ہووے
نیت کچھ عورت عدت تری حیضاں نی آئی
ہر صورت تری حیضاں عدت سوگ نہ اسنوں آوی
حد زنا دی واجب ہوئیں نسب ثابت بھائی
وچہ بحر الرائق فرق لکھیا ہو قنیہ اندر سو

جے خصم والی نوں عقد کری کوئی اگلے دا جانی
اس وطیوں عدت نادی واجب نفع نکاح نہ کوئی
تے جو اس اگلا خصم نہ معلم کیتا عقد کجھ لاوے
جے پہلا خصم لبھا ہی ایہ زن اسنوں وطی نہ کرسی
جے محرم عورت نسب رضاعوں کری حرام بھی جانی
جے خصم موئیاں خبر کری زن ہکو شخص اعتباری
روا الہی اس عدت پچھے دوجا خصم کریسی
تے جو دو شخص غائب ہوئے وہن طلاق گواہی
تے جو سن عورت عدت بیٹھی دوجا خصم کریسی
ایہ وجہ در المختار بھی لکھیا حاشیہ در جو شامی
لونڈی عدت ادھ اصیاوں جیکر بیوہ ہوئی

ایہ باطل عقد عدت اسوچہ نسب نہ ہوا سیانے
اینویں عدت دوجی وجہ باطل عقد ہویا نی
ایہ فاسد عقد اس عدت وطیوں حد نہ واجب آوے
وجہ در المختار فتاوی ترائی حیضاں ایہ جرسی
ایہ ابو حنیفہ فاسد آکھے صاحب باطل سیانے
یا بائن کہے طلاق دتی اس کیا ہن کری چاری
وجہ دینی خبراں قول اکیدا سننا جائز ہیئی
حاکم حکم نہ کرنا جائز اوپر غائب راہی
وجہ دینی خبراں قول کی دا سننا جائز ہیئی
جے زنا کری زن عدت ناقص وطی نہ خصم حرامی
وجہ طلاق دو حیضاں ہی یا ڈیڑھ مہینہ سوئی

فصل در حضانت یعنی پرورش فرزندان

پرورش بچے دائی دا حق بھاویں عقد جدائی
ماؤ پچھے نانی دا حق پھر دادی آئی
اس تھیں پچھے بھین کی فرمائی مستند ہیئی
وت ماسی سکی دی پدری پھر پھوپھی ہیئی
جے مائی خصم بیگانہ کیتا مر گئے پچھے بھانے
تے بچے دا چاچا تایا کرے ناحق بھانے
جے عقد بیگانہ کرکے چھوڑے نہ اسدا حق تھیسے
اینویں نانی دادی ماسی پھوپھی بھین گنیسی
جو انہاں تھیں زن سول نہ کائی عصبی نوں حق آیا
اول پیو فر دادا بھائی پچھے چاچا تایا
بیٹھا جا سنجاں پرورش جا بیٹھا ستاں سیانا
بیٹھی جا سنجاں تھیسی نہ بالغ جا سنجاں پاہی ناہیں

باب نفقہ زن و فرزندان و مادر و پدر و خویشاوندان

خرچی عورت خاوند واجب بھاویں دولت والی
روٹی جامہ دینی غیراں کنوں خالی
جے عورت مرد تونگر دیوے خرچ دیوے غنیہ اوان
جے دیں غریب تا خرچ غریبی چال جویں فقراوان

Marfat.com

جو دوہاں چوں ہک غریبے دو جہا غنی ایہائی
تا خرچ میاں دیون واجب حال موافق بھائی

جو سیفرمان ہوئی زن خصموں گھر تھیں باہر جاوی
اسد نفقہ خصم نہ واجب جا بجان نہ مڑ آوے

جو حج وچ زن خاوند باجھوں نفقہ اپنا کھاوے
یا قیدی ہو یا ظالم کھوہی نفقہ خصم نہ آوی

جے خاوند خرچ نہ دیوی زن حاکم نہ چھڑاوے
حکم کری زن قرض اٹھا کر خاوند دے سر کہاوی

جے کجھ مدت خرچ نہ دیوی خاوند کہسو مارے
اس نفقہ دی قضا نہ واجب باجھ حکم سرکار

عدت وچہ طلاقاں نفقہ خاوند دی سر آوے
خصم موئیدی عدت اندر نفقہ اپنا کھاوے

جیکر زن مرتد ہوئی یا نال گناہ جدائی
اس عدت اندر نفقہ اسدا خصم نہ واجب بھائی

طفل فقیر جو تیرہ میاں نفقہ پیوتے ۶۰ یا
اسوچہ ہور شریک نہ کوئی دادا چاچا تایا

جے مانو لڑکے نوں دودھ نہ دیوی جنرا اوس کچھیوے
دادی رکھے باپ پوائی جیکر حاصل تھیوے

جے مانو لڑکے دی اجرت منگی اسنوں خصم نہ دیوے
جے بعد طلاق تی عدت منگے ہوا جتنا لیوے

اینویں نفقہ ماپیاں واجب فرزنداں تی آیا
جے کجھ مال نہ پاس انہاندی قوت وقت سدایا

بھی دادا نانا دادی نانی جے انہاں حال فقیری
پوتریاں دوہتریاں تے واجب نفقہ اندر پیری

بھاویں ایہ سبھ مومن ناہیں تا بھی نفقہ سوئی
فرزنداں تے نفقہ اندر ہو شریک نہ کوئی

غنی فقیر برابر ہے وچہ نفقہ اصل فرع دے
انہاں کھٹ کھوائی جیوں کھائی منو حکم شرع دے

انہاں باجھوں خویش جو محرم مامی چاچے تائے
پھوپھی ماسی بھین بھائی ہو بھین بھائی دی جائے

جو محتاج تے کسبوں عاجز نفقہ خویشاں آیا
غنیاں تی واجب ہووے شرط اسلام ٹھہرایا

جیہڑا خویش فقیر ہووی خود اسنوں مویا گنیوے
رہندیاں غنیاں تی نفقہ درتی وانگ نڈیوی

جیوں شخص نابینا دو تس بھینساں ہو دو سکی بھائی
ہک بھائی ہک بھین تو نگر ہک فقیر ایہائی

اوہ بھائی بھین غریب دیون غنیاں تھیں کہاوے
ورثے وانگ دو حصے بھائی بھین حصہ ہک پاوے

جو مایو چیز تیرہ دی ویچن جائز نفقے کارن
یا مایو پاس امانت ہیٹھ کہاون واشماوں

باب دربیان سوگند

قسم ایہائی ترای قسماں ہک نام غموس سدیاوے
ایہ سخت گناہ کبیرا ایہی توبہ فرض ایہائی
دوجا قسم جو ظن گمانوں کہاوی بھل بھولا وی
تریجا قسم آیندہ کاں جو سوگند کریئی
اسدا نا تو منعقد ایہائی اتہ کفارت آوے
جے قسم کری کو بھل خطا تھیں یا ظالم کروائے
جے کہے سوگند یا قسم ہنیوں پر ذکر نہ نام الٰہی
قسم اللہ دی کرنی جائز ہندیاں شرک ایہائی
جی آکھے ایہ کم کری سو کافر ایہ بھی قسم گنیوی
ہر صورت وچ یوی کفارت جیکر بھن کہلووی
جے کسے گناہ دی قسم کری اس بھنن واجب آئی
ایہ بھنے قسم کفارت دی یوی اگے دیوی ناہیں
قسم کفات دہاں فقیراں دوئیں وقت کھوائے
یا دہاں فقیراں جامے جس تھیں اکثر بدن کجیوے
ایہ ترنیہ کماں تھیں جہڑا چاہی اوہو جائز ہووے

جو جان کر اہن جھوٹ انے کوئی قسم اللہ دی کہاوے
توبہ استغفار بنا اس نہ کفارت کائی
اسو چہ نہ گناہ کفات ایہا انہ سدہاوے
جو اوہ کم کرساں ایہ نہ کرساں قسم اللہ دی ہیئی
جو بھنے جان یا بھلوں یا کوکے زور بھناوے
جے فر بھنے یوی کفارت اندر کنز بتاوے
تا بھی قسم گنیوی ثابت کرن خلاف تہا ہی
بھی نام خدا رحمن رحیم یا عز جلال خدائی
یا کہے حرام میری تے اوہ شئی ثابت قسم ایہ تھیوے
اوہ کیتیاں کم نہ تھیئے کافر چیز حرام نہ ہووے
جیوں ماپیو نال کلام کراں یا پڑہاں نماز نہ کائی
جے نال قسم دی انشاء اللہ رہے نہ قسم کدائیں
یا ہر ہر ادہا ٹو پہ گندم یا جو ٹو پہ آئے
یا کری غلام آزاد کفات کنوں خلاصی تھیوے
جو بسہ تھیں عاجز اوہ تری روزے کے کفاد ہووے

باب دہیان لقطہ ولقیطہ

کوئی وہٹی چیز کسی دی لبھی لقطہ اوہ سدیوے
تے جاون ویلے شاہد کرکے پچھے چیز اٹھاوے
جا بجاں ہلن امید مالک دی تا تانت پکارے
بھاویں اپنی ماپیو عورت دھی تیرنوں دیوے
جے بھن والی صدقہ کیتا پچھے مالک آوے

جے نیت مالک پکڑن دیوی انگ امانت تھیوے
وچہ مسیتاں مجمع لوکاں کر مشہور سناوے
جاں قطع امید تا کری تصدق کسی فقیر سناوے
جو آپ غریب تار واجو ورتے فائدہ استہیں سوی
چاہے صدقہ رولا رکھے اتی چاہی مل بھراوے

Marfat.com

جو ڈنگر لیاب لیجے کوئی ایہ بھی لقطہ ہئی
باجھوں اذن شرع تھیوی لینا فیر نہ آوے
جو اس ڈنگر تھیں نفع کجھ ہووی کجھ بہاڑ اسنوں دیوے
تے جیکر استھیں نفع نہ کوئی قیمت وتج رکھیوی
باجھ گواہاں کری جو دعوی اسنوں دیوی ناہیں
جو لڑکا لڑکی ریاب لیجے اوہ لقیط ایہا ئی
اوہ مسلم حرا یہائی لڑکا بیت المالوں کہاوے
لڑکے نال جو اوں آہا کجھ ملک اسیدا ہیئی

جو خرچ کھواوی حاکم اذنوں مالک کنوں لیئی
ایہو حکم جو لڑکے لدے بعد اخرچ کھواوے
بھاڑا اسدا اوس کھواوی مالک کنوں نہ لیوے
جاں مالک آوی اسنوں دیوی نہیں تا خبر کیجیوے
جے پتہ نشان بتاوی اسوچہ دیوں رواندا ہیں
جی خوف مرندا ایکڑن وجب نہیں تا اولی بہائی
جی ترکہ چھوڑی یا بے وارث بیت المال لیجاوے
اس روا نکاح نہ لبھن والی نہ اس چیز وچیئی

باب در بیان مفقود یعنی غائب شدہ

جو غائب گیا نہ جاگ معلم خبر نہ موہا یا جیوے
بھی حق حقوق سنبھالی اسدے جو نشان خرچ کھواوے
جدا نہ کیجی عورت اسدی جا نجاں خبر نہ آوی
فر عورت چار مہینے دہ دینہ عدت بیٹھ گذارے
تے مالک آکھے چونھ سالاں تھیں پچھے موہا گئیوی
تے شافعی آکھے ہکو سال جے خبر نہ آوے کائی :-
جو ہن زندی وارث اسدی ترکہ اوہ ونڈاون
تے اسنوں ورثہ کسی نہ پہنچے توڑے ونڈ رکھیوے
جو حصہ اسدا ونڈ رکھیوی دیوں موڑ پچھاہاں

حاکم ہک امین بناوی حافظ گھر دا تھیوے
اصل فرع ہووے عورت دیوی ہوں اوہن نہ آوے
جاں نوی سال عمر اس پہنچی تا اس موہا ٹھاوے
استھیں پچھے ہور واس حنفی آکھن پیارے
عورت بیوہ عدت بیٹھی جائز عقد کیجیوے
رواجی حاکم حکم موہیدا دیوی کرے جدائی
تے حکم کرن تھیں موہی جو گے ورثہ اوہ پاون
ایہ اینہاں بھائی موہا تدوکا جد تھیں غائب تھیوی
ہن ظاہر تھیا جو جد تھیں غائب ہوئے تد اہاں

باب در بیان بیع

بیع ایہائی مال ٹھاون تے شخص رضاوں
یا موہوں نہ بولن وست بستی تلمس چیز وٹاون

ایجاب قبول کرن جو مجلس لازم بیع شراعوں
جو اول لفظ وہاں تھیں آکھے اوہ ایجاب بناون

Marfat.com

جے بعد ایجابوں اٹھ کھلا ہک دوجھے پیش قبول
جو وچن چیز بیع ایہی اوہ ثمن اس ہل ایہائی
قدرے وصف بیان ثمن دا شرط جے حاضر ناہیں
یا پنجر روپیہ کہری رواجی کہے تا جائز ہوئی
جے مطلق کہے روپیہ بیسہ صفت نہ آکھے سنا وے
جے بہتے نقد رواج برابر قیمت ودھ گھٹ ہوئی
عالی قیمت سو وہ جائز دہ دہ سودا روکاں
جے کوٹھا کنک یا ڈھیری وچ ہر من ہک روپیا
ایہ قول امام صاحب تا آکھن جائز سودا سارا
جے ساری کنک اندازہ وسی جو نیں سو من آئی
جے سو من نہیں کجھ وہ جو نکلے وادھا بالہ کیوی
جے ایڑھ وچ ہک روپیہ ہر ہل بھار تو
جے جامہ وچ ہر گز دی قیمت درم بتا وی
جو کل کہیا اس دس گز جدا وہ نیلا نو گز نیاں
ذہی نیاں گز باراں نیاں دہ درمیں سہ لیوے
نے جیکر شرط کیتی اس دہ گز ساڈہی نو گز پاوی
نے جیکر ساڈہی دس گز نکلے دہ درمیں سہ رکھے
تو بجو زمین درخت جو اسوچہ باجھوں ذکر وکاوں
جے زمین وچ وچہ کھیتی جمی باجھوں ذکر نہ آوے
وچن والا میوہ کہے مشتری نوں رکھ دیوے
جاں قابل فائدہ میوہ ہووے بیع جائز اتفاقوں

او ایجاب نہیا سلامت باطل ہو یا سمولوں
وچن الا بائع ایہی مشتری لوی جو بھائی
جوں جو وہ پیسے منصوری کہے تا رہ اندا ہیں
جے حاضر ال شارت کافی شرط بیان نکوئی
جو غالب نقد رواج اس جا ہک اوہو دینا آوے
تا باہجہ بیانوں بیع نہ جائز جھگڑا کری نہ کوئی
بھی وا اودھا جو روز معین حاجت کارن کاں
بیع روا اس ہک من اندر رہندیا نو چہ نہ ہوئیا
جو نال اشارت ساری معلم کافی اوہ اشارا
تا ساری سندا سودا جائز باجہ خلاف ایہائی
جو گھٹ ہووی گھٹ قیمت لیندا رکھے یا بیسہ دیوے
جے کل تناوی ہر جائز نہیں تا فاسد بہا روی
جو کل وسے جیوں دگز جائز نہیں تا فاسد آوے
چاہے رکھے دہ درمیں یا موڑے نیاں تنیاں
بائع دس نہیں کجھ موڑن مشتری نو سہ دیوے
لیندی دس نو درمیں رکھے یا سہ موڑ مہاوے
تہ جیا نہ موڑن اس نوں کنز دوائی لکھیے
جو لی وچیاں سہ بنائیں کنجیاں وچ آون
وچیاں رکھ نہ داخل میوہ مگر جو آکھ رلاوے
جو میوہ وچ باجہ درختوں جب میوہ کہیا لیوے
اگے بعضے کہن نہ جائز فتوے دا اولا قول

جے شرط کرن رکھ انی چھوڑن میوہ بکن تائیں
ایہ فاسد بیع باجھ اس شرطوں چھوڑن روا نائیں

فصل در خیار شرط و رؤیت عیب

شرط خیار ترائے دینہ جائز بائع مشتری تائیں
جے وڈھ کرن فر جائز رکھن سودا چھوڑ خیارے
جو شرط کرن جو تری دیہاں لگ جیکر مل نہ تارے
اس وڈھ نہ جائز کہے حنیفہ روا احمد کھے
شرط خیار جو بائع کیتی چیز اس ملک ایہائی
مشتری شرط خیار جے کیتی ملک بائع شی ناہیں
ثمن ایہائی مل جو بائع مشتری آپ ٹھہراون
جس ہتھ خیار اس روا اجازت بہاویں وجہاں ناہیں
جے مدت گذری فسخ نہ کیتا سودا جائز ہویا
جے مشتری شرط خیار کیسدا اپنے باجھ کریہی
جیہڑا فسخ یا کری اجازت او ہو صحیح گنیوے
ہائی شرط جو بیل خرید یا اڑک جے ظاہر آوی
اینویں ہر ہر صفت جو کیتی شرط نہ ظاہر ہووی
کو ویکھے باجھ جو چیز خریدی جائز بیع ایہائی
بھاویں ویکھیوں اگر راضی عیب بھی چہ نہ کوئی
یا کجھ عیب بیع وچہ تازہ مشتری دی گھر تھیدے
جے چیون پچھی عیب بیع وچہ لیندی معلم آوی
تے جے چاہے تا سواری ملوں رکھے عیب قبولی
مشتری دے گھر عیب دوجا ہو نواں جو پیدا ہووے

وڈھ جائز کہے حنیفہ صاحب واسنائیں
ترینہ دہاندا اندر چھوڑن روا امام شمارے
تا ایہ ساڈی بیع نہ کائی ایہ بھی شرط خیارے
تری وڈھ تو چہ مل جو تاریا روا امام بھی کھے
جو مشتری قبضوں پچھی ضائع قیمت دیون آئی
جو مشتری قبضوں پچھی ضائع بہرسی مل تداہیں
قیمت اوہ جو لوک سیانے شہر بازار تباون
تے جو بیع توڑے فسخ نہ ہووی وجہے باجھ ایہیں
یا باجھ اجازت فسخوں شخص خیارے والا ہویا
ایہ بھی جائز ہتھ وڈھ اندر فسخ اجازت ہیئی
تے جی ہک فسخ ہکری اجازت پہلا اولی تھیوی
ایہ چاہے سارے ملوں رکھے چاہے موڑ ہٹاوے
مشتری چاہی اس مل رکھی چاہی موڑ کہلووے
جاں فر ویکھی چاہی رکھے چاہے موڑے بھائی
جے مشتری مری یا کری تصرف ویکھیوں پچھی سوئی
ہر صورت وچہ موں واحق باطل ہویا گنیوے
جیہڑا عیب گھٹاوے قیمت روا جو موڑ ہٹاوے
جو چیز رکھے مل کھائی دیوی یا اس حق نہ ہووے
ہن چیز نہ موڑے ایہر گھاٹا عیب اگلی والیوے

جے راضی ہو کر بائع موڑے موڑن جائز تھیوے
جے مشتری ویچیا عیب لبھا فر موڑن کجھ آوے
عیب لدے تھین پچھو اوہ شے ورتن اس نہ آئی
جے بائع ویچن وقت کری کل عیباں کنوں بیزاری
ایہ عیب جے بائع معلم جان پچھان چھپاوی

ایہو حکم جے جامہ کٹن پچھو عیب لبھیوے
جے سیوان نگن پچھو لبھے جو نقصان موڑاوے
جے مالک وانگوں ورتے اوہ چیز نہ مڑسی بہائی
بھاویں نام نہ لیا کسیدا فروی نہ دوباری
اوہ فاسق مردود شہادت اس گل تھین نہ جاوی

فصل در بیان بیع فاسد و باطل و مکروہ

جو کچھ مال نہیں اوہ ویچن باطل بیع اواں
جے مشتری پاس ہلاک ہوون اس دنیا کجھ ہووے
جوین بنکھی وچہ ہوا وچ پچھی وچہ دریا واں
بھی جو ہاں تو بچن گہا جنگل لکڑیاں پھل باریں
جے اُن ایڑی کتریوں اگی ویچن فاسد ہووی
یا گھوڑا چھٹا ڈنگر چھڑیا مچھی چھپڑ پائی
جتھ ملک ہووی پر باجھوں حیلی قبض کرا نہ سکے
یا جس صورت جھگڑیا ڈر فاسد بیع گنیوے
جوین اُن کتر کے قبض کرائی گڑیاں کڈھ پھڑاوے
جے مچھی ویچی جال اندر جو آوے اوہ ہکواری
بیع باطل مرواری چھڑے پیش و باغت آوی
خشک ہڈی مرواریا پٹھا جت بھی سنگ ویچی
جے شرط کرن بیع اندر جائز غیر ملایم کائی
جوین گھر ویچی انے شرط کری وچہ یک مہینہ رہساں
یا جامہ لیندا شرط کری اس بائع کتری سیوے

جیوں مردار تی گل والو ہو خوک خمر آزاداں
جو نا موجود یا ملک نہیں یا شک جو دنیا او
یا دود حیوان وچہ تنھاندی حمل شکم وچہ ماواں
ایہ باطل بیع نہ ملک کسیدا روانہ وینہ ابھاریں
یا کڑیاں وچہ چھت جو جڑیاں بیع نہ روا گنیوی
ایہ ملک ایہن پر چلی باجھوں قوت قبض نہ آئی
یا قبض کراون اندر ہووی ضرر دوہاں تھیں اگے
جاں علت مانع دور ہووے فر اوہا جائز تھیوی
یا گھوڑا ڈنگر مچھی پھڑ کے لیندی قبض کراوے
ایہ بیع فاسد ہے یا باطل صورت وانگ قماری
جاں خشک ہووے یا بعد باغت ویچی نفع اوٹھاوے
جو خوک اجزا تے آدم دی سبھ ویچن باطل ہیوی
جس وچہ نفع ایہی بائع نوں یا لیندے نوں ہائی
یا مشتری قرض دیوی یا تحفہ تا ہیں بیع کریساں
ایہ سبھاں فاسد جھگڑی تھیں سن جھگڑی جائز تھیوے

Marfat.com

جے شرط ملایم چیونکر جتی لیندا شرط کریئی
بے مُل اودھار کریہن مہلت نا روز معین ناہیں
یار روز معین آکھیا ابیرا نہاں علم نہ کوئے
ایتھے ہر صورت بیع فاسد ہوسی جھگڑے خواہیاں
باطل بیع وا نفع نہ ہرگز مالک مول نہ تھیوی
ابیر کھاون پیون ورتن اس کرو عا ایہاں
جے مشتری لگے وچ بخشی کھاو ضائع ہوی
جو مشتری نفع کمایا اس تھیں صدقہ کری نہ کھاوی

جو مچھ دیوے یا تنیاں لاوی ایہ بیع جائز ہیئی
جویں کنک وڈھن یا گاہن تیک یا بوہل چاون تاہیں
جویں دیوالی ہولی بھگا ہور نشانی ہوئی
جو وتا مُل یار روز مقرر جھگڑیوں پیش روائی
جو بیع فاسد چھ قبض اوتھیں لیندی ملک گنیوئے
جھیڑا چاہے فسخ کری بیع مشتری بائع بھائے
ہن فسخ نہ ہووے قیمت پوری مل اعتبار نکوئی
جو بائع ملوں نفع کمایا حل شرع فرماوی

باب تیسرا بیان ربوا و انچہ در وے ربا آید

بیاج ایہی بدلہ وادھا اندر بیع شرائی
یعنے دوویں بدلے جس وچ ہکا جنس ایہائی
جے ہکا جنس ہمقدر دو چیزاں آپس وچ وٹاون
اتھے وادھا بیاج حرام حدیثوں مہلت روا نہ آئی
یا کنکوں کنک یا جو جواں تھیں ہکوں نمک وٹاوے
جے جنس ہکا ہمقدر ہووے جیوں جامہ ہووے دیئی
اتھے وادھا جائز دست بدستی مہلت جائز ناہیں
جویں کنک جواں دنیاں وٹاوی ہر دو کیلی آوی
اتھے دست بدستی وادھا جائز مہلت وانہ ہوئی
جویں کنکوں تیل یا روئی وٹاوے جو دل ہلاوی
جو گندم ہولوں چھولاں چارے کیلی آوے
باقی چیزاں سم شہر دی تال خیال کھیچوے

علت اسدی جنس قدر ہے عالم لکھ سدائے
یا ہمقدر جو دوویں وزنی یا دو کیلی بھائی
دست بدستی برابر شرط ایہی فرماون
جویں سونا سونے نال وٹاوی پار روپیوں بھائی
یا خرما خرمی نال برابر دست بدستی آوے
یا گوشت بنی زندہ وبنے نال وٹاوی کوئی
یا قدر رکھوے جنس مخالف وادھا روا ناہیں
یا سونا روپے دو وزنی دست بدست وٹاوے
جے جنس مخالف قدر مخالف سو چہ بیاج نہ کوئی
اتھے وادھا گھاٹا مہلت جائز کوئی شک نہ پاوے
سونا روپا وزنی دوویں چھ حدیث بتائے
جو نال ترازو تولن ہاتھ وزنی او وگنیوے

Marfat.com

کوی مندی کنک لوی دو ٹوپی ٹھگی ٹوپا دیوی
وقت ضرورت حیلہ جنگی قیمت نال وچیئی
مجلس اندر دو ویں بدلی شرط معین کرنی
ماس حیواناں دو جنساں دا جائز جے بدلاوی
اینویں دو حیواناں دو جنساں دست بدست وٹاون
یا چربی گوشت نال وٹاوی واذہار روا ایہائی
جے کنک دیوی تس آٹا لیوی روا نہ مول کدائیں
جے تیل تلاں دا نال تلاں دی تیلی کنوں وٹاوی
جے پورا دیوی روا نہوی کھل اس وا وہی آئی
روٹی لین اودھاری جائز قول محمد آبا
ابو حنیفہ ہر دو وجہیں جائز نہ فرماوے
جزلی تھیں چہ دار حریدے بیاج لوی یا دیوے

ایہ بیاج حرام شریعت آکھی برو برابر لبھوے
اس قیمت وچہ مندی لیوے تا ایہ جائز ہیئی
قبض شرط وچہ سونی چاندی وچ ہی لیہڑی
ایتھو واد ہا جائز مہلت ناہیں علت کدسیاوے
ایتھو واد ہا روا نہ مہلت جا جو ہمقدر بناون
یا کنک یا آٹا دیکر روٹی لیوی جائز آئی
بھاویں دست بدست برابر تا بھی جائز ناہیں
جو تیل تلاں وچ اس تھیں زیادہ دیوی جائز آوی
کھل بدلی کجھ تیل زیادہ یا دیوی شے کائی
بھاویں نقل یا گن کر لیوی مطلق روا بتایا
تو لیاں روا نہ گنیاں سفہ فتوی اسنے آوی
مسلم ناہیں جائز لکھیا مسلے کنوں لیوی

فصل در بیان سلم و استصناع

صفت قدر جنس تے واقا بونال بیان ہو جاوی
کیلی وزنی چیزاں اندر جائز سلم ایہائی
بھی اماں کچیاں کچیاں جو تہاں سچہ معلم آوی
روا نہ سلم حیواناں نہ ندیاں نہ تہاں چم شماراں
شرطاں سلم بیان جنس واجیو کر کنک انھیوی
اینویں قدر اندازہ جیو کر دہ مین سیپ دو سیری
اینویں راس بیان اندازہ اٹھ روپے فلانی
ہو بیان مکان فادا جتھی چیز پہچاوے
اٹھواں قبض کری وچہ مجلس راس المال اتھائیں
جے قرض ہووے سو رم کسوتے اوچہ سلم کری

اسو چہ سلم ایہائی جائز دو جہیاں وچہ نہ آوے
بھی عدد متقارب جیو کر انڈی پیسے بہائی
بھی جا گزی جو گزاں تے ویہاں صفت صنیع بناوے
ناتہاں سریاں کہریاں اندر بہت تفاوت ماراں
بھی نوع بیان جو ثمن دوری صفت سفید گنیوی
پنجواں مہلت کرن معین ہکما کنوں دوہیری
جے راس بھی کیلی وزنی ہووے اسمقدر آسیائے
جو ہلکی چیز تا شرط نہیں ایہ دیوی جتھی بہاوے
جے اٹھواں نہیں اک شرط نہوی فاسد سلم سنائے
سو من کنک ٹھہرا وی لینی سلم نہ جائز بہیئی

Marfat.com

دین ایہن اتھی دووین بدلی وچوں عین نہ کوئی
بیع دینی دی نال عینی دی سلم درست ایہائی
بیع عینی دینال دینی دی نسیہ بیع سدیوی
بیع عینی دینال عینی دی نقدی بیع ایہائی
اسوچہ شرط جو دووین بدلی مجلس وچہ قبضاون
جیہڑا ہتھ اندر ہن آیا قبض حقیقی سوئی
جو ہتھ نہ آیا ہن نہ آگے اسوچہ قبض نہ کائی
جے قرض آہا کسی کنک دو جہی نی وہ ہن لئی اودھاری
درماں وچہ ہن قبض حقیقی گندم حکمی آئی
تے جو اس گندم بدلے ہن ایہ بیچ ہن چاول دیوی
جو چاول ہن قبض حقیقی گندم حکمی بھائی
تے جو اوس وہ من گندم بدلے کنک دیوی من یاراں
تے جو اس وہ من گندم بدلے درم مقرر کیتے
ایہ بیع روا نہیوں ہرگز کنک توں ہر باقی
اینوں جیکر وہ من جو کسی دتے قرض اودھارے
ہیں ہاڑھ مہینی وہ من گندم یا گہٹ وہ بتائی
قبض جو اس وچہ حکمی آہی گندم وچہ نہ کائی
جے مجلس اندر وہ من گندم یا پنج یا ویہ دیوی
ایہ مسئلہ مشکل وچہ فتاوی عالمگیری آیا
کرکے سلم جو موڑن دووین دینداراں موڑاوے
موری تھالی چھاگل اندر جائز سلم ایہائی

درماں دین پرانا آہا کنک نواں ہن ہوئی
شرطاں اتھی ذکر جو ہویاں سب ہوون بھائی
ایہ بھی جائز جیکر مہلت روز معین تھیوی
بیع دینی دینال دینی دی فرض وراؤں بھائی
قبض حقیقی بھاویں حکمی تا جائز فرماون
تے جہڑا اگے ذمے آہا حکمی قبض اوہ ہوئی
نہ حکمی نہ قبض حقیقی سمجھیں مومن بھائی
اس بدلے وہ درم دتی ہن مجلس وچہ اقراری
گویا کنک بھی ہن اس دتی ایہ بیع جائز بھائی
یا ویہ من جو یا وہ من ہر نال ضا او دیوی
ایہ بیع دست بدستی حکما وہ گہٹ وا ایہ
یا ویہ من دیوی بیاج ایہی ایہ جنس ہکو مقدار
پنجدرم یا وہ یا ویہ مجلس وچہ نہ لیتے
درماں وچہ نہ قبض حقیقی یا حکمی اتفاقی
جاں طلب کیتی اس بندی آکھیا ہن بیاج ہن
ایہ بیع روا نہیوں ہرگز بیاج حرام ہو جا
جو گندم ہمقدر دو کیلی روا اودھار نہ بھائی
ایہ بیع جائز جو ایہ حکما دست بدستی تھیوی
نال مثالاں واضح کرکے عاجز آکھ سنائی
جو بدلے اس لوئی شئے دو جہی منع شرع فرمائی
اینوں چیزاں ہو جنہاں نوچہ کردی سلم لوکا

جاں اے ویکھی چیز خیار ایہی اس خواہ لیوی خواہ لوے
تس ویکھن شین بناونوالی وچن واجے سوئے

جے مہلت دہ مہینیوں کرسن ہی سلم ازائیں
نہیں تا استصناع سدا او حکم سلم اس ناہیں

فصل در بیع صرف یعنی زر و نقرہ بیک دیگر

سونی روپے آپس اندر سودا صرف سدا وی
جے سونا سونی نال یا رپا نال روپے بدلاوے

شرط ایہی اتھے دست بدستی وزن برابر پورا
بھاویں ہک چنگا ہک مندا ہک گھٹ یا ہک کورا

جے جنس مخالف جیونکر سونا روپے نال وٹاوے
تا وہ گھٹ جائز اپر شرط جو دست بدستی آوے

دونویں بدلی قبض کرن وچہ مجلس شرط ایہائی
قبضوں پیش نہ رو تا صرف بیع شرط ایہائی

کو لونڈی ویچے دو سو درموں یو بھی تس نالے
سو درماندی قیمت لونڈی سو دا زیور والے

ہک سو درم لیا وچہ مجلس یکسو مہلت لیتی
او نقد ہوئی زیور دے بدلے رو شریعت کیتی

جے یکسو درم بھی قبض نہ کیتا مجلس اٹھ کھلوے
زیور دی بیع روانہ ہوئی لونڈی جائز ہووے

ایویں جے تلوار تے زیور چاندی سو تھیں کیتا
پنجاہاں دا زیور تے تلوار پنجاہاں میتا

درم پنجاہ وچہ مجلس لیتی زیور بدلہ آیا
سودا روا بناون کارن آپے شرع ٹھہرایا

جے درم پنجاہ بھی قبض نہ کیتے مجلس اٹھ کھلوے
تیغ روا زیور دے فاسد جو وکھ سو کھا ہووے

جے تیغ تے زیور وکھ نہوں باجھوں ضرر کدائیں
بیع دوہاں دی باطل ہوئی ہرگز جائز ناہیں

رائے مس یا چورا بھانڈا کری خریدا جے کوئے
او ہل لوی وچہ مجلس او ہے قبض نہ ہوئی

ادھی دی بیع فاسد ہوئی ادھی وا ایہائی
او بھانڈا کھنا دوہاں سانجھا بائع مشتری بہائی

کو ہک دینار تے دو درم جے دو جہی تائیں دیوے
اس بدلے ہک درم تے دو دیناراں ستھیں لیوی

ایہ بیع جائز دست بدستی کنز دقائق ویکھے
ہر ہر جنس مخالف بدلی لوسی آپے لیکھے

ایویں لکھن جوتی ہک من کنک کسی نوں لیوی
آتھیں دو من کنک تے دو من جو وچہ مجلس لیوے

او کنک جو اس دے بدلی ہوئی جو گندم دے بدلے
ایہ بھی جائز کنز دقائق وچہ نراز وعدلے

جے غالب رو پاور ماں اندر روپے حکم انہاں نوں
جو سونا غالب وچہ دیناراں سونے حکم تنہاں نوں

جے آپسوچہ ٹاون جنسوں ودھ گہٹ جائز ناہیں
وچہ مجلس قبض تے وزن برابر جائز بیع تداہیں

جے غالب کہوٹ ہووے وچہ درماں انیویں وچہ دینار ہاں
تا درم دیناراں حکم نہ اوہناں اندر وچ وپاراں

انہاں آپسوچہ ٹاون جنسوں ودھ گہٹ دا ایہا ہی
بہی وچ وپاہی قرض او دہاراگن کر جائز بہائے

فصل درباب استقراض

قرض دا وچہ مثلی چیزاں کیلی وزنی آیا
بھی عددی متقارب جونکر آنڈا مرغ بتایا

مثلی باجہوں قرض نہ جائز جیوں حیواں تمامی
اینویں عددی جو متفاوت جاتے ہور غلامی

معنی قرض او دہار او یون چیز وٹاون ناہیں
بیع نسیہ ہم جنس نہ جائز قرض نہ منع کداہیں

قرض فاسد دا مالک ہوندا جیکر قبض کریئی
اپر نفع نہ پکڑن جائز موڑن لازم ہنیئی

قرض صحیح جی چیز لوی کجھ جو اوہ قائم سانویں
ایہ چاہی او دہار موڑے چاہی دیوے ہور وٹاویں

آئے قرض نہ تولیاں جائز اینویں کنک کھجوراں
بھاویں عرف ہووے ایہ تولن قرضی من ضروراں

جیکر تول لیا کسے آٹا تول نہ دیون آوے
صلح کرن اس قیمت اتی قیمت دتی جاوی

ایک روایت ابو یوسف تہیں تولن روا بتایا
جتھے عرف ہووی اس تولن فتوی اس تے آیا

لکڑ بالن کانی سبزی اینویں پھل جو تازے
انہاں قرض نہ روا جو کرن برابر وچہ اندازے

مہندی وسمہ پھل جو سکے کیل وزن وچہ آون
بھی کاغذ تختہ گن کر دیون قرض روا فرماون

سونا روپا تولیاں جائز گن کے روانہ بھائی
قرض موجل ہوندا ناہیں بھاویں اجل ٹھہرائی

جے قرض لیا سو درم کسے نی مہلت سال لکھاوی
فرد وچہ دینہ جاسنگے حق اس شرع دیواوے

جے چیز دیے بیع نسیہ قیمت مہلت سال ٹھیراوی
جے ہکدینہ برسوں لگے منگے شرع نمول دیواوے

جے قرض لیا کسی کیلی وزنی مثل ہوئی نابود
لینے والا ڈھل کریئی تا ہووے موجود

جے درم کہری کسے لہنی آہے مندی لوی ن ناؤں
ایہ لینی جائز گاہاں نہ خرچی باجہ خبر اطلاعوں

وچہ قرض تصرف قبضوں اگے فتوی روا بتایا
قرض نہ بالغ ہو غلاماں لینا روا نہ آیا

کو قرض دیوی کسے مڑ منگے اپنی چیز جو سانویں
ایہ حق نہ اسنوں چاہی اگلا دیوی ہور وٹاویں

درم دینار روپیہ گن کے دیون قرض نہ آوے
ایہ تو لی باجھوں لیون یون قرض منع فرماوے

جو تول اندر کجھ ودھ گھٹ ہوندے خوف باد آیا
ایہ چھ فتاوی عالمگیری ہور کتابیں پایا

بیع چیزاں دی اندر درماں تولن حاجت ناہیں
جنس بجنس بیع چھ حاجت خوف بیاج تداہیں

فصل درمسائل متفرقات

جے چنگے مندے درم روپے ہجنسوں بدلاون
وزن برابر دست بدستی تد جائز فرماون

جے چنگے والا دوجھی کولوں وادھا لینا چاہے
اس وادھا لین حرام ایہی جو وزن برابر آہے

چنگے درم جے وزن زیادہ وادھا جائز آیا
جو وزن برابر ودھ نہ جائز حیلہ روا بتایا

چنگے والا نال درم دے غیر جنس کجھ دیوے
پیسہ یا کجھ ہو برابر بدلے جائز وادھا لیوے

کوچیز خریدی قبضوں پچھو اس مل وچ بیچی
اسدا نام ایہی تولیت ایہ بیع جائز ہیئی

جے اگلے ملوں نفع مقرر لینا کرکے دیوے
اسدا نام مرابحت ایہی نفع روا اس کیوے

جے اگلے ملوں گہٹ کری کجھ ایہ وضیع سدیاوے
ہر جا شرط جو لیندی تائیں اگلا مل بتاوی

جے اگلے ملوں خبر دیوے سودا فاسد تھیوے
یا کری خیانت مل وچ تا فاسد سبھ گنیوے

بیع فضولی چیز بیگانی اذنوں باجھ وچیئی
جے مالک اذن کری تا جائز نہیں تا باطل ہیئی

ایہو حکم جے حق دوجیدا اس شئی دیوے بھائی
جوں بہاڑی مالک پچھے یا جو گہتے بھائی

جے بہاڑے گہتے لیون والا راضی اذن کریئی
تا ایہ سودا جائز ہویا نہ تا فاسد ہیئی

پہلی بانگ جمعہ پچھے بیع حرام ایہائی
چڑی کرن وچ بیع نہ جائز منع حدیثوں آئی

یعنی شخص دو کردی سودا تریجھا وخل نہ دیوے
جے ہون جدا نہ بنیاں سودا تا اہیں اجکیوے

جے دو مومن سودا کردی تریجھا مل وہاوی
ایس چیز خریدن غرض نہیں ایہ بجس حرام سدا وی

باغی رہزن دی ہتھ وچن روا نہیں ہتھیاراں
اینویں امرد لڑکا وچن ہتھ لوطی بدکاراں

سونا چاندی جتی مرداں پہنن روا نہ آئی
پہنن والی دے ہتھ وچن جائز ناہیں بھائی

اینویں کنگن کڑی جو مرداں ریشم وال دوشالے
جو مرداں خاص نہ وچن جائز کناں سوئیوالی

بلی کتا چیتا باندر رچھ جیوان جو سارے
جے نفع اجیہا لیندا پکڑے جہڑا روانہ آیا
کوتنگ بازار گلی وچہ بیٹھی چیزاں وچن تائیں
کو دار وڈال ترازاں چٹا چاندی بہا وچیئی
کو درم حراموں چیز لوی جے اول درم ٹھرا وے
جے مطلق درماں نال خریدی پچھی درم اوہ دیوی
بعضے کہن جی وقت خریدن نیت درم حراماں
کو غصبی درمیوں چیز خریدی وچی نفع ہتھ آوی
اوہ نفع حلال نہ ہووے اسنوں کرن تصدق آیا
کو بہت اناج خرید شہر وچہ جیکر بند کریئی
چالیہ روز جی بند رکھے اس اُپر لعنت آوی
یا گہروی کھینتی غلہ رکھے منان ہزاراں سائیں
حضرت کہیا این سوداگر جہڑا جھوٹ نہ بولے
بھی کہیا تساں نہیں لغو بیہودہ جھوٹ بہی نکلجاوے
بھی آکہیا قسماں بہت نہ کریو تا جب چیز وکاوی

خوک سوا سبہ وچن جائز مل حلال پیارے
جے وچن والے ایہ گل معلم وچن منع بتایا
جے لنگہدیاں ضرر تا چیز خریدن استہیں جائز نائیں
یا درم دینار سوا ٹنگسالوں گہڑی کرایت ہیئی
پچھے چیز تولاوی تا اوہ چیز حلال نہ آوے
اوہ چیز حلال کہن ہک فتوی رخصت کہاوے لیوے
تا حل نہیں اتے جو دل مطلق رخصت کارن عاماں
یا درم امانت باجہ اذن کر سودا نفع لیاوی
ایہ ابو حنیفہ کہے محمد یوسف روایت یا
وچہ حالت قحط جی ضرر خلائق سخت کرایت ہیئی
جو دوروں ہاجہ لیا یا جائز جیکر بند ٹکاوے
یا اندر شہر خرید یا ایہ ضرر نہ لوکاں تائیں
روز قیامت ہوسی نال نبیاں ولیاں ٹولے
اسدے وچہ رلا ہو صدقہ تا اس ضرر نجاوے
قسماں چیز وچاون ایہ برکت اُٹھ سدہاوے

باب دربیان کفالت وحوالہ

ہے دو قسم کفالت بھائی ہک نفسوں ہک مالوں
جے شرط کیتی اس حاضر کرنا وقت مقرر ٹھرایا
جے دور گیا مطلوب تا حاکم مہلت ضامن دیوے
جے مدت گھٹ گذری کری نہ حاضر قید کیجیوے
جے لیا دیوے وچہ شہر یا دستی ذمہ پاک ضمانوں

نفس کفالت حاضر ضامن کہن عوام مثالوں
جے اسوقت نہ حاضر کرسی قید کرن اس آیا
جتنے چر وچہ آوی جاوے جتنے ہووے ہتھ لیوی
جے دور گئے دی جانہ معلم طلب معاف رکھیوی
جے شرط حضور کچہری کیتا لازم تویں پچھانوں

جے مطلوب یا ضامن مرے کفالت باطل ہوئی
تے جو مطلوب ہو یا خود حاضر ضامن پاک ہو جاوے
جے کل مطلوب حاضر کرسی ضامن مال بھریئی
مال کفالت جائز ایہی بہتاویں مال نجانے
طالب طلب کفیلوں جائز چاہی کری اصیلوں
جے شرط کیتی مطلوب بیزاری تا ایہ تھیا حوالہ
روا کفالت امر اصیلوں یا جہوں امر بھی آئی
جے باجہ امر تس ضامن ہویا کرن جوع نہ آوی
آپ اصیل جو مال دیوی تا ضامن پاک ضمانوں
جے مہلت کری اصیلوں طالب ضامن مہلت ہوئی

جو طالب مرے تا باطل ناہیں وارث نوں حق ہوئی
جے ضامن کہیا جو کل نہ لیاواں مال مری سر آوی
اینویں جو مطلوب مرے تا مال ضامن سر ہیئی
آکھے ہیں ہاں ضامن جو توں لہنا اپر فلانے
ہک توں منگیا دو جہی تہیں بھی جائز طلب لیاوے
جویں حوالہ عدم بیزاری شرطوں تھیے کفالہ
جے نال امر تس ضامن ہویا لوی جو بھریا بھائی
جا بجاں مال کفیل نہ بھریا نا مدیون ہولاوے
جو طالب بخشے قرض اصیلی ضامن پاک چھاوے
جے بخشش مہلت ضامن نوں چہ حق اصیل کوئی

فصل درمیان حوالہ

ہک دا دین جھلاون دوجے اس دا نام حوالہ
جاں جھلن والا کری قبول جھلاون والا خلاصی
جے جھلن والا منکر ہویا کر سوگند ہٹاوے
یا جھلن والا مری جے مفلس ترکہ کجھ نہ چھوڑے
جے جھلن والا طلب کری فر مال جو اس جھلایا
جھلاون والا مال دیوی اس ثابت جو اقراروں
تے جیکر کہے جھلاونوالا لینے والے تائیں
تے اوہ آکھے میں تہ پر لینا تدہ جھلایا سوئی
جھلاونوالیدا حق ثابت ہویا اس اقراروں
جے مال امانت پاس پکیدی مالک کسی جھلایا

ایہ بھی روا جے طالب راضی نال جھلنے والا
جھلاونوالی نوں فر طالب منگن قرض نہ جائی
طالب پاس گواہ نہ کوئی فر اصلی دلجاوی
تا بھی طالب اصلی دیوں اگ طلبدی موڑے
جھلاونوالی کہے میں تہ پر لہنا سو منوایا
فر اپنا کری گواہوں ثابت یا سوگند انکاروں
میں اپنا حق جھلایا توں لیکر میں پہنچائیں
انہ قول جھلاونوالی قاضی سنسی شک کوئی
جھلن والا حق اپنا فر ثابت کری ہنجاروں
ایہ روا حوالہ دینداچھنا جو راہ وچہ گوایا

تمت الرقوم فقیر محمد

باب در بیان قضا و احکام و آداب آن

جسدی ہی مقبول گواہی لائق او قضا و
فاسق روا گواہی ایر قاضی رد کریئی
پر لائق نہ بادشاہ جو قاضی فاسق شخص بنا
شافعی کہتے جائز ہرگز فاسق قضا گواہی
جے سنوت دیکے قاضی بنیاں قاضی مول نہ ہوئے
قاضی چاہیئے صالح دانا نیک ایں اعتباری
ہو وجوہ فقہ دی جانے واقف فرع اصولوں
سخت مزاج نہ ظالم ہووی نہ سرکش بے خوئی
جو امین ظلموں ہوں جائز باجہ کراہت آئی
ایہ مسجد اندر حکم کری یا اپنی وجہ حویلی
بھی دعوت خاص نہ ہوں قبولی عام قبولن آئی
جھگڑے والیاں کو جہیا باجہ حاجت جانے
جے جھگڑی والے دوویں رلکے قاضی ہک بنان
یا نال اقرار ہو کا وی جھگڑا یا او قسموں چلے
قاضی بادشاہے تو اسد الکہیا جائز رکھے
قاضی حکم نہ جائز اپنے باپیو عورت تائیں
نے جیکر حکم زیاں انہاں اکری تا جائز تھیوے

یعنے عاقل بالغ بینا امینوں بشرط آزادی
امینوں قاضی فاسق جائز حنفی مذہب ہیئی
وجہ نوادر قول ثلاثہ عدم جواز بتاوے
قول امام خصاف طحاوی شافعی وانگ مناہی
ہے اول نیک آہا فاسق تہیا تا رو سمجھیوے
عقل فہم وجہ کامل عالم نص حدیث آثاری
مجتہد ہووے تا او قاضی بہی ان سنوں لوں
جو امین نہیں ظلم تھیں اسنوں قضا کراہت ہوئی
اپر آپ طلب کری اسوچہے بھلیا لی
ہدیہ کسے قبول نا ہیں باجوں خویش یا بیلی
بیمار انوں کہن جائز لے جنازہ بھائی
غنی فقیر برابر ویکھے ہرگز فرق نہ آنے
نال گواہاں حکم کری او وہ عالم روا بناوں
اسدا حکم ہو یا انہاں لازم فیر نہ کوئی ہلے
ہے اس موافق مذہب ہوئی نہیں تا باطل آکھے
بھی آئی بنیاں فرزنداں دے کارن نفع انہاں جیہے
انہاں باجھوں دو جہاں خویشاں کارن روکے

باب در بیان گواہی

جو اکھیں تھی چیز بتاوی اسدا نام گواہی
اللہ ہے ستار عیباں دیکھے پردہ پاوی

اندر حد چھپاون اولی وجہ حقوق الہی
جو بندہ ویکھے پیار اربوں جو ایہ عیب چھپاوے

زنا گواہی ہور خمر دی استجاب چھپاون
چوری وچہ نہ کہیہ چورایا نہ اس ہتھ کپاون

پر آکھے مال فلانے وایں ڈٹھا اس اٹھایا
اسدا مال بھی ثابت ہویا ہتھ نہ کپن آیا

چار مرد گواہ زنا وچہ شرط گواہی جانو
باقی حداں ہور قصاصاں وچہ دو مرد پچھانون

عورت مول نہ روا گواہی حداں وچہ قصاصاں
ہکی عورت روا گواہی اندر کماں خاصاں

جویں ولادت جننا ہور بکارت ہور جو عیب نسائیں
جنہاں وچہ وقوف زناتوں خبر مرداں نہ پائیں

اینہاں باجھوں ہور حقاں وچہ شرط دو مرد گواہی
یا ہک مرد دو عورتاں ہر چہ شرط عدالت آئی

بھاویں اوہ حق مالی ہووی یا کجھ ہور ایہائی
جویں طلاق عتاق نکاح وکالت یا شرکائی

ہر ہر جا ہک لفظ شہادت اینویں شرط عدالت
بھی قاضی حال گواہاں سو وی ظاہر خفیہ حالت

شاہد روا جو بہرے گواہی جو خود سنیاں ڈٹھا
جویں طلاق عتاق سنیا یا غصبہ یا کٹھا

بھاویں کرن گواہ نہ سنوں تا بھی روا گواہی
لکھیا ویکھ نہ بہری گواہی جو اس یاد نہ آئی

گواہی اوتے روا گواہی جے اس شاہد کیتا
شاہد کیتے باجھ نہ جائز اینویں سنکر میتا

ڈٹھے باجھ نہ روا گواہی اینویں سنی سنائی
اپر نسب تے موت نکاح وچہ سنیاں روا ایہائی

یعنے کہے فلانا بیٹا ایہی شخص فلانے
بھاویں جیاں اس ڈٹھا اینویں سنکر جانے

یا کوئی مویا نہ اکہیں نہ ڈٹھا سنیاں روا گواہی
یا مشتہر سنیا مرد فلانے زن فلانی ویاہی

اینہیں جائیں روا گواہی خوب یقین جو ہووے
پر قاضی اگے کہہ نہ سنیا پکا ہو کھلووے

جے قاضی اگے آکھے سنیا میں خود ڈٹھا ناہیں
پولی بات نہ قاضی منے کرسی دا تارا ہیں:-

جے کہیں پڑھیا جنازہ اسدا یا وچہ قبر دبایا
بھاویں آکھے منہ ڈٹھا قاضی ہتھ آیا

فصل در بیان آنہا کہ گواہی ایشان باید شنید و آنہا کہ نباید شنید

اندھے شخص گواہی مطلق کرن قبول نہ آئی
ہور غلام نہ بالغ لڑکے رد گواہے آئی

جے پیش بلوغوں شاہد ہویا بالغ بھری گواہی
یا بن آزادی کہے جو وچہ غلامی تھی آہی

انہاں گواہی دا قبولن اتھ قصور نہ کوئی
جسنوں حد قذف دی وچہ رد شہادت ہوئی

بھاویں فراوہ تائب ہویا تابھی رکھیچیوی
اینویں فرزندا دی حق وچہ ماپیو رد گواہی
گاونوالی رد گواہی بھی زن ویناں والی
دشمن دی حق رد گواہی جو دشمن دی نائی
جو بازی نال شراب پیوے نت فاسق رد گواہی
جو مرد سرود سنا وے لوکاں یا اوہ عورت کائی
بھی جو شطرنج یا پاسا کھیڈی جو اشرط لگاوی
یا راہ وچہ بول کری یا مندا بولے حق اصحاباں
بھائی دے حق رد گواہی مامے چاچے تائے
اینویں مانو ہور باپ ضاعی سوہرا سس جوائی
ذمی اوپر روا گواہی جے کوئی ذمی دیئی
جس نہیں ہون گنا صغیری بچے کبیر یاں پاسوں
بے ختنہ ہور خنثی خصی ولد الزنا حرامی
جے وچہ گواہی بھلے شاہد وت زبان وٹاوی
جے دعوی نال موافق ہووی تداں قبول گواہی
گواہی لئے روا گواہی جد اصلی مر جاوے
جے دوہاں گواہاں دویں شاہد تداں قبول کیچیوی
اصلی شاہد کہی فرع نوں ہیں تدہ شاہد کیتا
شاہد فرعی قاضی اگے کہے ہیں بھراں گواہی
جے کرن گواہ رجوع گواہی بہر کے اگے قاضی
کرن رجوع جی حکموں پچھے حکم نہ سول ہٹاوی

ماپیو دے حق فرزند اندی کر دگواہی تھیوے
اینویں عورت خصم گواہی ہکدوجھی حق ناہی
اینویں ہیز محنت خسرا کری جے بد افعالی
جو دین سبھوں کری عداوت اسدی رو نہ آئی
جو نال کبوتر مرغاں بازی کردا فاسق واہی
جو ننگا غسل کری وچہ لوکاں یا دودھ کہلاوے بھائی
یا قضا نماز کری وچہ بازی کردا فاسق واہی
اینہیں وچہیں رد گواہی لکھیا وچہ کتاباں
بھین بھتیجی پھوپھی ماسی اصل تے فرع نہ آئی
اینویں نوہ سوہرے دے حق وچہ گواہی بہاوے
حربی جائز حربی اوپر ذمی اوپر نہ ہیئی
بدیاں تے تس نیکیاں غالب رد شرع قیاسوں
انہاں روا گواہی جے ہون سچے نیک نامی
بھل معاف رکھیوی جیکر ظاہر نیک وساوے
جے دعوی کنوں مخالف ہووے کر دیچو کل واہی
یا تھیئے بیمار نہ طاقت آون یا اوہ سفر سائی
جے ہر کدا ایک شاہد فرعی مول قبول نہ تھیوے
گواہی میری تی توں جا کے بھریں گواہی بیتا
اصلی ہینوں شاہد کیتا جو کل وٹھی آہی
جے حکم نہ کیتا کری نہیں ہین نال گواہی ماری
جو کچھ مدعا علیہ نے بھریا شاہد کنوں دیوے

باب در بیان وکالت

جو مالک آپ تصرف دا سو روا وکیل کریوی
شرط وکیل جو عاقل ہووے بالغ شرط نہ ہیوی

تے جھگڑے وچہ وکیل کری تا شرط رود وچہیدی
تے جیکجہ عذر موکل نوں نہ شرط خدا کیہدی

لیوے دیوے حقاں دے وچہ روا وکالت آئی
بھی سب عقداں سودیاں اندر روا وکالت بہائی

جیہڑے عقد اضافت کرنی طرف موکل آون
انہاں حقوق موکل ذمی نہ وکیل بلاون

جوین نکاح یا عقد خلعداناں وکالت تھیوی
مہر خصم نہیں عوض خلعدا ازن نہیں طلب کیہیوی

تے جیہڑی عقد وکیل اضافت جانب اپنی کردا
تہاں حقوق وکیل ذمی اول ایہو بھردا

جوین جو بیع وکیل کری تا اسنہیں چیز منگیوے
جے کری خرید وکیل تا قیمت اسنہیں طلب کیہیوے

جے بیع وکیل کری تا لیندا مل وکیلے دیوے
منگن حق موکل ناہیں دتا فیر نہ لیوے

جے کرے وکیل خریدن گہوڑی گدہی خچر دی تا ئیر
روا وکالت مل او نہاندا وسے بھاویں ناہیں

جے کہے حیوان یا جامہ آکھے قسم نہ دسے کوئی
بھاویں مل معین کرے وکالت وانہوئی

جے کہے وکیلے چیز معین کریں خرید فلانی
اوہ چیز وکیل خریدن اپنی کارن وانہ جانی

جے غیر معین چیز کہے تا چیز وکیلے آوے
جے مال موکل نال خریدے تا اسدی بنجاوے

یا نیت کرے موکل کارن تا بھی اسدی ہوئی
جے کہے وکیل ہیں تیری کارن چیز خریدی سوئی

تے کہے موکل اپنی کارن نوں ایہ چیز خریدی
نا قول موکل بیع منیوی اندر شرع بنی وی

جے مل موکل دتا ناہیں تا ایہ حکم ایہائی
جے مل وکیلے دتا ہووے چیز موکل آئی

سودا کرن وکیل نہ جائز اپنیاں نال قریباں
جنہاں حق گواہی اسدی نہیں قبول حبیباں

دوجیاں نال ایہی جائز ہوئے بہتے ملول
یا چیز اناں نال وٹاوی او ہتھی یا کری مہلت کلول

جے کرے وکیل خریدن کارن جائز قیمت پوری
یا اندکے دھ جو سویاں اندر کردی لوک ضروری

جے مری وکیل یا مری موکل بس وکالت ہوئی
یا معزول کریہیں موکل خبر کری تس کوئی

تے اس تھیں بعد روا تصرف باطل ہوئی وکالت
تے جو کسے خبر نہ کیتی اسنوں روا تصرف حالت

یا جس کم وچہ وکالت آہی آپ موکل کیتا | تا کبھی باطل ہوئی وکالت مسئلہ کنوں لیتا

باب دربیان دعوے

دعوی کری جو دعوی اوہ سدیوے | جسدے آتے دعوی کیتس مدعا علیہ گنیوے
دعوی تھیسے درست جے تسے دا جنس قدر بناوے | جے اوہ چیز معین ہووے حاضر کیتی جاوے
مدعی اس ول کری اشارت شاہد وقت گواہی | بھی مدعا علیہ اشارت کسی کری جاں قسم الٰہی
تے جیکر حاضر نہ کرسکن قیمت ذکر کیجیوے | جے زمین حویلی دعوی کیتا حد حدود گنیوے
جے دین ہووے تس وصف کری اتے کہیں اتنا لہنا | ہیں منگیا ایہ دینداناہیں ایہ بھی لازم کہنا
دعوی جداں درست ہووے تے پھیر اسنوں قاضی | جے مدعا علیہ اقرار کری تا حکم کری تھیسے راضی
جے مدعا علیہ انکار تا شاہد مدعی کولوں منگے | سنی گواہی حکم کری جے شاہد دوویں چنگے
جو مدعی پاس گواہ نہ کوئی طلب سوگند کیجیوے | جے مدعا علیہ سوگند کری تا اس خلاصی تھیوی
جے نہ اقرار نہ قسم کری تا قاضی حکم کریئی | جو مدعی حق سو لودسا را سند حدیثوں ہیئی
مدعا علیہ جے قسم کرے پھر مدعی شاہد آنے | قاضی کری قبول گواہی شاہد عدل کہانے
جے مدعا علیہ نہ قسم کری کچھ بدلہ قسموں دیوی | یا صلح کریئی دعویوں جائز مڑ کوئی قسم نہ لیوی
جتھے مقدار ہووے جھگڑا یا قیمت دے پایا | دوہاں وچوں سوئی سچا جیہڑا شاہد لیایا
تے جیکر دوویں شاہد لیاون کیونکر حکم کیجیوے | جیہڑا کرے زیادہ ثابت اوہو سچا تھیوی
تے جیکر شاہد کسی نہ آندی قسم دوہاں نوں آئی | جیہڑا قسم کرے سو سچا دوجا جھوٹھا بھائی
تے جیکر دوویں قسماں چاون کوئی عدالت تھیوی | جے ہک طلب کری دوہنہ وچوں سو فسخ کیجیوے
جے عورت خصم کریہن جھگڑا وچہ اسباب گھر آندے | عورت سچی کیجے جی شے لائق خاص نہ ناندے
تے جو شے لائق مرداں خاص دوہاں لائق آئی | اسو چہ مرد کیجیوے سچا اندر کنزا بھائی
جے دو مدعی شاہد لیاون شے وچہ ہتھ پرائی | قاضی چیز دلوائی دوہاں اوہو اوہ بنائے
جے دعوی کرن نکاح عورت دا دوویں شاہد لیاں | جو اگے ثابت کری سو لیوے نہیں تاں دوہو جاون

جسنوں خصم بناوے عورت سوئی زن لاجاوے
جے بک چیز کرن دو دعوے چیز ہکی ہتھ آوے

دو شاہد انے بہت برابر اس نہیں فرق نہ آوے
دو جھے مدعی شاہد اولی چیز والا ہتھ دیہووے

باب دربیان اقرار و صلح

جے عاقل بالغ حر کسے دا حق اقرار کریئی
ایہ اقرار درست ایہائی حق اس لازم ہیئی

ایہ جتنا منے اتنا لازم ووہ نہ واجب آوی
جے دعوی ووہ تا شاہد آنے یا سوگند کرادی

نال اقرار جے انشاء اللہ کہے تا باطل تھیوے
استثنا اقراروں پچھے متصل روا گنیوے

جویں جو کہے میں سٹھ روپئے دینے شخص فلانے
مگر اں پنج ایہ سخن جو پچھلا استثنا سیانے

پنجو بجہ اس دینے آون باقی استثناؤں
جے نال نہ آکھے دیر کری تا بھری سٹھ قضاؤں

صلح روا اقراروں پچھے چپوں بھی انکاؤں
جو اقراروں پچھے کیتے بیچ ایہی اعتباؤں

جے مال ہوں انہ دوویں بدلی تا اوہ بیع گنیوی
جو دعوی مال تے صلح منافع کری اجارہ تھیوے

جے صلح کرے انکاروں پچھے بدلہ قسم ایہائی
یا بن اقرار انکاروں چپ چہ جیکر صلح بنائی

مدعا علیہ دی حق اندر ایہ بدلہ قسم گنیوے
تے مدعی دی حق بدلہ مالوں ہیچ حکم اس تھیوی

باب دربیان مضاربت

کو مال کسے نوں دیوی تا اوہ وچ وپار کریئی
دوویں نفع تھیراوان سانجھا ایہ مضاربت ہیئی

لیندی نام مضارب دیندا رب المال سدیوی
اوہ مال مضارب تھیا امانت جیکر ضائع تھیوی

اوہ وانگ وکیل تصرف اندر نفع شریک ایہائی
فاسد چہ اجیر مضارب کا اجرت لیوی بھائی

جے مالک کنوں خلاف مضارب کری تا غاصب تھیوی
جے سارا نفع مضارب کارن کرن تا نفع گنیوے

سارا نفع جو مالک کارن کرن بضاعت ہوئی
جے سارا نفع ووہا ندا سانجھا کرن مضارب سوئی

جے شرط کرن ہک کارن واہا پنجدرم یا چارے
تا فاسد عقد ہو یا فرلسی اجر مثل وجارے

وہ گھٹ کرن جو سانجھا حصہ ایہ فساد نہ کوئی
تریجھا چوتھا پنجواں جائز جھڑ اکیتا سوئی

جس شرطوں چہ نفع جہالت رہے مقرر ناہیں
اوہا شرط کریندی فاسد اجرت ملے تد ایہیں

اوہم محمد صاحب

تے جس تھیں نہ جہالت حاصل فاسد عقد نہ تھیوی
جاں مال مضارب دے ہتھ آوی وچ بیوپار کریوی
جے کری وکیل کسی نوں جائز مال امانت رکھے
جے مالک شہر معین کیتا اوہ ہتھیں لنگھ نہ جاوے
جے وقت معین کیتا مالک ہتھیں اگاں نہ لنگھے
کری خلاف جو انہاں شرطاں غاصب تد اگھ تھیوی
جے سفر مضارب کری تا نفقہ جامہ بھی اسواری
جے اندر شہر وپار کری تا نفقہ اپنا کھاوے
اول پونجی پوری کرکے پچھوں نفع جو باقی
جی مالک ہری یا ہری مضارب یا معزول کریوی
معزولی وچہ جبر مضارب پہنچن شرط ایہا لی
جے جبر ہوئی پر مال نہ وکیا وچن جائز آیا
جے جدا ہوئی اتے مال کھلا آیا قرض لوکاں لہنا
جے نفع نہیں تا جبر مضارب اتے کیجے ناہیں
جے پیچھوں چیز دلال تقاضا سنوں نا آوے
جے مال مضارب ضائع ہو یا نفع وچوں سمجھیوے
جے نفع مضارب مال نہ ڈیاں عقد وچ یا ناہیں
مالک پونجی لیوی نفعیوں ہند افیر ونڈ لیوی

جویں ٹوٹا شرط مضارب اپر باطل شرط گنیوے
نقد اوہار اس سوا جائز سفر بھی جائز ہیوی
نہ کری مضارب ہور کسے نوں مگر جی مالک اکھے
جے چیز معین سوا آکھیا اوہا وچ وٹا وے
جی سودے کارن شخص معین کری تا ہوں سنگی
تے مال ضماں تے وادھا کھاٹا سبھ اس دی تھیوے
اس مال مضاربت اندر ہوسی نہ دارو بیماری
اندر سفر جو خرچ ہویا سبھ پونجی نال رلاوے
اول حصیاں سیتی ونڈن دوویں مسئلہ ہی اتفاقی
ہر ہر وجہ مضاربت باطل مول نہ باقی ہیوی
خبروں بعد رد اتصرف اگلا جائز بہائی
فرقیمت وچہ رد تصرف ساتھ رکھن فرمایا
جی نفع نہوی تا قرض او گلڑن اپر مضارب کہنا
کری وکیل اپہ مالک نوں اوہ لہنا لوی تد اہیں
اوہ مل او گائے مالک دیوی جیر اس کیتا جاوے
جے نفعوں وچہ ہلاک مضارب اسوچہ پکڑ لوی
جے فر مال ہلاک ہووے سبھ مرسی نفع تد اہیں
جے نفعیوں پونجی تہیہ لوی مضارب نہ کیجیوی

باب دربیان ودیعت

جو چیز امانت کرکے رکھے پاس کسی اعتباری
اسدا نام ودیعت ایہی سمجھہ حقیقت ساری
دیون والا مودع بھی مستودع نام سدا وی
جس پاس رکھے او مودع بھی مستودع سدیا جاوے

جے باجہ تعدی ضایع ہووے قیمت بھرنی آئی
اس واجب حفظ جو آپ کری یا بروچوں کوئی
بعضے کہن جو دوجہا کوئی نیک ایہ ایہائی
جے مالک منگے دیون واجب جو ایہ قادر ہووے
جے چیز امانت ملک اپنی وچہ آپے جان لاوے
جے آپے رلے نہ اس رلائے سیری ہوئی دوویں
جس پاس رکھے جو خرچ کری کجھ اتنی وت لاوے
اوہ ساری چیز جے ضایع ہووے قیمت کل بھرنی
جے وچہ امانت کری تعدی فیر تعدی چھوڑے
جے سانبھے پچھے ضایع ہووے قیمت بھرنی نہ آئی
جے مالک نہیں انکا امانت کرے تا ضامن تھیوی
جے منگی شے وچہ کری تعدی یا جولے کرائے
جس پاس امانت جائز اسنوں جیکر سفر لیجاوے
جے ہک شخص امانت دیوی دو شخصاں دے تائیں
جے سبھا ملکدے نوں دیون دینا ضامن تھیوی
جے مالک آکھیا موڑ نوں تا دیوین اہل عیالاں
باجہ ضرورت روانہ دیون دی تا ضامن ہووے
جے چیز امانت منگی دیوی یا گھنے یا تھاوے
کو باجھوں اذن امانت چھوڑی پاس کسی شے کائی
جی مجلس وچوں اوٹھی کوئی شے اپنی چھڈ جاوے
جے سب تھیں پچھوں اٹھیا ضامن شے ضایع ہوئی

جی حفظوں گئی کری تعدی ضامن ہوسی بھائی
جے ہوری دی ہتھ دیوی ضامن جیکر ضایع ہوئی
اسنوں تیاں تھیوے نہ ضامن فتوی استے بھائی
جی قدرت ہوندی دیوی ناہیں قیمت بھری جی کھوئے
اس قیمت بھرنی واجب ہن جدا نہ کیتی جاوی
جیونکر جی اندازہ ہر ہر ونڈی جاں اونوں
ایہ نال رلاون ضامن جیکر فرق نہ کیتا جاوے
جے فرق ہیسر جتنی خرچ جو اسدی قیمت دیوی
جویں امانت جامہ پہنے ڈر فرسا نہیں جوڑے
جے پہنن ویلے ضایع ہووے قیمت بھرسی بھائی
بھاویں وت اقرار کریسی جد لگ ہوسی نہ دیوے
جا بجاں مالک ہتھ ندیوا تھ ضمان نہ جائے
جے اس مالک منع نہ کیتا نہ رلا خوف دسیا ہووے
جے اوہ ونڈن لائق ہووے ونڈ کہن جو جاویں
جو اوہ چیز نہ ونڈن لائق ویندا نہ پکڑیوے
جے دیون کتوں نہ چارہ ہووے دیکھ جائز حالاں
ایہ مسئلے کنز دقائق اندر ہن کھلووے
یا اکھاں امانت رکھی ضامن جو اوہ چیز وگاڑی
باجہ قبولوں فرض نہ سانہن شرط قبول ایہائی
فرد وجہا تے جیہا چوتھا اوتھی جلس کل سدا ہووے
ایہ چھ فتاوی عالمگیری ہن کوئی شک نہ کوئی

کسے کنک امانت گھر وچہ آہی اُوتوں اپنی پاوے
چھٹی اس لائی اتنی ورتن روا ایہا ئی
جے مالک اسدا دور گیا تے کیڑا کنک نجاوی
جے رہے امید نہ آون مالک وارث اسدی ویئی
جے دو شخص امانت کہن مودع مکھن دیوے
جو مودع ہک نوں حصہ دی فر باقی ضائع تھیوے
دوجا شخص اولدی کولوں اوہ وچوں اوہ لیوے
جے مودع کہے امانت ضائع بینوں خبر نہ کائی
کوئی قرض منگے وہ درہم کسے تھیں بھل اس بندا ں وتے
قرض ہو یا اس وہ درہماں اگے آہے پنج امانت
باقی بھی وہ درہم جے ضایع باجھ تعدی کہوئی
کوشکر درہم بادام دیوی کسے تاسرا توں ڈالے
بھی ڈالیوں کچھ چگنے اسنوں فتویاں نہ آئے
جے مودع نال اجازت مالک دیوی کسے ودیعت
ایہ مسئلہ سارے وچہ فتاوے عالمگیری آئے

ایہ کنک امانت ضامن تھیا جو فرق نہ کیتا جاوے
رہندی کنک یا قیمت اسدی مالک دیوں آئی
ایہ ویچو کنک تے قیمت سانبھو یوہی جاں اوہ آوی
جے وارث موں نہ لبھے اسدا صدقہ چا کر بہی
دو دیں حاضر ہوون تالیوں ہک نہ حصہ لیوے
اوہ ضائع حق دوہاں دا سانجھا اوہو ونڈ لیوے
یا مودع تھیں ایہ حق لوی فر مودع نوں اوہ دیوے
جو کسن سبھوں ضائع ہوئی قسم کرن اس آئی
پنجدرم اوہ مودع یا راہ وچہ چوراں لٹے
انہاں پنجاں وچوں تریجھا حصہ لازم نہ ضمانت
پنڈاں وچوں پنج نہ لازم دہ اس لازم ہووے
اسنوں روانہ وچوں کہن اپنے حصے والے
بھی آپے ڈالن لازم اسنوں ہوئی نہ فرمائے
ایہ دیوں جائز پہلا مودع فارغ کہے شریعت
جو پہلے مسئلے لکھے اندر کنز دقائق پائے

باب ذریان عاریت

منگی چیز جو عاریت ہو اس حکم ودیعت جانے
جدچاہی فر مالک ہووے منگدے عاذر نہ کوئی
جے بھانڈے دتی ضائع ہوئی قیمت شرع بہرائی
جو شئے ورتن فرق نہ ہووے سبھ ورتن ہکو جیہی
جے مالک وقت معین کیتا ہفتہ ماہ چھ ماہیں

جے باجھ تعدی ضائع ہووی ضامن نہ پچھاوے
اس بھانڈے دیوں گھنو پاوں اوہ شئے روا نہ ہووے
بھی منگی دیوں اگاں نہ جائز فرق جو ورتن پاوے
جیویں دکان زمین اگاں منگی دیوں جائز ناہی
اتنی مدت رکھو ورتے پچھے جائز ناہی

اگر کسی کے گھر میں کسی شخص کی کیھوں یا جو امانت رکھے ہوئے ہوں پھر اس گھر والے اپنی کیھوں و جو ان میں ایسے ملا دے کہ جدا نہیں ہو سکتے تو حکماً وہ شخص غاصب شمار ہو کر تمام غلہ کا مالک ہو جائیگا اور امانت والے کے لئے اس غلہ کے مثل یا قیمت کا ضامن ہوگا پھر امانت والے کی رضا سے مثل غلہ یا قیمت ادا کرنے پر تمام غلہ کا مالک ہو جائیگا جسے فروخت کرنا بھی حلال ہوگا اور ادائیگی سے پہلے اپنی کیھوں

جے نفع معین کیتا مالک جیوں گھوڑے اسواری
جے مالک کجھہ کری معین جائز نفع تمامی
کو درم دینار جو لوی عاریت تا اوہ قرض ایہا ہی
جے ضائع ہوسی بھرنی پوسی چیز امانت ناہیں
جیوں صراف روپے لے کے زینت کری دکانے
کو منگے زمین جو کری عمارت یا وچہ باغ لگاوی
اوہ باغ امانت پٹ کڈھاوی فارغ زمین کراوی
جے مالک وقت معین کیتا جیوں دہ سال تبائے
جے زمین زراعت کارن منگی مالک موڑے ناہیں
منگن والے دے سر جو شی موڑن دی مزدوری
اینویں جس شی گروی لیتی اجرت بھر پہنچاوے
جے منگی چیز غلام یا نوکر اپنے دے ہتھ گھلے
ہتھ بیگانے بھیجے ضامن جے راہ وچہ وبجاوی
ایہ مسئلے کنز دقائق وچوں تینوں آکھ سنائے
منگی چیز ہوئی جد فارغ رکھن فیر نہ آئی
جے چیز منگے ہک جا ہگہ تائیں اس تھیں لنگہ نہ جاوے
جے مالک رخصت عام تسجائز پکڑے نفع جو چاہے
جے کسے گھوڑا اپنے کارن مالک تھیں منگ لیتا
جے زمین دکان مکان حویلی منگے اپنے تائیں
جے مطلق منگیا نام نہ لیتا اپنا ہور بیگانہ
اوہ بھاویں گھوڑا جامہ ہی وچہ ورتن فرق سیوی

اس تی بہار نہ لدن جائز لدیاں ذمہ داری
جیوں چاہی تیوں نفع کماوے رائیں دنیں ہی
اینویں ہر شئی کیلی وزنی عددی مثلی بھائی
جے وجہ معین ظاہر کیتی تھیے امانت تاہیں
ایہ سانویں موڑن واجب ہوسن بجہ امانت
ایہ روا رعایت مالک اسدا چاہی جدال موڑاوے
جے وقت معین مول نہ کیتا بھرنا کجھہ نہ آوے
تا نقصان بھری تس جے فروقتوں پیش ٹپائے
اس کیتا وقت یا مول نہ کیتا کھینی کین تاہیں
اینویں غاصب چیز جی موڑے اجرت دیوے پوری
تے بھاڑے اجرت ہور روایت مالک دی سر آوے
یا بندی نوکر مالک دے ہتھ جائز کم سولے
جے گھوڑا منگیا روا طبیلے مالک دی ہتھ آوی
تو رہندی عالمگیری وچوں من لوچہ لاوے
جے فارغ کرکے موڑ دیوی ضامن ہوسی بھائی
جو رائیں ورتن خلق نہ عادت رائیں کم نہ لاوے
رائیں وہیں اسواری گھوڑی ڈنگر لدتے وہاے
جے ہوری نوں فرد دیوی بھر سی اس ضائع کیتا
ایہ ہوری تائیں دیوں جائز فرق دسن وچہ ناہیں
تا ہوری دیوں جائز مطلق ناہیں فرق میانہ
پر شرط جو اول آپ ورتے نہیں تا ضامن تھیوے

Marfat.com

جے اول ہوس تائیں دیوی تھیے معین سوئی
منگی چیز ودیعت رکھن آگے جائز ناہیں
جے گھوڑا منگیا اپنے کارن دوجہا مگر چڑھایا
جے لڑکا مگر بہائیں قیمت بہار حساب بھریئی
جے نہیں تا ساری قیمت بھر سی ہر صورت وچہ بھائی
جے جانے مالک وانہ رکھسی غلط نمول سوارے
جے لدن کان وہتر منگیا دومن بہا ٹھہرایا
ایہ حکم تداں جے تری من چاون وہتر طاقت آہی
جے دومن دانیاں کان منگی اٹاں دومن پاوے
جے مطلق منگیا بہانہ وسیا جو معتاد لدیوے
جے منگیا نام شہر مین تے ہوئی طرف لیجاوی
جے اگاں لنگھا یا مڑے سلامت اوس شہر فر آوے
جے اہ معتاد شہر واچھوڑے دوجے رستے جاوے
تے جے اس راہ نہ ٹرد اکوئی جے شے ضائع ہوئی
جے دو رستے ہک شہر نوں ہک سدھا ہک ترہڑا
مالک آکھیا سدھا رستہ یا جس خوف نہ کوئی
ہلک خصم دا چیز جے ہووی عورت منگی دیوے
جے ایسی چیز جو ہتھ زنانی دیوے جائز بھائی
جے ملک نے بالغ چیز ہووے تس باپ منگی دیوے
جو کہی کوہاڑی آری منگے بعد فراغ ہٹاوی
جے کم کرینداں آری ہی قیمت بھرن نہ آئی

مڑ اس آپ ورتن جائز صحیح روایت ہوئی
بھی گہنے رکھن وانہیں ہن مالک اذن کدائیں
جے تھیا ہلاک تا ادہی قیمت مالک نوں ہتھ آیا
ایہ حکم تداں جے دوہاں اتھاں گھوڑی طاقت ہوئی
جو منگ کتاب قرآن پڑھی تس غلط سوار آئی
جے لدن کان گہوڑا منگیا روا سوار پیادے
فر ترائی من لدی گدھا مویا تر بہا قیمت اس آیا
نہیں تا ساری قیمت واجب کیتی جان تباہی
یا لون پتھر جس ضرر زیادہ مری ضمانت آوی
جے طاقت دوھ یا عادت تھیں دوھ لدھا ضائع ہووے
یا اوسی شہروں اگاں لنگھا وے مری تا قیمت آوی
اتھیں بھی تھیے جے ضائع قیمت بھری نہ جاوی
جے بعضے لوک رنجن اس راہ ہی نہ ضمانت آوی
ساری قیمت شی دی اسنوں واجب شک نہ کوئی
یا ہک رستے خوف نہ کوئی دوجی خطرہ ڈاہڈا
اوہ خطری راہ یا ترہڈی ٹر یا بھری جے ضائع
اوہ جی جوان تا عورت ضامن نالی اوہ جو لیوے
جے منگن والی یوں جائز نہ ضمانت کالی
جے ہیوی اذنوں لڑکا دیوے منگدی واجو لیوے
جے بعد فراغوں رکھی ضامن جی ضائع ہووے
جے باجہ اذن فرگندھ لوا ضامن ہوسی کوئی

ایہ حکم تداں جے دوہاں اتھاں گھوڑی طاقت ہوئی
جو منگ کتاب قرآن پڑھی تس غلط سوار آئی
جے لدن کان گہوڑا منگیا روا سوار پیادے
فر ترائی من لدی گدھا مویا تر بہا قیمت اس آیا
نہیں تا ساری قیمت واجب کیتی جان تباہی
یا لون پتھر جس ضرر زیادہ مری ضمانت آوی
جے طاقت دوھ یا عادت تھیں دوھ لدھا ضائع ہووے
یا اوسی شہروں اگاں لنگھا وے مری تا قیمت آوی
اتھیں بھی تھیے جے ضائع قیمت بھری نہ جاوی
جے بعضے لوک رنجن اس راہ ہی نہ ضمانت آوی
ساری قیمت شی دی اسنوں واجب شک نہ کوئی
یا ہک رستے خوف نہ کوئی دوجی خطرہ ڈاہڈا
اوہ خطری راہ یا ترہڈی ٹر یا بھری جے ضائع
اوہ جی جوان تا عورت ضامن نالی اوہ جو لیوے
جے منگن والی یوں جائز نہ ضمانت کالی
جے ہیوی اذنوں لڑکا دیوے منگدی واجو لیوے
جے بعد فراغوں رکھی ضامن جی ضائع ہووے
جے باجہ اذن فرگندھ لوا ضامن ہوسی کوئی

کو باغ زراعت کان منگے کہی کو ہاڑی آری | مالک کہیا نہ انکھے چھوڑیں چھوڑیاں فمی واری

باب ۴ بیان ہبہ یعنی بخشیدن

رکن ایجاب قبول ہبہ چہ قبض بھی شرط ایہائی
جے مجلس اندر قبض نہ کیتا پچھے اذن ضروری
ملک مالک دے نال تعلق شے دا رہے نہ باقی
جے سا بخشی بخشے پچھے ونڈی اگلے ہتھ پھڑاوے
ونڈیوں اگے کہی امام جو ہبہ صحیح نہ ہوئی
صاحب آکھن ایجاب قبولوں بخشش روا گنیوی
جو شئے ونڈن لائق ناہیں جائز ہبہ مشاعوں
جس نوں چیز ایہ بخشے جو شئے ہتھ اوسدی آہی
نابالغ بیٹے تائیں بخشے جیکر ہوئی کائی
جے ہو کوئی کجھ بخشے اسنوں ہو وا قبضائی
جے آپے قبض کری اوہ لڑکا رواجی عاقل ہوئی
جے دو شخص حویلی بخشن جائز ہکی تائیں
جاں ونڈ دوہانوں قبض کرائی تا فر جائز تہیوے
دہ دریاں کوئی کری جے صدقہ وہ مسکیناں تائیں
تے جیکر وہ غنیانوں دیوی ہبہ یا صدقہ بولے
بخشش وچہ جوع نہ جائز شافعی مذہب آیا
حضرت کہیا رجوع ہبہ چہ بری مثال ایہائی
حنفی مذہب نال کراہت روا رجوع بتایا
جیکر مانع نہیں جو عوں روا رجوع تداہیں

جے مجلس اندر قبض کری تا حاجت اذن نہ کائی
جے اذن مالک تہیں قبض کری تا بخشش ہووے پوری
جے اول چیز ونڈی فر بخشے ہبہ وا اتفاقی
تا بھی ہبہ مشاع ایہ جائز نال اتفاق ہو جاوے
جاں ونڈ پھڑاوے اوہا بخشش روا خلاف نہ کوئی
اپر ملک تمام ہوندا جانجاں قبض نہ تھیوے
جویں اٹھ یا گہوڑا اوہا بخشے روا ہبہ اجماعوں
بخشش نال اوہ مالک ہوندا اوہا قبض روا ہی
بخشش نال نابالغ مالک قبض نہ حاجت بہائی
یا جسدی گہر وچہ رہندا اڑکا مانو یا شخص رائی
جے عقل نہیں تس قبض نہ جائز ذاتی قبض کریمی
جو بخشی ہک حویلی دوہنہ نوں بخشش جائز ناہیں
ایہ قول امام تو صاحب آکھن لگے روا گنیوی
بھاویں لفظ ہبہ آکھیا صدقہ روا بتائیں
ایہ ہبہ مشاع روا اماموں جائز صاحب قولی
اینویں مالک احمد آکھے وچہ حدیث جو پایا
جیوں کتا قے کری فر کھائی ترک کیجیوی بہائی
جو نال حدیث کراہت ثابت صلوٰۃ منہ نہ آیا
دمع خرقہ لتھے مانع جسد چہ ہوون ناہیں

Marfat.com

معنی دال زیادت مانع جو اوہ شے وہ دہ جاوے
یا السّا بخشے فوہ تھیوی موڑن جائز ناہیں
تے جیکر واوہا جدا لیائی مانع اوہ نہ تھیوے
میموں معنی موت نکیدی بخشن لیون والے
عینوں عوض مراد ایہی جے بخشش بدلہ پاوے
خیوں مراد خروج ملک تہیں جسنوں کجھ بخشیوی
زیوں مراد ایہی جو حیث زن خصمی کجھ دیوے
قاف قرابت محرم والی مانع ایہ رجوعوں
ہیوں مراد ہلاک ہوئی شے جو اس بخشی آہی
شرط رجوع جو راضی ہو کر لیندا چیز ہٹاوی
کو لونڈی بخشے حمل جو وسدا بخشش کنوں نکھیڑی
یا بخشے چیز تے شرط کری جو لیکے فیر ہٹائیں
صدقہ حکم ہبہ دا ہے بن قبضوں ملک نہ تھیوے

جویں چھوٹا بخشے وڈا تھیوی موڑن فیر نہ آوے
یا زمین دتی وچہ باغ لگاوی یا وچہ کری بنائیں
جو بکری بخشے بچہ جایا رواجی اصل موڑیوے
جے مویا ہک نہ وارث دعوی مڑسی نہ کت حالے
حق رجوع نہ اس تھیں پچھے بخش والے آوی
جے وچہ اسدی ملک نہ رہیا روا رجوع نہ تھیوی
یا خصم عورت نوں جیکجہ بخشے رواجی نہ فریوے
جے محرم بخشے محرم نوں کجھ موڑن نہ مشروعوں
جے لیندا کہی ہلاک ہوئی فرکون رجوع بتاہی
یا حاکم حکموں چیز موڑاوے نہیں تا فیر نہ آوے
حمل سنے ایہ بخشش ہوئی جھگڑا شرع نبیڑے
ایہ بخشش روانہ موڑن واجب ہوئی شرط از ایہ
صدقے وچہ رجوع نہ جائز اندر کنز دیکھیوے

باب دہم بیان اجارہ یعنی بکرایہ دادن چیزے

بہلے ریوں چیز رولے اجر مقرر کیجے
بھی نفع مقرر کیجے معلم مدت نال بیاناں
جتنی کرن مقرر مدت اوتنی جائز آئی
یا نام لون تہیں مکان اندر نفع مقرر تھیوی
یا نال اشارت کری معین جو نکر بہار دکھاوے
نال ایجاب قبول اجرت ملک اجیر نہ تھیوے
جاں پورا کم کرے تالیون اسنوں حق ایہائی

جو کجھ مل بنے وچہ بیع وی اجرت اوہ نتیجے
جو زمین زراعت گھر سن نوں کرن مقرر زمانہ
بہاویں دہ ویہہ سال یا چالی جائز حد نہ کائی
جویں جامہ سیون رنگن دیئے صفت بیان کیجیوی
جو ایہ بہار فلانی جاہگ لیکدم پوچا وے
مگر جے نال رضا دیوی یا اول شرط کیجیوے
یا شئے سونپے مدت تائیں اجرت لازم بہائی

Marfat.com

جوئیں دوکان حویلی فارغ کرکے اسنوں دیوے
بھاویں لیندا مول نہ دسے دیندا اجرت لیوے

جے لیندی کنوں حویلی ظالم کھوہی مدت تائیں
ساری مدت بیٹھ نہ لگے اجرت لازم ناہیں

جے زمین حویلی والا چاہے ہر دینہ اجرت منگے
اٹھ گھوڑے وی ہر منزل تی اجرت لوی نہ سنگے

دھوبی درزی اجرت منگے بعد فراغت کاروں
تے ماچھن جدوں نکالی روٹی کنوں تنور منجاروں

وچہ تنور جو روٹی ضائع اجرت اس نہ آوے
جی بعد نکالن ضائع ہووے ماچھن اجرت پاوی

جو چاول ماس پکاوی اجرت منگے جداں نکالی
کھلیاں کرنوں پچھی اجرت اٹاں تھپن والے

جسدی کاروں چیزاں اندر باقی اثر وسیا وے
اسنوں جائز اجرت کارن جے اوہ شئے اٹکا دے

اس اٹکاون پچھے جیکر اوہ شئے ضائع ہووی
باجہ تعدی بھری نہ قیمت اسدی محنت کھوی

تے جسدی کاروں اثر نہ باقی جویں ملاح تے پاندی
اسنوں جائز نہ اٹکاون قیمت بھرسی پاندی

جے مالک شرط کری خود سیون جامہ درزی لیوے
تاں واجب جے آپے سیون غیر نہ سیون دے وے

تے جے اس مطلق سیون آکھیا شرط نہ کیتی کائی
تاں واجب جو آپے سیون یا ہوری کولوں بہائی

بہائے دینہ دوکان حویلی جائز باجہ بیاناں
یعنے کرے بیان نہ کیتا کجھ کرسی وچہ دوکاناں

لیندی جائز سبھ کم اسوچہ مگر جو ضرر کریسی
کم لوہار خراسی کندی گرد اوا نہ ہیسی

بھی زمین زراعت کارن بہاڑی یوں جائز ہیسی
کری بیان جو کیا ہیچ یا رخصت عام کریسی

جے زمین عمارت کارن لیوی یا جو باغ لگاوی
ایہ روالہی جاں مدت گذرے باغ بنا پٹاوی

جے مالک باغ بناوی قیمت پٹیاں ہو یا ندیوی
تا پٹے نہیں زمین دا مالک باغ عمارت لیوی

یا مالک باغ عمارت اسدی رکھی ہو کر راضی
جو سانجھا باغ عمارت ہکدی دو جھے ملک اراضی

جے زمین زراعت کارن لیتی مدت عقد وہاوے
اجے زراعت پکی ناہیں پئن اوہ نہ آئے

پکن زراعت تائیں چھوڑے زمین اس تھیں لیوی
کھیتی والا اس مدت دی اجرت اسنوں دیوے

رواجیوان کرایہ لدن یا اسواری کارن
بھی جامہ پہنن کارن بہاڑی لیوے روشماروں

جے پہنن تے اسواری والا کرن معین کوئی
تا باجھوں اتھیں پہنن بھی اسواری وانہوئی

۳۷۳

محمد عفی عنہ

جے پہنے ہو یا کری اسواری جو شئے ضائع تہیوے
جے پہنن اتے اسواری الا نہیں معین کیتا
تے جو شئے ورتن فرق نہیں سب ورتن بکو جیہی
بھاویں کری معین مالک توں ہیں ترتیں آپے
جے مالک کہیا جو دو من گندم کھوتی اتے پاوی
کنکوں سخت نہ لدن جائز سبھی لون جو آئی
جے مگر چڑہاوی ضائع ہوئی قیمت اوہ بھراوے
جے دو چہ راہ سدہاوی ضامن جو راہ خطر لویا
ضائع تھیتی تا قیمت بھری جے صحیح سلامت آوے
جے کرتا سیون تا درزی اُس پیراہن سیتا
جے مالک چاہے لوی پیراہن اجرت مثل بھری

تا جامی گہوڑی دی سب قیمت لیندی کنوں بھریوی
تا آپ چڑہی اتے پہنے چاہی ہوس دیوی بیتا
جوں دکان زمین حویلی دیون جائز ایہی
ایہ آپ بھی ورتے غیر بھی دیوی ہر ہر جائز جانے
اس کنک جیہی شئے ہو یا ہولی لدن جائز آوی
جو ہکی کارن بھاڑے لیتا ہو نہ مگر چڑہائے
جے رستہ بک معین کیتا دو چہ راہ نہ جاوے
جے خشکی آکہیا کشتی چڑہیا قیمت بھری کمالا
جو کچھ اجرت ہوئی مقرر مالک شئے دا پاوے
جامے قیمت درزی بھری جے مالک اوہ نہ لیتا
ایہ اندر کنز دقائق مسئلے مت کوشک کریہی

فصل در بیان اجارہ فاسد

جے غیر ملایم شرط کرن کچھ فاسد تھیوے اجارہ
جتھے اجارہ تھیوی فاسد لیندا نفع جو پاوے
جے ہر مہینے بک روپیہ بھاڑے کری حویلی
رہندیاں نو چہ جاں شروع ہتھ عت بک لنگھاوے
سنگی رمی پچھاں اجرت جائز ہو حماماں
اینویں بانگ امامت اجرت فقہ قرآن پڑہاون
راگ سرود تے ویناں دا اجرت جائز ناہیں
دائی کرن اجارہ جائز لڑکے دودھ چنگہاوی
وطیوں خصم نہ منع کیتیوی کھانا طفل سواری

جویں شرط کری گہر بھاڑی والی وچہ نہ وسیں یارا
اجر مثل اوتھہ لازم اپر بدہیوں دھن نہ آوے
ایہ بک مہینے روا اجارہ رہندیاں فاسد بلی
رہے وچہ پچھوئی اوہ گہر عقد صحیح ہو جاوے
اجرت سانہہ جو گہتن ماوی لکھی منع امامی
اگلے عالم روانہ آکہن پچھلی روانا وا
سانجھی چیز نہ روا اجارہ قسمت باجہ کدا ہیر
کری معین اجرت یا نس جامہ خرچ کہاوے
جے حمل ہووس یا تھیے ازاں توڑن عقد اجارہ

جے سوتر دتا وینہ جولاہے حصہ اجرت کیتی
وہ تریہائی یا چوتھائی فاسد ایہ بدنیتی

جے اوہ ونے جولاہا جامہ اجر مثل تس آوے
یا خود نال رضا دی مالک جامہ ہی دی جاوی

اینویں دانے دیون خراسی اُجرت وچوں آٹا
یا پانڈی اجرت دانیاں وچوں دیون فاسد گہاٹا

جے سانجھی چیز شریک ٹھاوی لینا کرکے بہاڑا
اسنوں اجرت لین نہ جائز ہو یا مفت ویاڑا

جے زمین اجاری لیوی کھیتی ذکر نہ کیتا
جے واہیے بیجو مدت گذری اجرت دیوی لینا

جیکر واہن بیجن کنوں اگے جھگڑا پاون
توڑ اجارہ اہل شرعدی جھگڑا دور کراون

اینویں جے کسے مکی تائیں کھوتا بہاڑے لیتا
کیا کجھ لدی یا سواری کارن ذکر نہ کیتا

ایہ جو دستوری بہار لدی اتے کہو ضائع تھیوے
ایہ ضامن نہیں تے جیکر مکے پہنچے اجر دہیوی

جے لدیوں اگے جھگڑا پاون توڑن عقد اجارے
ایہ کنز دقائق اندر مسئلے سمجھیں یار پیارے

فصل دربیان اجیر مشترک

سانجھا اوہ مزدور اہی جو عاماں کار کریوی
جا بجاں کار نہ کیتی پوری اجرت اس نہ ہیوی

جویں جو چھینبا دھوبی درزی جولاہا بہائی
ہتھ انہاندی چیز امانت باجہ ضمانت آئی

جے باجہ تعدی ضائع ہووی قیمت اہاں نہ پوندی
تے جو نقصان ہو یا انہاں فعلوں اسدے لازم ہوندی

جویں کٹن تہیں جامہ پاڑی یا اس سخت مروڑے
یا پانڈی تلکے بہانڈا بھجے مالک چیز نہ چھوڑے

یا رسا ترٹا بھار بدھا جس بہار اس ضائع تھیوی
یا کشتی کجھ کولی ڈوبی قیمت رخت اسباب بھریوے

تے جو انسان ڈبی اس فعلوں دیت تہاں نہ آوے
جو خاص مزدور اوہ لیوی اجرت جدوں اوہا وی

جیکر آپ ہیا اوہ حاضر مالک کم نہ لایا
تا بھی اسدی اجرت دیوی آپ نہ کم کرایا

جو اسدی ہتھ ہووی شے ضائع بھرنی اس نہ آوے
اینویں جو کجھ اسدے فعلوں شے ضائع ہو جاوی

جے مالک کہے میں کہیا پیراہن توں کیوں کرتہ سیتا
تے درزی کہے توں کرتہ آکھیا مالک سچا ہیتا

یا مالک کہے میں سرخ کہیا رنگ توں کیوں زرد بنایا
چھینبا کہے توں زرد کہیا سی مالک شرع سچایا

یا مالک کہے میں مفت کہیا او آکھے نال مزدوری
قول حنیفہ مالک سچا ہا ہجہ گواہی پوری

حویلی کسی کرائی کیتی جے وچہ عیب سیاوے
یا زمین زراعت کاں لیتی پانی نہر سکایا
یا دیون والا مرو سکے یا لین والا مر جاوے
یا شرط خیار کری فرتیرے توڑن جائز آیا
گاون ہور وجاون اجرت بدلہ ہور زناؤں
صحیح مسلم دی شرح جو نووی شارح لکھ سدھایا
وچہ رد المحتار لکھیا جو شرطوں حرمت آوی
اپر جے اوہ لیتے باجھوں ایہ کم کردے ناہیں

اسنوں روا اجارہ توڑن اینویں جے دھ جاوے
یا پانی چکے پانی سکا توڑن روا کرایہ
یا ڈٹھے باجھ کرائی لیتے نظر پسند نہ آوے
اینویں ہوری عذروں توڑن جائز کنز بتایا
فقہ حدیثوں حرمت ثابت امت دی اجماعوں
وچہ حرمت کنجریاں دی اجرت کسی خلاف نہ پایا
جے شرط نہ کیتی اینویں دنا ایہ حرام نہ آوی
عرفوں شرط ہوئی اتہ اجرت بجہ حرام تداہیں

باب دہمیاں رہن یعنی گروی نہادن چیزے

رہن ایہی شے گہنے رکھن راہن دیون والا
ہند کرن جو حقے بدلی کائی چیز ایہی
لازم تھیے ایجاب قبولوں قیمت گر قبضا وی
جے خالی چھوڑ گیا وچہ مجلس ہتھ نہ اس پکڑائے
جے رہن ہلاک ہووے اسدی آہا جنسی لیتا
جے قیمت رہن زیادہ قرضوں وہ موڑن آوے
جے لہنا وہ تے گہنا تھوڑا گہنے قدر دیا ڑا
جے لہنے والے گہنا لیتا روا جے لہنا منگے
مرتہن فوں روا نہیں جو گہنیوں نفع اٹھاوے
نہ منگیا دیون روا نہ بہائے شے گہنے دی تائیں
ایہ کنز دقائق اندر ملے بھی وچہ شرح وقائے
وچہ در المختار لکھیا ایہ مطلق جائز ناہیں

مرتہن جس پاس رکھن شے رکھیں یا دکمالا
جو حق وفا ہو سکے اتھیں غرض رہندی ایہی
اپنے ملکوں فارغ کرکے مراہن اس پکڑاوے
ایہ بھی قبض ایہائی حکما جیونکر بیع وچہ آئے
جے قیمت رہن تے قرض برابر قرض دیا کیتا
اس لہنا گیا تے اسدا گہنا جھگڑا کوئی نہ پاوے
باقی لہنا لہنے والا پورا کرسی سارا
کرن تقاضا قید بھی جائز گہنیوں مول نہ سنگے
جامہ زیور روا نہ پہنن ناگہر دسن آوی
نہ رہن غلاموں کم کراون بہاویں راضی سائیں
بھی معدن شرح کنز دی اندر ہور کتابیں آئے
بعضے آکہن شرط جو کیتی تہیوی بیاج تداہیں

جو بعضیاں اذنوں جائز لکھیاں تنہاں مراد جو قاضی
وجہ دیانت روانہ ہرگز جے سو اذن رضائیں
وجہ ردالمحتار جو شامی وجہ طحطاوی آیا
بھی تاترخانی وجہ جو شخص حویلی گہنے پائی
ایہ مثل اجارے فاسد ہے وسے اجرت پوسی
بھی شرح اندر مشکوٰتے سید لکھ حرام سدایا
بھی وجہ رہنے منع لکھیا بھی اندر تحفہ خانی
اس مسئلے وجہ رولا پاون ملا سست بیچارے
وچ حدیث پاؤں جیا اینویں شبہ پاؤں
مرتہن شے گہنے والی آپ کرے نگہبانی
جس ہتھ کسے بیگانے دیوی بھری جے ضائع تہیوی
جس گہر اندر سانبھے گہنا اس گہر دی مزدوری
چرچی رہن تے اجرت چھیڑو مالک دی سر آئی
کو چیز خریدی بائع پاسوں اوہا رکھ سدایا
جے گہنا ترنجے دے ہتھ رکھن چھڑا ہے اعتباری
جے دوہاں تھیں ہک منگی اسنوں ہرگز دیوی ناہیں
جے راہن کری وکیل کسے نوں گہنا وچ تائیں
جیکر عقد رہن دی ویلے شرط وکیل کیچیے
یا راہن مری یا مرتہن اوہ تھیوی نہ معزول
مرتہن جو رہن ویچے یا راہن آپ ویچیئی
کو چیز بیگانی گہنے رکھن کارن منگ لیجاوی

مرتہن تھیں نہ بھر وائے جیکر مالک راضی
بیاج حلال نہ اذن رضا ؤں لیون والی تائیں
جے ویندے لیندے غرض نفع دی سنہ حرام بنایا
تے آکھیا جد لگ قرض نہ لاہاں اسوچہ دسیں بہانے
ایہ ناہیں رہن اجارہ فاسد وسن حل نہ ہوسی
ہر ہر نفع جو قرضوں حاصل کل حرام بنایا
ہو طریقے وجہ محمدی سنتوں دوست جانی
جنہاں رازق جاہل جانے سچ کہن تہیں ہارے
نال قرآن حدیثاں حرمت ثابت ہے اجماعوں
یا زن فرزند یا خادم گہر دے دیوی جائز جانی
یا کرے تعدی ضائع ہووی قیمت کل بھر پوے
بھیان کرنیوں لالہ
اینویں کھو الیدی اجرت مرتہن ہر پوری
اینویں ہالا رہن دی مالک دیوے بھائی
آکھے قیمت دیکے کھڑساں حکم رہن تس آیا
جے ضائع تھیا تا مرتہن نہ ہوسی ذمے داری
جاں دوویں رلکے طلب کرن تس دیوں رواندا ہیں
ایہ وا الہی جاں مہلت گذرے پیر دیوی حق سائیں
فر معزول کری جے راہن اوہ معزول نہ تہیوے
اوہ گہنا وچے بہاویں وارث حاضر کوئی نہ ہووے
باجھوں اذن دوئے دے ایہ بیع ہرگز روا نہیں
جے مرتہن دے ہتھ ضائع ہووے لہنا ایہ تحقیر پاوے

Marfat.com

فرمالک شئی دا منگن والے تہیں تس قیمت لیوی
یعنے کہے جو وہ درماں چہ کہیں شہر فلانے
جے مالک شئی دا لہنا ویکھے اپنی چیز چھوڑاوے
جو رہن کنوں کجھ وادہا حاصل ملک اہندا ایہی

جے مالک قدر یا جنس یا شہر معین کرکے دیوی
کرے خلاف جو منگن والا ضامن تھیئی زیانی
ایہ روا ایہی فرمر تہن نوں رکھن چیز نہ آوی
بچے میوی جت رہندی اصلی نال رلیئی

باب دربیان شفعہ

کو زمین دکان حویلی منزل یا گھر مل جو لیوی
جو نفس مبیع وچہ سیری ہووی اوہ حق ایہا ہی
جویں جو کس زمین دا سانجھا رستہ سانجھا گھر دا
استہیں بچھی ہو گوانڑ ہی متصل زمیں گھر اں دے
جاں مبیع دی خبر شفیع نوں پہنچی ترت گواہ بناوے
فر بائع یا مشتری اوتے شاہد ونج کریئی
جے استہیں بچھی دہل کری کجھ شفعہ نہ باطل تھیوی
جے مشتری کہے میں سونوں لیتا کہے شفیع پنجاہیں
تے جیکر دوویں شاہد لیاون شاہد شفیع سنیوے
جے بہتا مل شفیع سنیئی اوہ سنکر صبر کریئی
یا اول سنی فلانی لیتا سنکر تھیوے راضی

جس حق شفعہ ہے استہیں زوروں لیوے مل استدعوے
استہیں بچھی جہڑا سیری وچہ حقوقاں بھائی
دو جہیاں ہمسایاں تھیں اسنوں حق زیادہ کردا
جے بہتی ہون ساریاں نوں حق نال شمار سراں دے
اوپر طلب شفعہ چہ مجلس ہرگز ڈھل نہ لاوے
یا پاس مبیع دی جا کر شاہد کارن طلب نہی
جے اول سنکر دہل کرے چپ باطل شفعہ گنیوے
مشتری قول بنائی سچا قول شفیع دا ناہیں
شفعہ بچاون کارن حیلہ کرنا روا رکھیوے
فر تھوڑا مل جو ظاہر ہو یا حق شفعہ اس ہیئی
فر دو جہا ظاہر تھیئے تا منگے شفعہ دلواوی قاضی

باب دربیان غصب

غصب ایہی حق زائل کرنا حق والی دا زور وچوں
جے گدھا پرایا یا جہ اذن تھیں لدی غاصب تھیوی
جے وچھا کہو ہلاک کیتا تس مانو جو دوہ سو کاوی
غصب دا حکم گناہ ایہی بے معلم مال پرایا

تے ناحق داہنہ ثابت کرنا شے پر ظلموں شوروں
جے فرش بیگانی باجہ اجازت بھی غصب گنیوے
نقصان مانو اور قیمت وچھی غاصب دے ہتھ آوی
جو مال بیگانہ معلم ناہیں اس گناہ نہ آیا

جے چیز قایم تا واجب اسنوں مالک موڑ پہچاوے
مثلی چیز جو کیلی وزنی اسدی مثل بھر دیوے
جے غاصب کہی ہلاک ہوئی اتی مالک آکھے ناہیں
جاں حاکم جانے جی شے ہوندی تا ایہ کردا ظاہر
جے زمین دکان حویلی کھوئی تس نقصان بھریئی
جے غصبی چیز یا رخت ودیعت وچ نفع کماوے
جے غصبی چیز کری متغیر جونکر پاس پکاوے
ہر صورت اس ملک ہوئی شے قیمت بھرنی آوے
کو بکری ذبح کری فر پچھوں مالک اسدا آوے
چاہے بکری آپ لوی اتے قیمت بھی نقصانے
چاہے ساری قیمت لیوی جامہ اسنوں دیوے
تے جیکر جامہ تھوڑا پاڑے گھاٹا اتھ بھر لیوے
جے پٹیاں زمین نیاں تا مالک باغ بنا خود لیوے
جے جامہ کھوئی رنگ کریئی مالک جامہ لیوے
جے چاہے جامے چٹی قیمت اسنہیں لیوی ساری
جے غاصب چیز لوکائی قیمت بھریاں مالک تھیوی
جے شاہد لیاون مالک سچا جی شاہد نہیں کوئی
جے فر چیز ہوئی اوہ ظاہر قیمت اوہ دیوے
چاہے چیز لوی ہن اپنی قیمت غاصب موڑے
جے غاصب قسموں بھری نہ قیمت ہن مختار نہ کوئی
جے غاصب چیز اگاہاں وچے مالک قیمت لیتی

جے ضائع ہوئی تا مثل یا قیمت دیون واجب آوے
جو مثلی ناتس قیمت واجب غاصب اپر ہوئی
حاکم قیدی کری غاصب نوں دیوی چھٹی ناہیں
تا فر اس دیواوی بدلہ مثل یا قیمت ماہر
جے بہاڑے وتے بہاڑا اسدا صدقہ کل کردیئی
نفع حلال نہ مالک غاصب صدقہ کرنا آوے
یا کنک بھنی یا آٹا پیہے یو زمین وچہ پاوے
جانجاں قیمت بھری نہ غاصب صدقہ کرنا آوے
چاہے بکری اسنوں دیوی قیمت کل بھر اوے
یا جامہ کھوئی کری لویراں مالک دی وس والے
چاہے جامہ آپ رکھے اتے کھانا اسنہیں لیوی
کو زمین بیگانی باغ عمارت کری تا پٹ کڈ ہوے
ہٹے ہوئی ورتے اتاں قیمت اسنوں دیوے
جو قیمت رنگ زیادہ کیتی اوہ غاصب نوں دیوی
جامہ رنگیا دی غاصب نوں مالک ہی مختاری
جے مالک غاصب قیمت جھگڑا کسی دا قول نہ ہوئے
تا جتنی قیمت غاصب آکھی قسموں بھری ہوئی
جے غاصب قسموں بھری تا مالک ہن مختار کیتی
چاہے اگلی قیمت بدلی شئے غاصب نے چھوڑے
جو مالک اگے قیمت لیتی اوہا جائز ہوئی
اوہ بیع اگلے غاصب دی ہن شریعت کیتی

جو غصبی شئی تہیں فایدہ لیتا جیوں کیتی آواری
جے مسلم دا کوئی خمر ہیئے یا اسدا خوک مریئی
تے جے ایہ ملک ذمی دا ہووے قیمت واجب آوی

اس حکم امانت بھرنہ غاصب جے ضایع تقدیروں
یا مالک منگیا وتس ناہیں تا بھی ضامن ہوسی
یا واہیا ہیں یا لدیا غاصب ناتس ذمی واری
اس کجھ نہ واجب جو او مسلم مالک انہاں نہیئی
ایہ اکثر مسئلے کنزوں بعضے در مختار فتاوی

باب دربیان مزارعت

عقد زراعت جائز ایہی فتوی ایہ فرماوی
یعنی سیر کرن وچہ کھیتی حصہ کجھ ٹھراون
زمیں ہکلی کار ہکلی جائز صورت آئی
شرط زمین جو لائق کھیتی کار شعور نہ کوئی
جے اک نبالغ یا ہی بندہ اون ولی ہوسائیں
بھی کرن بیان زراعت بدت جو نکر عرف ایہائی
بھی کیہرا بیوہ وہاں تہیں دیسی ایہ بھی ذکر کیجیوی
جس بیوہ تا اوہ مالک کہیئی دوم اجیرا ایہائی
بھی کرن زمین حوالی راہک تا اوہ بیجے واہے
جے شرط کرن بیوا اول کڈہن بیجہ ونڈن والے
تے جتھے ہووی ہم ونڈائی ہالا ثلث چوتھائی
جے توڑی شرط کرن اسکاں جس نے بیوہ نہ پایا
جے توڑی شرط کرن بیوہ والے ایہ رسم ایہائی
تے جیکر توڑی ذکر نہ کیتا عقد نہ فاسد تھیوسے
عرف اعتبار ایہی اس صورت جتھے ذکر نہ کیتا

ایہ ابو یوسف ہور قول محمد منع امام بتاوے
بلد زمین بیوکار ایہ چارے کھیتی رکن بتاون
یا نال زمین دے بیوہ بھی جائز ہو نہ جائز کالی
بھی دیندا لینداعاقل بالغ شرط ازاری ہوئی
مال اذن دے عقد روا انہاں باجہ اجازت ناہیں
بعضے آکہن شرط نہ ہدت فتوی استے بہائی
بہی جنس ہاں جو گندم چھولی کیا اسوچہ بیجیوی
اسدا حصہ کرن معین اوہ تریہا چوتھائی
بھی جو سبہ حاصل سانجھا ونڈن کرن مقرر تائے
یا ہالا پرتہ اول لاہن فاسد سمجھہ سیانے
جے شرط کرن اوتھے ہالا کڈہن فاسد تھئی بہائی
تا بھی عقد زراعت فاسد در مختار بتایا
یا او ہوا وہ دوہاں دے سانجھے کرن تا جائز بہائی
توڑی بیوہ والی واحق یا دا اینا نواگ ونڈیوے
جے عرف نکوئی بیوہ والے نوں ملسی توڑے بیتا

جاں عقد درست زراعت ہو یا حاصل کوئی ڈیوے
تے جیکر کچھ نہ حاصل ہو یا راہک کچھ نہ آوے
جے فاسد عقد ہو یا نا حاصل ملک ہو یا بیو وائے
کہے محمد جتنے پیچھے اتنی اجرت آوے
جے صلح نہ کرن تا زمین والے نے جیکر ہے بیو پایا
جس نے بیو نہ پایا اسنوں خرچا حل ایہائی
جے عقد زراعت کر کے چھوڑے جس نے بیو نہ پایا
بیو والا جی بیوں اگے چھوڑے جبر نہ کیجے
جے بیوں اگے چھوڑے اوہ تے راہک کچھ کمایا
جے زمین والا قرضائی ہو یا ہو نہ مال اس کوئی
جے راہک کچھ کمایا واجب راضی اس کیجیوے
جے جمن پیچھو دیچے رواجے راہک اذن کرے ہی
جے مالک زمین یا راہک مویا اجے نہ پکی واہی
کو زمین راہک نوں دیوی یا خود بلدان واہ کماوے
ایہ عقد زراعت فاسد ہو یا حاصل تو ڈیوی
اتے اجر زمین دا راہک اتے اوہا واجب آوی
جوں لائیاں واڈیہاں دھوں اجرت گاہن ہو وسان
ظاہر ایہ روایت ایہ ابو یوسف فرماوے
جو واہی پکن اگے نفقہ سب راہک تی بھائی
ان زراعت راہک دی ہتھ ایہی حکم امانت
جے راہک کرے تصور نہ پانی دیوی کھیت سکھاوے

جونکر شرط ٹھیرائی حصے اینوں ونڈ کیجیوے
نے فاسد اندر بن حاصل اس اجر مثل ہتھیاوی
روجے تائیں اجر مثل پر شرطوں وہ نہ بھاوے
حیلہ حل ایہی تھی ہر یک یار کنوں بخشاوی
سدا حصہ باجہ کراہت صدقہ کچھ نہ آیا
جو خرچیو وہ کری او وہ صدقہ ایں نہ طیب بھائی
اسنوں چھوڑن جائز ناہیں جبر کرن اس آیا
بیوں پیچھے جبر کیجیوی عقد نہ چھوڑن دتے
اسنوں اجر نہ وچہ قضائی وچہ دیانت آیا
ایہ ویچے زمین ضرورت کاں فسخ مزارعت ہوئی
ایہ حکم زراعت جمن گے پیچھے نہ ویچیوے
جے اذن نہ کری تا کھیتی کپن تائیں زمین چھوڑی
خدمت واہی راہک یا تس وارث کری کمائی
بیو سانجھا ہو حاصل سانجھا اوہو اوہ ٹھراوے
راہک کاں زمین والے تے اجر نہ واجب تھیوے
خرچ زراعت پچن پیچھے حصیاں ستیں پاوی
جے سارا خرچ کی نوں آکھن فاسد عقد بناوں
جے راہک الے شرط کرن سب جائز عرفوں پاوے
جوں راکھے اجرت نہر گشاوی بلدان دی اچرائی
جے باجہ تعدی ضائع ہوئی راہک نہ ضمانت
جے عقد صحیح تا قیمت واجب فاسد وچہ نہ آوی

سمجھ عقد ام محمد صاحب

یار اک کھینی کری نہ راکھی ڈگر پٹن وچ اہی
قیمت کھینی وجب اسنوں مالک استہیں لیوی
جتناں حصہ عرف اس جاگ سوکی وجب آوے
جو مالی تائیں باغ دیوے اوہ خدمت کری سوآرے

یا مکڑی پئی اوڈ پائیں تاہیں اس قدرت آہی
جوزمیں پرائی باجہ اجازت واہی حصہ دیوی
ایہ چہ درمختار مسائل بھی شامی فرماوے
حصہ اوس ٹھراوے سانجہا وانگ زراعت پیارے

باب دربیان ذبائح

ہک زکوٰۃ ضروری ایہی دوجھی ہی اختیاری
جے کھو وچہ ڈگا یا کوئی ترٹھاڈ نگر نہ پکڑاوے
دوجھی ذبح ایہی اختیاری سنہ چیاڑی سینے
ذبح روا وچہ سارے گلدی تلے اوپر چکاوں
بھی وچہ بسٹو جو سنہ چیاڑی سینے ذبح ایہائی
کہنڈی ہیٹھ یا اوپر ہووے فتوی جائز آیا
بھی عینی منح بزازیہ حموی آکھیا قہستانی
اینویں دراغر دروچہ اینویں اندر عالمگیری
چار رگاں حلقوم تے مری دوشہ رگاں کپیون
حلق ایہائی ساہ وارستہ مری گہاہ ہور پانی
ہر شے تیز جو رگاں کپے اتے لہو کڈھ وہاوے
پر باجہ ضرورت انہاں چیزاں نال کراہت آئی
تیز چھری نہیں کھونا افضل تا دکھ تہوا پاوی
ٹنگوں پھڑکے منح گسیٹن ظلم ناحق ایہائی
جے وچہ جیائی رگاں کپیون تداں کراہت ہوئی
اینویں بعد گاں نہیں کپن ہڈی لگ پہچاون

ضروری زخم کرن جتہ قادر ہو ہووے جاری
ایہ کر بسم اللہ زخم کری تس بدن اتے جتہ بھاوی
جونکر وچہ حدیث ایہی فرمایا پاک نبیؐ نے
ایہ جامع وچہ صغیر محمد لکھیا ویکھ ہنجاروں
اینویں وچہ قدوری اینویں وچہ ہدائے بھائی
ایہ وچہ درمختار بھی معدن قاضیخاں وچہ پایا
اینویں وچہ عنائی اینویں کہیا علی رستغنی
بھی دہلی اندر سبہ علماواں مہر کیتی تحریری
جے چوتھی رہے حلال ایہائی جو تری رگاں وڈیون
دوشہ رگاں لہوی جاگاں اسوچہ شک نہ آنی
بہاویں چھینگ یا اگ یا پتھر ذبح روا ہو جاوے
اسوچہ ضرر حیوان زیادہ کند چھری چیوں بھائی
ڈاہ حیوان نہ چھری لگاوے اگے تیز بناوے
کیاڑی طرفوں ذبح نہ کیجے سخت کراہت بھائی
رگاں کپن تھیں مرجے اگے حرمت شک نہ کوئی
ناڑ سفید جو ہڈی اندر اس لگ منح بناون

جدلگ زندہ چم نہ لاہے ناسر جدا کیچیوے
منہ قبلے ول کرنا سنت ترک کراہت آئی
ذبح یہود نصاریٰ جائز فضل کہان نہ آیا
بہت کتابیں مطلق جائز فرق عقیدی ناہیں
نیم دیوانے ہور بنالغ ذبح حلال انہاندے
بے ختنہ ہو عورت گنگا ذبح حلال ایہائی
بدعتیاندی کٹھی جائز قول اکثر فقہاواں
بہت امام نہ کافر آکہن فاسق عاصی کہندے
ایہ دین اسلاموں باہر ناہیں بھلے جو تاویلوں
یہود نصاریاں نالوں بدتر کیوں نکر انہاں گنیوے
ایہ وچہ رد المختار لیایا نقل بھی ابن ہماموں
ہے بسم اللہ شرط ذبحدی جیکو جان چھوڑیئی
جے اسم اللہ دینال ذبح وچہ غیراں نام رلاوے
جے پڑہے دعا لٹاون گے اسوچہ خوف نہ کوئی
بھی بعد لٹاون بسمل گے پڑہنی روا ایہائی
بِسْمِ اللّٰہِ وَاللّٰہُ اَکْبَرُ وچہ حدیثاں آیا
حلوائی تعیں نقل جو پڑہیاں واو کراہت آوی
جے بسم اللہ دی ہ نہ ظاہر ذبح حلال ایہائی
جے تسبیح تحمید یا کلمہ نیت ذبح پھڑیوے
شرط ایہی بسم اللہ اندر خالص ذکر الٰہی
جے تلے اوپر دور کھ جناور بسمل یک لاوی

ہر ہر ضرر بیفائدہ ناحق سب مکروہ گنیوے
شرط ذبحدی ذبح کنندہ ہووے مسلم بھائی
عزیر مسیح الٰہ جے جانن بعض منع فرمایا
جے نام عزیر مسیحدی کہندے ذبح حرام تدا ہیں
مرتد مجوسی بت پرستاں ذبح حرام تنہاندے
جے بسمل شرط ذبحدی جانن قدرت ذبح بھی آئی
بھاویں حکم کفر دا انہاں لکھیا بعض علماواں
ذبح جنازہ جائز رکھن ورثہ مسلم دیندے
نبی قرآن ایمان یقینے کیتا خطا ویسلوں
جاں ذبح حلال انہاندی ہوئی انہاں روا رکھیوے
جو اکثر کہن فقیہ انیویں ہو اکثر اہل کلاموں
ایہ ذبح حرام تی بھل جے چھوڑے کٹھی جائز ہیئی
جے عطف نہ کری تا سخت کراہت عطف حرام بناوے
بھی بعد ذبحدے پڑہنی ثابت وچہ حدیثاں ہوئی
بسمل پچھے پیش ذبحدی پڑہن کراہت بہائی
بھی ابن عباس بھی شہ مرداں تہیں نقل انیویں پایا
وچہ ذخیرے ہو ہدائی افضل واو بتاوے
جے قصدوں جان کراہت چھوڑی تہیں حلال نہ بہائے
یا بسم اللہ ساری پڑھ کے کری تا جائز تہیوے
بسمل پچھے ذبحوں گے بہتا فعل تباہی
دو ہاں چھری ہکٹھی واہے حل شرع فرماوے

فی عنہ محمد صاحب

جے آگے پچھے ذبح کری تا بسمل شرط دوبارے
یا چھری کھسا دی بہتی واریں بسمل ست ضروری
شرط ایہی بسم اللہ ذابح بھی جو یاری دی
سنت نحر ایہائی اوٹھاں ذبح کراہت آئی
متے نحر کھلا کر کھونا نہ پیر کھلارے
اٹھ یا گائے جو ڈنگر اہلی ترٹھا نہ پکڑیوے
وحش شکار جو آدمیا وچہ ہندی نسے ناہیں
بے بکری ذبح ہووی تس شکموں بچہ باہر آوی
جے چھپے مویا تا کہے حنیفہ جائز ناہیں کھاون
حیوان حرام ہی ذبح کری کو پاکی حاصل تھیوی
چمڑے وچہ خلاف نکوئی پاک اتفاقوں آیا
بعضے شرط کہن بسم اللہ پڑھیاں پاکی آوے
خون نہ پاکی ذبحوں ہرگز نجس العین ایہائی
کو مردا ڈنگر ذبح کری جو ہلے یا رت چلے
لوہو شرط جو زہروں چلے چیونکر زندیو ہاری
جے نہ اوہ ہلے نا رت چلے بجہ حرام اتفاقی
جے نال تفتیں حیاتی معلم وقت ذبحدی بہائی
وچہ صوت شک جو ہووے علامت ظاہر زندیانوالی
یا وال اٹھاوی پیٹ اپہاڑے یا منہ بند کریوی
وچہ شامی کہیا جو اسوچہ ہووی اتنا قدر حیاتی
جو ذبح کرن سرداراں آیا قصد انہاں تعظیموں

جے بسمل بچھی کھاوے پیوی سخن کرے بسیاری
ہک لقمہ گھٹ کلمہ اندک اتنا فرق نہ دوری
یعنے ہتھ چھری نوں پاوی بسمل شرط اس ہیوی
ذبح دنبے ہور بکری گائیں کل جناور بھائی
سینے کول تری یا پنج ست گلوچہ منجر مارے
اوہ وانگ شکار حلال تھیسے جی مارہتھیار مریوی
اس زخم نہ جائز ذبح کیچیوی تھیسے حلال تداہیں
جے زندہ آوی ذبح کیچیوی باجھوں ذبح نہ کھاوے
صاحبیہ شافعی مالک احمد واحد ثیوں لاون
اس گوشت چمڑا چربی واجے استعمال کیچیوی
چربی ماس اندر کجھ جھگڑا پاکی فتوے پایا
بعضے بسمل شرط نہ آکھن فتوی بحر بتاوے
آدمیاں دے چمڑی عضوی استعمال نہ آئی
ابو حنیفہ جائز فتوی صاحب حرمت ملے
ظاہر روایت نزد حنیفے اندک نہ اعتبائی
ایہ حکم تسے جو شک حیاتی مویا یا زندہ باقی
توڑے مول نہ ہلے نہ رت چلے حل ایہائی
جوں اکھیں میٹے لنگ سنگوڑے ایہی شرط حلالی
ایہ سب نشان حیاتی ایہن کھاون رخصت ہیوی
جو بعد ذبح دی وچہ ذبحہ نہیں تا حکم حیاتی
بھاویں پڑھ بسم اللہ کٹھی حکم حرام قدیموں

وما اهل به لغیر اللہ وچہ ایہ بھی داخل ہوئی
جے کرکے ذبح لیجاوی گوشت تا اوہ استھیں کھائی
جیکر کے ذبح نہ اوس کھواوی ہوا کنوں لٹاوی
کہن والی نوں اکثر عالم حکم کفر دا کردے
جے زندیوں عضو جدا کیچوے اوہ مردار ایہائے
ایہ وچہ در المختار فتاوی بھی تس حاشیہ شامی

جے ذبح کہواون کارن کینا جائز شک نہ کوئی
تا ایہ ذبح اللہ دی کارن در مختار بتاوے
ایہ تعظیم غیر اللہ کارن لگھیا وچہ فتاوے
بعضے عالم کہن نہ کافر فتوی کفروں ڈردے
جو بعد ذبح جند ہوندی کٹیا اوہ مردار نہ بہائے
جو اس باب اندر سبہ مسئلی ہوئی ذکر تمامی

فصل در بیان انچہ حرام است از جانوران و انچہ حلال است

ہر حیوان ذو ناب درندہ یعنی راسنے والا
اس رسنجی چنگل نال شکار بھی کرنا شرط ایہائی
اہلی گدھا حرام ایہائی جائز ہے بیابانی
گھوڑی گوشت روانہ آکھے حضرت ابو حنیفہ
ہک کہن رجوع امام بھی کینا تا ذبح نہ مرتوں اگے
وچہ ظاہر روایت ہے تنہ بھی شامی صحیح بتایا
گھوڑی دودھ مباح ایہی ایہ اوجہ در بتاوے
لونبر ترکھ حرام بھی کمہ خشکی یا دریائی
جو کانو زراعت والی کھاوی خاص حلال ایہائی
وچہ در المختار اس نوں بھی حل اصح بتایا
وچہ زمین حیوان جو رہندی کھاون اوہ نہ آئے
دشینگ کراہت ہے تنہ بھی تفلق نام سداوی
ساوی چڑی مولا قمری چانہ بھی افضل نائیں
باجہ بھی حیوان جو آبی حنفی منع بتاون

بھی سنکھی چنگلدار درندہ بجہ حرام کمالا
باجہ شکار حرام نہیں جو شرک تی شاک بھائی
خچر تابع مانو اپنی وچہ حرمت حل بدانی
کہے محمد یوسف شافعی ماس حلال نظیف
وچہ در المختار اسے آتی ویکھو فتوے لگے
قول محمد ابو یوسف دا ایہو اوس بنایا
اکثر کہن ایہی تحریمہ قاضیخاں فرماوے
اینویں کانو مردار جو کھاوی اوہ تا کھا بہائی
جو دانے بھی مردار پلیدی کھاوی مکروہ بہائی
وچہ شامی قول امام ایہو مکروہ یوسف فرمایا
چوہا کرلی سگوہاں مالک روا بتاوے
بعضے کہن ایہی تحریمہ جو مردار اوہ کھاوی
شارک طوطا مور بھی جائز سبہا حلال بتائیں
شافعی مالک احمد حنبل سبہ روا فرماون

مچھی بعد و بجدی جائز جسے آفت مارے
جو آفت باجہ مری خود موتوں پانی ترآوی
طافی منع فقیہاں لکھی منع حدیثوں آئی
مچھی سر ہر قسموں جائز مار ماہی جز مچھیوں
جو بخس پانی وچہ مچھی ہووی رواج کھائی کوئی
جو حیوان پلیدی کھاون اٹھ مچھیں ہو گائیں
وچہ رد المحتار جو مرغی ترائے دینہ بند رکھیوے
بھیڈ دنبہ دینہ چارے بکری وی دینہ مچھیں گائیں
بعضے کہن ہنہوں تا تا جاں جاں بو نہ جاوے
نجاست خور حیوان حلالہ منع حدیثوں جاری
جے کوئی کھاں بدبو نجاست آوی منع تداہیں
جو بخس پانی وچہ مچھی ہندی اس تھیں بو نہ آوی
زندی مچھی بچہ کراہت جو آتش وچہ ڈالے
فرج دبر مکروہ بھی آلت خصی صلب غدوال
اندر اوچہ کراہت نہیں جو چنگی دھو بناوے
جے کاڑ دا سر بلی کھاوا جان جسے وچہ باقی
ایہ چہ رد المحتار مسائل بھی وچہ شامی آئے

گرمی سردی آب کنوں دا دار و گیت شکاری
پیٹ ہوا نچھ پانی دیوں طافی آوہ سدا وی
جس پیٹ پانی ڈاوہ نہ طافی کھاون وا ہائی
لکڑی آپے موئی بھی جائز ثابت حل حدیثوں
جو طافی زخمی پیٹ وتاں کھاون جائز ہوئی
بھیڈاں بکر دنبے مرغی سبہ مکروہ نہ کھائیں
دانہ پانی پاک کھوائی باجہ کراہت تھیوے
انیویں اٹھ بنہیوی وہ دینہ باجہ کراہت کھائیں
نہ اعتبار اندازہ روزاں جد لگ بو نہ کھاوی
تس گوشت دودھ نہ کھان جائز لدن بیچ سوائی
ایہ حال تسے جو اکثر کھاوی تھوڑی کتھیں نا ہیں
جے بو نجاست آوی او بھی حکم حلالہ پاوی
یا زندی پاکر ہانڈی اندر آتش تیکھا اس بالے
گلدا خون حرام نجاست کھان کم مردوداں
تلی کلیجہ بکیاں کھیچر جائز شک نہ پاوے
اوہ ذبح کرن تھیں روانہ ہووی مسئلہ کتھ
مگر ایہ چارے بیت جو آخر عالمگیروں پائے

باب بیان صید یعنی شکار کردن

کرن شکار مباح ایہی جو بازی قصد نہ آیا
اس شرط پڑھاون کتا چیتا یا جو شکل انہاندی
شرط پڑھاویں کتے چیتے ماس شکار نہ کھاوی
ایہ بیشہ بعضے کہن کراہت فتوی آوا بتایا
یا باز کوہی سیچغنہ شکرا نہ جنگل تیز جنہاں دی
ایہ تریواری ازفاد وگرت پیوی خلل نہ آوے

تے باز کو ہی وچہ شرط جو مالک سدا اسوں جاوے
انہوں شرط جو پڑھ بسم اللہ چھوڑے انہاں تائیں
بھی شرط جو زخم کرن وچہ جسدی لوہو شرط انکوئی
فتوی شرط جو زخم ہر کان باز کو ہی حک چیتے
بھی شرط جو دو جہا پڑھ کتا نال شریک نہ تھیوے
بھی شرط جو چھوڑن پچھو کتا بہتی ڈھل نہ لاوے
جے باز شکار کری فر کھاوی اسوچہ خوف نہ کوئی
جے باز کو ہی مالک تھیں نسی مدت پچھو آوے
جے مالک پکڑ شکار کتے تہیں ہر اکٹ اس پایا
پڑھ بسمل مسلم کتا چھوڑی کافر اس للکارے
مجوس یا ہندو کتا چھوڑے مسلم فر للکارے
تے جے مسلم للکارے کتا چھوڑیا ہو کسی ناہیں
جے کر بسم اللہ پڑھ چلاوی یا ہو تیز ہی کائی
تے جیکر زندہ آنے پہنچے ذبح کری اس تائیں
شرط جہاں جو ذبح کری وچہ ذبیحہ آئی
جس سے شکار یا مری اندار وں پاری شیر بلائیں
بھی شرط جو کتا چھوڑن پچھی طلبوں ٹھیہ بخاوے
جے ٹھیہ سیا فر ہو یا پچھی رہوا شکار اوہ ناہیں
جے زندہ پایا ذبح نہ کیتی قدرت ذبح بھی آہی
جے زندہ پایا ذبح نہ قدرت چھری اسباب پایا
پتھراں غلولہ سٹیا جس وچہ تیز ہی ناہیں

کہاوں ترک شرط انہاں وچہ آوی جداں بولا وی
بھی چھوڑن الا مسلم یا اہل کتاب بتائیں
باز کو ہی وچہ بعضے آکھن کھٹن شرط نہ ہوئی
شافعی زخم نہ شرط کہے نقل یوسف تھیں لیتی
یا کافر تارک بسمل عمداً رلے حرام گنیوے
جو چھن چھپے جیوں چیتا لکی اسوچہ خلل نہ آوی
جے کتا کہاوے ان پڑھ تھیوی حرمت ثابت ہوئی
اس شکا نہ جائز جانن ت نہ اس ازماوی
جے کتا کہاوی خلل نہیں تعلیم نہ فرق اس آیا
بھاویں تیز ہو یا للکاریوں حل شکار جو مارے
ایہ شکار حرام ایہائی جیکر کتا مارے
جے تیز ہو یا للکاریوں کتا حل شکار تدائیں
جے زخم شکار اس پہنچن آگے مری تا حل ایہائی
باجھوں ذبح حرام ہو یا ہو گیا شکار ازائیں
جے استہیں وچہ تا ذبح ضروری تا شرط نہ کائی
اس بھاویں ذبح جہا فتوی ذبح ہوا اس تائیں
انہوں باز وں تیروں پچھی وچہ ہنڈن واجب آوے
جے بیٹھا نہیں تا کھاون جائز ہو یا جے ملے کدائیں
ہو یا شکار حرام اتفاقوں کیتی جان تباہی
وچہ ظاہر روایت روانہ کہاون بعض حوالہ دیا
انہاں شکار نہ کھاون جائز باجھوں ذبح کدائیں

نال نہ رق شکار جو کتا بعض روا فرمایا
جے تیر لگا وچہ پانی ڈگا مویا تا کھائی ناہیں
جے اول سٹ زمین تے وچے مرے تا جائز کھاوے
یا اس ہوئی طرف چلایا لگا ہو شکار رے
جے تیروں عضو شکار کٹیو عضو اوہ سٹیو
روا اشکا حلال حیوانان انیویں واحرامان
ایہ وچہ در المختار مسائل اکثر اتھ جو آئے

وچہ در المختار نہ جائز لکھے فتوی نقل لیایا
یا چھت پھاڑی وچ زمین تے ڈگے مری تدابیر
جے بہت شکار مرن ہک تیروں سبہ حلال سہاوے
ایہ سبھے جائز انیویں باز یا کتا بہتے مارے
جے اوہ واوہ کری تا سارا کھان جائز تہیوے
نفع حرامی چیزیں والوں پران تہیں جائز عاماں
بعضے شامی وچوں لکھے بعضے کنزوں پائے

باب دربیان اضحیہ یعنی قربانی

غنی مقیم آزاد جو مومن نس واجب قربانی
بھیڈ دنبہ ہو بکر جائز ہک مومن نوں آوے
دنبہ بکرید صحیحے ویلا اول وقت ایہائی
شہری تائیں ذبح نہ جائز اگے عید نمازوں
اندھا کانا روانہ ہرگز لنگا پیر نہ لاوے
جے لسا ہرگز لکھ ہڈیں اوہ بھی روانہ آیا
خصی ہو دیوانہ جائز بھی جس سنگ نہ کوئی
جوان حیوان واہر جنسوں روا اوہیل نہ آیا
ہکدنبہ روا اوہیل چھماہ چھوٹا نظر نہ آوے
بھیڈ قیاس دنبہ تی کردی کثر عالم بھائی
جے سیری ست ہوون اٹھ گاوچہ ہکو چوں مجاوے
جے ستانوچوں ہک مرندا نیت نہ قربانی
خود کھاوی قربانی بھائی بھی دی غنیاں درویشاں

اپنے نفسوں طفلاں تہیں ہر ہر مرزنانی
مجہ یاگاں اٹھ ستانوچوں واشرع فرماوے
بارہویں دنبہ دی مغرب اگے آخر صد ٹھرائی
پنڈ انوالیاں اگے پچھے ہر ہر وجہ جوازوں
جے چوتھا لنگ بھی دہر دا جائز بہاویں پالنگا وے
بھی کن یا پوچھل اکھ یا چکی اوہو دھ ونجایا
جس ٹوٹا سنگ اوہ روانا ہیں جرا دہوں اوہ گیوے
اٹھ پنجسالہ گاو دوسالہ بکری سال لنگہایا
بعضے ست یا اٹھ یا نہ ماہ شامی نقل سناوے
بعضے شرط کرن ہکسا احوط ایہ ایہائی
وارث کہن کہو اس طرفوں واشرع فرماوے
اوہ قربانی روا نہر گز سبہناں ہوئی فانی
بھی اپنی زن فرزنداں دیوی ہو قربان خویشاں

بہی کرن ذخیرہ کہن جایز دجہی دینہ فرکھاوی
بھی چمڑا کری تصدق یا کچھ زن چیز بناوے
افضل آپ ذبح قربانی جے خود عالم ہووے
جی بھل کہن قربانی ہکدو جے دے تائیں
ایہ کنز دقائق اندر مسئلے تینوں آکھ سنائے
غنیاں باجہ فقیراں تائیں سنت ہی قربانی
جتنی قیمت ودھ بھی قربہ اتنی افضل ہوئی
سمنو اہے حکم نبی دا قربہ کر قربانی
جے عورت زیور دو سو درہاں اتنوں واجب آوی
غیر معجل نال نہ ہووی عورت غنی کدا ہیں
ستواں حصہ اٹھ یا گائو چہ جو دو شخص ونڈاون
جے اٹھ یا گائو ہک جنا خریدی وت شریک لاوے
جے وقت خریدن قصد ہکلوں ترا آوے ناہیں
طفل نابالغ غنی جے ہووی باپ کہی تس مالوں
تے جے قربانی دونی قیمت باجہوں ہتھ نہ آوے
تے جے قربانی مول نہ لبھے تری دینہ انتظاری
جے نذر کری قربانی کوئی گوشت آپ نہ کہاوے
اعلیٰ درجہ وچہ قربانی تھوڑا گوشت چکھے
تری حصے قربانی گوشت درجہ بجہ میانہ
ادنے درجہ کتے دیوی سبھو آپے کھاوے
منہ قبلے کرنا وضو دی سنت ذبح کیجیوے

استحباب تریجہا حصہ صدقہ کری ونڈاوے
چہلنوالی اجرت دیوی ماس نہ چم ٹھہراوے
نہیں تا عالم تہیں کروائے آپ بھی پاس کھلووے
جائز ہر یک گوشت اپنا بہری ضمان بھی ناہیں
رہندی وچہ برہنی لکھے بعضے شرح وقایہ
اس کہاون ہور کھواون جائز جیکر نہ نذر آئے
افضل واغ نہ ہووی جسے عیب ہرگز کوئی
ایہ پلصراط اتے اسواری کارن اہل ایمانی
اینویں مہر معجل تہیں بھی عورت غنی سدہاوے
جاں جاں ہتھ نہ آوی اسنوں تاں غنی ایہ یاہیں
یا ہکدا ڈیڈھ حصہ ہک دا ہاسہناں کنوں وسجاوں
جے قصد لاون وقت خریدن تا ایہ جائز آوے
پیش خریدن بیہری لنا استحباب تدا ہیں
وچہ درالمختار جو فتوی باپنے کہن حلالوں
واجب ایس خریدن ناہیں صدقہ مل کراوے
استہیں بجھے صدقہ واجب دیوی قیمت ساری
بھاویں غنی یا فقیر ہووی جے کہاوی بدلہ آوی
رہندا بہ کریی صدقہ گھر وچہ کجھ نہ رکھے
ہک حصہ خود دوجا خویشاں تریجا فقر بیگانہ
جس ٹبر وڈا اسنوں افضل ٹبر خوب رجاوی
ڈیگن پیش یا بعد ذبحدی ایہ عاپڑ ہووے

اَللّٰهُمَّ مِنْكَ وَاِلَيْكَ اِنَّ صَلٰوتِیْ وَنُسُكِیْ وَمَحْيَایَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ
لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِيْنَ ۝ اَللّٰهُمَّ تَقَبَّلْ مِنْ فُلَانٍ

بعد ذبحہ جب چھپے کچھ کراہت نہیں
ذبحوں میں کراہت کہیں صحیح کرے تدا ہیں
جے نہیں فقیر کینی قربانی جو اوہ غنی ہو جاوی
ترتیب کے روز غریبوں اگے اس قربانی آوے
تے جیکر اس قربانی کینی پچھے غنی ہی تھیوے
بعضے آکھن ہے نہ واجب بعضے کہن بھر لوے
جس تے واجب ہے قربانی بے تس وقت وہاوی
قیمت اس میانی بکری صدقہ واجب آوے
تے جیکر فقر لوی قربانی لیکر ذبح نہ کیتی
ایہ زندی دی قیمت زندی نذر ہوئے جد لیتی
جس قوت نہ قربانی تا جو اوکڑ ذبح کرتی
ایہ روا نہیں قربانی دی دینہ صحی کراہت ہی
ایہ وجہ در المختار مسائل بعضی شرح قنائے
بعضے وجہ برہنے لکھے عاجز آکے سنائے

باب الوصیت

ملک مضاف جو موتوں پچھے اسدا نام وصیت
یعنی ملک کسی کجھ کرنا موت پچھے خود نیت
چارے قسم وصیت ایہی اول واجب بھائی
فدیہ صوم صلوٰۃ جو دمی حج زکوٰۃ ادائی
بھی روا امانت حق بندیاں دی کرنی ادا ضروری
دوجا قسم مباح غنی نوں کرے وصیت پوری
ترجیحی ہی مکروہ وصیت فاسق فاجر تائیں
جے جانے او مندی کمیں کرے مال زائیں
بھی اسراف وصیت کرنی او گھٹ مال وسخاوی
پارہ ضد کنبہ کرے وصیت شرع نہ جاوے
جو تھی استحباب وصیت جو انہاں باجہ تمامی
صدقہ خیر فقیراں نفلی نیک اعمال اسلامی
وجہ حدیث تاکید وصیت ہر مومن نوں بھائی
زندہ کرے وصیت تکے خاصہ وقت بیماری
شرط وصیت عاقل بالغ حر بھی ہووی بھائی
غلام نابالغ ہووے پوائے نہ وصیت کائی
اینویں شرط جو قرض کنوں کجھ مال فراغت ہووے
جے سارا مال قرض وچہ پا کرے وصیت کوئی
ترجیحا حصہ ترکے وچوں حق میت دے تائیں
جسنوں چاہے کرے وصیت وارث باجہ ضائیں
جے ترجیحی حصے کنوں زیادہ کرے وصیت کوئی
وارث روا کہن ناجائز نہیں تا باطل ہووے

اللہم الخ تین بیں مذکورہ
دعا سے زیادہ الفاظ مقدم
دعوتوں ہو کر مشکوٰۃ میں
بروایت احمد و ابوداؤد
وابن ماجہ و دارمی بر لفظ
مقتول ہیں جنہیں وہاں
پر دیکھا جاوے جو یہاں عدم
کجھ کرنے کے باعث ذکر نہیں
کئے گئے ترجمہ دعا یہ
اللہ تعالیٰ یہ قربانی میرے
پاس تیری ہی فضل سے آئی
اور تیری ہی طرف بھیجتا
ہوں کہ میری نماز و قربانی اور زندگی
و موت جہاں زمین کے پروردگار اللہ تعالیٰ ہی کیلئے
ہے جسکا کوئی شریک نہیں اور
میں اسی بات کا مامور ہوا ہوں اور شروع سے
مسلمان اور تابعدار ہوں اے اللہ تعالیٰ یہ
قربانی میں فلان سے قبول فرما ۱۲ منہ
ملک الخ در مختار میں ہے کہ وصیت
کسی عین یا دین چیز کا اپنی موت کے بعد کسی
کو مالک بنا دینا ہے اور وصیت چار قسم ہے
ایک واجب جیسے عدم ادائیگی زکوٰۃ و کفارہ
و نماز و روزہ کا فدیہ کہ انکا ادا کرنا فرض
ہے دوسری مباح جیسے غنی کو وصیت کرنی
تیسری مکروہ جیسے فاسق و فاجر کو وصیت
کرنی چوتھی مستحب جیسے صدقہ خیر
پانچویں حرام جیسے وارث کو وصیت
کرنی ۱۲ منہ

جے وارث کاں کرے وصیت یا خود قاتل تائیں
افضل گھٹ نہ رہاویں کرنی وارث ہوں راضی
سارے مال وصیت جائز جس کو وارث ناہیں
اکرن جو ع بھی جائز موصی جاں جاں موت نہ آئی
جویں بچہ یا ہوس کشتہ ذبح کرے یا پاڑے
ہر مریض بھی حکم وصیت والا اندر تر بہائی
پر شرط جو وارث عاقل بالغ اذ ذاں اجنبیاں
حد بیماری کاں کارن باہر جا نہ سکے
جو جھولا مار یا پایا ادھر گئے یا جس نس بیماری
جے مدت بہت دراز نہ اونہاں خوف مرنا ہووے
ایہ وجہ در المختار مسائل بھی وجہ شامی آہے

وارث وارکہن تا جائز نہیں تا تھیے از ائیں
جے وارث خود محتاج ہوں اس اولی ترک فیاضی
اس موتوں بعد قبول اگلا جائز تھیے ندا ہیں
ایہ کہو صریح یا کرے تصرف اس شئے اندر بہائی
نال انکار جو ع نہ ثابت فتوی ثابت پیارے
وہ نہ جائز گرچے وارث جائز کہن بہائی
جے طفل بنا بالغ یا دیوانہ اینہاں اذن نہ جاری
جسنوں خوف مرنا غالب فتوی فقہ دے پکے
ہبہ وا انہاں ہلے ہالوں مدت سال آزاری
تا ہبہ وا ترہائی ہالوں وہ کنوں ہتھ دہووے
بعضے کنز دقائق اندر موہن عمل کسا سے

باب در بیان فرائض ترکہ

علم فرائض پڑھ پڑھاؤ خود حضرت فرمایا
ایہ حصے رب مقدر کیتے جو قرآن بتایا
دخل قیاس نہ ہرگز اسوچہ باجھوں ہوا احکاماں
رکن فرائض ترکہ ایہن جو وارث موت ترکہ
وجہ موت موت دی پہلے وارث شرط حیاتی
ترکہ مال جو میت چھوڑے حق غیراں تھیں خالی
جویں جو گھر اس کہنے دھریا ترکہ ہووے نہ کوئی
قرضوں کچھ نہ جو میت کفن دفن دی باہے
شاہ وچ ہن ایہ لاہن جو کچھ ہلوں باقی

یعنے فرض مقدر کرنا ہور مقرر کھرایا
تا ہیں نام فرائض دھریا نال قیاس نہ آہے
ہر وچہ دخل قیاس نمازاں حج زکوۃ صیاماں
بھی شرطاں تن کہہ مرنا موت حکم حقیقہ در کہ
نزدیکہا علم اسباب وراثت نسب نکاح ولاتی
تے جسو حق تعلق دوجہو حق مقدم حالی
تا اوہ گھر وچ کفن قرضاں تاراں جسو چھڑیا سوئی
یا چیز خرید کھے ہتھ بائع میت ہل نہ تارے
اس تھیں غسل کفن کر پورن ساہے انفاقی

یا میت گھر بہاڑے دنا بھاڑا اول لیتا
استہین پچھی کفن خریدن لائق حال حیاتی
غسل و فن تی خرچ جو ہووی کیجی بن اسرافوں
تے جو کجھ حق الٰہی اسپر صوم صلوٰۃ زکاتاں
باجھ وصیت وارث آئی دیون واجب ناہیں
قرضون پچھی ادا وصیت میت کرنی آئی
استہین پچھی جو کجھ ترکہ صاحب فرضاں دتے
ترائی اسباب وراثت ایہن ہک قرابت آئی
اول دیون صاحب فرضاں جو ہر حصہ آیا
جے عصبہ نسبی مول نہ کوئی لوی آزاد کنندہ
اوہ مرد ہووی یا عورت ہووی عصبہ نسبی سوئی
پتر پوترا یا پیو دادا ترکہ اسنوں آوے
جیکر ایہ بھی مول نہ کوئی باقی رد کیجیوے
زن خاوند تے رد نہووی دوجھی وارث لیون
بن عصبیاں ہو صاحب فرضاں خویش میت دے سارے
جے ذی الارحام بھی مول نکوئی مولی دیہن موالی
نو مسلم یا ہووے وارث کہے کسے دے تائیں
اس آکھیا کری قبول جے اگلا مولی اوہ موالی
مقرلہ کنوں مراد ایتھے جس نسب کری اقراری
جویں بھائی بھین بناوا اپر ماپیوں ناہیں
تے جیکر اوہ بھی من لون اس ثابت نسب گنیوی

اوہ گھر وچ حق دیون تس اول کفنوں میتا
نا اسراف نہ صرفہ کیجی جیونکر سنت جاتی
فرمیت قرض جو حق بندیا ندیون ہجہ و باطلاں
جے کری وصیت دیون واجب ترکے تلثوں تائیں
جے وارث عاقل بالغ سبھے افضل ویہن تدابیر
ترکے حصے ترکے وچوں جو اس کیتی بہائی
جویں قرآن حدیث اجماعوں ثابت قسمت کیجی
ترکے حصے ترکے وچوں جے اس کیتی بہائی
جو بچے انہاں تھیں نسبی عصبی حق تشرع فرمایا
اسنوں مولی کہن عتاقہ کرے آزاد جو بندہ
آزاد کنندہ مری جے آگے مرد اس عصبہ کوئی
اسوچہ حق زناتوں ناہیں حضرت خود فرماوے
صاحب فرضاں دی جیوں حصہ اول فیر وندا
تے جیکر صاحب فرض نہ کوئی ذی الارحاماں دیون
وجہ باب فرائض ذی رحماں تھیں اوہ مراد پیا
جسنوں ایس بنایا بیلی موی زندی دا والی
جے کراں خیانت نال بہرین نوں ماں تو ورثہ
جے ایہ بھی نہیں مقرلہ تائیں ترکہ دیون خالی
نہ خود اصل نہ فرع کہی کجھ ہو سکا وت وارث
یا چاچا کہی نہ دادا منے سست اقرار تدا
دو جہاں بھایاں چاچیاں والگوں وارث عصبہ

تے جیکر ایہ بھی ہوں نہ کوئی موصی لہ نوں دتیے
سارا مال وصیت جنوں کہنیں ملک اس کیہے

تے جے اس نہیں وصیت کیتی بیت المال ہیاون
ایہ حق غریباں اہل اسلاماں بیت المالوں پاون

فصل دہم وارث

ورثے کنوں مانع چارے اول جان غلامی
ام ولد مدبر ہور مکاتب قسم تمامی

دوجا قتل جو موت اپنا وارث قتل کرے بئی
جتہ قصاص یا پوری کفارت مانع ورثیوں ہئی

ایہ مسئلہ وچہ باب شہیداں لکھیا ویکھ اتہائیں
چونہ قسماں وچہ ہی محرومی پنجویں اندر ناہیں :-

تریجا دین مخالف مانع ورثے کنوں بہائی
ہک مسلم خویش ہووے ہکا کافر نہ وراثت کائی

چوتھا ملک مخالف مانع اندر حق کفاروں
بھاویں حکماً ہین مخالف اہل کفر نوں وارثاں

جے ہکدار حرب وچہ وسا دوجا دار اسلامی
ہکدیجے تہیں لین نہ ورثہ کافر بدا بخامی

یا ہکذمی دار اسلامی دوجا حربی سکا ہے
وچہ دار اسلام امانوں یا حربی کافر بکا

جے ایتھے حربی مرے تا ذمی ورثہ ایس نہ پاوے
یا ذمی مرے نہ حربی تائیں ورثہ اسدا آوے

ایہ وار مخالف مسلم دے حق مانع ورثیوں ناہیں
بھاویں مشرق مغرب ہووے ورثہ لین تنہائیں

وچہ در المختار موانع ہور بھی کجھ لیا یا
جو دو وارث یا بہت موئے پر علم تاریخ نہ پایا

یعنے خبر نہیں انہاں وچوں کیہڑا موئیا اگیرے
انہاں ہکدوجے تھیں ملے نہ ورثہ ہووے کیہی گھیرے

جویں گھڑ گئے یا آتش ساری بہت مرن ہکٹھے گھر دے
یا قتل ہوئے یا غرقا ہکٹھے نہیں جو کوئی خبر دے

اینویں جیکر معلم ناہیں وارث میت جہڑا
جویں دانے موئی نہ معلم دونہ تہیں تہیں اسدا اکہڑا

انہاں وہاں وچوں کسے نہ ملسی جو ترکہ اسدائی
وچہ رد المحتار مثالاں بہت لیایا بہائی

فصل دہم بیان اصحاب فرائض

صاحب فرض تمامی یاراں زن خاوند بیبی مائی
دادا دادی نانی بیبی اٹھویں پوتری آئی

کیتیں سکی ہوئیدی مادری بھائی مادری یاراں
ہر ہر حصہ ہر ہر حالت تینوں عیش گذاراں

عورت میت اٹھواں حصہ میت نال اولاداں
دہی پوتر یا پوترا پوتری ایہ اولاد مراداں

جو دوہتر او دوہتری میت ہووی تا زن چوتھا آوے
عورت مرے تا خصم چوتھائی زن اولاد جی ہووی
عورت ہک ہووے یا زنا وہ حکم برابر بھائی
پس دو حالوں زنان نہ خالی اٹھواں یا چوتھائی
پیو دادے تری حالت ایہن اول فرض چھیائی
دوجی حالت ہے عصبیت میت باجہ اولاد
تریجی حالت ہے عصبیت حصہ چھیوان ہی نالے
پیو میت دا جیکر زندہ دادے کجھ نہ آوی
بعض مسائل پیو دادے وچہ ظاہر فرق وسیاوی
پیو تھیں ساقط سکی پڑی دادری بھینناں بھائی
جو مر دو یا تس ما پیو عورت عورت کو چوتھائی
یا زن ہووی تس ما پیو خاوند خاوند وہ لیجاوے
جے انہاں دو مسئلیاں وچہ پیو دی جاگہ ہووے دادا
دانوں تری حالت ایہن اول سدس ایہا ئی
یا بھائی بھیناں وچوں شخص دوہوں نہ ہووے باقی
جو نا اولاد تا دو انہاں نوں ترکیوں تریہا ئی
نانی دادی ہک ہووے سدس انہاں نوں آوے
جے دادی تے پڑنانی ہوون دادی سدس لیجاوے
جو نیڑے دوروں دور والیں نوں سدس کجھ نہ پاوے
دہی میت دی جو ہک ہووی ترکہ اوہ نہ لیوے
جو نال بھیناں دے تیرمیت عصبہ انہاں بناوے

جے میت ہووی اولاد نہ کائی عورت چوتھا پاوے
باجہ اولاد دوں وہ خصم نوں اسوچہ شبہ نہ کوئی
نال اولاد نوں ہک اٹھواں بن اولاد چوتھائی
بھی خصم دو حالت اوہ یا چوتھا سمجھ فرائیں بھائی
جیکر تیرہ پوتر امیت اسدے نال ایہا ئی
جو صاحب فرض ہوں بچے سو ملسی سحالت پیو دادے
جے نال ہووی دھی پوتری دوویں تھوں سمہالے
جے باپ نہیں تا دادا پیو وی جا بجا بن جاوی
پیو ہوندیاں ما نو پیو وی ساقط دادی نال ٹھاوی
دادی نال وٹاون بعض اما ماں قول اہا ئے
باقی وچوں ثلث مائی نوں پیو پیوی بھائی
رہندی تھیں تریہائی مانوں پیو نوں آوی
تا مانو لوی تریہا تر کے دادا پوی دوراڈا
جو دہی تیرا پوتری پوتر امیت باقی بھائی
خواہ سکے خواہ پڑی مادری سانس پائی اتفاقی
تے دو میاں وچہ جو ہن گذری ثلث باقیدا ما
دادی نوں پیو ساقط کردا سبھناں مانو ٹھاوے
جو نانی تے پڑدادی ہوون سدس نانی نوں
نانی دی مانو فاسد جدہ ورنہ اوہ نہ لیوے
جو دو یا بہت نوں دو حصے تریجا ہووے
دو دو حصے ہر تیر ہک حصہ ہر دہی آوے

پوتریاں نوں حکم دہیاندا جیکر دھی نہ کائی
جے پوتراں تا عصبہ ہوون جیونکر پتر دہیاں
جو دھی میت ہک نال انہاندی بیٹی اوہ ونڈاوی
تے جیکر دہیاں دو ہوون میت لیسن دو تہائیاں
سکی بھین جو ہکا ہووی ترکہ اوہ لے جاوے
جے بہائی نال تا عصبہ ہوون دو حصے ہر بہائی
جو میت دہی یا پوتری ہووی بھینا عصبہ تھیون
جو میت پتر پوترا ہووی یا پیو میت باقی:-
اینویں دادے نال بھی فتوی سبھے خالی جاون
پدری بھین بھی سکی وانگوں اوہ ہکلی آوے
دہی پوتی دہی نال ہی عصبہ سکی وانگوں تھیون
جے سکی بھین ہووی ہک میت پدریاں سدس ونڈاون
مگر جو ایتھے نال انہاندی ہووی پدری بھائی
جے میت سکا بھائی باقی پدریاں کجھ نہ آوے
ادری بھین بھرا برابر قسمت ترکے بہائی
پتر پوتری پیو دادے تھیں ہر محروم کھلاون

ہک ہووی اوہ ترکہ لیووی دوہ تا دو ترہائی
دو دو حصے ہر پوتا ہک حصہ پوتے میاں
پوتریاں ہک سدس لیجاون ل تثنان ہو جاوے
یا ہک پتر میت تا بھی پوتیاں خالی آیاں
جے دو یا بہت دو حصے انہاں ترجا ہور اوہی
ہر بھین لووی ہک حصہ انیویں قسمت آئی
جو کجھ بچن انہاں تھیں حصے بھیناں اوپر ونڈیاون
تا بہائی بھیناں سارے ساقط مسئلہ ہی اتفاقی
صاحبہ آکھن بہائی بھیناں دادے نال ونڈاون
اجو دو یا وہ لون وہ حصے عصبہ بہائی جاوے
پتر پوتری پیو دادے تھیں ہر محروم کھلاون
جے دو سکیاں تثنان لون اوہ پدریاں خالی جاون
تا بھیناں پدری جو سبہ سکا ہک ہٹا وے
بہائی بھیناں پدری جو سبہ سکا ہک ہٹاوی
جے ہک ہووی چھیواں حصہ کیوں وہ سکیاں ترہائی
اینویں پوتری ہوندیاں ارثا یہ ہوون

دوہا ہی سر
پن پوتونکی کجھ نہ ملیگا ۱۲

فصل در بیان عصبہ ہائے نسبی

عصبہ نسبی ہی ترا ہی قسمیں اول عصبہ ذاتی
جو صاحب فرضاں کنوں بچیا عصبے تائیں آوی
دوں عصبہ فرع میت دی یعنے پتر پوتا
جے پتر پوترا مول نہیں تا عصبہ دادا

اوہ ہر مرد جو نسبت میت رکھے باجھ رالی
جو صاحب فرض نہ ہووی کوئی ترکہ سب لے جاوے
بھاویں تلی دور اڈا ہووی عصبہ جان پڑھاوے
توڑے اصل دور اڈا ہووی میت دا پڑ دادا

۳۹۵

Marfat.com

بعد انہاں تھیں سکا بھائی وت فرید ری بھائی
وت بھائی سکے دا پوتا وت فرید ری آیا
وت چاچے سکے دا پتر وت پدی دا جایا
بعد انہاں تھیں پیو دا چاچا سکا فر تیرا
جو پیڑھی نیڑی اوہ لیجاوی دوجا کجھ نہ پاوے
دوجا قسم بغیرہ عصبہ چاری زنان بچھانے
دوجھی پوتری پوتر امیت رکھے عصبہ تھیون
تریجھی سکی بھین میت دی نال جو سکا بھائی
تریجھا قسم ایہی مع بغیرہ عصبہ دوویں عورتاں
دھی پوتی میت دی بھیناں عصبہ چانبا وے
سکی بھین جو بیٹے پوتی ہوندیاں عصبہ تھیوے

وت بھتیجا سکا وت فرید ری حق ایہا ئی
بعد انہاں تھیں سکا چاچا وت پدی فرمایا
وت پوتا سکے وت پدی دا وچہ کتاباں پایا
فر اولاد انہاں دی سکا پدی کنوں چنگیرا
جو سکا پدری دوویں برابر پدری کجھ نہ آوے
دھی میت دی نال پتر دی اول عصبہ جانے
ہو پڑوتی نال پڑوتی عصبے ایہ گنیون
چوتھی پدی بھین بھی عصبہ پدری بھائی بنائی
اوہ بھین سکی ہو پدری عصبہ ہون نال بناتاں
جو سکے پدی دوویں ہون پدری کجھ نہ آوے
بھائی پدری تھیں ایہ اولی در مختار ویکھیوے

فصل در محجوب شدن وارثان بسبب بعضے

حجب ایہی دو قسماں ہک حرمانی ہک نقصانی
باپ کنوں حرمان دادی دا مانو دادی نانی
دوجا قسم اولاد میت جویں حصہ نانو گھٹاوے
اینویں زن اولاد دوں اٹھواں بھین تالوں چوتھائی
اینویں پوتری ہک بیٹی نہیں حصہ چھیواں لیجاوے
چھے وارث محروم ہون ہور کسیدی پاروں
دوہ گھٹ حصہ تھیوے انہاں دا خالی ہوں نہ جاون
اوہ دادا دادی نانی پوتی پوتا بھینا بھائی
جنہاں پاروں کوئی وارث تھیوے اسدے نال نہ پاوے

جویں پتر ہوندیاں پوتریاں نوں حاصل ہے حرمانی
بھائی سکیوں پدری بھائی اگے جویں سینانی
مال اولاد چھواں تس حصہ نہیں تا تریجھا پاوے
اینویں خصم اولاد دوں جو تھا نہیں تا اوہ ایہائی
بھی پدری بھین سکی ہک ہوئیاں چھولا حصہ قبضائی
ماپیو بیٹا بیٹی عورت خاوند سبھ ہنجاروں
جو انہاں ناحق کدی انہاں ملدا کدی نہ صلو پاروں
سکے ہون یا پدری ماوری ہر ایہ حال ایہائی
جویں پوتر اوارث تیر پاروں نال اس خالی جاوے

مگر ماں ماں ہوندیاں یہ ہن خالی حصہ لین شماروں
بھی چھڑا اقرب درجہ اندر ورثہ لیوے سوئی
دور والیوں لین دیوی دادی نانی جو ہوئی
بھی چھڑا اقرب درجہ قرابت یعنی سکا ہووے
اسدے نال نہ پدری لیوی ورثہ تھیں ہتھ دھووے
خود محروم جو کافر قاتل ہتو غلام ایہا ئی
ایہ ہور کسے محجوب نہ کردا ندیہ کشر بھائی
جو خود محجوب او وہ حجب کرینا احرمانی نقصانی
جوین باپ ہوندیاں محجوب دادی حجب کری پرنانی
ہو بھائی بھینان ہو تھیں ساقط مانو سدیں دیوان
زن خاوند ماں تری بھینان پدری گھاٹا کھان
دادی نانی مانو ساقط پیو تھیں ساقط دادی
دادی تھیں پرنانی ساقط نانی تھیں پڑ دادی
جے زن ہوی تری چاچے بیٹے وارث جو سدہائی
ہک انہاں تھیں خاوند اسدا دو جہا ورثی ہائی
ایہ چھیاں حصیاں تھیں تر کہ ونڈن ماں دری سن لیجاوے
تری حصے اس خاوند لیوی باقی تریہاں نوں آوی
دو حصیاں نوں تن کرین ہک ہک ہر قبضائے
عصبے ترائی برابر دو دو صاحب فرض بھی آئی

فصل در بیان حجب درجہ فرض

چھ فرض مقدر صاحب فرضاں اول نصفا کھاوی
ایہ وہی پو تری جو سکے پدری بھین سے خاوند پائی
دو جہا ربع ایہی زن خاوند تریجا ثمن زناں نوں
ایہ ترائی ہک نوع سدیوں جتھاں کہنا نوں
چوتھائی ثلثاں وہیاں ہور پوتریاں نوں آوی
بھی سکیاں بھینیاں پدری بھینا کھیاں جتھ ہنا
پنجواں ثلث مائی نوں بھی ہو دو مادریاں نوں
چھیواں سدس ہکا مادر ماں ہین ہو ہو نوں
بھی دادے دادی نانی نوں ایہ چھانوع ترلے
مخرج ہتھی جتھوں نکلن ماجز آکھ سنائی
مخرج نصف ایہی زن حصے مخرج ربع دے چارے
مخرج ثمن ایہی ہتھ حصے خاوندوں باہر پیارے
مخرج ثلث ایہی تری حصے مخرج بھی ثلثانے
مخرج سدس جیہاں تھیں ایہی ایہ ہر قسم نکانے
جے نصف تی ربع رلن تا مخرج دوہا چونہ تہیں آوی
جیوں میت ہک بیٹی نا پوتری بھینا سکا بھائی
دو بیٹے ہک خاوند لیوی ہک بھائی نوں آوے
جے نصف تی ثمن ملکھی ہو دوں حصے اٹھ بنائے
جیو میت بیٹی عورت باقی تریجا پدری بھائی
چار بیٹی ہک عورت لیوی ترائے بھائی ونڈائے

جو ثلث اتے ثلثان مکھے مسئلہ ترنیہ نہیں آوے
جے ثلث سدس مکھے ہتوں چھ مخرج انہاں آوے
دو مادری مک مادری بھائی تری چاچا قبضا
جیویں مک مانو دو بھینا پدری بھی مک چاچا تایا
جو ثلث ثلثان سدس مکھے تا بھی چھیاں تھیں آوے
پدری چا دو مادریوں مک مائی نوں آیا
جے نوع اول تہیں نصف رکھے دو جہی نوع تہیں ہوون
جویں میت مک بیٹی مائی بھی مک سکا بھائی
جے نوع اول تہیں ربع رکھے دو جہی بعض یا سارا
جیویں میت مک خاوند چاچا مک بیٹی مک مائی
جو نوع اول تہیں ثمن رکھے دو جہی عول ہووے
جویں میت مک بیوی مانو بھی سکا بھائی

دو سکیاں دو مادری بھینا جویں مثال سیاوے
جیویں مک ماں مک چاچا میت بھی مک مادری بھائی
جے سدس اتے ثلثان مکھے تا بھی چھیاں تھیں آوے
چا بھینا مک مانو لیجاوے مک چاچی نوں آیا
جوں پدری دو مادری بھینا بھی مک مانو بتاوی
ایہ مسئلہ اصل چھیاں تھیں آیا ستیں عول دھایا
تا بھی چھیاں تھیں ہوسی مسئلہ عاول سمجھ کھلوون
تری بیٹے مک بھائی سکے بھی مک حصہ مائی
تا مسئلہ باراں کنوں ہوسی اسوچہ شک نہ یارا
چھے بیٹے وہ مانو مک چاچا تری خاوند نو بھائی
تا مسئلہ چوہاں کنوں ہوسی مومن من کھاوے
باراں بیٹی تری عورت پنج بھائی چارے مائی

فصل در بیان عول و رد

جو مخرج فرضاں ذکر ہوئی جو فرضاں پورے آوی
جے مخرج وچہ فرض تھوڑے تری عادل ادا ایہائی
جے گھٹ ہووے فرض زیادہ عادل ایہ سدیوی
کل محل رج ست اہن جو ہوہاں ذکر تمامی
عولی چھے ہور باراں چوبیہ چھے دہاں لگ جاون
تری حصے خاوند اوہ چھیاں دا ستا نو چوں پاوے
جے نال انہاں دی مانو بھی ہووی کہری اٹھ بناون
جے نال انہاں دی بھائی مادری نو حصے کرواوے

وہ نہ ہوئی گھٹ نہ ہوئی عادل اوہ سدہاوی
اسوچہ چھے وڈی کیچن رد کہن اس بھائی
اسوچہ چھے چھوٹی کیچن ایہو عول گنیوے
ایہ دو ترے چار تے اٹھ انہاں توچہ عول نمو کرائے
جویں موئی دو بھینا خاوند چھے ست دا
بھینا لیوں چار چھے ثلثان چھیاں دا آوی
مک مائی تری خاوند لیوی بھینا چار لیجاون
چا بھینا تری چھے مائی مک مادری مک دو لیاوے

جو نال انہاں دو مادری بھائی اوس حصو فرماون
باران عول ستاران تائیں ایہر طاقوں آوے
ترائی عورت اٹھ بھینناں لیون بھی دو حصو مائی
ترائی عورت اٹھ بھینناں حصو او بھائی دو مائی
اٹھ بھینناں ترائی زن دو مائی مادریانیوں چاری
جیوں مرد ہوئے ہکزن دو بھیناں باپ ہوتے مائی
چا مائی ہور پیو بھی چارے ترائی حصے زن آئی
جے صاحب فرضوں بچن حصو کجھ عصبہ وچہ نہ کوئی
زن خاوند تے روانہ آیا رہندے وارث لیون
وچہ رد المحتار انیوں ہیں فتوی بہت لیا یا
مستحقاں نوں حق نہ دیندی ظالم ظلم کماون
وچہ بعض روایت زن خاوند تے مطلق رد کرائے
بھی کھیس متنا نوچہ جو اکھیا رد نہ انہاں کیچھوی
اوہ حکم آہا جد بیت المالوں حق ملن حقداران
ہن علماواں فتوی دتا بیت المال نہ پائیے
چا وجہ رد مسئلہ ایہی سن نوں مومن بھائی
جویں میت دو بھینناں باقی وارث ہوئے نہ کوئی
یا ہک دادی ہک نانی میت حصے دو دو لیجاون
تے جو وارث دو جنسوں ہون یا بہتی جنساں
جیوں میت ہک نانی باقی دو چہا مادری بھائی
جو ہک مائی ہک مادری بھائی ترائی حصے قسماون

چا بھینناں ترائی حصہ اک مائی دو مادری دو پاون
جیوں مرد مویا ہک ماں دو بھیناں ہکو ہوت چھڈ جاوے
تے جیکر نال دو مادری ہیں ستاراں کنوں ونڈے
تے پندراں حصے کرن جو نال انہاں ہک مادری بھائی
چوبیہ عول ستاویاں تائیں ہکی واریں پیارے
سولاں حصے بیٹیاں لیون جو تلتاں ایہا
روا پیہا ایہی عولوں عاجز آکھ سنائے
اگلیاں حصیاں آپے پائیں ڈیکھ کیچن سوئی
وچہ در المختار شباہوں زن خاوند بھی دیون
جو اس زمانے بیت المال سب کل خراب دسیا یا
پچھلے عالم زن خاوندوں فتویاں دیواون
تے بعضیاں وچہ جے ہوئے نہ وارث تا انہاں موڑ دیواوے
مذہب اصل انیوں ہیں آہا ایہر وچہ لبھیوے
جاہن حاکم ظالم ہوئے حق بھنے بدکاران
زن خاوندوں ہنداوے ضائع نہ کروایئے
جے صاحب فرض ہوون ہک نسبوں ونڈ سرل تے آئی
دو حصے سبہ ترکہ کیچھ مکہک لیوں سوئی
یا دو دھیاں میت دیاں باقی دو حصے قسماون
تا حصیاں سیتی ترکہ ونڈن کرن ثمانہ راساں
دو حصے کر ونڈن ترکہ ہر دو سدس ایہا
ہک حصہ لے مادری بھائی دو مائی نوں آون

جے ہک بیٹی ہک مانو بیٹیاں ہیت حصے پنج بنائے
تے جے ہک مانو دو بیٹیاں ہیت حصے پنج بنائے
ایہ حکم تداں جے نال نہاندی عوت خصم نہ آیا
اول حصہ زن خاوند دا مخرج کنوں دیوائی
جیوں زن ہوئی تری بیٹیاں باقی خاوند بھی تس نالے
جے چار تہیاں ہک خاوند گھوری خاوند لوی چوتھائی
جے پنج وہیاں تا ترینہ حصیاں نوں کر پنج خوندہ بھن
تے جیکر وارث دو جنساں تہیں خصم یا عوت نالے
رہندا اونہاں حصیاں بیتی قسمت کرنی آئی
چار حصے کر ونڈن ہک حصہ ہر ہر آوے
ہک حصہ زن دا ہی ہووے ونڈ بھن :-

فصل در صلح کردن بعض وارثان بر چیزے از ترکہ

جے صلح کری کوئی وارث کوئی کجھ چیز سدھاوے
باقی حصیاں دی قسمت مسئلہ وند کیجیو
جیوں زن ہوئی ہک خاوند جاچا تے بھی وارث مائی
اول خصم گنیوے وچے مسئلہ حصیاں ہیں آوے
تری حصے تر خاوند والے رہندیاں ترینہ دی پائی
جے اول خصم نہ وچہ گنیوے مائی گھاٹا آوے

فصل در بیان وراثت ذوی الارحام

جے خویش ہیت دی ناعصبہ صاحب فرض گنیوں
جے صاحب فرض یا عصبہ بھی اونہاں کجھ نہ آوے

ترے بیٹے ہک مائی لیوے حصیاں سیتی پیارے
ہک مائی ہر دھی نوں دو دو قسمت کر پکڑائے
تے جے ہک جنسوں وارث ہوون عوت خصم رلایا
رہندا وارث ہک جنساں دے ونڈن سراں تے آئے
چار حصے کر ونڈن ترکہ ہر ہر ہک سہائے
رہندیاں ترینہ نوں چار کریں ونڈ سراں تے آئی
جے ست ہوون تا ترینہ حصیاں نوں حصے ست کریں
تا اول خصم یا عوت حصہ مخرج کنوں نکالی
جوں مرد مویا ہک عوت تا نی بھی دو ماوری بہالی
جے چاکا دری سن نانی دادی حصے چار بناوے
دو حصیاں نوں چار ماوری حصے چار کریں

جے صاحب فرض تے عصبہ ناہیں ہی حماں دیجے
جو درجہ وچہ برابر ہووں ترکہ سٹ نڈاوں
جے درجے وچہ برابر ناہیں اقرب سبہ کیجاوے
اول فرع میت دے ایہی پوتے اولاداں
وت میت اصل جو نانا میت بھی جس نانا جایا
جویں پوتی دی دہتری میت بھی ہک نانا سکا
وت فرع ماں باپ میت دی کل بھینا ندی جائی
وت فرع میت دی دادی دلوی فرع بھی نانی نانے
جے فرع میت کچھ نیڑی درجہ کچھ دور اڈی آوی
جویں میت ہک دہتری بھی پڑ دوہتر اوجہا باپے
جو درجے وچہ برابر سارے کچھ وارث دی جاوے
دو مرد ہک عورت حصہ وارث جائے لیون
جویں پت پوتری بیٹی باقی دوہتر بیٹا آیا
جے سبہ اولاد وارث دی ہون یا دی حماں سارے
دو مرد ہک عورت حصہ ونڈا نہاں دی وچہ کیجے
ایہ بھی مسئلہ ہی اتفاقی ہول خلاف نہ کوئی
تا ابو یوسف اتھے ونڈ سرانے اونوں انگ دیوا دی
کہے محمد مرد زناں جتنہ اصل انہاں دا تھیوی
جو صیلاں بھیا فرع دیوی فرع جو ملکھ آئی
فرع سرانے قسمت اتھے ابو یوسف فرماوے
کہے محمد دوہتری دوہتری دے قسمت کیجے

جی ہک ہووے اوہ سبھ لوی جی بہت تا قسمت کیجے
دو مرد لوی ہک عورت حصہ عالم سبہ فرماون
چارے قسم ایہ وانگوں عصبیاں تا تیہوں آہے
جاوں تلی کلیری ہوں اقرب کلیں بہت مراد آں
جے فرع سو جو اگرچہ دوروں صلاں کچھ نہ آیا
نانا کچھ نہ لیوی لکھیا شامی فتوے پکا
بھی ہیاں کل ہراواں انیویں پیر ماں دی آئی
جو ماں دی چاچا پھپھی مطلق ماسی ماں جائی
جو درجہ نیڑی ترکہ لیوی دوری خالی جاوے
دوہتری تے پڑ دوہتری خالی مسئلہ ہی اتفاقی
کچھ فرزند دی حماں ترکہ وارث جایا پاسے
ایہ بھی مسئلہ ہی اتفاقی جو ہیاں کچھ نہ دیون
پوتری بیٹی ترکہ لیوی نہ دوہتری دا جایا
جی سبہ اولاد زناندی ہون یا مرداں سارے
جویں میت ہک دہتر او دوہتری تا حصہ کردی
تے جا وہ کچھ اولاد زناندی کچھ مرد اندی ہوی
دو مرد ہک عورت حصہ سبھ کیا اوہ بنا وے
دو مرد ہک عورت حصہ قسمت اتھے کیجے
جویں دوہتری بیٹی دوہتری بیٹا میت کیسی ہیا
دو بیٹیاں بیٹی حصہ ترکہ ونڈ دیوا
دوہتر او حصہ ہک دوہتری فرع منقول ہی

دوہتری بیٹے لوی دو حصے پیونوں جو ہتھ آیا
جے ہکناں فرع زیادہ ہوون وی ہکناں ہک ایہا بی
جوں دوہتر ایک تے دوہتریاں دو ہیت کاں آیا
تے دوہیاں دوہتریاں نہ وچوں ہکدی پوتری باقی
دو مرد ہک عورت نہ یاں یوسف ونڈ دیوائے
کے محمد دوہی پیڑی اندر قسمت کیجے
تے جس دوہتری دی فرع دو ایہن دوہتریاں دوہیں
چار حصے اس دوہتری دیجن دوہتریاں تس پاں
تے جیہی پیڑھی فرع انہاں ہک بیٹا ہکدی بیٹی
تے اس تے دی ہکا بیٹی اوہ ہک پتر رہندا
تے جو کجھ فرع دو جہتوں پہنچی کجھ ہک جہتوں آئے
انہاں دوہاں بیٹیاں تے یاں ایہ دو جہتاں باقی
ابو یوسف اعتبار جہت دا فرع سراں تے رکھے
ہک جہتا مرد تے ہک حصہ دو جہتاں نوں دیوے
جے فرع میت تھیں مول نہ کوئی لیس اصل بالکل
جدہ فاسد جس میت دے سبب ہووے وسیلہ
جے ہک ہووے سبب ترکہ لیوی جیکر رہتے ہوون
جوں میت نانی دی ہووے باقی بھی نانے دا دا
یا ہک میت نانا باقی دو جہا پیو دا نانا
جے درجی ہوون برابر ہکناں وارث شخص پہچاوے
بعضے آکھن سبھے ونڈن فتوی ایہ فرماوی

دوہتری بیٹا کو حصہ جو تس پائے پایا
جتہ قسمت کری محمد اصلاں عدد فرع ہتھ آئی
اس دوہتری دوہتریاں ہن باقی زندیاں پایاں
تے دوہیاں دوہتریاں باقی کیونکر استحقاقی
چار حصے دو نہ مرد انہاں تریہ نانوں آئے
دوہتر اعدد فرع والیکر دوہتری دو بنیجے
تے جسدی ہکا پوتری باقی ہک گنیوی سوئی
تری حصے دوہتریاں دے سانجھے رکھے جاون
دو پتر بیٹے عدد فرع تہیں دوہیاں جن بیٹی
اوہ تری حصے نصفو نصفی دوہاں محمد دیندا
جوں دوہتر ابھی ہک دوہتری میت دوہاں عقد پڑھائے
تے جیہی بیٹی دوہتر اباقی ہک جہتوں اتفاقی
دو بیٹیاں دو جہتاں چار کھو وچہ لیکھے
کہے محمد دوہی پیڑھی قسمت کیجی اونویں
یعنے نانا بھی تس ہا پیو دا وی جد صحیح ایہ ناہیں
فرا سد اماں پیو دا وی نانی فاسد سبب قبیلہ
تا جو نیڑی سو لیوی ترکہ دوری ور کھلوریں
نانی دی ترکہ لیوی دو جہا ریہا دوڑاوا
میت نانا ترکہ لیوی پیو نانا حرماناں
تے بعضے ذی رحماں تہیں پہنچن وارث اصل لیجاوے
یا شبہ پہنچن وارث تھیں یا دور رحماں پہچاوے

جیہڑی پہچن ہووے طرفوں دو حصے لی جاون
فرائض دے وچہ دوویں فرقے حصے اوہ ونڈیسن
جی میت اصل تے فرع نکوئی ماپیو فرع لیجاوے
سکے پدری مادری بھیناں کو حکم ایہا ئی
بھی دیہاں سکے پدری بہائی جو نیڑی سو لیوے
جویں میت بھین دی بیٹے باقی دو جہا دو تر بہائے
جو درجے وچہ برابر ہوون بعضے وارث جائی
جویں جو بھین سکی دا پوتا پوتے سکے بہائی
جی سبہ اولاد وارث دی ہوون یا دی حماسارے
جے سکے نہیں تا پدری لیون کچھ مادری آئے
جویں پدری بھائی دو ہتر اباقی مادری بھین دیوے
سکی بھین دا دو ہتریاں نوں یوسف سبہ دیوا وے
صفت اصول تی عدد فرعاں جنہاں بھی اعتبار ای
مادری بھین نوں سدس دیوا وی سکے دو تریاں
پدری بھین تی بھائی عصبے بھین فرع دوا سے
حاصل چوبیہ سولاں سکے مادری تائیں چار
جے ماپیو فرع نہ ہووے کوئی فرع جو دادی دادے
بھی نانی نانی فرع جو ماسی ماسیاں کل اقسام
جے بہت ہوون سبہ باپ قبیلہ اول سکا لیوے
جے سکے نہ تا پدری لیوی تا مادری آوی
اول سکا ماں ماسی نہ تا پدری لیسن

تے جیہڑی ماں طرفوں پہچن اوہ ہک حصہ پاون
دو مردی مکھوت حصہ قسمت کر یکڑ بہن
یعنے سبہ اولاد بھینا ندی مرد زناں سبہ آوے
اینویں پتر دھیاں برابر جیہڑی مادری بہائی
نوے اقرب ہوی عوت دوری مرنہ دیوی
بھین بیٹی سبہ ترکہ لیوی درجہ نیڑے آئی
بعضے ذی حماندی جا پہلے اولی جائے
بھائی پوتی ترکہ لیوی ہے عصبے دی جائی
ابو یوسف کہی اولاد سکیاندی ترکہ لین پیارے
قول محمد اصلاں اتے ترکہ قسمت پائے
دو پدری بھین دیاں پوتریاں جو سکی بھین اوکھ لیوی
قول محمد بھایاں بھیناں اوپر ونڈ کر اوے
جو اوہ عدد فرع وچ اندر سوئی ایتھے جاری
جو اوہ عدد فرع والے کر سکیاں دو بنایاں
دوسرا اسدے دو بھائی دی چھیانوے ضرب لگائی
پدری بھین تے بھائی دو دو پہچن فرعیں سارے
چاچی مادری چھیچیاں مطلق سمجھن لوک آزاد
جو ہکو شخص انہاں تھیں باقی ترکہ کوئی تمامول
جویں سکی پھپھی ترکہ لیوی پدریاں کچھ نہ دیوے
اینویں جو سبہ نو قبیلہ سکا سبہ لیجاوے
دو مردی مکھوت حصہ آپس وچہ ونڈیسن

عفی عنہ محمد صاحب

جے پدری نہیں تا مادر یا نتوں باترتیب سنائیں
جے دوویں فرقی باپ قبیلہ ہو قبیلہ یا مائی
فرآپسوچہ کرن سبہ قسمت جو ترتیب سنائی
اینوں ماسی ماماں سکے حصہ خود قبضاون
جے ہکا پھپھی مادری ہووی بھی سکی ماسی
جے انہاں وچوں مول نہ کوئی فرع انہاندی ہووے
جے درجے وچہ برابر ہوون باپ قبیلہ سارے
چاچی سکی بیٹیاں ہوون پدری وہیاں تاہوون
یا سبہ اولاد پھپھیاں دی ہوون یا ترنیوں لیسن
جیکھ اولاد ہوون عصبی دی کجھ ذی رحماں بھائی
جو ربھی چاچی سکے پھپھی سکے بیٹا باقی
بعض روایت چاچی پدری بیٹے سبہ لیجاوی
تے جے سبہ مانو قبیلہ یا سبھاں ماماں دیاں اولاداں
تے جے کجھ باپ قبیلہ ہووون کجھ قبیلہ مائی
فرآپس اندر فوت سبھی ہر اک ٹول وٹاون
جے ایہ بھی مول نہ ہووی کوئی ترکہ جان لیجاوی
جے ایہ نہوون فرع انہاندی جیونکر ذکر سنایا

پدری پھپھی ساقط کرسی چاچی مادری تائیں
تا وصو وہ باپ قبیلہ مائی دی ترہائی
اول سکی فوت پدری فرمادری پھپھی آئی
جے سکے نہ تا پدری لیون نہیں تا مادری پاون
پھپھی مادری دو حصے یک حصہ ماسی پاسی
جو نہ ہووی سبہ لیوی ترکہ دوریاں کجھ دیوے
سبہ اولاد ہوون عصبی دی ذی رحماں پیارے
جے سکی اولاد نہ پدری نال اجماع لیجاون
اول سکے نہیں تا پدری نہیں تا مادری تیسن
جے فوت وچہ برابر ہوون لیسی عصبے جائی
ترکہ سب پھپھی دا بیٹا ظاہر روایت پاکی
جو اوہی عصبے دی بیٹی میر شریف بناوے
اول سکی فوت پدری فرمادری لین مراداں
باپ قبیلہ دو حصے یک مانو قبیلہ بھائی
اول سکی نہیں تا پدری نہیں تا مادری پاون
پھپھی ماسی ماسی جو کجھ میت مائی پاوے
ایہ وجہ رد المحتار مسائل شامی لکھدا ہا

فصل در وراثت خنثیٰ وحمل وغائب

خنثے مشکل ترکے وچوں حصہ زناں دیواوے
جے میت دی عورت حال حصہ حمل رکھیوی
جے مرد بنایاں تھوڑا حصہ تا اوہ مرد بنائے
جے بیٹی حصہ وہ تا بیٹے نہیں تا مرد بنیوے

جی زندہ جمی ورثہ پاوی نہیں تا فیر وٹ بہن
جی میت وا اک وارث غائب خبر نہ ہدی کائی
جاں ہمعصر مرن سبہ ہانی تا اوہ مویا گنیوی
باب فرائض اکثر مسئلے وچہ در المختاری
ضرب کسر تفریق جمعدی حاجت اصلی ناہیں
آکھیا اسیں ہا امت امی لکھیا لکھن نہ آوے
ضرب کسر تصحیح نہ لکھے ہیں وچہ ایس رسالے
جتنے مسئلے ایس رسالی یاد جی کرن ہنجاروں
تا مطلب اصلی استہیں حاصل حاجت ہور نکائی
بھی فصل مناسخ انہ نہ لکھیا حاجت اس بھی ناہیں
پچھلے موئیدا اس حصہ استہیں ترکی اس لائی
اینویں ترکہ چوتھو میت مسئلہ جدا رکھیوی
اگلے پچھلے سبہ ملا کر حاجت ضرب نہ کائی
عاماں بھایاں کارن سمجھن ایہ رسالہ کافی

جی وجمن انہاں حق زیادہ وارثاں کنوں موہن
حصہ اسا اونڈر رکھیوی جا سنجاں جسہ نہ آئی
جو حصہ کہیا میت پہلی وارثاں چہ ونڈ لوی
بھی رد المحتار جو شامی بعض سراجی پیارے
حضرت نبی حساب نہ پڑھیا لکھیا مول کدا ہیں
انگلیاں تے لیکھا سر لوکاں نوں سمجھاوے
جو اصل اندر انہاں حاجت ناہیں عامی پڑھن سکھالے
نال مثالاں سمجھن مڑ مڑ یاد رہن تکرارون
ہر ہر وارث داحق لبھن اصلی غرض ایہا ئی
جو اول مویا سو ترکہ قسمت کیجی جدا ندا ہیں
پچھلے وی سبہ وارث گن کے مسئلہ جدا بنائے
ہر اگلے وی ترکے وچوں پچھلے حق کڈھیوے
سو کھا راہ بتاوی عاجز اوکھے ہون نہ بھائی
جسدا حوصلہ وڈا ہووے پڑھے شریفی شافی

باب الکراہۃ والمتفرقات

جو مکروہ حراموں نیڑے اوہ تحریمہ بھائی
کہے حرام محمد اسنوں جہگڑا لفظی آیا
یعنے اصل عذاب دوہانوں چہ آتش حکم ایہائی
بعضے کہن نہ جہگڑا لفظی بلکہ حقیقی آیا
فرق حرام اتے تحریمی واجب، فرض مثالاں
واجب تے تحریمی منکر کافر تہیوے ناہیں

اینویں شبہ حرام بدعت قول سیخین ایہائی
اندر اصل خلاف نہ کوئی ابن ہمام بتایا
انکار حراموں کفر ایہی تحریمہ کفر نہ بھائی
وچہ مکروہ عذاب نہ دوزخ قول سیخین بتایا
جے فرض حراموں منکر ہووے کافر تہیوے حالاں
کیتیاں عکس عذاب نہ ثابت اندر دوزخ بہائیہ

تمت تمام الرقوم فقیر محمد صاحب

واجب و انگ موکد سنت ترکوں جھڑک ایہائی
ترک سنت دا حکم جو حضرت اس شفاعت نکرسی
تے جو مکروہ حلالوں نیڑے اوہ تنزیہ سدیوے
کھاون پیون فرض ایہائی جتنا جان بچاوے
بھی اتنا کھاون فرض جو وزی فرضی طاعت ہووے
تے جن نیک مباح ایہائی قوت کارن کھاوے
قوت روزے کارن جائز رجوں اتے کھاون
بھکھ ریاضت سخت جائز جیکر ضعف لیاوی
رنگا رنگ لذیذ جو میوی کھاوں جائز آوے
بہتی قسم طعام پکاون لکھے وچہ اسرافاں
سنت کھانی اول بسم تے پچھے حمد الٰہی
جاں کھانا حاضر آوی اگے کر بسم اللہ کھاوے
بھاندی سونے روپے دی وچہ کھاون جائز ناہیں
نہ سرمہ دان سلائی شیشہ چمچہ قلم دواتاں
مٹی بھاندی کھاون پیون سبھ تھیں افضل آیا
تیل کٹ تراوی بھاندی وچہ کراہت آیا
قلعی جست بلور عقیقوں کھاوں کجھ روائی
جے سونے روپے نال ملیج اتے پان چڑھائی
سونے روپے پانی حصت باجھ خلافوں بھائی
جے سونا روپا اپر چڑھا جدا کران ہو سکے
ابو حنیفہ جائز آکھے جے منہ ہتھ نہ لاوے

ترک موکد ہے تحریمہ خاص حرام نہ بھائی
جو ترک ہمیشہ کرے بیعذروں آس شفاعت دہری
کیتیاں اس نے خوف عذابوں ترکوں اجر دہیوے
جے خوف مزا بھکھ یا تزیہ تھیں چیز حرام بھی کھاوے
بھی فرض نماز گذارن کارن قوت نال کھلووے
رجوں ودھ حرام اسرافوں بدن جو ضرر پہچائے
یا مہماناں کارن کھائے تا اوہ ناشرماون :-
علم عبادت صوم صلوٰۃ تا کنوں عاجز آوے
افضل زیادہ کرن تصدق قدر ضروری کھائے
مگر جو قوت طاقت کارن یا خاطر اضیافاں
اول آخر ہتھ بھی دھوون سنت عادی آہی
لاون تیک اوڈیکی ناہیں ہرگز ڈھل نہ لاوے
نہ پیون تیل لگاون ورتن عورت مرد کدا ہیں
ایہ چاندی سونیوں سوانہ ورتن مرداں بھی عورتاں
نہ اسراف نہ چاوڑا سوچہ بہت تواضع پایا
تراوی بھاندا نہ کراہت جو اوہ قلعی کرایا
بعض کہن وچہ سونے روپے نہ کراہت کائی
اسوچہ کھاون پیون ورتن نہ کراہت کائی
پانی دا اعتبار نہیں جس ممکن نہ جدائی
ابو یوسف ہر صورت اسنوں ورتن دا نہ رکھے
تیغ چھری ہر ورتن چیزاں کو حکم بتاوے

جو سونے صرف یا روپی بھانڈا یا نئی برتن والی
تے پانی باجھ خلافوں جائز جہڑا جدا نہ ہووے
کافر قول معاملیاں وچہ روا قبول کیتیوے
جے کافر کہی ایہ چیز فلانے بیع وکیل بنایا
اٹھویں قول غلام یا فاسق وچہ معاملیاں
وچہ دینی کماں شرط عدالت صالح قول سنیوی
پانی نجس جو آکھے صالح وضو روا نہ ہووے
جے فاسق یا مستور کہے تا اپنا عقل دوڑاوے
جو وضو کری بھی کری تیمم دوویں احوط آوے
جے بھانڈی پاک پلید لکھی فرق نشان نہ کوئی
غالب ظن پوی جس پاکی ورتے پاک ٹھہراوے
سب بھانڈیاں تہیں روا نہ وضو ہاویں وقت ضرورت
اٹھویں جو مردار ذبیحہ رلن تے فرق نہ کوئی
جس تے غالب ظن ذبیحہ روا جے اسنوں کھاوے
جے پاک نجس مردار ذبیحہ دوویں برابر ہوون
جے جامے پاک پلید رلن سہ پاک یقین نہ کوئی
کرن قبول ولیمہ خوف ہک واجب فرمان
جے معلوم ہووے اتھ بدعت راگ سایا بازی
تے جیکر اول حال نہ معلوم تھی جا کر ہووے
جو منع کرن تہیں وہ کم چھوڑن کرکے منع ہٹاوے
راگ سرود حرام تمامی واجے ساز بھی سارے

اسنوں رتن روا نہ ہرگز مرد زناں ہر حالی
جو کڑی جڑی خلاف اسیو چہ ہو من من کھلووے
دینی کماں اندر اسدا قول نہ مول منیوی
اوہ شے روا خریدن اتھیں جو دل سچہ لگا یا
جے غالب ظن ہووے بیع منن جائز قول انہاں
بھاویں مرد یا عورت بندہ ہکو سچ منیوی
پڑھے نماز تیمم کرکے آکھیا من کھلووے
جو غالب ظن پلید تا چھوڑے نہیں تا پاک بناوے
ہر جا شک ہووی جتہ پانی اول شک بجائی
جو اکثر پاک تا کرن تحری اسنوں جائز ہوئی
جو اکثر نجس یا سب چھوڑی تا کجہ عقل دوڑاوی
جے تریہ تہیں مرد اپیوی اسنوں جائز ہر ہر صورت
جو اکثر ہون ذبیحہ اسنوں یا تحری ہوئی
جے بہت ہون مردار تا چھوڑی کسی بھی منجہ نہ لاوے
تا بھی روا تحری تا ہیں ہو من چھوڑ کھلوون
اتھے اکثر پاک ہون یا تھوڑے روا تحری ہوئی
اکثر کہن مؤکد سنت افضل بعض بناون
نہ کری قبول نہ ہووی حاضر خاص یا عام نمازی
جو عامی شخص تا بیٹھے کہاوی خاص تا چھوڑ کھلووے
نہیں تا خاصاں روا نہ بیٹھن جھبد باہر آوی
حضرت آکھیا راگ دلا نوچہ صفت نفاق وگاوے

سنن حرام ماہی واجے نہی گناہ فرمایا
بے حل جانے تا کفر حقیقی یا تغلیظ انکاری
وچہ ردالمحتار عیونوں لکھیا نا ترخانی
صوفیاں سنن سماع بجا نزاندر ایس زمانے
بعض روایت دف جاون جائز شہرت کان
غازیاں طبل نقارہ جائز حاجت کان آیا

بیٹھن اس تے فسق کہیا اتے لذت کفر شمایا
یا کفر مراد بیشکری نعمت وچہ در المختار ے
سنن سرود حرام اجماعوں کار خوشی شیطانے
شیخ جنید سماعوں توبہ کیتے خاص یگانے
جو جھا بحر وچہ نہوی تا اوہ بازی وانگوں مارن
بھی ماہ رمضان سحر دی کان شامی روایتایا

فصل در بیان مسائل لباس

فرض پوشاک جو عورت کیچھ گرمی ٹھنڈ ہٹاوے
مجہلا جامہ گنیوں اچا افضل ساق میانہ
آستیناں سر انگلیاں گٹھ چوڑان کیچیوے
شہرت جامہ منع دو وجہیں اعلی بہت کمینہ
زینت ناک پوشاک جو نیت نعمت ظاہر ہووے
زینت بہت جمعہ ہو عیداں مجمع وچہ خلائق
فخر وڈیائی والا جامہ پہنن منع ایہائی
پوستینے بھی پہنن جائز ہر جنس حیوانوں
جتی تلے جے میخ لوہے دی ماری خوف نہ کوئی
ملبوسوں وچہ بحر الرائق پہنن روا بتایا
پہنن ریشم روانہ مرداں بہاویں بدن نہ لاوے
چار انگل ہی رخصت مرداں دور اہو کناری
بھی گوٹا سونا روپا جائز ویناں بھاویں سیتا
پگڑی جامہ اُلا مجہلا گلدا فرق نہ کوئی

افضل صوف کتان یا روئی سنت طور بتاوے
اینویں کرتہ چوغہ پیراہن ساق تائیں مرانہ
بھی قیمت وچہ پوشاک میانہ خیر امور گنیوی
ہر ہر کم میانہ افضل بڑی پوشاک بیدینیاں
ایہ بھی اللہ دوست رکھی کبر وڈیائی دہووے
کدی کدا ہیں پہنن افضل نت ہمیش نہ لائق
رنگ سفید سیاہی افضل سبز بھی سنت بہائی
گٹیاں ہٹھ نہ چادر تھن اپر روا زنانوں
جامہ بجس نمازوں ماہر منع حدیثوں ہوئی
وچہ در المختار اینویں وچہ باب شروط لکھایا
یعنے اندر دوجہا جامہ فتوی ایہ فرماوی
حاشیہ واسنجاب دیائی چار انگل مقداری
آستیناں گریبان یا موہڑی یا ٹوپی نے میتا
چار انگل ہٹ سنا چاندی ہر وچہ رخصت ہوئی

جے دوتری جائیں سونا ریشم یا ہے بہتی جائیں
جے لنگی کھیس ہووے ریشم دا ستور تہیں وچہ لیہاں
ایہ حکم تے جس خالص ریشم ہووے پیٹا تاناں
نالا ریشم روانہ فتوی ٹوپی روانہ ساری
روا فراش بھی تکیہ ریشم قول حنیفی بہائی
زینت کاں ریشم جائی گہر وچہ روا وچہاوے
جو آہے سرخ بھی زرد کراہت ایہی مرداں تائیں
باقی رنگ کراہت ناہیں مرداں ہور زناناں
سونے روپے گہنا زیور مرداں روانہ کوئی
کمربند بھی رخصت روپے زیور تیغ بھی آیا
جوہیں منع سو روانہ وچن انیویں گھر بناوں
تھیوار روا عقیق یا تولوں میخ سونے وچ کاوں
جسنوں حاجت مہر نہیں تس فضل ترک ایہائی
ہلدا وند چڑہاون محکم جائز روپے تاروں
سونا روپا ریشم مرداں پہنن منع جو آیا
روا رومال وضو دی کاں پونچن ناک پسینہ
وہ گا بھن انگل جائز آوے یا دسنہیں
رکھا بھنن منع حدیثوں باجہ کلام الٰہی
جامے ہور فراش مصلی حرف نہ کہن آئے
زخم نظر واحق ایہائی وچہ حدیثاں آیا
جسدی نظر لگے اوہ وضو کرکے دیوے پانی

ظاہر مذہب جمع نہ کیجے چار روا اسہ تھائیں
جے ظاہر سبہ سیور ریشم لکھیا منع تھیہاں
جے تاناں پٹ زیبا سو ہے شرع بہاناں
تکمہ ریشم سونے جائز بھی گریباں کناری
ہو امام حرام کہن سب ایہ صحیح ایہائی
بھی سونے روپے بھانڈے رکھے ورتن روانہ آئی
رنگ کسنبھی کسمر نہ ایہنوں روان عورتاں تائیں
بعض روایت باہجہ منجاست سرخ وامر انہوں
ہک انگوٹھی چاندی سندی مرداں رخصت ہوئی
لوہا کٹ تراماں تیل مطلق منع بتایا
نیک کماں وچہ یاری کیجے بریاں منع تعاون
ہتھ کسی دی چیجے افضل سبھے روا شہاروں
ہک مثقال نہ کیجے پوری آہیں گھٹ روائی
سونے تار بھی قول محمد جائز مختاروں
لڑکیاں نوں او منع پہناوں
حاجت باہجہ چاہیت رکھن منع
بن حاجت ہر عضو دی چھپن منع
بھی اسم الٰہی روا دعائیں باجھوں انہاں مناہی
پہنن ورتن روا آیتیں جو اسم الٰہی پائے
سورت نور دی آخر آیت واقع نظر بتایا
جسنوں نظر ہووے اوہ استہیں دار و نظر بچھائی

Marfat.com

حضرت آکھیا جی خوش آوے کسی اپنی چیز پرائی | کرے دعا برکت دی اسنوں لگے نظر نہ بھائی

فصل در مسائل نظر و مس و بوسہ و جز ان

گل ملنا مکروہ دو شخصاں جے سنہ جانا ہیں | جے گل جامہ یا سنہ چادر ہووے روا نہیں
ابو یوسف آکھے سنگیا گل تہیں جائز خوف نہ کوئی | بوسہ پیار روا ہن تہوں منع جے شہوت ہوئی
رلکے سونا ہک جامہ وچہ روا نہیں مردانوں | بہی لڑکا لڑکی دہ برساں دی انہیں منع زنانوں
عالم دی ہتھ چمن جائز جہڑے اہل ورع پرہیزے | انہیں باجھوں ہتھ کسی دے ہور نہ چمن آسے
زمیں چمن علماواں آگے بھی آگے امراواں | انہیں باجھوں ہتھ نہ چمن آسے
سرن کراون والا ماہی بھی جس دے اوس صفائیں | انہیں باجھوں زناں جو محرم خلوت جائز آئی
آون والیکاران اکھن جائز وچہ فتاوے | بعض روایت گلاں جائز عورت نال بیگانی
بھی قرآن پڑھندیاں اکھن کجھ کراہت ناہیں | وقت ضرورت دیکھن جائز ہاویں شہوت ہووے
وچہ تنگی آثار طحاوی اکھن نہ کراہت | بھی لوڑی وقت نظر بدی کوئی جیہنوں طلب نگاہوں
مصحف ناہیں چمن بدعت بعضے ایہ فرمایا | مرد بیگانی دیکھن جائز شہوت باجھ زناں نوں
ناف زانو سنہ روا نظر کرن مرداں تہیں | ناف زانو سنہ نظر نہ جائز کرنی زن مرداں نوں
خصی نظر ایہا جائز لاون ہتھ بھی آیا ہے | بعضیں صناعی روا نہ خلوت ایہی والک بیگانی
انہاں باجھوں زناں جو محرم خلوت جائز آئی | بعض روایت گلاں جائز عورت نال بیگانی
وقت ضرورت دیکھن جائز ہاویں شہوت ہووے | جو لوڑی وقت نظر بدی کوئی جیہنوں طلب نگاہوں
بھی لوڑی وقت نظر بدی کوئی جیہنوں طلب نگاہوں | مرد بیگانی دیکھن جائز شہوت باجھ زناں نوں
مرد بیگانی دیکھن جائز شہوت باجھ زناں نوں | ناف زانو سنہ نظر نہ جائز کرنی زن مرداں نوں

جے گل جامہ یا سنہ چادر ہووے روا نہیں
بوسہ پیار روا ہن تہوں منع جے شہوت ہووے
بہی لڑکا لڑکی دہ برساں دی انہیں منع زناں نوں
انہیں حاکم عادل دی ہتھ تابعدار شرعے
بہی اپنے ہتھ نہ چمو ملکر نہ کہیں اتے لائے
ایہ سخت حرام گناہ کبیرہ لکھیا سبھ فقیہاں
وچہ پرتش کفر ایہائی وچہ تحیت ناہیں
بھی چند اندر اکھن جائز جیکو بزرگ آوے
جے اگلا لائق ہے تعظیماں اکھن روا نہیں
جے آون والا چاہے اکھن اسدے حق قباحت
عورت اتھاں نوں چمن وچہ روایت آیا
انہیں ناف زانو سنہ ویکھن زناں نہ روا ناہیں
گلاں منہ زن بیگانی جس ہتھ فرمایا
انہیں سس بھی روا نہ خلوت اندر نال جوانی
جوان بیگانی سخن کراہت بڑھی نال روانی
جیکر شہوت خوف نہ ہووے دوہاں مرد زنانی
جو قاضی وقت قضا بھی شاہد جدا گواہی ہووے
بھی نظر طبیب بیماری جاگ حاجت قدر مناسب
ناف زانو سنہ نظر نہ جائز کرنی زن مرد انوں

Marfat.com

عورت مسلم زن کافرون دا نہ بدن ویکھاے
باجھوں منہ تے ہتھاں فتوی جو نکر مرد پراے

بھی عورت نیک نہ بدن ویکھای عورت فاسق تائیں
تا اوہ مرد بیگانی اگے کہے نہ صفت ثنائیں

مسائل بیع و دیگر متفرقات

گوہے لداں و پچھن جائز عذرے جائز ناہیں
جے مٹی سوا ہور لے وچہ غالب فتوی واہیں

کسب مغنی حکم غضب دا موڑن واجب آیا
اینویں مل خمر بھی رشوت چٹی ظلم کمایا

جے ابہ مرن وارث نوں اوہ رکھن جائز ناہیں
جے مالک خانے روکری اوہ ہر ہر مالک تائیں

جے مالک اسنوں معلم ناہیں صدقہ کرے فقیراں
منگتیاں دا مال بھی اینویں ایس زمانے پیراں

سونے روپے زینت مصحف کرنی روا پیارے
بھی زبراں زیراں نقطی لکھن پاور کوع سپارے

مصحف چھوٹا کرن کراہت قلم باریک نہ کیجے
موٹی قلم سیاہی کاغذ عمدہ خط لکھیجے

جے کافر مسجد وڑے تا جائز ہٹکن واجب ناہیں
پچھن روا پیا جو کافر فاسق شخص گناہیں

خصی کرن حیواناں جائز نفع جے ہووے کوئی
اینویں داغ نشانی کاں اینہاں خصت ہوئی

انسان نہ جائز خصی کرنا جائز داغ دوانوں
لڑکیاں کن سوراخ بھی جائز ختنہ روا شفانوں

کھیڈن مرد بھی تحریمہ بھی سطرنج نہ آئی
ہر ہر بازی کھیڈ نہ جائز کھیڈاں تن روائی

جو کہیڑے نوں تعلیم کری تا تیر کمان چلاوے
یا اپنی عورت نال جو من کھیڈی ولیر چاوے

ذکر دعا بک کہن کراہت بہت بلند آوازوں
بعضے کہن کراہت ناہیں خفیہ اولی رازوں

لدن پیں گانو بھی وہ اسواری گدہا روا ہے
بعضے کہن نہ لیجے اوہ کم ناجس کا ملنا آہے

گھوڑے دا دوڑاون لکی بھاویں شرط نہ لاون
بھی خچر گدہا یا اٹھ دوڑان یا اوہ پیادے جاون

شرط حلال جے ہکی طرفوں دوجی طرف نہ آئی
جو دوہیں طرفیں کرن تن جائز جوا تھیسی بھائی

جے دوہیں طرفیں شرط کرن تک تریجھا ہو ملاون
جو اسدا وہن بھی ہووے ممکن تد جائز فرماون

جے تریجھا پچھے رہے دیوے وہی وہاں تھیں تھیوے
اینویں ہنجہ مسائل اندر شرط جو ہارے دیوے

کشتی کرنی جائز جیکر بازی قصد نہ کوئی
اینویں پنجہ ہو ریاضت بازی باجھوں ہوئی

باتاں قصے سُن عجائب سُنیے جھوٹھ نہ جانی
تے جو اوہ جھوٹھ یقین حکایت غرض نصیحت آئی
جیوں قصے زید سرے حارث وچہ مقام حریری
بھی کندھ شکائت مینھ اگے کیوں بیٹھوں پاؤ نجایا
ناحق لاہن روز جمعہ اسحاب ایہائی
چالیہ روز جو ترک کریسی سخت کراہت سارے
وال وراچھالب زیریں تھیں مُنڈن بدعت آئی
پچھے وال پیاون رخصت لکھیا ورفتاوے
کلیہ وال بھی پٹ یا سینے مُنڈن افضل ناہیں
داڑھی سنت مٹھ برابر زیادہ کترن آئی
زناں حرام منا وی سرنوں کتریاں لعنت آوی
ہکسہ علم دینی پڑھی خود عمل نہ ہک تھیدا کاہیو
کسا عمل ذکر علم وا افضل رات کنوں بیداری
باجھ اجازت ماپیو جائز علم پڑھن کی جاوی
جو پڑھی نماز بھی روزے رکھے لوکاں کو پہچانی
غیبت مومن جو نہ لکھن جو ہیں حرام زبانوں
حضرت صلی اللہ کری روایت جو ہک عورت آئی
بیٹھ سیتہ تو آہی ایہ پس حضرت فرمایا
رنگ غیبت تاں انگا کہا ہویں جیہ پانوں
شہر سارے دی کری جو غیبت پاکسے پیدا ہوئی
جو ظاہر غیبوں نہ شرماوی اسدی غیبت آئی

دلیر چاون کارن جائز سنا نہ اوہ پچھانے
یا غرض مثال نہ اون ہووے اوہ بھی خصت بھائی
بھی بوستاں وچہ حکایت جھگڑی شمع پتنگ ہیری
مینھ کہیا جس مینوں کٹیا اس نوں بچھن آیا
بھی غسل نہ طاقت ہر ہفتے وچہ اینوں پانی کی بہائی
چھاں کترن سنت کری برابر ہوئے کنارے
ایہ وچہ والمختار غرائب کنوں نقل بتائے
جیکر زینت قصد ہووے کتامی قید لگاوے
بینی وال نہ مُنڈن اولی پھوڑی خوب تنہائیں
مٹھوں گھٹ حرام جو کتری لکھیا ورایہائی
مردان سُنت حلق یا رکھو وطرفین ملیاوے
دوجہا افضل پہلے کنوں لوکاں نفع پہنچاوی
علم جیہی نہ ہو عبادت رب نبی نوں پیاری
بے عاجز بہت خراب ہوئن گھر چہ علم نہ آوی
اسد عجیب سناون لوکاں جائز وچہ فتاوے
بھی کہر اشارت حرکت نقلوں بھی تعریض بیانوں
جاں فرگی سنیر نوں میں اشارت منہ دیکھاہی
ہی توں غیبت اسدی کیتی امت راہ دکھایا
اگلا غرض جو سمجھے تھیوی غیبت باجھ زبانوں
جاں شخص کری معین حرمت وچہ نہ لے
بھی بری عقیدی والے کیجے سے لوکانی

Marfat.com

بے نال افسوس بیان کری کچھ مومن دی برائی
انہیں وجہیں منع غیبت اہل علم فرماون ۔
جو اسد یوچہ نہوی کی آکہن اوہ بہتان سداوی
غیبت خبر اگلے پیچھے واجب اس بتاوے
تو وی نقل طحاوی نہیں جو توبہ استغفاروں
صلہ ذی رحماں واجب یعنی کرن ہیوندی خویشاں
کہن سلام بھی رلیل ہیتھن سخن ملایم کیجے ۔
صلہ رحم تہیں عمر زیادہ رحمت وصل الہی
سبہ ناماں تہیں ہی عبداللہ رحمان بہت پیارا
عبدالنبی نہ جائز کہن قول اکثر علماواں
ماپیو نام بے ادبی سدن فرزنداں دی نائیں
سبہ زباناں کنوں افضل عربی زبان ایہا ئی
وچہ حدیث جو تینہ گلاں تھیں عربی پیاری جانوں
موتی روا پہناون لڑکے اینویں بالغ تائیں
اینویں لعل یاقوت جواہر ہیرے پینے سارے
زن کہی طلاق دتی ہیں خاوند عدت سبہ لنگہائے
خوش الحان قرآن پڑہیو دا امر نبی فرمایا
کرن مناظرہ علم عبادت کارن حقدی یاری
وعظ درس پڑہ منبر اتے سنت نبیاں آئی
عام تے شاذ قرارت دوویں کرنی جمع کراہت
ہتھاں پیراں مہندی لاون مرداں روا نہ آئی

یا قصد نکاح صلاح کہی جو اگلے عیب ایہا ئی
جو اگلے پوچھے غیبت غیبت اسدا ذکر سناوں
وچہ حدیث صحیح دی اینویں خود سرور فرماوے
جے پیچھے نہیں تا توبہ کافی دل پشیمانی لیاوے
بھاویں خبر بھی اگلے پیچھے عیب بہاری
تحفہ ہدیہ ملنا گلنا یاری جیہیں ہمیشاں ہی
ہو احسان مروت زیادہ دوویں خط لکھیجے
جو توڑن رحم تہاں توڑے وچہ حدیث گواہی
بھی عبدالرحمان محمد احمد نام سوہلا
ایہ وچہ در المختار بھی شرح ملا علی سناوں
اینویں نام خصم اسدن ہی مکروہ نہ تائیں
اس پڑہن پڑہاون اجر زیادہ نیت نیک جے پائے
ہیں عربی قرآن بھی عربی بولی جنت سیانو
بعضے کہن جائز مرداں پر خاص نہ آئیں
جائز نتھ زناناں لکھیا وچہ در المختار
جے سچ پوچھی دل مرونا سنوں وانگ ایہا ئی
حرف زیادہ کرن نہ جائز در مختار سنایا
عزت ریاست دنیا کارن سم نہیں سی بہائی
عزت ریاست دنیا کارن سم نہیں سی بہائی
اینویں شاذ قرارت ہکا پڑہن قرآن قباحت
ایہ زینت خاص زناں دی کان مرداں منع ایہا ئی

واہی رنگ نے سرنوں مردان استحباب پچھانوں
رنگ سیاہ بھی باجھ خلافوں جائز غازی تائیں
شرح منیہ ارتق اکمل والے شامی نقل لیا یا
وچہ حالت جنگ بھی غیر استحباب فتوی خوف نہ کوئی
جے لینے والے حق لئی خود پکڑن جائز آیا
وچہ رد المحتار جو جائز فتوی ایس زمانے
جو لڑکیاں کولوں کوئی معلم صفاں خریدن تائیں
جے چیز بھی جس قیمت ناہیں ورتن جائز آئی
حاجت باجھوں کاہی اتی عورت منع سواری
ذکر درود دعا تسبیحاں افضل وقت فجر دے
رشوت دیون جائز ہیں ظلم ہٹاون کاروں
جو منگے باجھوں رشوت وتی سڑن اس نہ آوے
جے عالم نوں کجھ دیوی کوئی تا اس ظلم بچاوے
جے حاکم پاس کری کوئی کوشش حاجت کسی سوارے
جے کم سوارے گے منگے لین حرام ایہا ئی
کرن قبول شاگرداں ہدیہ بعض روا فرمایا
جو سوہرا لوہی جوائی کولوں بہاویں خوشبو دیوے
زن بدکار طلاق نہ واجب چھوڑن اولی آیا
جھوٹھ حرام گناہ ایہی جائز بعضے جائیں
ہر کم نیک جو سچوں کوڑوں ہاں نہیں بنجاوی
نے جیہڑا کم نہ سچوں سوے جو اس کوڑ سوارے

رتی مہندی باجھ خلافوں ہر نوں افضل جانوں
ہک نیت قصد دل کہن کراہت بعضی کہن نا ہیں
وچہ مذہب سادی مہندی سمہ لاون نیک بتایا
حضرت ابوبکر بھی لایا سند حدیث بھی ہوئی
بھاویں غیر جنس اس حقوں اوسع ورتایا
جو نکر عصب ہلاکوں بدلہ آکہن عالم دانے
جو صفاں کھین بچھار کہن اسنوں ہرگز جائز ناہیں
بے قیمت دار عنی نہ ورتے کرے تصدق بھائی
حاجت دین یا دنیا کاں جائز ہے لاچاری
استحباب قرآن قرارت دینہ لہندے چڑھدے
بھی اپنا حق نکالن کارن دیون واشکاروں
لیون والے روا نہ گزواجب فیر ہٹاوے
یا اس کارن کری سفارش رشوت یہ سداوی
اوہ تحفہ ہدیہ بچھوں دیوی روا قبولن پیارے
باجھ منگے ہک کہن نہ جائز بعضے کہن روائی
بعضے کہن جائز شامی طحطاوی تہیں لیایا
وچہ حرلماں لکھیا شامی جے منگیا مڑ لیوے
ترک نمازوں ماری خاوند اظہر ورتایا
بعضے جائیں واجب آیا شامی کنوں بتائیں
اوتے جھوٹھ حرام ایہائی شامی ایہ فرماوے
جے اوہ کم واجب تا اوتھے بولن واجب جھوٹھ پیارے

جیوں مظلوم ظالم نہیں لکھیا اسنوں خبر ایہائی
بولن جھوٹھ ایہی اس واجب اینوں ہے مثالاں
جویں جو صلح کراون دونہہ چہ عورت پیا سناون
جے حاکم پچھے کسی جو کینی پروی وچہ برپائی
یا بھید پیارے پچھے کوئی رواجی مکر جاوی
جے اپنے حق نقصان کری سچ بولن فضل آیا
بھی لکھیا سچ نی کوڑ دوہاں دا ضرر خیال کیچیوی
جو دوہاں فساد برابر جاتی یا اس شک ایہائی
جشہ بولن کوڑ ضرورت ہووی اتہ تعریض کیچیوی
بھی تعریض خوشی دل کارن بولے طور مزاحاں
جو بڈھی جت وچہ نوڑی خود حضرت فرمایا
مبالغہ وچہ نہ جھوٹھ بڑھائی جو نکر عادت آئی
یا کہیں گیا ہزار لاں واری ڈٹھی جا فلانی
کچھ گل نہ رواکڑ ول جے تس ظاہر حدیث

فصل دہ مسائل شراب و بھنگ وغیرہ

پیون خمر گناہ کبیر اسنت پلیدی بھاری
چار شراب پیاں مستی سبھ حرام اوہ چارے
صاحب کہن جو جوش کسی خود نوڑے جہڑ گیا آوے
ایہ تھوڑا بہت حرام اجماعوں سبھن جائز نہیں
نہ حقنہ کرن روا اس فتوی آلتہ منع چکا
دوجا قسم انگوروں شیرہ اک یا دو پہر پکایا

سچے سچ کہے اس دس مراد ہے جاوی ہو سبھی بہائی
تے جو اوہ کم مباح تا بولن جھوٹھ مباح حلالاں
بھی اندر جنگ مباح ایہائی اینوں طفلی لاون
بولی جھوٹھ نا سچ سناوے اینوں وچہ بھلیائی
آکھے بینوں خبر نہ کوئی شامی خبر سناوی
تے بولن سچ نہیں تہ جائز جتہ نقصان پایا
سچ فساد زیادہ کوڑوں اوتھے کوڑ مریوے
تا اس کوڑ نہ بولن سچ اندر بھلیائی
جو کھانا بھی کھیں کھاوا دلوچہ سنت کھیوی
جویں حدیثاں اندر آیا لکھیا وچہ مباحاں
بھی بچھ اٹھ تی اسواری نال مزاح بتایا
جویں بہت بلا دسے کہو فرسو سدیا ریا بہائی
جی بکیوا رگیا تا جھوٹا بہت تا سچ نشانی
حکمت باجہ بھی دانہ کٹھ ہن مگر جی بہت ضرورت

جو جائز کہے سو کافر ہوندا ایتہاں حلال حرامی
اول خمر انگور جو نشہ کیا جھگ اسے بھارے
فتوی قول انہاں دی اتے ابو حنیفہ خمر سدا
ہر ہر وچہ مزن دانہ دار و کرن کدا ایہں
خمر دل سرکہ دا باوں حنفی ابو فرماوں
تتہ بھی جتھے بھیں دھاتی وچہ آگ کھپایا

Marfat.com

مولانا شاہ عبدالعزیز صاحب محدث دہلوی کے تذکرہ فتویٰ مروجہ حقہ میں مکروہ کا حکم دیکر فرمایا

چوتھا پانی وچہ منظی جو تر کینا جاوے
جھگ وچہ شرط اماموں ہر وچہ صاحب فرماون
سبع انہاندی وا پلیدی ہوئی آکھن انہاں تائیں
بن مستی تعزیر اندک نہیں حد نہ واجب تھیوے
ایہ مستی لیاون عقل وگاڑن ہارن دینا دینوں
بھاویں مستی ہوئی حاصل تاہی حد نہ آئی
بھی جعفل عنبر کیسر حرمت ہور المختاروں
مستی خاص شرابان اندر جہڑی پیتے سوئی
جو بہتا پینا مستی لیاوے اوہ حرامی
جے بہتا کھاوے مستی آوے تھیے حرام نہ ایہیں
اسو وچہ حرمت ثابت ناہیں شامی فرماوے
بے وچہ دوا مغاوے ایہ چیزاں اندر کھان والی
جو تری تعزیہ امر وچہ رلدی رل تحریمہ آیا
فیر قاعدہ اصل توقف لکھیا نال مباح رلایا
تحریم نے کنڈ ہیں نال رلایا اتھے گل مکائی
حاصل اسدا آکھ سناواں سن جی شوق فیقال
کئی مبل جنے کئی کراہت جو رسالے لیاوے
جو حرمت ہور کراہت دوئیں حکم شریعت عالی
نے اتھے مستی نا اتھے سستی نہ کجھ ضرر ایہا
نے جیکر بعضیاں ضرر بھی کردا بہتیاں نفع ہی
جویں جو کھی گرم مزاجاں کردا ضرر تبہا

تزیہ بیچا قسم بجوراں شہر کیچا جھگ لیاوے
ایہ ترا ہی قسم حرام جو زور دل شوروں جوش لیاوے
پر حرمت انہاں گہٹ خمر تہیں منکر کافر ناہیں
جے انہاں تیئیاں مستی حال ہیندی جا مر لیوے
پوست بھنگ افیم نہ جائز بجھ حرام تقینوں
حرمت انہاں گہٹ خمر تھیں نہیں یہ کائی
گہٹ حدوں تعزیر انہاں وچہ ہی ور المختاروں
ایہ مستی گہٹ انہاں وچہ حرمت بھی گہٹ ہوئی
وچہ شرابان قاعدہ کلی لکھ سدیا یا شامی
وچہ شرابان مست جو چیزاں نجس حکم انہاں ناہیں
جو شرابان اندر مستی لیاوے بدن ضرر پہنچاوے
بوی عبدالعزیز محدث فتویٰ لکھیا بہائی
بھی حقے حکم محدث اوتھے تحریمہ فرمایا
وچہ رد المختار نجم تہیں نقل حرام بتایا
فتوے شامی کنوں کراہت تعزیہ سمجھائے
وچہ رد المختار تحقیق بہت کرے تحقیقاں
جو حکم حقے وچہ جھگڑا بہتا کئی حرام بتاون
آخر بات پسند جو کیتی بات اباحت والی
باجہ دلیل ایہ حکم نہ جائز انہ دلیل نہ کائی
بلکہ فوائد ثابت آکھن جہڑے ورتن والے
جنہاں ضرر کریسی ہوسی اسدی حق مناہی

ربّ نبی نے جھوٹھے ہولاون احتیاط نہ کائی
بلکہ احتیاط ایسے چہے جو حکم نہ کچھ کہیوے
یا طبعی کہن کراہت بوتھیں شرعی مولن کائی
قہوہ وچہ نہ کچھ قباحت ناکچھ چاہ وچہ ردی
جو معتاد افیم یا پوست یا کسے ہور بلائی
اسنوں جائز باک فریضہ مردیاں جیوں مرداروں
اس ہکی واری روانہ چھوڑن منا احمق مرجاوے
جے پھوڑا چیرن یا کچھ کٹن ختنے حاجتا ہوئی
ایہ سب درمختاروں مسئلہ کچھ رد المحتاروں

یعنے کہن کراہت حرمت انہاں جو نا فرمائی
یا قاعدہ اصل اباحت والا قابو ہتھ رکھیوے
مانن تنا رہ وی ہک مرضی تینوں آکھ سنائی
نگراں ایہ جو پیندے اکثر تتی سردی بلدی
جے جانے نال یقین اوہ مرسی جو اوہ چیز نکھائی
اس تھوڑا تھوڑا اقرار کہیاوں جے حبے مختاروں
ہولی ہولی چھوڑن جے نہیں تا فاسق آوے
جے بھنگ افیم کھواون اسنوں آکھیں جو فتوی
کچھ ہو مسائل بھے متفرق لکھاں کچھ ہنجاروں

باب در بعض مسائل متفرقہ دیگر

گنگے شخص اشارت ناہیں حکم بیان زبانی
اینویں جے اوہ لکھے ایہ کم لکھن بھی اعتباری
جس لڑکے دا ختنہ ظاہر ختنے وانگر سیاوے
جے کافر بنے ہا مسلم ہویا آکھن لوک سیانے
جے ختنے وقت ہے کچھ چھیڑا اس کیا حکم ایہا
سنت بچھ ہوئی ختنہ وقت مقرر ناہیں
جیہڑے روز تیوہار کفار بسا کہی جو بن بیالی
جے انہاں دیہاندی عظمت نیت تحفہ دیوی کوئی
جے دل تعظیم نہ نیت روزاں عادت کان دیوے
ٹوپے پہنن خوف نہ کوئی ریشم صرف نہ آئی
بعضے کہن سیر نیاں تائیں بعضے گٹھ تیاون

وچہ نکاح طلاق صحت بیع شرا بھی جانی
اینویں بنا زبان ہووی جس نال سبب بیماری
ختنہ اس نہ کرن جی کٹیا سختی باجہ بجاوے
جو اسنوں طاقت ختنے ناہیں جائز ترک بچھانے
اوہ ہووی وچہ جی کٹیا جائز نہیں تا روانہ بہائے
سالا ست یا دس یا باراں کہن قیاسی اہیں
مہر جان نوروز رکھن جس خوشی کرن ہر چالی
وچہ درالمختار بتایا کافر ہوئے نا اسوئی
ایہ کفر نہیں پر اگے پچھے چاہیے دیوے لیوی
شملہ پگ دو میوراندی سنہ چھوڑن اولی بہائی
پشت میانہ تائیں فضل بعضے ایہ فرماون

رحمہ اللہ تعالیٰ مبارک اللہ مولوی محمد مولوی حسن

جوان عالم نوں رواجے چلی جاہل بڈھے لگے
اہل علمدی دیجے اللہ وچہ قرآن و دہائے
اوہ وارث نبیاں باجہ خلافوں حاکم اہل ایمانا
عالم واحق جاہل آتے وانگ استاد شاگرداں
نہ اگے ٹرے نہ مسند اسدی بھی جی غائب تھیوی
خاوند واحق عورت اتے استہیں وہ ایہائی

بھاویں جاہل پیر قریشی مگر عالم دے لگے
جو انہاں کرے اہانت سنوں وزخوچہ لوڑ اوے
واولی الامر خدا فرمایا عاماں مسلماناں
سخن انہاں ندی ٹمونہ کڈھنے ہاہوی روگردانا
نہ اگے استہیں سخن چلاوے شامی وچہ دیکھیوی
اوہ جو آکھے تس آکھیا ہنے مگر جے کہے بربائی

فائدہ

ہن علم حدیث کتاباں وافر ہویاں اس مالے
ایہ چھاپے نال ہوئی ارزانی فضل احسان الٰہی
لوک سوال کرن ہن بہتے ایہ مسئلہ علماواں
وچہ رد المحتار اماموں بہت روایت لیایا
جو جداں حدیث صحیح ملی تساں اوہو مذہب میرا
بھی شرح اشباہ تی شرح ہدائی لکھیا نقل اتھائیں
تا عمل حدیث صحیح تی کریے مذہب حنفی سوئی
تے جے اوہ چھوڑ حدیث صحیح نوں عمل خلاف ہی
بھی شامی کہیا ایہ لائق اسنوں جہیڑا عالم بہائی
تا پھر عمل حدیثوں اسنوں حنفی خاص سچیانوں
بھی حضرت شاہ غلام علی جو وڈی شیخ اساہاں
جو حضرت ابو حنیفہ آکھیا قول میرے نوں چھوڑو
اوہ اہل انصاف بانی کوں ایہ آکھن اوہ ناہیں
تے بعضے ضدی ہو راجیے فقہ انکار کیہاوں

اینویں ہر ہر علموں وافر ہوئی کتب خزانے
دینی علم ہدایت ربدی جہل بری گمراہی
جو عمل حدیث صحیح تے کریے یا مذہب فقہاواں
جو حضرت ابو حنیفہ ظاہر یاراں نوں فرمایا
اینویں ہو اماماں کولوں کیتا نقل بہتیرا
جے صحیح حدیث مخالف مذہب لبھے کسے کدا ہیر
حنفیت نہیں تھیے نہ باہر عمل حدیثوں کوئی
اوہ ابو حنیفے کنوں مخالف حنفی مول نہ ہیئی
ضعیف قوی منسوخ حدیثوں جنبوں خبر ایہائے
جو قول قیاسی مول نہ چھوڑے اوہ حنفی جانوں
فقہ فتاویوں مظہری اندر کیتا نقل انہاں
جے خبر حدیث نبیدی لبھی استہیں کہہ نموڑو
ضدی لوک بے سمجھ ایسے پوندی آپ کو راہیں
اوہ بھی نفس شیطان بھولا راہوں بھلے جاوں

کوشش کر فقہا امامان دینی علم دو ہایا
اصل فقہ مقبول الٰہی سند قرآن اخباراں
حق جنہاندے کہیا پیغمبر خیر قرون ترائی
اس عاجز نقل کتابوں لکھیا شامیوں مختاروں
اس عاجز قول پسند میانہ یعنی قول کراہت
پہلے فقہ امامان اگلیاں طور اینویں ہن آیا
پچھلیاں اکثر ضعیف زیادہ پہلے محکم آہے

رحمت فضل انعام انہاں رب ہووی دون سوایا
یا قول فعل اصحاباں کولوں یا انہاں تابعداراں
جو کوئی مگر انہاندی لگے راہ ہدایت پائے
وچہ اپنے عقل نہ دخل دتا کجھ دیکھو اصل ہنجاروں
جویں قول محدث دہلوی والے نہیں پسند اباحت
پچھلیاں شاخاں نوں ہتھ پایا مڈھیں ہتھ نہ پایا
چھڈے پچھلیاں نوں ہتھ محقق سند نہ پکڑن والے

خاتمہ الکتاب

کر شکر ہزار ہر دم مولے مالک تائیں
جس نال طفل حبیب محی علم اسان پہنچایا
جو لوں لوائیفیہ زباناں دم لکھ لکھ صفت بنائیں
ایہ نادر تحفہ ہتھ کیتا رب باغ عجیب لگایا
جو عالم ہا فقہ اصولوں سو اس قدر پچھانن
پہلے جھوٹ موتی یکساں اندر نظر ناداناں
اس عاجز نادم بھایاں کلہ رن محنت بہت اٹھائے
پڑھن والیاں تھیں اس عاجز نوں بہت امید دعائیں
کل گناہ تقصیراں بخشی ماپیاں سن فرزنداں
دوہاں جہانا ندیوچہ کائی مشکل پیش نہ لیاوی
فرلکھ صلوٰۃ سلام نبی نوں اول آخر تائیں

او ہی خالق رازق منعم معطی محسن سبائیں
بھی آل اصحاب طفیل امامان استاداں ہتھ آیا
ہک ادنی نعمت شکر نہ پورا تجھتے قیامت تائیں
اسد فیض قیامت تائیں رکھیں نام خدایا
تھوڑے پڑھے سیلم وچارے لعلاں قدر کی جانن
جھوٹھیاں رونق بلکہ زیادہ دسے کجھ زماناں
دینہ تے راتا مشقت کر کے تحفہ چیز بنائی
جو دین سلامت رکھے اللہ دیوی نیک جزائیں
بھی تابعداراں بھایا بھینیاں یاراں خویشاوندا
پاس نبی دی اعلیٰ جنت سبھانوں پہنچاوے
سن آل اصحاب امام استاداں یاد دینہ جزائیں

تمت بالخیر

فتویٰ لے شانہ مرحوم مرزا نور محمد قدس سرہ
مناجات بارگاہ جل جلالہ مصنف و مغفور اللہ لہما

الٰہی یہ عاجز گنہگار ہے
گنہ کے سبب لائق نار ہے
ولے چونکہ امت محمدی
طفیل انکی بخشش سزاوار ہے

غفور رحیمی ہے رحمت بسی
کیا وقف طیار ہے
تیری مغفرت عام کی ہے ندا
ہو ترحیم آمین یا رب ہے

در بیان تکملہ علامہ ابو یوسف بعض مسائل این کتاب احادیث صحیحہ و بیان مخالف عمل

سن مومن طالب حق دے تینوں ضد دل سب بچائے
وچہ اس کتاب جو بعض مسائل الٹ حدیثاں آئے
باراں سو جو رنجہ سنہ چھ شروع کتاب یہ ہوئی
تد علم حدیثاں والی تھیں اتھی نام نشان نہ کوئی
فقہ کتاباں حنفی مذہب جو اہنا نوچہ چنگیرے
کنز ہدایہ شرح وقایہ درتے عالمگیری
قاضیخاں طحطاوی شامی ہے جو مثل انہاندی
حسب الطاقت سند روایت سند وچہ آندی
سبہ انہاں نوچوں کوشش کر کے مسائل صحیح نکالے
اپنے دلوں فتوی سبہ لکھے پڑھن عوام کمالے
فر باراں سو سنہ اسی وچہ کر کامل طبع کرائی
اگے اتھیں ناقص آئے سنتی سال انگہائے
ہن علم حدیثاں شائع ہویا عمل حدیث بھی جاری
ایہ اعلیٰ نعمت فضل کریم تے کرسی شکر گذاری
بعضہ فقہ روایت ہا مخالف کنوں حدیث صحیحہ
اوتھے واجب عمل حدیثاں اس کر جو قیاس نہ صحیحہ
جو قوت صحت وچہ زیادہ اسپر عمل کیجیے
جے ہکر وچہ احتیاط زیادہ افضل اوہ فرمایا
عمل عزیمت والی افضل باجہ تعصب آئے
حق تعصب مندی خصلت اللہ اساں بچایا
نا پڑھنے والیاں ضد لائق نال حدیث صحیحہ
اوہ ابو حنیفے کنوں مخالف کل اماموں توڑے
وچہ جو تھے پا سپارے تیکی مظہری ہے

تابعینا تھیں جد آوے اسیں اسوچہ بحث کرا ہیں | انہ باجہ دلیل قرآن حدیثوں نا تقلید منا ہیں

قَالَ اَبُوْ حَنِیْفَۃَ رح اُتْرُکُوْا قَوْلِیْ بِخَبَرِ رَسُوْلِ اللّٰہِ صلی اللہ علیہ وسلم وَبِقَوْلِ اَصْحَابِہٖ

ابو حنیفہ رح نے فرمایا ہے کہ میرا قول رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم کی حدیث و صحابہ کے قول کے مقابلہ میں چھوڑ دو

بھی مظہری اندر لکھیا ابو حنیفہ ایہ فرماوے | جو چھوڑو قول میرے نوں جاں نساں خبر نہیں اوہ
تے اصحاباں دے قول جاں آون قول میرے نوں چھوڑو | خبر نہیں ہور قول اصحاباں کنوں لکھ نہ موڑو

اَیْضًا قَالَ اَبُوْ حَنِیْفَۃَ رح اِذَا صَحَّ الْحَدِیْثُ فَھُوَ مَذْھَبِیْ

نیز ابو حنیفہ رح نے فرمایا ہے کہ صحیح حدیث میرا مذہب ہے

بھی مظہری اندر لکھیا ابو حنیفے ایہ فرمایا | جو جدال حدیث صحیح ملے سو مذہب میرا آیا
تے وچہ مکتوباں مظہری دے ایہ دو آخر وچ پایا | بھی وضۃ العلماء دے اندر اتر کو اقوالی جھالے
جے تیرا قول مخالف پائیے تب وی پاک کلاموں | پھر سائل کہیا جے قول مخالف سنت نبی اللہ دا
جے قول اصحاباں کنوں مخالف قول تیرا کسی پایا | فر سائل کہیا جے تابعیناں تھیں قول خلاف نکالا
اسو چہ کچھ ترجیح نہ اسنوں باجہ دلیلوں بھائی | جو حضرت ابو حنیفہ تھیں ایہ سان سند صحیحوں پایا
جو چھوڑ قیاس قول عمل کیتو وی نال حدیث صحیحہ | جو نہیں حلال کسے فتوی دیوں اسان کلاں
بھی قنیہ وچہ فتاوے دے نکھو لکھیا ایہ جو سیا

وَعَنِ الْاَئِمَّۃِ لَا یَحِلُّ لِاَحَدٍ اَنْ یُّفْتِیَ بِقَوْلِنَا مَا لَمْ یَعْلَمْ مِنْ اَیْنَ قُلْنَا

اور ہمارے امام سے مروی ہے کہ ہمارے اقوال پر کسی کو فتوی دینا جائز ہے کہ دیکھ لے ہم نے کیا کہا

وَیَعْلَمُ مِنْ اَیْنَ

اور کہاں سے لیے ۱۲

بھی ایویں شافعی مالک احمد روایت آئی | پچھیا صدر کمال بڑی چھ گلیاں ضد کمائی

احیاء العلوم اندر سن کہیا امام غزالی | جو فہم قرآن ہیشوں پردہ چاری چیزاں حالے
اول علم درایت والا ایہ مانع فہم معانی | بھی مذہب دی تقلید جو ڈاڈھی سخت کرے حیرانی
یعنی جیہڑا سخت معلد ہنے خیال نہ آنے | جو اگلے چنگا سمجھ گئے ہن حاجت کیتر جانے
پنا آپ فارغ جان اگلیاں بدھ وا سے | قول فقیہاں کرن مناق نا رہ ہند عار صحیح

۴۲۱

باب ۳۴

احمد حنبل کہیا نہ کر تقلید میری کت حالے
تا نال دی لوا دا وہ قول مارو تسیں عمل حدیث کماؤ
وکھیو صاف انصاف امام دی مہ پاک او نہاندا
جو ہن ہیر ہیتوں پیر انہاندے ہوسن آمکاری

نہ مالک او زاعی دی لاؤ تھوں جتھوں انہاں نکالے
اتے جانو مذہب میرا او ہو عمل حدیثاں بہائی
پچھلے ضدی کرن جے ضداں انہیں مصوا گلیا ندا
پیری پاک نبی دی سانوں کر نصیب کریما

شافعی کہیا ہے میرا قول خلاف حدیثوں یا ہو
قول قیاس ضرورت کاں جدوں حدیث نہ پایا
روز قیامت ضداں کنوں کرن امام بیزاری
بھی عمل حدیث اساں سن بہائیاں دیہ توفیق خدا

ابھی فقہ تقی عمل کرائیں سن بہائیاں سب یاراں
بریاں کماں تھیں دیہ پناہاں بھی ضداں نکاراں

چند شعر بطور شکریہ و دعائیہ منجانب کاتب کتاب ہذا

حمد کہاں اتے شکر گزاراں مالک خالق نائیں
اے طالب جس تیرے کارن ایہ موتی رولے
شیخ جلال الدین صاحب کوشش کر چھپوایا
مسئلے اسوچہ بہت عجائب سکھیں نال نسلے
یا اللہ تو شیخ صاحب دی عمر زیادہ تائیں
ایہ اوکھے مسئلے فقہ تقی دے اردو کر سمجھائے
ہن عبد العزیز بیچارہ کاتب منگے دعائیں
دین دنی دی مشکل سبھناں تھیں حل کرائیں

جو ختم ہویا انواع مبارک فضل کیتا رب سائیں
ایس پاپیچ مسلمانی وچہ کئی پھل ہزاراں
مسلماناں دی خاطر اسنوں تحفہ خوب بنایا
کرم کیتا رب شیخ صاحب دے فضل ہویا عفائی
دوہاں جہاناں اندر حاجت پوری کر دکھلائیں
اللہ دے جزا اس تائیں وہیں جہانی بہائی
یا رب اپنے فضل کرم تھیں نیکاں سنگ لائیں
آمین آکھن سننے والے رب کر قبول دعائیں

آمین

حافظ بارک اللہ دے اتے رحمت بدی ہووے
گلدستے فقہ تقی دے اسوچہ یوں خوب بہاراں
واہ واہ کاغذ خط بھی عمدہ چھپیا ہویا اعلے
مشکل حل انہاں ایہ کیتی بڑی مرت بہاری
مولوی عبد الحق مترجم لائق فائق آئے
جس دے فضل قدیمی اگے گل نہیں ایہ کائی
بھلیا ہویاں مسلماناں نوں سدھا راہ وکھائیں
طفیل محمد دے دعا دوزخ کنوں بچائیں

ثم آمین

فہرست کتاب نصاب الفقہ مع فوائد انواع جناب بارک اللہ صاحب رحمہ اللہ تعالیٰ

دفتر اول مقدمہ

صفحہ	مضمون کتاب	صفحہ	مضمون کتاب	صفحہ	مضمون کتاب	صفحہ	مضمون کتاب	صفحہ	مضمون کتاب
۲	باب در بیان ایمان	۱۴	باب در کلمہ کفر و موجب آں	۱۸	باب در شرک و رسوم کفر و جہل	۲۱	باب در مکروہات و محرمات	۲۶	باب در مکروہات
۳۱	باب در منہیات و عمل شر شیطان	۳۴	باب در احکام شریعت	=	فصل در فرائض اسلام		فصل در واجبات اسلام		فصل در سنتہائے اسلام
								۲۸	باب در سلوک
									فصل در مستحبات و سنن

دفتر دوم

صفحہ	مضمون کتاب	صفحہ	مضمون کتاب	صفحہ	مضمون کتاب	صفحہ	مضمون کتاب	صفحہ	مضمون کتاب
۴۰	کتاب الطہارت	=	باب الوضوء	۴۳	فصل در سنتہائے وضوء	۴۶	فصل در مستحبات و آداب وضوء	۴۷	فصل در انواع وضوء
۵۲	فصل در غسل	۵۲	فصل در فرائض غسل	۵۳	فصل در سنتہائے غسل	۵۴	فصل در موجبات غسل	۵۷	باب در آب پاک
۵۸	فصل در آب پاک	۶۰	فصل در بیان آب چاہ	۶۳	فصل در آنچہ وضو بدان روا نشود	۶۸	باب در تیمم	۷۳	فصل در شکنندہ ہائے تیمم
۷۷	باب در [illegible]	۸۱	فصل در شکنندہ مسح	۸۱	فصل در مسح جبیرہ	۸۳	باب در پاک کردن نجاستہا	۸۸	فصل در نجاست مغلظہ و مخففہ
								۵۷	فصل در آب جاری
								۷۵	فصل در متفرقات
								۹۰	فصل در استنجا

Marfat.com

صفحه	مضمون کتاب	صفحه	مضمون کتاب	صفحه	مضمون کتاب	صفحه	مضمون کتاب
۹۳	باب در حیض و نفاس	۹۳	فصل در احکام آن		فصل در حیض و نفاس	۱۰۱	فصل در کیفیت حیض
۱۰۴	فصل در استحاضه	۱۰۵	فصل در احکام مبتدا	۱۰۹	فصل در بیان صاحب عذر	۱۱۲	کتاب الصلوة
۱۱۴	فصل در اوقات مستحبه	۱۱۴	فصل در اوقات مکروهه	۱۱۷	باب در بانگ نماز	۱۲۱	باب شرائط نماز
۱۲۶	فصل در استقبال قبله	۱۳۰	فصل در نیت نماز	۱۳۴	باب صفة الصلوة	۱۳۴	فصل در فرائض نماز
۱۴۰	فصل در قرأت	۱۴۵	فصل در قرأت	۱۴۸	فصل در کیفیت قرأت	۱۳۸	فصل در واجبات نماز
۱۵۱	فصل در نون ساکن و تنوین	۱۵۲	فصل در میم ساکن	۱۵۲	باب در ادغام	۱۵۰	باب در علم قرأت
۱۵۴	فصل در وقف	۱۵۴	فصل در صفات حروف	۱۵۵	باب در ادغام	۱۵۳	فصل در مد
۱۶۵	فصل در تکبیر	۱۶۷	فصل در مسبوق و لاحق	۱۷۰	فصل در احکام لاحق	۱۶۴	فصل در امام و مقتدی
۱۷۵	فصل در خلیفه گرفتن	۱۷۷	فصل در مسائل متعلقه	۱۷۸	فصل در شکستن نماز	۱۷۱	فصل در اختلاف امام
۱۹۲	فصل در مسائل مسجد	۱۹۳	فصل در نماز وتر	۱۹۵	فصل در سنتها و نفلها	۱۸۲	فصل در مکروهات نماز
″	باب در ادراک فریضه	″	باب در قضای فوائت	″	باب در سجده سهو	۱۹۹	فصل در نذر
۲۲۵	فصل در سجده شکر	۲۳۵	باب در نماز بیماران	۲۲۹	باب در نماز مسافران	۲۱۷	فصل در مسائل شک
۱۴۱	باب عیدین	۲۴۳	فصل در تکبیرات تشریق	۲۴۳	باب در نماز کسوف و خسوف	۲۳۵	باب در جمعه
۲۴۵	باب در نماز جنائز	۲۴۸	فصل در غسل میت	۲۵۲	فصل در کفن	۲۴۴	باب در نماز استسقا
	فصل در دفن و قبر		مسائل تعزیت		فصل در شهادت	۲۵۴	فصل در برداشتن جنازه
	باب در زکوة اموال		باب در زکوة سائمه		فصل در زکوة شتران	۲۶۶	فصل در متفرقات
۲۷۸	فصل در آنچه در زکوة نیست	۲۷۸	باب در زکوة نقد و مال تجارت	۲۸۱	باب در مسائل متفرقه	۲۷۷	باب در زکوة گاوان
	فصل در حدیث جزیه		باب در مصارف زکوة		باب در بیت المسائل	۲۸۴	باب در معدن و کنز
۲۹۶	باب انواع و اقسام	۲۹۹	باب در عشر	۳۰۳	باب در مکروهات روزه	۲۹۲	باب در صدقه فطر
۳۱۰	مسائل متعلقه باب	۳۱۱	باب در روزه باح کننده	۳۱۴	فصل در نذر روزه و غیره	۲۰۵	باب در شکستن روزه
۳۲۳	کتاب الحج	۳۲۳	باب در وجوب حج و فرائض	۳۲۹	فصل در احرام	۳۱۶	باب در متفرقات
	باب در جنایات		فصل در زیارت				باب در خوردن کرم و شپش

دفتر سوم در معاملات

صفحه	مضمون کتاب	صفحه	مضمون کتاب	صفحه	مضمون کتاب	صفحه	مضمون کتاب
۳۳۷	کتاب النکاح	۳۳۸	باب در محرمات	۳۴۱	فصل در رضاع	۳۴۲	باب طلاق
۳۴۵	فصل در حضانت	۳۴۵	باب در نفقه	۳۴۶	باب در عتق	۳۴۷	باب لقطه و لقیط
							باب در عدت
							باب مفقود

Marfat.com

صفحہ	مضمون کتاب	صفحہ	مضمون کتاب	صفحہ	مضمون کتاب	صفحہ	مضمون کتاب	صفحہ	مضمون کتاب
۳۴۸	بیع	۳۵	فصل در خیار	۳۵۱	فصل در بیع فاسد و غیر	۳۵۲	باب ربوا	۳۵۳	فصل در بیع سلم و شفعہ
۳۵۷	فصل در تصرف	۳۵۷	فصل در استقراض	۳۵۹	فصل در متفرقات	۳۵۸	باب کفالہ و حوالہ	۳۶۴	فصل در حوالہ
۳۶۰	باب در قضا و ادا	۳۶۰	باب در گواہی	۳۶۱	فصل در قبول و رد گواہی	۳۶۳	باب در وکالت	۳۶۴	باب در دعوی
۳۶۵	باب در اقرار و صلح	۳۶۵	باب در مضاربت	۳۶۷	باب در ودیعت	۳۶۸	باب در عاریت	۳۷۱	باب در ہبہ
۳۷۲	باب در اجارہ	۳۷۴	فصل در اجارہ فاسد	۳۷۵	فصل در اجیر مشترک	۳۷۶	باب در رہن	۳۷۸	باب در شفعہ
۳۷۸	باب در غصب	۳۸۰	باب در مزارعت	۳۸۲	باب ذبائح	۳۸۵	فصل در حل و حرمت حیوانات	۳۸۶	باب در صید
۳۸۸	باب در مبائن	۳۹۰	باب در وصیت	۳۹۱	فصل در ترکہ	۳۹۳	فصل در وصایا و فرائض	۳۹۳	فصل در اصحاب فرائض
۳۹۵	فصل در عصبات	۳۹۶	فصل در حجب	۳۹۷	فصل در مناسخہ	۳۹۸	فصل در عول و رد	۳۹۸	فصل در صلح وارث
۴۰۰	فصل ذوی الارحام	۴۰۴	فصل در خنثی و مفقود	۴۰۵	باب الکرابیت و المتفرقات	۴۰۸	فصل در لباس	۴۱۰	فصل در نظر و مس و غیرہ
۴۱۷	بیع و دیگر متفرقات	۴۱۵	مسائل در تعصیب	۴۱۷	باب بعض مسائل متفرقہ	۴۱۸	فائدہ	۴۱۹	تکملہ

۴۲۶ یکبارگی نظم میں خاص الخاص طلبہ

کتاب ہذا مسمی بہ تعریف الفقہ و مصنف ہذا الکتاب

میں واضح کرکے عرض گزاران تاجر کتبان تائیں
مولوی محمد صاحب اسنوں جدوں تیار کیتا سی
وچ تھوڑے عام طور نیلامی اپنا حق جتایا
ہن فارسی حاشیہ سارا اسدا اردو وچ کرایا
ہور شیخ کہاں انے چھوٹھ باراں گل نوں دوری
قصد طبع دا اسدے کارن ہرگز نہ کراؤ
بھیجن اندر دیر نہ ہوندی جد کوئی آڈر آوے
ہور علاوہ ایس کتابوں چھپری منگو سوئی :-

حق تالیف کتاب ایسے دا ہور کسے نوں نائیں
میں دو سو نقد روپیہ دے کے حق تالیف لیا ہی
مسلمانان دی خاطر اسنوں جلدی میں چھپوایا
جس دے اتے نویں سروں میں کافی خرچ لگایا
ایہ داخل بھی رجسٹر ہوئی میرے نام ضروری
نسخے اسدے جتنے چاہو ساتھوں جب منگاؤ
وی پی ہو کے پیکٹ جلدی خدمت اندر جاوے
مل جاندی ہے ایہدی دکانوں فصل نہ ہوندی کوئی

المشتہر شیخ الجنس محمد جلال الدین تاجر کتب لاہور کشمیری بازار

Marfat.com

ہو اور سخن پرور دران زمانہ کو اس معدن معانی کے جواہر حاصل ہوں
سے سر در معرفت اور حضوری میسر ہو کیونکہ کمال معرفت کیلئے ہر چیز کا
ام معلوم ہونا ضروری ہے چنانچہ روایت ہے کہ نکمی نماز اس شخص کی
ہے جو نماز کا علم نہیں رکھتا - اور بے نماز وہ شخص ہے جو طہارت کا
م نہیں رکھتا - اسلئے اس مجموعہ کو احکام اور ارکان اور علم نماز طہارت
عقائد دین اسلام پر مرتب کر کے ارباب بصارت کے سامنے پیش کیا گیا
جسکی فہرست مضامین سے ظاہر ہے جو ۱۰۳ باب پر منقسم ہے

قیمت فی جلد صرف (۱۲ر) ہے

شوارق الایمان

فقہ کی یوں تو بیشمار کتابیں عربی فارسی اردو میں تصنیف و تالیف
ہو کر شایع ہو چکی ہیں مگر جس خوبی اور عمدگی سے علامہ مؤلف نے اس
کتاب میں مسایل فقہ کو ترتیب دیا ہے وہ شاید ہی کسی کتاب میں ہو چنانچہ
تمام اختلافات نظر انداز کر کے اردو دان شایقین کیلئے مفتی بمسائل
فقہ کو کتب فقہ سے نہایت محنت اور عرق ریزی کے ساتھ اخذ کر کے ایک جامع
کر دیا ہے تاکہ مفتی بمسایل کو کسی عالم فاضل مفتی سے دریافت کرنے کی
ضرورت نہ رہے اسلئے ہمارا دعویٰ ہے - کہ اس کتاب کی موجودگی میں فقہ کی
تمام متداولہ کتابوں یعنے ہدایہ شرح وقایہ نیز عینی در مختار غائط الاوطار
شامی فتاوے عالمگیری بحر الرائق صغیری و کبیری وغیرہ کے مطالعہ کی
ضرورت نہیں رہتی اس کتاب میں مفصلہ ذیل مضمون نہایت شرح و بسط سے
درج ہیں - رکن ایمان - فضایل نماز - پاک اور ناپاک پانی کی تحقیق کنوئیں
کے مسایل واجبات غسل طریق غسل حیض و نفاس کے مسایل فرایض
وضو اور طریق وضو واجبات و سنن وضو مستحبات و مکروہات وضو ناقضات وضو
طریق تیمم ناقضات تیمم طریق استنجا مسایل اذان شرایط نماز اوقات نماز
فرایض و واجبات و سنن و مستحبات نماز قراۃ کا بیان طریق ادائے نماز
جماعت و امامت کے مسایل مفسدات مکروہات نماز وتر اور نماز جمعہ کا مفصل
بیان سجدہ سہو اور سجدہ تلاوت کے مسایل بیمار اور مسافر کی نماز عیدین تراویح
کی نماز نماز جنازہ و تہجد و اشراق و اوابین و تحیۃ الوضو اور تحیۃ المسجد
کفارہ قضائے عمری نماز توبہ و کسوف و خسوف استسقا و تسبیح و حاجت
و نماز فاطمہ و نماز قرض و استخارہ و زکوٰۃ اور ماہ رمضان کے مسایل
قضا اور کفارہ اعتکاف اور صدقہ فطر قربانی کے مسایل احکام حج
و نکاح و طلاق و حرام جانوروں کی تحقیق مسایل حقیقا مسایل و عاذ الطالب

تلاوۃ قرآن شریف فضایل درود شریف توبہ و استغفار شرک و توحید
فضایل امام اعظم و تقلید شخصی کا ثبوت وغیرہ وغیرہ نہایت عمدہ طرز سے
درج ہے - قیمت صرف ۱۲ر علاوہ محصول ڈاک

اردو ترجمہ کتاب تذکرۃ الواعظین

یہ کتاب سراپا برکت و رحمت مولینا مولوی محمد جعفر القریشی حنفی المذہب
کی تصنیف سے عربی زبان میں تھی - اسکا اردو ترجمہ بصرف زر کثیر شایقین
کے لئے عموماً اور واعظین کیلئے خصوصاً کرایا گیا ہے جو ہر مسلمان کیلئے نہایت
کارآمد ہے ناظرین کی آگاہی کے لئے قیمت ..... ع -

فخر الواعظین مشہور بہ روضۃ الواعظین اردو کامل

ایک عرصہ سے خیال تھا کہ وعظ میں کوئی جامع و مستند کتاب دستیاب
ہو کہ جسکی موجودگی میں کسی اور کتاب کے دیکھنے کی احتیاج نہ رہے اور محض
اردو دان اور کم لیاقت اصحاب اس سے بلا امداد غیرے مستفیض
اور مستفید ہو سکیں علاوہ ازیں اگر کوئی واعظ اس کتاب سے وعظ کرنا
چاہے - تو ایک لایق اور معتبر واعظ کی طرح آسانی سے بلا دقت
وعظ کر سکے ہر چند تلاش کیگئی مگر کہیں بھی ایسی جامع کتاب میسر نہ آئی
وعظ کی چند کتابیں اکثر دیکھنے میں آئی ہیں - لیکن افسوس ہے کہ
ان میں صحیح اور مستند روایات کا التزام نہیں ہے اسلئے محققین اور
مدققین ان کتابوں کو دقت کی نگاہ سے نہیں دیکھتے - کیونکہ وہ غیر ثقہ
اور بے معتبر اور بے سند اور ضعیف اور وضع و لیاقت سے خالی ہیں ایسی
روایات کو سننے سے نہ صرف گناہ عظیم ہوتا ہے بلکہ اسپر عمل کرنے سے
ایمان رخصت ہو جاتا ہے - بنابریں ہمنے قضا ہمیت و غیرت اور
اخوت اسلامی کے باعث اس کار عظیم کو پنجاب کے برگزیدہ بزرگ حنفی
جناب مولانا مولوی فخر الدین گجراتی کے سپرد کیا جو فن [illegible]
میں لاثانی اور محارت تامہ رکھتے ہیں آپکے باوجود کثرت شغل
اور موانع عامہ کے اس کار خیر کو تھوڑے ہی عرصہ میں سرانجام
دیا - کتاب کیا ہے - واعظوں کی جان ہے اسکا لفظ لفظ دُر
نایاب ہے - قیمت کامل ..... للعہ

معین الواعظین اردو ترجمہ انیس الواعظین

مترجمہ جناب مولوی مجرب احمد صاحب لکھنوی طرز عبارت
البعا دلچسپ کہ باید و شاید جو کتب اردو مواعظ سے تو بکر مترجم
علام نے جا بجا اشوار و قصص متعلقہ اسی مجلس کے کتب صلحاء سلف سے

مشتہر صاحب الصدق والیقین شیخ الہی بخش محمد جلال الدین تاجران کتب کشمیری بازار لاہور

ضروری اطلاع

ناظرین باتمکین و تاجران باوقار کی خدمت میں التماس ہے کہ یہ کتبخانہ قریباً عرصہ پچاس سال سے جاری ہے جسمیں ہر ایک قسم کی کتاب یعنی قرآن مجید حمائلیں مطبوعہ مصر استمبول بمبئی دہلی کانپور لکھنو وغیرہ وغیرہ اور ہر ایک علم وفن کی کتابیں یعنی تفسیر احادیث فقہ اصول طب نحو منطق نجوم جفر رمل وغیرہ وغیرہ عربی فارسی - اردو گورمکھی - چھاپہ پتھر و ٹائپ - کتب درسی - کتب قانونی سادہ و مشرح کتب سررشتہ تعلیم - کتب انجمن حمائت اسلام - سلسلہ کتب اسلام مولوی رحیم بخش صاحب - کتب اسلام سلسلہ قادری - کتب قصہ جات اردو پنجابی وغیرہ وغیرہ کا کافی ذخیرہ موجود رہتا ہے ایک دفعہ آزمائش شرط ہے - درخواستیں بھیجکر تجربہ کرکے دیکھ لیں - مفصل فہرست درخواست کرنے پر بھیجی جاسکتی ہے ٭

فقط والسلام

المشتہر صاحب الصدق والیقین شیخ الٰہی بخش محمد جلال الدین تاجران کتب کشمیری بازار

Marfat.com